TRACTATVS

DE

COECO, SVRDO, ET MVTO,

BLASII MICHALORII

I. C. VRBINATIS,

Ac Rotæ Collegialis Vrbini Iudicis Ordinarij.

VNA CVM ALIQVIBVS DECISIONIBVS in hac recenti editione recollectis ad materias facientibus.

IN QVO IPSORVM MISERIA, QVID SCIRE, atque addiscere poßint, quos contractus celebrare, num Magistratus gerere, an in vltimis voluntatibus disponere.

ET PLVRA ALIA HVIVSCEMODI SECVNDVM Germanam variarum legum, ac Imperatorum Constitutionum, quæ ad inuicem pugnare videntur, intelligentiam, subtiliter discutiuntur.

GENEVÆ,

Sumptibus Samuelis Chouët.

M. DC. LXVII.

TRACTATVS

DE

COECO, SVRDO, ET MVTO,

BLASII MICHALORII

I. C. VRBINATIS;

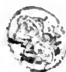
Ac Rota Collegialis Vrbini Iudicis Ordinarij.

VNA CVM ALIQVIBVS DECISIONIBVS
in hac recenti editione recollectis ad materias
facientibus:

*IN QVO IPSORVM MISERIA, QVID SCIRE,
atque addiscere possint, quos contractus celebrare,
num Magistratus gerere, an in vltimis
voluntatibus disponere.*

ET PLVRA ALIA HVIVSCEMODI SECVNDVM
Germanam variarum legum, ac Imperatorum Constitutionum,
quæ ad inuicem pugnare videntur, intelligentiam,
subtiliter discutiuntur.

GENEVÆ,
Sumptibus Samuelis Chouët.

M. DC. LXVII.

TRACTATVS
DE
COECO, SVRDO, ET MVTO,
BLASII MICHALORII
I. C. VRBINATIS,

Ac Rotæ Collegialis Vrbini Iudicis Ordinarij.

VNA CVM ALIQVIBVS DECISIONIBVS in hac recenti editione recollectis ad materias facientibus:

IN QVO IPSORVM MISERIA, QVID SCIRE, atque addiscere possint, quos contractus celebrare, num Magistratus gerere, an in vltimis voluntatibus disponere.

ET PLVRA ALIA HVIVSCEMODI SECVNDVM Germanam variarum legum, ac Imperatorum Constitutionum, quæ ad inuicem pugnare videntur, intelligentiam, subtiliter discutiuntur.

GENEVÆ,
Sumptibus Samuelis Chouët.

M. DC. LXVII.

TRACTATVS
DE
COECO, SVRDO, ET MVTO,
BLASII MICHALORII
I. C. VRBINATIS,

Ac Rotæ Collegialis Vrbini Iudicis Ordinarij.

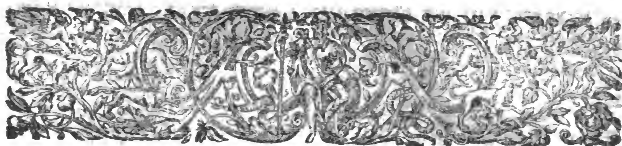
VNA CVM ALIQVIBVS DECISIONIBVS in hac recenti editione recollectis ad materias facientibus.

IN QVO IPSORVM MISERIA, QVID SCIRE, atque addiscere possint, quos contractus celebrare, num Magistratus gerere, an in vltimis voluntatibus disponere.

ET PLVRA ALIA HVIVSCEMODI SECVNDVM Germanam variarum legum, ac Imperatorum Constitutionum, quæ ad inuicem pugnare videntur, intelligentiam, subtiliter discutiuntur.

GENEVÆ,
Sumptibus Samuelis Chouët.
M. DC. LXVII.

AD EMINENTISSIMVM,

ET REVERENDISSIMVM DOMINVM

CARDINALEM CIBO,

Blaſius Michalorius I. C. Vrbinas.

NVNTIO Legationis tuæ vix allato (Eminentiſſime Princeps) incredibile eſt, quanta omnes illico Vrbinates lætitia ſunt affecti. Cum tui generis fulgor, tuæque virtutis, ac bonitatis iubar, tum familiæ tuæ cum noſtris Sereniſſimis olim Ducibus coniunctio, atque affinitas, maximam indidit ſpem fore, vt, ſub Eminentiæ tuæ regimine, non abſimili præteritæ ſit hæc gens perfruitura benignitate. Vniuerſis igitur, ac ſingulis huiuſce Vrbis, necnon regionis incolis tibi amoris, exultationis, deuotioniſque ſigna præferre geſtientibus, ego, qui nulli prorſus in te colendo concedo, non ab re, imò perquam maximè opportunum duxi, vt, cum in præſentia nonnullæ meæ de Legibus lucubrationes ſub prelo Venetiis exiſtant, & præſertim opuſculum quoddam de Cœco, Surdo, & Muto, à me aliquot ab hinc annis confectum, cum Surdi cuiuſdam, ac Muti à natiuitate teſtamentum impugnare debuerim, illius impreſſionem tuo nomini, hoc eſt, immortalitati commendarem. Deterrebat me profectò ab oblatione, tantuli munuſculi cum tuorum meritorum maieſtate collatio: nihilominus mente agitans, etiam Reges interdum humilium exigua dona ſuſcepiſſe, Deumque ipſum tantula thura non reſpuere, ſpe confirmatus hiſce ingenioli mei, laboriſque ſarcinulis ad te venerabundus accedo. Dumque munuſculum leuidenſe intueris, deditionem potius animi, quam libelli dedicationem intuere Eminentiſſ.

BENIGNO LECTORI.

Mirum fortasse cuipiam poterit videri me huiusmodi tractationi, quam scimus Doctores vix attingere, rarius facto contingere, manum admouisse. Eam tamen casu mihi oblatam veteri sententia flexi ad consilium. Siquidem, cum Constantius Seraphinus natura Mutus, & Surdus Serenissimo Vrbini Duce concedente, testamentum condidisset, ac Parentem meam, quæ ei ab intestato hæres erat, exclusisset, mihique videretur in talem virum hunc actum à Doctoribus subtilissimum appellatum haud vnquam cadere posse, testamentum illud ita impugnare cœpi, vt post varias conflictationes fœliciter tandem solo deiecerim, vti in sexagesimo huius libelli capite latius recensui. Qua de causa mihi fuit necesse accuratius inquirere, quicquid homo duobus hisce sensibus natura destitutus posset operari. Fuere ibidem ad vnguem ponderandæ nostrorum sensuum vires, & auditus, loquela, ac visus inuicem conferendi. Nec anteà lis illa exitum nacta fuit, quàm omnia in hoc libello congesta adnotauerim. In quo, amice lector, si non inuenies quæ strepitoso, & quotidiano foro congruant, spectabis certè, quæ cuidam quietæ, ac raræ speculationi conueniant. Vtcunque sit, eo, tanquam lusu quodam, vtere; ego enim Senecæ monitu spero meliora lapsis, & Tu, Lector, spera meliora scriptis. Vale.

AD AVCTOREM INCERTI.

IPSE micans Aurum merito Micalore vocaris,

Auro namque micat, qui micat ingenio.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM.

TRACTA-

TRACTATVS DE COECO, SVRDO, ET MVTO.

Authore

BLASIO MICHALORIO I. C. VRBINATE.

SVMMARIVM.

1 *Cæci carent sensu excellentiori.*
2 *Visum excellentiorem esse aliis sensibus ex nonnullis demonstratur, & num. seqq.*
3 *Visus cur sit in eminentiori parte corporis positus.*
4 *Visus scientias produxit, & quomodo.*
5 *Visus operatur in instanti, nec vnquam est defessus in operando.*
6 *Visus plura repræsentat, quàm quisquam alius sensuum, & plures rerum differentias manifestat.*
7 *Democriti dementia, qui visum sibi ademit.*
8 *Cæci sunt amoris incapaces.*
9 *Visus magis confert ad necessaria vitæ.*
10 *Auditus magis confert ad disciplinam, & quare num. seq.*
11 *Cæci prudentiores sunt mutis, & surdis.*
12 *Cæci scientias omnes possunt addiscere: præter eas, quæ nascuntur ex contemplatione phantasmatum visibilium.*
13 *Cæci plures insignes recensentur.*

De Cœcorum miseria, & quæ possint addiscere, vbi nonnulla Cœcorum exempla recensentur.

CAP. I.

VM de Cœcis, Surdis, & Mutis acturus sim, præludia quædam tribus hisce capitibus præmittere decreui, quæ & si non satis legalem redolent materiam; tamen valdè prosunt perfectæ cognitioni quarundam quæstionũ, quæ inferius proponentur. Et primò de Cœcis verba faciemus.

1 Cœcos igitur misertimos esse plura declarant,
quorum primum est, quod sensu careant aliis sensi-
2 bus excellentiori, † & talem esse sensum visus cla-
3 rissimè apparet. † Ille enim à natura in eminentiori
parte positus est; prout elementum ignis in altiori
itidem loco, vbi cæteris dignius elementis, fuit collocatum. Cui elemento simillimus est huiusmodi
sensus; cum visus nil aliud sit iuxta Platonis, & Galeni opinionem, nisi ignea quædam vis.
Eademque sedis sublimitas in potentiis animæ
fuit obseruata; propterea quod intellectui earum
Principi in altiori capite propria sedes fuerit constituta. Visus insuper excellentiæ ea potissima est ra-
4 tio, † quia ex eo omnes ferè scientiæ emanarunt;
quandoquidem admirantes antiqui philosophi philosophari cœperunt, quod vtique non euenisset, nisi
Ætheris, ac Terræ pulchritudinem aspexissent, ex cuius aspectu, atque intuitu ingens orta fuit admiratio, & exinde philosophatio. Postremò dici potest
5 excellere ob suam † in instanti operationem, cum ad
remotissima loca se extendat, illaque attingat; vel
etiam, quod nunquam sit defessus in operando, vt
sensus alij, & nullo ferè labore suam operationem
exerceat.
6 Secundò, misertimos esse Cœcos ex eo liquet;
quia & carent sensu, qui plura nobis repræsentant,
quam quispiam alius sensus, plerasque rerum differentias manifestat, vt testatum reliquit Aristot. *in princip. Metaph.* & proinde priuantur illa ingenti delectatione, quæ ex rerum aspectu percipitur; Illis etenim terrestrium Animalium species, piscium varietatem, auium copiam est denegatum intueri; non tot plantarum, ac fructuum genera, non villas, non Palatia, non oppida, non Ciuitates, non prouincias, quibus terrarum orbis distinguitur; non planities, Colles, Nemora, ac Siluas, non fontes, non flumina, non Maria, quibus, veluti riuulis, terræ viridarium irrigatur; non aerem, Cœlum, Solem, Lunam, syderaque illa fulgentia, quibus Æther per tenebras infignitur: Plurima denique, ac propè infinita Picturæ, ac Sculpturæ opera, atque alia non pauca pulcherrima quidem, ac iucundissima illis vetitum spectare. Cœlorum autem varietas, quam sit delectabilis, nemo est, qui nesciat, nisi ille, qui nunquam viderit.

Virorum, mulierumque effigies, Symmetriam, pulchritudinem, deformitatem pœnitus ignorant; ingentique illos desiderio affici; quo maximè excruciantur, pro certo habeo, cariores intueri Amicos, atque affines, veluti genitores, genitrices, fratres, ac filios. Denique sat est dicere, illos esse luce orbatos. At cum visus in rerum differentiis demonstrandis
7 tantæ sit vtilitatis, † supremam illam Democriti dementiam, tunc expressam, quando ad benè philosophandum seipsum excæcauit, quis non detestabitur.

8 Tertiò, eorum miseria ex eo non leuiter augetur, quia amoris sunt expertes; oculi enim, inquit Propertius, sunt in amore duces. Vnde illi, cum tam dulcis animi affectus sint incapaces, merito infelicissimi censeri debent.

9 Quartò, & vltimò, Cœci eo carent sensu, qui magis confert ad necessaria vitæ, quod Arist. demonstrauit *de sens. & sensil. cap. 1.* Ideò omnium maximè sunt miseri, quippè qui aliena ope semper egeant, & absque ea viuere non possint; quod vtique iis, quos alij sensus destituunt, non euenit.

Verum enim verò in tanta miseria solamen habent, non leue: illis enim scientiarum fastigium ascendere non est vetitum; Nam licet visus ad vitam
10 sit magis necessarius; † tamen ad disciplinam magis confert auditus: Vnde Arist. loco supra citato dicit, sermo audibilis existens causa est disciplinæ, & pro-
11 pterea eodem capitulo subdit, † cœcos prudentiores esse mutis, ac surdis; & ratio est, quia cognitionem nostram efficit magis doctrina, quam propria inuentio. Quinimò, cum paucissima ea sint, quæ aliquis per seipsum inuenire, & cognoscere queat, innumerabilia autem ea, quæ multi longa temporum, ac studiorum serie inuenere; videtur propemodum fatendum per solam doctrinam nostram fieri cognitionem, scilicet per sermonem; vt *in cap. seq.*
12 patebit. Ex quo fit, † vt cœci scientias omnes addiscere possint, præter eas, quæ nascuntur ex contemplatione phantasmatum visibilium per se, nempè colorum. Neque eorum scientiam auditu possunt acquirere; nam cum nequeant suam interponere cognitionem in rebus notis sensui visus, cuius obiectum est color, quid sibi velint ea, quæ ipsi enunciant, non intelligunt, vt ex Arist. colligitur *in 2. phys. tex. 6.*

13 Proinde quamplurimos legimus in antiquorum monumentis cœcos extitisse, qui adeo in litteris claruerunt, vt perpetuam sui nominis memoriam posteris reliquerint. Et vt ab Antiquioribus exordium sumam, cœcum fuisse perhibent Homerum poetarum parentem illum, de cuius patria septem insigniores totius Græciæ Vrbes decertarunt, cœci fuere Tyresias, & Ophioneus, tamen hic apud Messenios, ille apud Thebanos, propter vaticinium in maxima veneratione habiti sunt. Antipater Cyrenaicus, Asclepiades Enetricus, Diodorus Stoicus in cœcitate philosophi vixere celeberrimi. De Appio Claudio quid dicam? Huius si vellem pulcherrimas in rempublicam res gestas, & præsertim in eius censura, recensere, in longum nimis protraheretur oratio: sufficiat, quod de eo in oratione pro Cœlio dixit Cicero: Appius Claudius cœcus pacem Pyrrhi diremit, Aquam adduxit, viam muniuit. C. Drusus summus ille Iureconsultus luminibus erat orbatus, cuius tamen Domus totius Ciuitatis oraculum appellabatur. Talis etiam fuit Gn. Aufidius Prætorius, nihilominus (vt verbis Ciceronis vtar V. Tuscul.) ex Senatu sententiam dicebat, nec Amicis deliberantibus deerat, & Græcam scribebat Historiam, & videbat in litteris. Posteriori ætate enituere Ioannes Palestinus, qui teste Eusebio, omnia verba sacræ scripturæ referebat, ac si ex libro ipso legeret. Didymus Alexandrinus, insignis Doctor, qui præter scientias pariter vetus, ac nouum Testamentum memoriter pronunciabat: Et Beda ille venerabilis concionator, qui tot editis libris, diuinas paginas est interpretatus. Sed an poterunt cœci populos regere, bella sequi, instruere exercitum, & instructos ad conferendas manus ductare? Poterunt planè, & clarum præbeat nobis exemplum Belus, huius nominis secundus, Rex Pannoniæ, cui, non dico Regi, sed Generali militum Duci, Rex Colomanus eius Patruus oculos confregit, qui rei bellicæ in illa cæcitate adeò se peritum exhibuit, vt ad Regni Apicem post mortem Stephani Colomani filij fuerit euectus; in quo munere benè obeundo per totum reliquæ vitæ curriculum, sua non obscurè apparuit prudentia, atque animi celsitudo; & vt singula absoluam: bellum atrox aduersus Droicum eiusdem Colomani Nothum, regnum sibi affectantem, suscepit, strenuè gessit, feliciter perfecit, egregiamque ex eo victoriam magna cum ipsius laude reportauit. Non præteribo silentio Ciscam quendam Bohemum militum audacissimum Ducem, qui in cuiusdam arcis expugnatione oculum, qui reliquus ei fuerat, sagittæ traiectu amisit; nec propterea Marti Nuncium remisit, imò toto pectore eundem prosecutus, quoties exercitum in aciem adduxit, toties insignem victoriam ex hostibus reportauit. Cœcus itidem fuit Ioannes Rex Bohemiæ, & in Regni administratione oculatissimum se præstitit, nec bella detrectauit: nam cum Philippus Gallorum Rex (cuius filio Ioanni nupserat Bona huius Ioannis cœci filia) cum Eduardo Angliæ Rege depugnaret, in Philippi auxilium ingentes copias comparauit, easque non misit; sed duxit, & in illa memorabili pugna, in qua Anglus vicit, præsens adesse voluit. Nostris autem, nostrorumque parentum temporibus, cœci non defuere in litteris præstantissimi; veluti Robertus Scotus, qui Parisiis Theologiam ita didicit, vt Romæ creatus fuerit Sacerdos, & Archiepiscopus Armacanum in Hibernia. Ex nostris Nicasius fuit cœcus, in legali tamen philosophia oculatissimus. Aloysius ille Grotus Adriensis, qui in latinis, & Italicis litteris, soluta, & vincta numeris oratione adeò excelluit, vt ab omnibus susciperetur. Marius de Curte Neapolitanus, & Ianuensis ille ex Theatinorum familia, eximij verbi Dei fuerunt concionatores: Cæsar Elephantutius Bononiensis in Medicis, Philosophicis, & Mathematicis scientiis, mirè enituit, easque publicè in illo Archigymnasio, quandiu vixit, summa cum laude explicauit. Agmen claudat Marcus Antonius Bonciarius Perusinus, qui in Poesi, ac humanioribus, quantum præstet, suis cultissimis scriptis probè declarat: sit hic satis, eundem à Magno illo Lypsio Homerum Italiæ fuisse appellatum. Omitto plures alios antiquos, & nostræ tempestatis viros, non vulgaris nominis, & famæ: & hi pauci insigniores nobis apertè demonstrant, cœcis non esse denegatum iu litteris plurimum proficere, & excellere.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus noster est tanquam tabula rasa.*
2 *Cognitio, & scientia ortum habent à sensibus.*

3 *Nihil*

3 *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu.*
4 *Sensu aliquo deficiente, aliqua deficit scientia.*
5 *Auditus rerum cognitioni, ac scientiæ est aliis sensibus magis necessarius, & quare num. 8.*
6 *Auditu deficiente, maior cognitio, ac scientia deficit, quam si alius sensus deficeret.*
7 *Cœci intelligentia, & prudentia, superant surdos, & mutos.*
9 *Auditu deficiente deficit doctrina, & disciplina.*
10 *Visus esset vtilior auditu ad cognitionem, si ea fieret tantum propria inuentione.*
11 *Scriptura est nota sermonis.*
12 *Gestu, & nutu non possunt omnia exprimi, quæ verbis exprimuntur, & afferuntur rationes, & exempla.*
13 *Surdus, & mutus natura licet possit scribere, non potest scripturam intelligere.*
14 *Surdi, & muti quæ edoceri non possunt.*
15 *Surdi, & muti sunt in maxima rerum ignorantia, & penè humanæ belluæ.*
16 *Surdi, & muti eos tantum contractus possunt celebrare, in quibus simplex requiritur consensus.*
17 *Surdi, & Muti arcentur à dispositionibus causa mortis.*
18 *Princeps non potest surdo, & muto concedere factionem testamenti, & quare.*

Quæ cognitio possit inesse Surdo, & Muto natura.

Cap. II.

CVm superiori capite cœcorum miseriam expleuerim, eam, quæ detinet surdos, & mutos, modo contemplemur: & quia in hoc potissimum illa consistit, quia priuantur omnibus scientiis, cognitionibus, ac doctrinis, quæ auditu acquiruntur, videamus quænam cognitio, & rerum intelligentia possint inesse surdo, ac muto natura, qui cæteris tamen sensibus commodè vtuntur.

1 Circa quod primò sciendum est, quod cum noster intellectus sit tanquam tabula rasa, in qua nihil depictum est, quemadmodum testatum reliquit
2 Arist. 3. *de anima cap. 3.* † omnis nostra cognitio, & scientia à sensibus proficiscitur, vt idem ostendit 1. *post. cap. vlt. & in exordio Metaph.* Hinc autem celebris illa, & trita prodiit propositio.
3 Nihil est in intellectu, quod prius nō fuerit in sen-
4 su, ex qua consequitur, vt † vno sensuum deficiente, necessariò aliqua deficiat scientia: si quis sensus defecerit, necesse est scientiam aliquam deficere, inquit Aristot. *primò Post. cap. 14.*
5 Vlterius sciendum est, sensum auditus rerum cognitioni, ac scientiæ magis esse necessarium aliis
6 sensibus teste Arist. *cap. 1. de sens. & sensil.* † Proinde eo deficiente, necessarium est, vt etiam maior rerum cognitio, & scientia deficiat, quàm si quisquam aliorum sensuum deficeret. Quamobrem, vt loco supra citato Arist. obseruat, eos videmus, quos alius sen-
7 sus destituit, † veluti cœcos, intelligentia, & pru-
8 dentia surdis, ac mutis multo præstare. † Ratio autem in promptu est, si quidem nostra cognitio doctrina magis, quàm inuentione propria gignitur. Insuper cum in paruo illa sint numero, quæ aliquis per se possit inuenire, & cognoscere; infinita autem illa, quæ à pluribus per longum temporum, ac studiorum seriem inuenta, & cognita sunt; videtur quodammodo afferendum sola doctrina, ac solo Magistro nostram fieri cognitionem. sermonis ope, in quantum est audibilis; sermo audibilis existens causa est disciplinæ dicit ibidem Aristot. non per se, sed quia nominibus constat significatiuis, rerum symbolis, ac notis: & sic per accidens, significatione scilicet audibilium nominum. Auditus necessarius magis est rerum cognitioni, quàm quispiam
9 alius sensuum: † vbi verò non est auditus, ibi non est doctrina, nec disciplina, vt Aristot. notat *9. de hist.*
10 *Anim. 1. cap. & in princip. Metaph.* † Nam si auditus expendimus, & intuemur obiectum, veluti sonum dumtaxat, vel vocem, nulla habita ratione significationis, & cognitionem accipimus ex propria inuentione tantummodo prouenientem, non ex doctrina, non ex Magistro per sermonem (& idem, quod de
11 sermone asseritur, † de scriptura asserendum est, quæ, vt Arist. ait *in princip. Periherm.* ipsius est nota sermonis) tunc nulla subest dubitatio, quod sensus, cuius nobis plura cognoscenda obiicit, quam quispiam alius sensuum, pluresque rerum differentias manifestat, vt *in princip. Metaph.* testatur Aristot. cum corpora omnia colorem participent. Verum auditus nominum significatione visum maximè exuperat, sensusque omnes alios propter rerum intelligentiam, quam præstat, & scientiam per disciplinam Et veluti ostendit Arist. *loco sæpius citato de sen. & sens.* ad necessaria quidem vitæ melior est visus, & secundum se, ad intellectum autem secundum accidens auditus. Satis est, quod ad habendam rerum scientiam, & cognitionem magis necessarius est auditus, quam alius sensus, & quod eo deficiente, consequenter deficiat etiam materialiter scientia, & rerum cognitio, quàm si vllus ex aliis deficeret.

12 Sciendum est insuper, gestibus, & nutibus non posse ea omnia exprimi, ac demonstrari, quæ verbis cuipiam exprimuntur, ac demonstrantur. Natura etenim superflua fuisset tribuendo homini sermonem: in quo è conuerso dignoscitur solo sermone se rationis compotem hominem ostendere, superioremque cæteris animantibus, vt affirmat Tull. *prima de inuentione.* Et parua, vel nulla ea fuisset pœna Dei D. Max. qui superbis illis Turrim Babel ædificantibus linguas confudit: paruumque, & minimè necessarium munus illud linguarum fuisset Apostolis: vanum denique multorum esset studium ad varia Idiomata capessenda, si nutibus sermoni defectui posset suppleri. Ipsamet tandem experientia potest nobis patefacere, multa, & penè infinita verbis solum posse declarari, ac per auditum intelligi; veluti naturam, ac varietatem sonorum, ac vocum, & per consequens artes omnes sermocinales, nempè Grammaticam, Logicam, Rhetoricam, Poeticam, Musicam; imò scientias omnes, quæ circa vniuersalia versantur, & quæ nutibus exprimi nequeunt; artes deinceps armonicas; plurima nostræ fidei Mysteria, innumeras Cæsarei, Pontificique Iuris constitutiones, infinita entia in nostro intellectu concepta, à Philosophis entia rationis appellata: denique totum illud, quod pictura, vel sculptura vna etiam cum motu nequit exprimere, quandoque non potest gestibus, aut nutibus demonstrari, quamuis possit sermone, vel scriptura, quæ cum sit per voces significantes significandi vim habeat, nequit nisi ab audiente intelligi. Formaliter verò scribere nemo potest, in quantum scilicet scriptura significatiua est, nisi ille, qui auditum possidet. Nam Psitaci humanum imitantes sermonem materialiter, vt ita dicam, loquuntur, nullius significationis gnari, hominesque græca verba, vel hebræa absque vlla illarum lingua-
13 rum cognitione: † Ita prorsus intelligendum est, quod de scriptura quorundam surdorum, ac muto-

rum natura narratur; imitando enim scripturam alterius quædam secundùm exempla scribebant, seu potius delineabant, vel pingebant, nulla significatus
14 ipsius scripturæ habita notitia: † Poterit sanè surdo, & muto gestu demonstrari rem hanc sensui esse congruam; sed quod vox hæc, scamnum, sit neutri generis, secundæ inflexionis, nominatiui casus, & similia non vnquam. Hunc esse sygillogismum, illud enthymema, hanc metaphoram, illam hyperbolem, hoc carmē hexametrum, illud Pentametrum, quibus gestibus, quibus nutibus vllo vnquam tempore surdo, & muto natura ostendi poterit? Quomodo vnquam tali viro gradus Metaphysicæ, sine quibus per scientias iter arripi non potest, poterunt aperiri? Qua ratione eidem hanc esse causam formalem, illam materialem, hanc descriptionem, illam definitionem declarabitur? Harmoniam, sonum, cantum, asellus propemodum doceretur, surdus, & mutus non vnquam. Et hinc illud prodiit adagium, Surdo canis. Vnio hypostatica Verbi æterni, distinctio Peccatorum, accidentia supernaturalia, velut quorundam sacramentorum characteres, plurima naturalia, quemadmodum habitus, & potentiæ ipsius animæ. Natura, ac varietas febrium, nec depingi, nec benè diuidi, vel exprimi potest. Dies, menses, anni, Pontificatus, dignitates, non habentes habitus, & signa, quæ faciant differre, maxima cum difficultate surdo, & muto distinguuntur. Qualitates, & proprietates contractuum, testamentorum, codicillorum, legatorum, aliarumque dispositionum Iuris ciuilis nutibus manifestari non poterunt. Si verò modo aliquo quædam nutibus surdo, ac muto adumbrabuntur, non cognitionem; sed confusionem potius talium rerum est habiturus. Proinde cum doctissimo Ammonio *in primo Periermen. sect. 2.* asseueranter dicere debemus sine vocibus disciplina, aut perceptio confici nequaquam potest.

Postremò sciendum est, quod quamuis nutibus, rebusque aliis corporis mutis, & surdis multa patefiant; hoc nihilominus effici nequit (præter quædam pauca, vt comedere, bibere, dormire, & huiusce modi) nisi maxima cum difficultate, & valdè confusè; propterea quod ad omnia particularia, & rerum circumstantias deueniri nequaquam potest. Nam si exempli gratia, velim ostendere Florentinum, ac Senensem, cuiusdam Commendæ causa, Romæ armis decertasse, conuicia minimè potero exprimere, & verba, quæ consecuta sunt: forsan etiam nec causam illius pugnæ; si verò in manibus mihi arma non sint, difficulter, quibus armorum generibus sit decertatum, ostendam. Porrò si idem mutus nunquam Florentiæ, Senis, ac Romæ extiterit, pugnantium Patrias, pugnæque locum, nisi confusè, non potero indicare, nempè versus loca illa innuendo. Ni Geographum eundem facere velimus, manibusque depictum orbem gestemus.

15 Propterea concludendo dicamus, surdum, ac mutum natura, præter quædam pauca, quæ reliquis sensibus potest percipere, & pauca, quæ nutibus, confusè tamen, eidem possunt declarari; necessarium esse in maxima rerum ignorantia versari; & quoad sciendum, & intelligendum, humanam, vt ita lo-
16 quar, esse belluam. † Hinc meritò ciuilis ratio, exceptis contractibus, in quibus simplex tantummodo requiratur consensus, qui etiam facilè nutibus
17 exprimatur; prohibet surdis, & mutis natura, † dispositiones quascumque, & præcipuè causa mortis, vt videre est *in l. discret. C. qui test. fac. poss.* eosdem circa huiusmodi dispositiones furiosis, ac mortuis comparando, vt *in l. eum Prætor. ff. de iud. & in l. iubemus, C. de*
18 *testam.* † Propterea Princeps secundum communem Doctorum sententiam, in hoc dispensare non potest, cum talis prohibitio super defectu, ac naturali impedimento sit fundata; vt inferius suis locis apertè demonstrabitur.

SVMMARIVM.

1 *Mutus tantum scientias habere potest.*
2 *Atys Cræsi filius, & quidam Athleta muti locuti sunt, & num. 3.*
3 *Surdus ex accidenti, si litteras didicerit, potest scientias edoceri.*
5 *Surdus natura est etiam mutus, & cur num. 6. & 7.*
8 *Historia de quibusdam infantibus in syluis enutritis.*
9 *Infantes si alerentur, vbi non audirent homines loquentes, constituerent inter se peculiarem linguam.*
10 *Surdus, & mutus est cæco infelicior.*
11 *Cæcus potest dici infelicior surdo, & muto, & quomodo.*

An debeant dici infeliciores Cæci, vel Surdi, & Muti.

Cap. III.

CVm superius latè sit demonstratum, cæcos, surdos, ac mutos potioribus, & magis necessariis esse sensibus destitutos, & propterea admodum esse infelices, posset consequenter inquiri, quinam eorum infelicior dici debeat, loquor tamen de surdis, & mutis simul, quibus natura hæc insint vitia.
1 † Nam si quis tantummodo mutus esset, et non deficeret rerum, ac scientiarum cognitio, quæ per auditum adipiscitur. Et licet loquela animi sui sensus
2 non posset exprimere; posset tamen scriptura. † Talem vero fuisse Atys Cræsi filium certum est, qui cuidam parentem suum stricto gladio petenti dixisse fertur; ò homo ne occidas Cræsum: impetu enim
3 vitium, ac nodum linguæ erupit. † Hoc, & simile aliud refert Gell. Noct. Att. *lib. 5. cap. 9.* de quodam Samio Athleta; hi namque si simul surdi fuissent, isthæc proferre nesciuissent, quibuscumque etiam remotis impedimentis, vt mox dicetur. Nec etiam loquor de surdo tantum, nam aut esset surdus ex ac-
4 cidenti, aut natura; † si ex accidenti per auditum præcedentem rerum cognitionem; & scientias acquirere potuisset, & postea surdus posset adhuc edoceri per scripturam animum suum loquendo patefacere. Si verò natura, & tunc non posset dari casus,
5 vt hæc vitia sint separata; † nam si esset natura surdus, necessario esset mutus, vt Arist. docet *lib. 4. de nat. Anim. cap. 9.* cuius rei Anatomici rationem affe-
6 runt huiusmodi; † dicunt enim ex cerebro neruiculos quosdam coniunctim descendere, & postea separari in tres partes; harum vnam ad linguam accedere; eamque mouere ad loquendum; reliquas autem ad aures properare, & auditui deseruire, & sic cum loquela, & auditus ex eodemmet principio proueniant, existente impedimento in vno, existere & in alio. Verum hæc ratio concludere posset, si vitium esset solum in neruiculis, antequam disiungantur; sed quia potest etiam esse post disiunctionem, vnde videmus quosdam ex vna tantum aure natura esse surdos; non sequitur de necessitate propter hoc, surdum natura debere consequenter esse mutum.

mutum. Vnde potius dicendum est, natura surdum
7 ideò esse mutum; † quia quamuis habeat linguam aptam ad loquendum, tamen quid loqui debeat prorsus ignorat; cum per auditum, nec voces vllas, nec significationem vnquam addiscere poterit. Et hinc videmus huiusmodi surdos linguam optimè enodare, sonum emittere, syllabasque, nullius tamen significationis, proferre. Ex quo facilè cognosci potest, quod si per auditum aliquid possent percipere optimè enunciarent; ad loquendum enim, non solum linguæ aptitudo, vt ita loquar, necessaria existit; sed insuper, vt quid proferre debeam, non ignorem. Sit exemplum in loquente, & audiente, qui si solum exempli gratia vulgatem possideat linguam, nec Græcè, nec Latinè, nec Hispanicè loqui poterit, quacumque aptitudine non obstante. Nec de aliquo natura surdo apud scriptores legitur, qui non fuerit mutus quemadmodum si fieri potuisset per tot transacta sæcula verisimiliter euenisset.

Diuersa tamen ratio esset in illis, qui licet haberent auditum, & loquelam; nihilominus in iis essent tectis educati, vbi nunquam homines loquentes
8 exaudissent: † sicuti narratur de duobus illis Infantibus in syluis iussu Regis Ægypti enutritis, vt inter ipsum, & Phrygios de antiquitate suarum linguarum contentio dirimeretur, qui tandem quartum agentes annum, & coram Rege adducti clarè hoc verbum (Bec) protulerunt, quod Phrygium lingua panem denotat; ac propterea, eam Ægyptiam antiquiorem fuisse iudicatam refert Herodotus. Si autem hoc verum est, posset dici, tale verbum non ex seipsis enunciasse, sed vel ex balantibus ouibus ex-
9 cerpisse, vel casu pronunciasse. † At pro certo habeo, quod si infantes exponerentur, & alerentur in locis, vbi eis nulla vllius linguæ posset haberi cognitio inter seipsos peculiarem constituerent linguam, nomina rebus imponendo, & casu potius quam electione, & confusè absque vlla dicendi regula. Et ridiculum hic videtur, quod asserunt aliqui, eos scilicet Hebræa, veluti antiquiori, vsuros esse lingua; Nam cum homines, quamuis linguas alias addiscat, hebraicè non loquuntur, prout loquerentur, si linguæ illius cognitio insita nobis esset natura? Quod tamen locum non habet in natura surdis, qui cum non audiant, quod proferunt, nequeunt ex hoc linguam vllam constituere, vt illos diximus esse constituturos, qui audiunt, licet alti essent, vbi loquentes nunquam homines audiuissent.

Sed vt mea reuertatur, quo digressa fuit, oratio, quinam horum sit infelicior; num scilicet cœcus,
10 num surdus, ac mutus simul. † Existimo surdos, ac mutos infeliciores dici debere. Nam licet visus ad consuetudinem inter viuos, libertatem viuendi, vitæque necessaria sit melior; tamen auditus magis est vtilis ad hominis perfectionem, propterea quod per auditum scientiæ acquiruntur, vt capite superiori est demonstratum; & cum intellectus sit ille, qui hominem reddit perfectum, surdi verò, ac muti huius sint incapaces perfectionis, sequitur dicendum, eos cæteris aliis esse infeliciores, & præsertim cœco, qui scientias omnes, præter scientias colorum, potest acquirere. Clarum autem est, illam maiorem dici infelicitatem, ac maius malum, quod nos magis à perfectione distrahit, imperfectiori adiungit, vt est scientiis omnino priuati; quod sanè belluis ipsis nos
11 facit esse similes. † Si autem consideremus dumtaxat vitæ necessaria, infelicior dici debebit cœcus; cum visus ad vitam magis conferat, vti ex iam dictis satis liquidò apparet. Sed iam tempus est, vt ad quæstiones legales accedamus.

SVMMARIVM.

1 *Cœcus dicitur ille, qui omnino orbatus existit.*
2 *Cœcus non est, qui parum videt.*
3 *Lex hac* consultissima, C. qui test. fac. poss. *procedit solum in cœcis luce omninò carentibus.*
4 *Statutum puniens aliquem obcæcantem non procedit in eo, qui visum alicuius debilitauerit.*
5 *Lex hac* consultissima. C. qui test. fac. poss *procedit in cœcis ex quacumque causa.*
6 *Cœcus quomodo quis probetur.*
7 *Cœcus semel non semper præsumitur cœcus, quod tamen declaratur.*
8 *An standum sit Notario asserenti in Instrumento aliquem esse cœcum, vel mente, & visu sanum.*
9 *Cœcus dicitur morbosus.*

Cœcus quis propriè dicatur, vbi nonnulla de cœcitatis probatione.

Cap. IV.

1 COecus ille propriè dicitur, qui omninò orba-
2 tus est *l. 1. C. qui morb. se excus. lib. 10.* † ille namque, qui parum videt, non dicitur cœcus, vt dixit Bald. *in tractat. ferm. in fin.* At ideo *l. hac consultissima*, C.
3 *qui test. fac. poss.* † procedit solum in cœcis luce omninò carentibus, vt ibi declarant scribentes, & tradit Nat. *in consil. 210. nu. 1.* secutus à Mascard. *de probation. conclus. 278. num. 2.* Vnde si quis offuscatam solum habeat lucem, cœcus nequaquam dici poterit, vt docent Bald. Angel. & Paul. de Castr. *in l. binas ædes per illum text. ff. de seruit. Vrban. præd.* Ludouil. *conclus. 57. ver-*
4 *sic. & ei dicitur,* † ex quo inferat ad statutum puniens aliquem obcæcantem, vt non procedat in eo, qui alicui visum debilitauerit, vt per Natt. & Mascard.
5 *locis citatis.* † Non refert tamen, an quis à natura, vel ex accidenti cœcus euaserit, vt *in dict. l. hac consultissima*, Specul. *in tit. de instrum. edict. §. compendiosè vers. decimo sexto cœcus, & vers. quid de exoculato propter crimen.*
6 Quomodo autem quis probetur cœcus, docet Bart. *in leg. 2. ff. de bon. poss. fur. & inf. dela.* vt si testes dicant, aliquem habere oculos clausos, vel euulsos, in quo nulla cadet dubitatio: si verò quis clausos oculos non habeat, dicit Bart. probari cœcitatem, si testes dicant, se semper vidisse talem ire cum duce, & quod sine duce ire non poterat, & tradit Dec. *in dicta lege hac consultissima*, Roland. *de testam. rubr. 61. nu. 10.* Sebast. Medic. *de fact. cas. part. 2. quæst. 6. num. 57.* de quo etiam per Mascard. *conclus. 278. in principio.* Verum etiam non omninò orbati pro maiori securitate ducem quandoque habere solent; & multos prorsus visu carentes absque duce, & baculum solummodo gestantes vidi ambulare per Ciuitates, & vicos, particularium Domus inuenientes, ac ingredientes, & alia plura peragentes, quæ prima facie quodammodo impossibilia videntur: nonnulla de quodam nostro Paterniano cœco à natiuitate recensere possem, & longè maiora de aliis cœcis, & vidi, & audiui, in quibus recensendis non est, quod tempus conteram. Dicam solum, concludentem propterea non esse probationem, quod quis ire soleat cum duce, vel sine duce: nisi insuper testes addant alia, ex quibus cœcitas apertè dignoscatur: puta, quod aliquem

non recognoscebat, nisi ad vocem, quod sensim ibat, quod ambulando sine duce interdum in lapides, quandoque in parietes, sæpè in bestias, non raro in homines incidebat; quod diem à nocte distinguere nesciebat, & plura alia similia, quæ vti per se notissima prætermitto. In bestiis verò cæcitas dignosci solet apponendo manus ad oculos ex motu palpebrarum.

7 Animaduertendum tamen est, quod semel cæcus, non semper præsumitur cæcus: vt per Bart. *in d. l. 2.* nec cæcus de præterito præsumitur de præsenti, cum curari potuerit, Bart. *loc. cit.* Alex. *in l. prædita rerum num. 3. ff. ad leg. Falc.* Mascard. *in dict. conclus. 278. nu. 6.* Ludou. *in d. concl. 17. vers. & ii dicuntur.* Quod tamen intelligendum est, si talis fuerit cæcitas, vt curari potuerit: secus si alicui exempli gratia, euulsi in totum essent oculi, tunc namque etiam in futurum deberet præsumi cæcus, cum solum omnipotentis Dei miraculo sanari potuerit, vt de cæco à natiuitate legimus in sacris paginis.

8 Et cum cæcitas probari debeat, dubitant Doctores, an standum sit Notario asserenti in testamento, vel instrumento, aliquem esse cæcum, & negatiuam partem in puncto tenuit Ceph. *in consil. 72. num. 1. & seqq.* Rimin. Iunior *in consil. 84. num. 16. lib. 1.* & de communi prius Ias. *in leg. sanum mente sub num. 2. C. de transaction.* illa enim verba intelliguntur apposita per errorem, & vti enunciatiua non probant, maximè si de ipsis principaliter dubitetur, vt per Rimin. *loc. cit. num. 20. & seqq.* ac ideo aliter essent probanda, Natt. *consil. 210. num. 1. & 2.* Ludou. *in d. conclus. 57. vers. declaratur*, vnde producens tale testamentum in hoc sibi non præiudicaret, vt post alios dixit Rim. Iun. *in d. consil. 84. nu. 23. & seqq.* Ludouis. *in d. concl. 57. vers. ampliatur, & declaratur.*

Et per easdem rationes non esset credendum Notario asserenti testatorem fuisse mente, & visu sanum, Menoch. *de præsumpt. præsumpt. 79. nu. 17. lib. 2.* non creditur enim Notario, nisi de his, de quibus fuit à testatore rogatus, Ceph. *in d. consil. 72. num. 1.* qui propterea *num. 3.* subiungit, quod quemadmodum non creditur Notario asserenti testatorem esse mente sanum, sic etiam pari ratione non creditur, si asserat fuisse cæcum, vel aliqua alia infirmitate detentum; sunt enim hæc omnia verba enunciatiua Notarij, quæ propterea non probant, vt per supradictos Doctores: ac ideò alias dicebam in facto, depositionem Notarij, qui in testamento asseruerat, testatorem esse visu sanum, nil prorsus probare, dum postea deponit, testatorem non fuisse cæcum, cum dicatur deponere in causa propria, ad defendendum nempè eius assertionem factam in testamento, & ad tuendum proprium honorem, quod se rogauerit de testamento cæci absque debitis solemnitatibus, & idem dicebam de testibus, qui cum fuerint testes in testamento nullo; & concurrerint assertioni Notarij dicentis, testatorem fuisse visu sanum, de eorum pariter interesse, saltem honoris tractari videtur.

Verum quoniam in antiquis quandoque verba enunciatiua probant, quod quando verum sit, non est præsentis indaginis, in illis omnibus casibus, in quibus verba enunciatiua probant, diceretur per similes assertiones factas à Notariis in instrumentis probata cæcitas, vel visus.

9 Tales autem esse morbosos, non est dubium, & probat text. *in leg. & proterui, ff. de ædil. edit.* & dicam infra *in cap. 36. num. 5.*

SVMMARIVM.

1 *Cæci testari possunt, multis tamen seruatis solemnitatibus, de quibus num. 5.*
2 *Solemnitates requisitæ in testamentis cæcorum sunt inuentæ ad tollendas fraudes.*
3 *Testamenta cæcorum dicuntur nuncupatiua.*
4 *Cæcus non potest testari in scriptis.*

An cæcus possit testari in scriptis.

CAP. V.

Cæcorum dispositiones, de quibus in sequentibus nostra erit disputatio, ad tria capita reduci posse existimo, vel enim concernunt vltimas voluntates, vel varia genera contractuum complectuntur, vel iudicia respiciunt: sed primum videamus de vltimis voluntatibus. Pro cuius rei inuestigatione, primo loco generaliter quærendum erit, an cæcus testari possit; sed de hoc nulla est dubitatio,
1 † cum habeamus textum expressum *in leg. hac consultissima, C. qui test. facere poss.* qui cæcis testandi concedit facultatem, multis tamen adhibitis solemnitatibus, de quibus *in dict. l. hac consultissima*, & habetur *in*
2 *§ cæcus Inst. quib. non est permiss. fac. test.* † quæ solemnitates fuerunt inuentæ ad tollendas fraudes, vt habetur *in d. l. hac consultissima*, in illis verbis; *sed ne locum quidem vllum relinquat insidiis tot oculis spectata, tot insinuata sensibus, tot insuper in tuto locata manibus.* Et id procedit tam in cæco à natura, quàm ex accidenti, cum in vtroque eadem vigeat ratio, vt in eadem lege ha-
3 betur. † Adhuc tamen testamenta cæcorum, debitis solemnitatibus confecta, nuncupatiua appellantur, vt in eadem lege; licet namque multa requirantur, quæ testamentis in scriptis similia reddere videntur; multa tamen desunt; ita vt potius nuncupatiua appellari debeant, certis tamen solemnitatibus confe-
4 cta, ad tollendam omnem fraudis suspicionem. † Imò cæci non possunt in scriptis testari, vt *in d. l.* omnes notant Doctores, non possunt enim nec testamentum signare, nec se subscribere; sed debet coram voluntatem testibus aperire, quod non est in Testamentis in scriptis, vt ibi notat Dec. *n. 4.*

5 Seruatis igitur solemnitatibus, de quibus *in d. l. hac consultissima*, cæcos testamenti factionem habere, dicendum est, vt per Natt. *ibi num. 6.* Alex. *num. 12.* Ias. *num. 8.* Dec. *num. 22.* Zabar. *in cap. cum esses nu. 7. de testam.* Rum. *consil. 84.* Boer. *consil. 34. num. 5.* Sebast. Medic. *de fortuit. casibus par. 2. quæst. 6. nu. 56.* Bapt. à S. Mal. *de arbitr. nu. 33.* & passim scribentes necessarias, de quibus dicam in sequentibus; & alios nouissimè citat Diana *resol. moral. part. 5. tract. 6. de mutis, surdis, & cæcis resol. 26.* vbi refert solemnitates.

SVMMARIVM.

1 *Notarius debet se subscribere in testamentis cæcorum.*
2 *Testes debent subscribere testamentis cæcorum.*
3 *Testes non debent se regulariter subscribere, quando Notarius rogatur de aliquo Instrumento.*
4 *In testamentis cæcorum, loco Notarij, si haberi non possit, alter litterarum peritus se subscribere debet.*
5 *Notarius in testamentis cæcorum suum debet apponere signum.*
6 *In testamentis cæcorum necessaria est scriptura, & dicitur de essentia.*

7 Cæcus

7 *Cæcus antequam testetur debet coram testibus suam voluntatem patefacere, & an hac solemnitas sit de substantia, & an missa vitiet num. 8. & 20.*

9 *In testamentis cæcorum institutio debet poni in principio, contra num. 12. & seqq.*

10 *Ablatiui absoluti conditionem important, & quando non num. 17.*

11 *Conditio formam importat.*

13 *Hæredis institutio dicitur caput testamenti, licet ponatur in fine.*

14 *Omissio leuis solemnitatis non vitiat.*

15 *Lex*, hac consultissima, C. qui testamenta facere possint, *declaratur.*

16 *Statutum requirens plura pro forma, debet intelligi de his, quæ sunt alicuius momenti.*

18 *Testes in testamentis cæcorum an debeant scribi in principio testamenti, vel in fine.*

19 *Subscriptio debet fieri in fine.*

20 *Cæcus coram testibus debet suam voluntatem aperire, potest tamen mandare Notario, vt prius omnia scribat.*

21 *Cæcus debet dilucidè, & clarè nomen hæredis exprimere, & saltem per duas demonstrationes, & quid si nomen esset per se clarissimum nu. 22. & an hoc requiratur pro forma num. 23. & 25.*

24 *Sola nominis expressio fundat intentionem, nisi de pluralitate ostendatur; & præcipuè in quibusdam nominibus singularibus.*

26 *Testamentum cæcorum forma, remissiuè.*

27 *Maritus cæcus an possit præstare consensum vxori testari volenti.*

28 *Solemnitates, de quibus* in leg. hac consultissima, C. qui testamento facere possint, *cessant cessante fraudis suspicione, quod exemplis declaratur.*

Quæ solemnitates requirantur in testamentis cæcorum.

Cap. VI.

PLures à Doctoribus considerantur solemnitates in testamentis cæcorum necessariæ, quæ omnia desumuntur ex *l. hac consultissima, C. qui testam. fac. possint*, de quibus Clar. *in §. testamentum quæst. 17.* Bar. *consil. 47. num. 10. & seqq.* Ludouis. *conclus. 57.* vbi plures citat,

1 † quarum prima, ac præcipua illa dici debet, quam omnes sequuntur, vt Notarius testamentum subscri-

2 bat, † idemque de testibus asserunt, qui pariter cæ-

3 corum testamenta subscribere debent; † quod speciale est in testamento cæcorum, regulariter enim, quando Notarius de aliquo actu rogatur, non requiritur testium subscriptio, *l. in donationibus. C. de donat.* Ias. *in d. l. hac consultissima sub nu. 1. vers. secundo requiritur*; & hæc duo requisita ab omnibus approbari, & ex

4 text. desumi, dicunt ibi scribentes; † Vnde si Notarius haberi non posset, alter litterarum peritus esset adhibendus, vt *in dict. leg. hac consultissima*, qui loco Notarij, vna cum aliis septem testibus se subscribere deberet. Ac propterea Rimin. *in consil. 24. nu. 10. lib. 2.* tenet, testamentum esse nullum, si duorum solum desit subscriptio, vel sigillum: & licet reprehendatur à Riminald. Iunior. *in dict. consil. 84. nu. 51. & seqq.* tamen verior eius opinio appellatur à Ludouis. *dict. conclus. 57. vers. verior tamen*; imò in dubium quodammodo non videtur reuocanda, stante clara citati text. dispositione; vnde nec mihi arridet conciliatio Ludouis. *loc. citat.* nempè opinionem Rimin. procedere posse, si testes, qui non subscripserunt, viuunt, & de veritate Testamenti deponant, nam cum solemnitates, de quibus *in dict. leg. hac consultissima*, requirantur pro forma, fas est ad annullandum testamentum, ipsas non fuisse adhibitas.

5 Tertium est requisitum, vt testes non solum se subscribant, sed etiam vt ipsorum signa vna cum Notario apponant, vt in verbis habetur *in dict. leg. hac consultissima*, & docent Doctores supra citati, qui & de subscriptione, & signo loquuntur.

6 Et ex his, vti corrolarium quartum sequitur requisitum, necessariam esse scripturam, & vt hæc testamenta in scriptis redigantur; aliter enim nec Notarius, nec testes ipsum subscribere, ac signare possent; & licet in aliis nuncupatiuis Testamentis scriptura sit ad probationem tantum, in Testamentis tamen cæcorum dicitur de substantia, ita vt absque ipsa scriptura non valeant.

7 Quintum ex *d. l. hac consultissima* desumunt requisitum, vt testator conuocatis testibus, ac Notario, antequam ad aliquam veniat dispositionem, dicat, & patefaciat, se velle nuncupatiuum condere testamentum; quod in aliis Testamentis non requiritur, cum satis sit, testatorem suam patefacere voluntatem in actu ipsius Testamenti, absque quod illam prius præmittat *leg. in testamentis, C. de testam.* Hocque requisitum ex verbis *d. l. consultissima* desumunt, vt per Cyn. Bartol. Fulgos. Paul. de Castr. Decium, & alios, & tradit Rolandin. *de Testam. rub. 61. n. 5.* & licet Salic. afferat *dictam l.* in testamentis corrigere *dict. l. hac consultissima*, id tamen nulla ratione asserendum venit, vt optimè animaduertit Ias. *ibi n. 1.* licet enim *d. l.* in testamentis sit posita post *hac consultissima*, quantum ad ordinem, hinc tamen dici non potest, vt sit posterior; sed dato, quod esset, vt ex earum auctoribus colligi videtur, tamen ipsa loquitur regulariter, ita vt non possit corrigere *dict. l. hac consultissima* specialem casum ponentem, ad glos. *in l. sciendum, in princip. ff. qui sa tisd. cog.*

8 Reputatur tamen ab Alex. Ias. & aliis hæc solemnitas ita leuis, vt ipsius omissio non debeat vllo modo testamentum annullare, & sequitur Rimin. *in d. consil. 84. nu. 42. & seq.* licet non admodum arrideat Ludou. *in d. dec. 57. vers. ita tamen.* Præterquam quod dici posset, secundùm Vig. *in §. cæcus, Inst. de testament. d. l. hac consultissima*, id non ponere vti specialem in testamentis cæcorum: sed vti regulare in omnibus testamentis, quod hodie per *d. l.* in testamentis correctum, & hanc opinionem esse veriorem, dixit Vasq. *controuers. illustr. cap. 113. num. 10.*

9 Sextum ex eadem lege aliqui desumunt requisitum, vt licet in aliis testamentis non fiat differentia an institutio hæredis sit in principio, vel in fine *§. ante heredes, Inst. de leg. l. ambiguitates, C. de testam.* in testamentis tamen cæcorum sit necessarium primo loco ponere hæredis institutionem, vt ibi dicunt Cyn. Ric. Bart. Albet. Fulgos. Dec. Aret. *in d. §. ante hæredis, & in §. cæcus, Instit. quibus non est permissum facere testamentum.* Veron. *caut. 91. incipiente in testamentis*, & tradunt alij, quos citat Rol. *consil. 83. in princ. vol. 1.* & Vasq. *controu. Illustr. cap. 103. n. 10.* Hic enim est ordo, & modus, in le-

10 ge prædicta, † qui cum per ablatiuos absolutos ponatur, conditionem important *l. à testatore, C. de con-*

11 *dit. & demonstrat.* † & conditio formam inducit, Bald. *in auth. Matri auiæ, C. quando mul. tut. off. fungi poss.* Dec. *consil. 77. in principio, & in consil. 466. col. pen. in fin.* Gozad. *consil. 73.* cui formæ nihil addi, vel detrahi potest, Bald. *in l. fin. C. de suis, & leg.* quod Dec. *in d. l. hac consultissima, nu. 7. & seqq.* ex pluribus probat, vt Iasoni more suo contradicat.

12 Contrarium tamen optimè defendit Bald. lex enim prædicta loquitur secundùm consuetum,& antiquum testandi modum,qui erat,vt prius nomen hæ-
13 redis proponeretur, † quod hodie reperitur correctum,vt *in d. §. ante hæredis*: licet namque in fine ponatur, adhuc dicitur caput testamenti,& in capite
14 intelligitur apposita *l.2. C. de inutil. stipul.* † secundo omissio leuis solemnitatis non vitiat, vt per Bald. *in d.l.hac consultissima*, & Iasonem *sub n.1.vers.ego etiam*, latissimè comprobantem, & Rol. *in d.cons.82.nu. 10.* dat exemplum de signo crucis in principio inuentarij, *l. fin.§.1.C.de iur.deliber.* hanc autem esse leuissimam solemnitatem certè negari non potest, cum nullius sit præiudicij,vt in ea cessit ratio, ob quam solemnitates in testamentis cœcorum fuerunt inuentæ,fraudis nempè suspicio, vt *in d l.hac consultissima*: & hanc partem tenuit Specul. *in tit.de instrum. edit in §. vt autem, vers. illud quoque*, vbi docens formam testamentorum cœcorum,prius ponit legata,& deinde hæredis institutionem; idem voluerunt Paul.de Castr.Rom.Alex. & Ias. *in eadem l.hac consultissima*,& optimè probat Rol. *cons.26.vol.1.* vbi dicit, ita esse tenendum , & sequitur Dilect. *de arte testand.tit 1.caut.8.n.2.* Rimin.Iun. *d consil. 84.n.5.* Gomes. *variar.resolut.cap.2 n.5.* Bart. *d.cons.47.nu. 10.* Boer. qui de consuetudine testatur *dec. 240.* & sic vbique vidisse obseruari, Ludou. *d.conclus. 57.vers.contrarium*, & allegat Brun. *in tract.de forma solemn.in act.* quando aliqua censeantur tradita pro forma *conclus. 8. vers.& præposterat. & conclus. 2. vers. prædicta conclusio*, vbi testatur, hanc esse magis communem opinionem.

15 Nec obstant,quæ in contrarium adduci soleat,cum *dict. l. hac consultissima* non ponat pro forma, quod prius ponatur institutio;sed de ipsa prius mentionem facit, cum regulariter antiquitus in primis, & ante omnia institutio hæredis apponi esset solitum; quod cum hodie sit sublatum, etiam in testamentis cœcorum sublatum esse intelligi debet;id namque in ipsis non magis specialiter erat dispositum:& licet in fine d.legis dicatur ibi tradita requiri pro forma,ea tamen pro forma requiri intelligi debent,quæ sunt alicuius momenti, ad tex. *in l.fin.§. & si præfatam cum glos. C. de iur.delib.* Brun *in d.conclus.8.vers.& facit*, qui allegat Si-
16 gnor.dicentem *in cons.87.in 5.col.* quod † si statutum plura ad actum requirat, & addat, ea omnia requiri pro forma, debet intelligi, vt requirat pro forma ea, quæ sunt alicuius ponderis, non autem solemnitates leues,& Brunum sequitur Rol. *d.cons.82.n.13.& 14.* ablatiui absoluti important conditionem quantum ad solemnitates essentiales, non autem leues, Alex. *in l.*
17 *2.§.prius col. 2. ff.de vulg.& pupil.* † secundò regulam declarat Brun. *in dict.n.conclus.*vt ablatiui absoluti importent conditionem, quando disponunt super eo, quod est à iure certum, & per Bald. *in repet.l. 1.in 2.opposit.de leg.2.*& Bart. *in l.cum stipulatus,in princip.ff.de verb. oblig.*quæ omnia sequitur Rol. *loco citato n. 15. & 16.* Addi etiam posset *dict. l.hac consultissima in fin.* disponere, vt ea omnia requisita intelligantur pro forma, hoc est,ea omnia specialiter in testamentis cœcorum requisita, de quibus ibi;sed institutio hæredis, quod fieret in principio testamenti, non erat speciale in testamentis cœcorum,vt supra dictum fuit:ergo &c. à qua sententia,vti magis communi, nullo modo venit recedendum,

18 Septimum requisitum, quod desumunt nonnulli ex *dict.l.hac consultissima*,falsum pariter reputari debet, testes nempè notandos, & scribendos esse in principio testamenti;cum prius vocati debeant,vt per Bal. & Salic.ibi,qui tamen id nihil referre fatentur.Imò, cum scripturam subscribere debeant, in fine testamenti id fieri debet:Bald.namque *in tit.de pace constit.*
19 *vers.pacta,& vers.die lunæ* dicit, † quod quando testes debent se subscribere,id in fine scripturæ fieri debet, locorum tamen consuetudinem spectandam esse, omnes concedere videntur, vt per Alexan. *in dict. leg. hac consultissima in princip.*

20 Octauò requiritur,vt testator voce propria coram testibus eodem tempore, & vnico contextu totam suam voluntatem exprimat, ita vt eodem tempore scribatur, & subscribatur: & iste videtur modus in *dict.l.hac consultissima* requisitus:Verum quia interdum testatores mortis cogitatione turbati de omnibus memoriam habere non possunt, ipsis permissum est tabellioni prius omnia patefacere ad hoc, vt de eius voluntate scripturam conficiat, eamque conuocatis testibus legat, & testator asserat illam suam esse voluntatem,vt in eadem lege habetur, & tradit ibidem Alexan. *n.6.*de quo etiam per Ias. *sub nu. 10.vers. quartò principaliter*; hicque videtur dictæ legis verus sensus; quicquid dicat Ang. & ante ipsum Oldr. vt per Ias. *num. 10.*

21 Nono,& vltimo requiritur,vt ipse testator apertè, & clarè personam hæredis exprimat,ita vt non solum nomen, sed etiam cognomem apponat, vel per alia clara, & dilucida indicia personam hæredis indicet: vt per scribentes omnes *in d.l.hac consultissima*, qui volunt saltem per duas demonstrationes hæredem describi,Bart. *in leg.demonstratio falsa in 7.quæst.de condit.& demonstrat.*idem Bart. *in l.liberorum,vers.circa personam,ff. de aclusat.* de quo per Alex. *in consil.153.lib. 2.* & tradit Dec. *in dict.l.hac consultissima, num.14.& 15.* quod dispositum reperitur, nec circa personam hæredis aliqua
22 oriatur ambiguitas. † Vnde si nomen esset tale, vt ex ipso absque ambiguitate persona hæredis posset reddi certa,alia non esset necessaria expressio,vt per
23 glos. *ibi in verbo indicia*, & Ias. *nu.12.* † illa enim declaratio non requiritur in tex. pro forma, nisi quatenus aliqua simplex nominatio posset obscuritatem pare-
24 re: † Et sola nominis expressio fundat intentionem, nisi de pluralitate nominum ostendatur, arg.tex. *in l. si in rem, ff.de rei vendic.* vbi Bart.idem *in l.si quis seruum, §.inter duos, in fine,ff.de leg.2.* quod eo magis procederet , si nomen esset omninò singulare, vt de Gallopasso exemplum dat ibi glossa,& sequitur Dec. *in dict.*
25 *l.hac consultissima nu.16.& seqq.* † si tamen lex,vel decretum alterius progrederetur annullando testamentum absque duabus demonstrationibus: diceretur illæ duæ demonstrationes requisitæ pro forma, quo casu absque ipsis,non obstante,quòd persona esset certa, testamentum esset nullum, Alex. *cons.27.n.2.lib.6.* Dec. *loco cit. num. 20.* quod non est in terminis *d.l.hac consultissima*.

Id tamen,quod dicunt Doctores de nominatione hæredis, debet intelligi,si ipse hæres sit natus,vt per Rim.in. *in d.cons.84.in fin.* cœcum enim, & filios nascituros,quorum nomina ignorari necesse est, instituere posse non est dubium , & tradit Ludouic. *d. conclus.*
26 *57.vers.quartò requiritur*,† formam autem testamentorum cœcorum ponit Specul. *in tit.de Instrument. edict. §.compendiosè, vers.illud autem non est ignorandum*,& Roland. *de testam. rub.6.in princip.*

27 Cum igitur cœci non sint prohibiti testari,licet in eorum testamentis maiores requirantur solemnitates,non video rationem, cur Carpan. *super stat.Mediol. cap.300.n.41.* dicat,Maritum cœcum non posse præstare consensum vxori testari volenti.

28 Vnum

18 Vnum tamen pro complemento istius capituli omittendum non duxi; has nempe solemnitates à lege requiri ad euitandas fraudes, quæ in testamentis cæcorum fieri possent, vt *in d.l. hac consultissima* expressè habetur, vbi Iason *num.4.* & Dec. *num.36.* Marcus Antonius Natta *in l. hac consultissima, §. ex imperfecto, numer. 37. C. de testam.* Ac propterea cessante fraudis suspicione, valeret testamentum cæci, etiam si prædictis careret solemnitatibus. Bald. *in d.l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* vbi etiam Dec. *num.36.* & Natt. *in d. §. ex imperfecto, num.3.* & sequitur Menoch. *de præsumpt. lib.4. præsumpt.6. num.2.* qui inter alias coniecturas ad excludendam falsitatis suspicionem considerat, si testator superuixerit per plures annos post illud conditum testamentum, cum enim illud non mutauerit, dicetur declarasse, se velle ipsum valere, vt per ipsum *nu.4.* idem & multo fortius dicendum esset, si cœcus ante cœcitatem illud fecisset testamentum, in quo eadem ferè præcipuè circa hæredum institutionem disposuisset, tunc enim cessaret suspicio in testamento condito in cœcitate fraudes aliquas fuisse adhibitas; & tanto magis, si non vnum, sed plura præcessissent testamenta ad fauorem earundem personarum; tunc enim diceretur apparere de enixa eius voluntate, suspicionem fraudis prorsus excludente. Posset etiam considerari ad exclusionem fraudis amor, & beneuolentia testatoris erga personas institutas: & demum cessaret fraudis suspicio, si per testes probaretur verè sic disposuisse testatorem: & cessante fraudis suspicione, cessant prorsus supradictæ solemnitates, vt per Menoch. & alios supra citatos.

SVMMARIVM.

1 *Solemnitates, de quibus* in l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. *an debeant obseruari in legatis, fideicommissis, & Codicillis.*

2 *Maiores solemnitates requiruntur in testamentis, quàm in aliis vltimis voluntatibus.*

3 *Lex* hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. *non auget numerum testium.*

4 *Legis* hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. *sensus circa confectionem testamentorum, & Codicillorum.*

An solemnitates, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* requirantur in legatis, fideicommissis, & Codicillis.

Cap. VII.

1 Easdem solemnitates obseruari debere in legatis, fideicommissis, & Codicillis, quæ in testamentis cœcorum obseruantur, expressè disponitur *in l. hac consultissima, C. qui testam fac. poss.* solum est dubitatio an ita obseruari debeant, vt quemadmodum in testamentis cœcorum septem testes vnà cum Notario requiruntur, qui testamentum signent, & subscribant, septem pariter sint necessarij testes in legatis, & Codicillis, vel potius dicta lex debeat intelligi, vt quemadmodum septem testes testamentarij subscribere debent testamentum, ita etiam testes in Codicillis adhibiti debeant Codicillum subscribere, & signare, nulla tamen, quantum ad numerum testium, facta augumentatione, Iacob. Butr. Bald. Angel. Fulgos. Rom. & Alex. huius fuerunt sententiæ, eundem numerum testium esse adhibendum, mouentur omnes per citatum tex. in illis verbis: *Quæ in eundem modum erunt obseruanda, quamuis non hæredem instituere, &c.* & ita consuluit Alciat *respons.32. n.6. Tom.3.* & sequitur Vasq. *controuers. Illustr. cap.103. num.13. & seqq.* Balag. *de testamentis rub.60. in fine, & rub.61. n.8.* alios citat Hond. *cons.58. nu 3. lib.2.* Contrarium tamen alij senserunt, vt Salic. Paul. de Castr. Dec. Ias. & plures moderniores, à qua opinione non credo esse recedendum; licet eorum textus ponderatio in illis verbis, quæ codicillis habentur congrua, non admodum mihi arrideat; congrua, dicunt ipsi, habetur dispositio codicillaris cum quinque testibus, ergo de quinque testibus lex illa intelligi debet: diuersus enim est illorum verborum sensus: dicit Imperator, solemnitates supra positas in eundem modum esse obseruandas, quamuis quis nolit hæredes instituere, sed solum facere vel legata, vel fideicommissa, vel alia Codicillis congrua, hoc est, vel alia disponere, quæ in Codicillis congruè fieri possunt. Vnde melius Ias. *ibid. sub nu.10.* animaduertit, quod hoc stante, sequeretur, quod illæmet solemnitates requirerentur in testamentis, quæ in codicillis, quod absurdum admodum videtur, cum regulare sit,
2 † vt maiores solemnitates requirantur in testamentis, quam in aliis vltimis voluntatibus.

3 Præterea certum est, *d.l. hac consultissima* non augere numerum testium in testamentis, solum enim octauum requirit, non existente Notario, cur igitur volumus in Codicillis testium numerum auxisse. Imò hoc stante, sequeretur, quod in codicillis posset fieri hæredis institutio, si eadem requireretur solemnitas.

4 Nec obstant illa verba: *In eundem modum, &c.* nam verè tex. solum requirit modum, quo adhiberi debent testes in testamentis cœcorum, ita vt sit sensus, vt quemadmodum in testamentis testes debent se subscribere, ita etiam in codicillis se subscribere debeant, ac codicillum signare; illi tamen testes, qui in codicillis adhiberi solent, cum circa numerum nihil sit innouatum, & nouissimè sequitur Hond. *d. cons.58. num.5. & seqq. necnon num. 28.* sanè verum est, quod si non adesset Notarius vltra quinque testes, alter litterarum peritus adhiberi deberet, qui codicillum scriberet, ac signaret, vt in testamentis, in quibus non existente notario, octauus adhibetur testis; & hæc mihi videtur germana dictæ legis intelligentia, licet Rol *de testam. sub rub.61.* seu ibi addentes *n.8.* dicant ad cautelam, & ad euitandas opiniones; bonum esse septem adhibere testes.

SVMMARIVM.

1 *Cœcus an possit donare causa mortis absque solemnitatibus, de quibus* in leg. hac consultissima, C. qui test. fac. poss *& num. seqq.*

2 *Donatio causa mortis an sit contractus, vel vltima voluntas.*

3 *Donatio causa mortis quantum ad modum, dicitur contractus, quantum verò ad effectum vltima voluntas.*

4 *Solemnitates, de quibus* in dict. leg. hac consultissima, *respiciunt modum disponendi.*

5 *Cœcorum vltima dispositiones, vt valeant, cautela est, vt apponatur clausula, valere saltem in vim donationis causa mortis.*

6 *Donatio causa mortis donatarij præsentiam requirit.*

7 *Notarius stipulari potest pro his, quorum interest.*

8 *Donatio causa mortis potest etiam fieri absenti, interueniente epistola, vel nuncio.*

9 *Cæcus an possit facere donationem causa mortis in testamento*

10 *Donatio causa mortis facta absenti in testamento cæci, an valere possit in vim fideicommissi.*

11 *Cæcus non potest fideicommittere absque solemnitatibus, de quibus* in l. hac consultissima, C. qui test. fac. poss.

12 *Clausula codicillaris apposita in testamento cæci confecto absque solemnitatibus requisitis, an importet fideicommissum.*

Cæcus an possit donare causa mortis absque solemnitatibus, *l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.*

Cap. VIII.

Vidimus in superioribus capitibus, cæcum non posse nec testamentum facere, nec legare, neq; fideicommittere absque solemnitatibus, *leg. hac consul-*
1 *tissima, C. qui testam. facere poss.* nunc videndum est, † an saltem possit donare causa mortis, & dubium facit, quia licet cæcus possit omnes celebrare contractus, vt per Alexand. *consil. 12. lib. 1.* Dec. *in dict. leg. hac consul-*
2 *tissima n. 42.* Ias. *n. 7.* † tamen donatio causa mortis videtur potius connumeranda inter dispositiones vltimarum voluntatum, quàm contractuum; & hanc opinionem videri magis communem, dixit Marsil. *singul. 136. incipit, longa*; licet alij velint imò assimilari
3 vltimæ voluntati, vt per Bocr. *cons. 34. n. 12.* † est tamen distinctio, quod aut loquimur, quantum ad modum, dum donatio est in fieri, & contractui æquiparatur: quantum verò ad effectum, & sic in facto esse, censetur vltima voluntas, glos. *in leg. 2. in princip. in verbo legatum, ff. de dot. prælеg.* Et hanc esse communem distinctionem, ac sententiam, dixit Ias. *in leg. cum antiquitas n. 2. C. de testam. & in leg. 2. n. 1. ff. de leg. 1.* vbi etiam Rip. *n. 15.* eamque communiter approbatam, dixit Socin. *cons. 130. n. 9. lib. 1.* quos refert, & sequitur Clar. *in §. donatio quæst. 5. circa princip.* & plures alios citat Roland. *consil. 82. num. 21. lib. 1.* de quo optimè Parif. *consil. 97. vol. 3.* vbi dixit, hanc opinionem totum sequi mundum, de quo Ro-
4 land. *loc. cit. num. 23.* vnde cum † solemnitates, de quibus *in dict. leg. hac consultissima* respiciant modum disponendi, non autem effectum dispositionis, dicendum est, cæcum posse donare causa mortis absque illis solemnitatibus, de quibus dictum fuit supra suo loco, vt Socin. *in leg. 2. ff. de leg. 1.* & esse communem opinionem probat Rimin. Iun. *de donat. num. 626.* & ab ea non esse recedendum Mich. de Grass. *in §. donatio causa mortis quæst. 7. in fin.* quicquid teneant alij per ipsum citati, & tradit Dilect. *de artic. testam. tit. 1. caut. 8. nu. 5.* qui improbat Ruin. *in cons. 24. sub nu. 10. volum. 2.* contrariam sententiam, idemque damnat Rimin. Iunior *in consil. 84. num. 24. & seqq.* & sequitur Ludou. *conclus. 57. vers. opinio tamen,* qui testatur, Ruin. opinionem esse communiter reprobatam, & docet post alios Hond. *cons. 58. num. 12. lib. 2.* Seraph. *dec. 966. num. 5. lib. 1.* & post alios sequitur Diana *resolut. moral. par. 5. tract. 6. de mutis, surd. & cæcis resol. 23.*

5 Vt igitur cæcorum vltimæ dispositiones valeant, cautela traditur à Dilect. *loc. cit.* vt donent causa mortis, vel in testamentis apponant clausulam, valere saltem in vim donationis causa mortis; dicit tamen ne-
6 cessarium esse, † vel vt donatarius sit præsens, tunc enim propriè dicitur donatio causa mortis, Bart. *in lege 1. circa finem, ff. de donation.* & de communi Imola relatus à Dec. *in consil. 196. num. 2. in fine,* & de communi pariter Parif. *consil. 88. nu. 98. lib. 3.* Socin. Iunior. *consil. 67. nu. 18. lib. 3.* Clar. *in §. donatio quæst. 5. vers. sed pone* Gomez *variar. resolut. lib. 2. cap. 4. n. 16.* Mich. de Grass. *in §. donatio*
7 *causa mortis quæst. 9. in princip.* vel vt † Notarius stipuletur pro omnibus, quorum interest, potest enim notarius pro absentibus stipulari *lib. 3. vbi Bart. ff. rem pupill. sal. for. in leg. nec ei, ff. de adopt. & in leg. stipulatio ista, §. si stipuler, ff. de verbor. obligat.* Dec. *in consil. 607.* Socin *in cons. 112. lib. 1.* Dilect. *loc. citat.* ac ideò non est simpliciter credendum Riminald. *in dict. consil. 84. nu. 24. & seqq.* quem sequitur Ludou. *loc. cit.* qui existimauit, cæcorum testamenta sustineri, per clausulas generales, vt valeant in vim Codicillorum, donationis causa mortis, vel alterius cuiuscumque vltimæ voluntatis; nam primò clausula codicillaris nihil operari potest, cum etiam in codicillis illæmet solemnitates requirantur, excepto tamen testium numero, vt in cap. superiori fuit dictum: quantum verò ad donationem causa mortis, vt debeat reputari donatio, donatarij præsentia requiritur, vel quod notarius, vel alter pro ipso stipuletur, vt superius fuit ostensum. Nec in vim alterius relicti valere potest, vt existimauit Rimin. cum etiam in legatis, & fideicommissis illæmet solemnitates sint necessariæ, vt *in dict. leg.* habetur, ac propterea crederem malè etiam sensisse Honded, qui *in cons. 58.* sequendo Riminal. dicit, relicta à cæcis in codicillis sustineri per illam clausulam, omni meliori modo, vt per ipsum *nu. 17.*

8 Posset etiam hæc donatio fieri absenti, epistola interueniente, vel nuncio, vt voluit glos. *in leg. nec ambigui, C. de donation.* quam communiter approbari dixit Roman. *consil. 353. n. 10.* Caputaq. *dec. 180. nu. 9.* Clar. *in dict. §. donatio quæst. 12.* Mich. de Grass. *loc. citat. n. 3.* requiritur tamen, vt nuncius ad hoc sit specialiter deputatus, vt per suprad. glos. Corn. *cons. 254. volum. 3.* Suarez *in Thesaur. recept. sent. in verbo donatio num. 133. & seq.* Mich. de
9 Grass. *loco citato n. 4.* † Et licet aliquid tenuisse videantur, donationem causa mortis à cæco in particulari instrumento fieri posse, secus in testamento; id tamen procederet, si deficeret donatarij præsentia, nec esset, qui pro donatario stipularetur; sed donatarij præsentia interueniente, vel alio pro ipso stipulante, vtrique fieri posset, vt pulchrè dixit Roland *in dict. consil. 82. nu. 24. & seqq.* & declarat Dec. *in consil. 196.* & voluit Salyc. *in l. 1. C. de donat. caus. mort.* vnde illa clausula simpliciter in testamento cæcorum apposita nihil operatur, Ias. *in consil. 82. versic. sed hoc non obstante lib. 3.* vbi dicit, quod relicta in testamento cæci absque debitis solemnitatibus non valent in vim donationis causa mortis, deficiente donatarij præsentia omninò necessaria *dict. leg. inter mortis,* Bart. *in dict. leg. 1.* vel saltem pacto nudo, quod hodie sufficit, glos. *in l. cum pater, §. Mæuio, ff. de leg. 2. & in l. 2. C. de vir. dat.* Roland. *loc. cit. n. 27. & 28.*

10 Nec dicatur tanquam donatio facta absenti valebit saltem in vim fideicommissi, Bart. *in l. 1. ff. de donat. caus. mort.* vbi etiam Imol. de communi, quem refert Dec. *in cons. 196. num. 2. in fin.* Parif. *cons. 88. nu. 98. lib. 3.* Socin. Iun. *consil. 67. n. 17. lib. 3.* Clar. *in §. donatio quæst. 5. versic. sed pone:* quinque tamen testibus interuenientibus, glos. *in l. 1. C. de donat. caus. mortis,* vbi Bart. Hon. *cons. 1. nu. 8.* Gom. *variar. resolut. lib. 2. cap. 4. num. 15.* Mich. de Grass. *in dict.*
11 *quæst. 9. num. 5.* † nam respondetur, in casu proposito non posse valere in vim fideicommissi, quia cæcus non potest nec etiam fideicommittere absque illis solemnitatibus, de quibus *in d. l. hac consultissima:* vt ibi expressè habetur, & dictum fuit supra suo loco, si igitur non potest fideicommittere expressè, nec etiam tacitè

tacitè in vim fideicommissi poterit valere hæc dona-
12 tio: & eadem ratione † licet clausula codicillaris soleat operari fideicommissum, tamen in testamento cœci absque debitis solemnitatibus confecto nihil operatur, glos *in dict. l. hac consultissima in verbo codicillis*, vbi alij sequuntur Fulgen. *consil. 91.* Paul. de Castr *cons. 362. lib. 2.* Dilect. *dict. caut. 8. num. 3.*

SVMMARIVM.

1 *Pater testando inter liberos non tenetur obseruare solemnitates Iuris ciuilis, & num. seqq de rationibus.*
2 *Suspicio falsitatis cessat in Patre testante inter liberos.*
3 *Filius de Iure naturæ debetur parentum hæreditas.*
4 *Cæci testantes inter liberos an debeant obseruare solemnia, de quibus* in l. hac consultiss. C. qui test. fac. poss.
5 *Generi per speciem derogatur.*
6 *Magis speciale quando aliquid dicatur.*
7 *Exceptio debet esse de regula.*
8 Leg hac consultissima, C. de testamentis *induuitur secundum Fulg.*
9 Leg. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testamentis, *de quibus solemnitatibus loquatur, & respectu cuius, & num. 17.*
10 *Cœcus potest testari inter liberos coram duobus testibus secundum communem.*
11 *Fauor qui fundatur in æquitate, præfertur metui falsitatis.*
13 *In dubio illa opinio debet amplecti, quæ testamento fauet.*
14 Leg. hac consultissima, C. qui testam. facere poss. *an sit generaliter,* lege hac consultissima in §. ex imperfecto C. de testam.
15 Leg. hac consultissima. C. de testamentis, *generaliter loquitur in omnibus testamentis.*
18 *Cæcus testando inter liberos absque debitis solemnitatibus, an possit eos inæqualiter instituere, & num. 20.*
19 *Pater testando inter liberos absque debitis solemnitatibus, an possit eos inæqualiter instituere: & quid maxima existente inæqualitate.*
21 *Cæcorum testamenta fauore descendentium valent absque solemnitatibus requisitis, & quid si instituti solum sint proximiores, numer. 22. & quid si filij, & extranei simul fuerint instituti num. 23. quid hoc casu respectu legatorum, num. 24.*

Solemnitates, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam fac. poss.* an sint necessariæ, quando Cœcus testatur inter liberos.

CAP. IX.

1 IN Iure satis notum est, Patrem testando inter liberos non teneri ad obseruationem solemnitatum Iuris Ciuilis, ideò coram duobus testibus posse testari, vt est text. *in leg. hac consultissima, §. ex imperfecto, C. de testam.* vbi omnes notant Doctores, Ias. *in Auth. nouissima num. 16. C. de inoff testamento.* Iacobus Philip. Portius *in cons. 12. numer. 8. & seq.* Clar. *in §. testamento quest. 21.* & passim omnes, cuius dicti variæ adducuntur rationes
2 illa prima; † quia in parentibus cessat omnis falsitatis suspicio, propter quam suspicionem in testamentis lex requirit maiorem numerum testium, vt per Curt. Iunior *in dict. §. ex imperfecto sub num. 3.* & Natt. *nu. 107.* Claro altera magis placet ratio, id inductum
3 fuisse fauore liberorum, † quibus Iure naturæ parentum debetur hæreditas, de qua etiam ratione Natt. *loc. cit. n. 70.* sed ipse tertiam adducit, nempè fauore parentum id fuisse dispositum, ne scilicet ipsorum iudicia rescindantur, idque arridet Mich. de Grass *in d. quæst. 11. n. 1.* Quæ regula an sit semper vera, & in quibus casibus procedat non est præsentis indaginis:
4 solum ad propositum dubitatur, † an idem dicendum sit in testamentis cœcorum inter liberos testantium; qua in re diuersæ fuerunt opiniones; pro negatiua sic argumentantur multi, quos citat, & sequitur Alciat. *respons. 32. num. 2. tom. 3.* generi per speciem derogatur *l.*
5 *sanctio legum, ff. de pen.* † Sed *dict. §. imperfecto* est generalis in quocumque testante inter liberos, lex verò *hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* est specialis in cœco, ergo ista lex specialis generali derogat, probatque
6 alio modo ibi Rom. † legem de cœco loquentem esse magis specialem, cum pauciora indiuidua sub se habeat, plures enim sunt parentes testantes inter liberos, quam cœci, & eodem argumento vsus fuit Cum *in cons. 113.* Secundò Fulgent. *in dict. l. hac consultissima, C. de testam.* mouetur, ex eo, quia ibi ponitur regula de testamento in scriptis, *in §. verò ex imperfecto* adducitur exceptio, si nempè fiat testamentum inter li-
7 beros; † sed exceptio debet esse de regula; ergo ista exceptio debet intelligi de testamento in scriptis, sed
8 cœci in scriptis testari non possunt, † ergo *dict. §. ex imperfecto,* de cœcis intelligi non potest. Tertiò mouentur aliqui ex eo, quia text. *in dict. l. hac consultissima, C. de testamentis,* loquitur de non cœco, ergo exceptio pariter, de qua *in dict. §. ex imperfecto,* de non cœco intelligi debet quo argumento pariter vsus fuit Cum.
9 *in dict. cons. 113.* de quo infra *n. 16.* † Quartò Ias. *in dict. l. hac consultissima sub n. 4.* animaduertit *dict. §. ex imperfecto,* vna cum *leg. fin. C famil. ercisc.* disponere, parentes sine debitis solemnitatibus testari posse inter liberos, respectu tamen solemnitatum in ipso actu testandi requisitarum; ergo non debent extendi ad solemnitates requisitas ratione personæ testantis, argumento eius, quod tradit glos. *in clem. 1. in fin. de seq. prop. & fruct.* vt dispensatio facta circa vnum defectum non debeat porrigi ad alium, vt per ipsum. Quintò mouetur Cuman *in dict. consil. 113.* ex generalitate text *in §. cæcus,* Ias *quibus non est permiss facere testam.* & *in dict. leg. hac consultissima. C. qui testam. facere possunt.*
10 Quibus tamen non obstantibus, In contrarium est communis opinio; vt etiam cœcus possit inter liberos testari, adhibitis solum duobus testibus, iuxta dispositionem *dict. §. ex imperfecto:* & mouentur communiter
11 omnes, † quia lex ob fraudis suspicionem tot requirit solemnia in testamentis cœcorum; quæ ratio cessat, si instituantur liberi, qui adhuc ab intestato erant
12 successuri. † Secundò, hoc etiam casu concurrit fauor filiorum à scribentibus *in dict. §. ex imperfecto* perpensus, qui fauor pro fundamento habet æquitatem, & scripturæ veritatem, vnde præualere debet metui falsitatis, qui solum fundatur in fictione, rigore, & dubio, vt per Ias. *dict. leg. hac consultissima sub n. 4.* Tertiò magis specialis est text *in dict. §. ex imperfecto,* vt infra in solutione primi argumenti; ergo huiusmodi dispositio derogabit alteri dispositioni, generaliter prohibenti cœcis factionem testamenti, cum generi per speciem derogetur, *leg vxorem, § felicissimis, ff. de leg. 3.*
13 *cap. generi de reg. iur. in 6.* † Quartò dicunt omnes, quod illa opinio est in dubio tenenda, quæ magis fauet testamento, vt tenuerunt Bart. Bald. Salyc. Paul. de Castr. & Alex *in dict. leg hac consultissima,* & esse communem opinionem testati fuerunt ibi Dec *n. 36.* & Ias. *sub numer. 4. & in consil. 26. versic. facit etiam multum lib. 1.*

& communem appellat Natt. in dict. §. ex imperfecto num. 39. & de magis commune Vasq. controuers. illustr. cap. 163. numer. 11. & magis communiter sic concludere Doctores, dixit Socin. consil. 263. circa princip. lib. 2. Boer. decis. 240. num. 20. Natt. consil. 219. numer. 3. & seq. & hanc partem in iudicando esse sequendam, Roman. in ead. leg. hac consultissima, licet ipse contrarium teneat, idem Ang. in dict. §. cæcus Instit. quib. non est permiss. fac. testam. & Ias. in dict. consil. 26. dixit de cauillosa opinione Fulgo. non esse curandum; sed communi opinioni inhærendum, præcipuè in iudicando, Brun. de form. & solem. in tit. de correct. & relat. solem. vers. quinto quæro, vbi pariter de communi testatur, & probauit Roland. in consil. 82. num. 18. & 19. lib. 4. Sebast. M. dic de fort. casib. par. 2. num. 56. de quo etiam Clar. in §. testamentum quæst. 17. vers. quæro, & Mich. de Grass. in §. testamentum quæst. 11. num. 7. & quæst. 31. num. 4. vbi pariter testatur de magis communi, & communem esse opinionem post plures, quos allegat, dicit etiam Diana resolut. moral. par. 5. tract. 6. de mutis, surdis, & cæcis resolut. 26. vers. notandum est etiam, huius opinionis fautor est Cephal. in cons. 72. n. 5. & seqq. vbi plura ad propositum.

14 Contrariorum autem facilis est solutio; & ad primum respondetur dict. leg. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. esse generalem, & generalem regulam tradere in cæcis testantibus, dict. verò §. ex imperfecto esse specialem, & specialem casum ponentem, si instituantur filij. Vnde, vt animaduertit Ias. in dict. leg. hac consultissima sub num. 4. si considerentur personæ hæredum est magis specialis dict. §. ex imperfecto, cum loquatur solum de vna specie hæredum, hoc est liberorum, dicta verò lex hac consultissima, cum loquatur de omni genere hæredum, generalior dici debet: nec dicatur, esse plures testantes inter liberos quam cæcos: nam specialitas est circa hæredes institutos, & sic liberos, non autem respectu testantium.

15 Secunda ratio habet falsum suppositum, cum dict. l. hac consultissima, C. de testament. generaliter loquatur etiam in testamentis nuncupatiuis, vt ibi t. glos. à scribentibus communiter secutam.

16 Nec pariter obstat tertium argumentum, licet enim dict. §. ex imperfecto loquatur de non cæco, eius tamen dispositio in hoc non fundatur, vt testator videat, sed in fauore ipsorum liberorum, ac parentum testantium inter liberos; vnde eius dispositio debet procedere, tàm si filij instituantur à parente, qui videat, quàm si à luce orbato.

17 Quarta Iasonis ratio corruit, si dicatur, omnes solemnitates requisitas in testamentis, requiri respectu actus ipsius testamenti, vnde dicuntur solemnitates testamentorum, non autem testantium; nec obstat, quod in cæco maiores requirantur solemnitates, nam hinc non sequitur, vt sint solemnitates cæcorum, sed sunt solemnitates illius actus, qui si fiat à cæco, maiores requirit solemnitates; si tamen fuerint instituti extranei; si verò liberi instituantur, iste actus potest fieri cum solemnitatibus, de quibus in d. §. ex imperfecto.

Vltimæ rationi respondetur, generalia esse iura, quoniam generalis etiam est regula, sed ista regula generalis recipit limitationem, si instituantur liberi, per rationes, de quibus in d. §. ex imperfecto; quæ rationes militant, etiam si liberi à parente cæco fuerint instituti.

18 Ampliatur autem hæc communis conclusio, etiam si filij inæqualiter instituuntur, vt per Paul. de Castr. in dict. leg. hac consultissima, & esse communem opinionem, dixerunt ibi Dec. num. 36. & Ias. sub num. 4. & de communi pariter in dict. cons. 76. & ab ipsa in iudicando non esse recedendum asserit, idem tenet Angel. in dict. §. cæcus, & esse magis communem opinionem Socin. in consil. 163. quod pariter secutus fuit Roland. in dict. consil. 82. num. 19. licet quando adesset magna inæqualitas dubitet Ias. in dict. leg. hac consultissima num. 4. in quam sententiam inclinare etiam videtur Dec. num. 37. sed cum dispositio dict. §. ex imperfecto procedat etiam in cæcis, vt supra dictum fuit; & in aliis non consideretur inæqualitas, vt per Doctores, quos allegat Mich. de Grass. in dict. §. testamentum quæst. 11. sub num. 8. idem asserendum erit in cæcis; nulla enim potest considerari iniustitia, etiam si inæqualiter fuerint instituti, cum parentes filiis solum legitimam relinquere teneantur; & casu quo integra legitima non fuerit relicta, habent ordinarium remedium petendi supplementum, & credendum est parentes aliqua rationabili causa fuisse motos ad filios inæqualiter in-
19 stituendos; Verum hæc opinio, † vt pater testando inter liberos absque debitis solemnitatibus possit eos inæqualiter instituere, vt Grass. dicit in dict. §. testamentum quæst. 11. nu. 8. non transit sine difficultate, præcipuè si maxima sit inæqualitas, vt post Specul. dicit Rom. in cons. 179. num. 18. asserens hanc potestatem parentibus datam respicere fauorem filiorum, ac ideò eorum cessante fauore locum non habere: idem docet in cons. 185. num. 5. dicens testamentum imperfectum inter liberos locum solum habere, si in omnium filiorum fauorem disponat, secus si in damnum alterius, & Mand. ibi in lit. D. dicit hanc opinionem esse multum æquam, sequendam, & communem. idem consuluit Dec. in consil. 105. vbi dicit, quod dispositio dict. §. ex imperfecto procedit solummodo, quando filij sunt omnes æqualiter instituti, secus si inæqualiter: idem docet Socin. Iunior in consil. 147. à num. 33. vsque ad num. 45. lib. 2. vbi asserit hanc opinionem esse iuridicam, & communiter à Doctoribus approbatam, & num. 44. subiungit in iudicando esse sequendam, vt rationabilem, & æquam, Ceph. idem tradit in cons. 180. num. 9. & rationem esse dicit, quia lex noluit parentibus auxilium testandi concedere in fauorem vnius ex filiis, & in odium alterius, sed permisit testandi facultatem secundum legis dispositionem, quæ est, vt liberi æqualiter succedant, & probat optimè Rimin. Iunior in consil. 278. n. 65. & clarius in consil. 428. n. 13. & seqq. quam num. 16. & magis procedere dicit, stante maxima inæqualitate, & testatur hanc opinionem esse communem, & æquam, & sequendam, & nu. 17. dicit alios contrarium ineptè sensisse, cum, vt ipse subiungit n. 19. Pater non debeat facere vnum filium bastardum, & alium legitimum: alios citat Tiraq. de iur. primog. quæst. 4. num. 4. Gab. in tit. de testamentis conclus. 6. sub num. 1. versic. contrarium, Mantic. de coniect. lib. 6. tit. 2. num. 8. & seqq. qui plures ad propositum adducit rationes, & citat Doctores hanc opinionem sequentes num. 11. & sequitur nouissimè Fusar. de fide iur. quæst. 245. num. 55.

20 Et retenta hac opinione, idem dicendum esset in cæcis, vt docet Ludouis. in dict. conclus. 57. versic. hæc tamen limitatio; qui existimat supra firmatam conclusionem num. 10. & seqq. non procedere, si filij inæqualiter instituantur.

21 Secundò ampliatur in testamentis factis fauore descendentium, Cephal. cons. 72. nu. 8. 20. & 21. Ludouis. loc. cit. versic. & id quod.

22 Tertiò ampliatur, etiam si fuerunt instituti proximiores de familia, Cephal. loc. cit. nu. 10. & 21. Ludouis. loc. cit. versic. extenditur.

23 Limitatur

23 Limitatur modo supradicta conclusio, si cum ipsis liberis instituti essent extranei, tunc enim quantum ad extraneos testamentum absque debitis solemnitatibus non valeret, vt per Cephalum, & Ludouisium *locis citatis*.

24 Id tamen intelligendum est quantum ad institutionem, non autem respectu legatorum, quæ, stante testamenti validitate, etiam extraneis facta deberentur, vt per supracitatos Doctores.

SVMMARIVM.

1 *Solemnitates, de quibus* in leg. hac consultissima, C. qui testam. facere poss. *sunt de iure positiuo, ac ideò à statuto tolli possunt.*

2 *Statutum tollens solemnitates, de quibus* in d. l. hac consultissima, *an dicatur contra bonos mores.*

3 *Statutum minuens solemnitates testamentorum in dubio non esset porrigendum ad testamenta cœcorum.*

4 *Lex generalis non intelligitur derogare legi ponenti casum specialem.*

An solemnitates, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* per statutum tolli valeant.

Cap. X.

1 Non potest cœcus testari absque solemnitatibus, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* prout supra suo loco dictum fuit: verum si expresse à statuto essent sublatæ, illis non esset opus; hæ enim sunt solemnitates iuris positiui, vnde à statuto tolli possunt, ad tradita per Bart. *in l. si quæramus, ff. de testament.* & docet Anchar. *in capit. 2. de testament.* Alexand. *in dict. leg. hac consultissima,* vbi etiam Ias. *nu. 5.* & Dec. *num. 39.* Sebast. Medic. *de fortuit. casibus par. 2.*

2 *quæst. 6. num. 56.* Nec obstat, si dicatur, † hoc statutum continere turpitudinem, & esse contra bonos mores, tanquam falsitatis nutritiuum, cum *d. l. hac consultissima* fuerit promulgata ad euitandas falsitates, ad tradita per Bart. *in l. omnes populi in 3. quæst. princ. ff. de iust. & iur.* respondetur enim, non esse contra bonos mores, licet namque *dict. l. hac consultissima* sit lata ad tollendas fraudes, hinc tamen non sequitur, vt illis deficientibus verè adsit fraus, quo casu statutum non valeret, secundum Bart. *loc. citat.* ac ideò ante promulgationem dictæ legis cœci testari poterant absque illis solemnitatibus, vt considerat Vasq. *controu. Illustr. capit. 103. num. 12.* & dispositio nouæ legis ad maiorem cautelam promulgatæ per statutum tolli potest, vt per Dec. *in leg. Captatorias num. 4. C. de testam. milit.* Sanè verum

3 est, † quod si statutum simpliciter minueret testamentorum solemnitates, hinc tamen non intelligeretur minuere voluisse solemnitates in testamentis

4 cœcorum requisitas; quia † leges generales nunquam intelligantur derogare legi ponenti casum specialem, *l. si quæramus, ff. de testament.* & tradit in specie Alex. *in d. l. hac consultissima,* vbi etiam Ias. *nu. 6.* & Dec. *n. 41.* & quæ diximus de statuto, idem asserendum est de consuetudine, vt per Vasquez *controuers. Illustr. capit. 103. sub num. 15.*

SVMMARIVM.

1 *Cœcus testando ad pias causas non tenetur obseruare solemnitates, de quibus* in l. hac consultissima, C. qui testam. facere poss.

2 *In testamentis ad pias causas attenditur ius gentium.*

3 *Cœcus quando intelligatur testari ad pias causas.*

4 *Cœcus ad pias causas potest etiam testari nutu.*

5 *Legata facta ad pias causas in testamento cœci testantis absque debitis solemnitatibus an valeat, & n. 6. & 7.*

8 *Legata facta laicis in testamento imperfecto ad pias causas, an debeantur.*

An solemnitates, de quibus *in l. hac consult. C. qui test. fac. poss.* sint necessariæ in testamentis ad pias causas.

Cap. XI.

1 Eadem ratione, qua supra diximus, cœcum testantem inter liberos non cogi ad obseruationem solemnitatum, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui test. facere poss.* cum eo casu ius gentium solummodo attendatur; dicendum est, easdem non esse obseruan-

2 das, si ad pias causas cœcus testetur, † satis est enim in causis piis ius gentium obseruari *C. cum esset, &c. relatum primo de testament.* quam conclusionem communiter sequuntur scribentes *in d. l. hac consultissima,* inter quos est Alexan. necnon Ias. *sub num. 4. vers. 2. limita,* & Dec. *n. 3.* Vigl. vna cum aliis *in §. cœcus Instit. quibus non est permiss. facere testamentum,* Tiraquell. *de priuil. piæ causæ priuil. 10.* Vasq. *controu. illustr. cap. 103. n. 15.* Roman. *cons. 47. n. 10. lib. 1.* Plut. *cons. 54. num. 19.* Ludoui. *conclus. 57. vers. li-*

3 *mitatur primo;* † Et licet Angel. *in dict. §. cœcus,* videatur hoc restringere, si relinquatur locis piis, tamen Alexand. *in dict. l. hac consultissima,* id intelligit in quocumque relicto facto ad pias causas, & priuatis quibuscumque pauperibus, & est secutus à Dec. *n. 3* & à Ias. *nu. 4.* idem voluit Bertard. *consil. 101. licet testamentum per*

4 *totum lib. 1.* & sequuntur Tiraq. & Vasq. *loc. cit.* † Imò etiam nutu cœcum ad pias causas testari posse, contra Angel. tenuit Alexand. *in l. iubemus n. 3. C. de testam.* omnesque supra citati Doctores mouentur; quia in testamentis ad pias causas ius gentium attenditur, vnde cauendum est à Ludouis. *in dict. conclus. 57. versic. hanc tamen*, qui existimat id non procedere, si cœcus filios habeat, quibus præiudicium inferri non potest absque debitis solemnitatibus secundum ipsum: nam cum pater possit filiis præiudicare, præterquam in legitima; & cœcus testando ad pias causas non teneatur obseruare, nisi solemnitates iurisgentium; non erunt necessariæ aliæ solemnitates, licet filiorum præiudicium considerari possit.

5 Supradicta tamen procedunt sine difficultate, si locus pius fuerit institutus, sed quid si laicus fuerit hæres, & in ipso testamento fuerint facta legata pia, an debeantur? Cald. *in tit. de consi. cons. vlt.* deberi tenet, vt refert Socin. *in consil. 49. num. 14. lib. 4.* Verum communis opinio est in contrarium, vt per Anton. *in cap. quod clericis de for. comp.* Salyc. *in Auth. cassa in 8. quæst. C. de sacrosf. Eccles.* & docet Ias. *in dict. l. hac consultissima sub n. 10. C. de test.* Alexand *cons. 177. & cons. 259 num. 5. lib. 2.* nec dissentit Tiraq. *de priuileg. piæ causæ priuil. 28. vers. sed è diuerso,* & hanc receptiorem esse sententiam, testatur Mich. de Grass. *in § testamentum quæst. 18. nu. 6.* cum enim institutio, vti caput testamenti, non sustineatur, etiam corruunt legata, vti accessoria.

6 Id tamen primo limitatur, stante clausula Codicillari, tunc enim hæc legata ad pias causas debentur ab hæredibus venientibus ab intestato, etiam si institutio non valeat, vt per Alexand. *in d. consil. 259.*

sub num.5. vbi Natt. *in add.* dicit esse notandum.

7 Secundo limitatur, si institutus sit laicus cum hoc tamen, quod bona hæreditaria in pios vsus conuertat, tunc enim principaliter dicitur instituta pia causa, ac ideò testamentum sustinetur, Soc. *cons. 49. num.12.lib.4.*

8 Sed quid è contra, si institutus sit pius locus, & in ipso testamento laicis fuerint facta legata; verum sustineri debeant? & sustineri magis communis est opinio; cum ipsa institutio valeat, à qua opinione non esse recedendum, dixit post alios Mich. de Grass. *dict. quæst.18.nu.7.* nec dissentit Tiraq. *d. priuil.18.*

SVMMARIVM.

1 *Cæcus, si sit miles an possit testari absque solemnitatibus, de quibus* in l. g. hac consultissima, C. qui testament. facere poss.

2 *Miles à militia missus an iure militari testari possit.*

3 *Militis testamentum factum à milite adhuc in numeris manente, valet solum per annum post causariam missionem, & num.9.*

4 *Cæcus in casibus, in quibus ius gentium obseruare sufficit, non tenetur alias adhibere solemnitates.*

5 *Testamentum tempore pestis an valeat cum duobus testibus absque Parocho, & num.12.*

6 *Testamentum Ruri factum an valeat absque consueto testium numero, & quæ veniant à Notario obseruanda; & quid si testator ad Ciuitatem redierit, & num.10.*

7 *Peregrini testando an teneantur obseruare formam iuris Ciuilis, & quanto tempore valeat ipsorum testamentum.*

8 *Militum testamenta cur valeant, postquam non militant amplius.*

11 *Respectu solemnitatem inspicitur tempus conditi testamenti.*

13 *Testamentum confectum tempore belli non requirit solemnitates iuris Ciuilis.*

14 *Cæcus testando in terris Ecclesiæ coram Parocho, an sufficiat, quod duos adhibeat testes.*

15 *Cæcus non tenetur obseruare solemnitates, de quibus* in l. hac consultissima, C. qui testam. facere poss *si sic à Principe impetrauerit.*

16 *Princeps non tenetur obseruare solemnitates, de quibus* in l. hac consultissima, C. qui test. fac. poss. *licet sit cæcus.*

17 *Cæcus testando coram Principe non tenetur obseruare solemnitates, de quibus* in l. hac consultissima, C. qui testam, facere poss.

Cæcus quibus casibus non teneatur obseruare solemnitates, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam. facere poss.*

Cap. XII.

Ex dictis in superioribus quæstionibus colligere licet varios casus, in quibus cæcus potest testamentari absque solemnitatibus, de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam. facere poss.* Primus est, si testatur inter liberos, de quo supra *in cap.9.* Secundus si statutum sic disponat, vt *in cap.10.* Tertius si fiat testamentum ad pias causas, vt *in cap. præced.* quibus alij sunt connectendi, Vasq *controu. Illustr. cap.103. sub n.15.* Quar-

1 tum refert, † si cæcus iste sit miles. Verum Vasq. quemadmodum militibus surdis, & mutis maximam testandi tribuit facultatem, vt infra suo loco dicetur; ita etiam nimis militibus cæcis fauere voluit; sed quæro ergo à Vasq. quos cæcos artem militarem exercentes inuenerit, etsi aliquos militum duces cæcos fuisse, diximus supra *in cap.1.* qui potius consilio, ac prudentia, quam propriis viribus bella gesserunt; sed dices, militia iam suscepta cæci effecti fuere; ergo de cæcis à natura eius non militat doctrina; nec etiã generaliter intelligi potest de cæcis factis suscepta militia; nam certum est, cæcitatem esse in causa, vt

2 quis à numero militum deleri debeat; † at missus à militia non potest amplius iure militari testari, vt est text. pulcherrimus *in l. iure militari, ff. de milit. testamento,* vbi habetur, militem, mutum effectum, posse testari iure militari ante causariam missionem, & adhuc in numeris manentem; vnde secus postquam deletus fuerit de militum numero: ac ideò quod dicit Vasq. procederet solum in milite effecto cæco militia iam suscepta, si testamentum conderet antequam à militia fuisset missus: & hoc casu eius testamentum vale-

3 ret solum per annum; † testamenta namque militum iure militari confecta post causariam missionem per annos tantummodo valent, vt est text. *in l. testamenta eorum, ff de mil. test.* Sed ne singulos casus percurramus,

4 † cum solemnitates, de quibus *in d l. hac consultissima* sint à iure ciuili inuentæ, cæci illas obseruare non erunt coacti omnibus illis in casibus, in quibus testãdo iusgentium obseruare sufficiat. Prout tempore

5 pestis, † quo potest condi testamentum coram duobus solum testibus secundum Salyc. & Ias. *in l. fin. C. de testam.* Bart. *in l.1. ff de bon. poss. in testam. milit.* Port. *in*

12 *Inst. de milit. testamento,* Barb. *in cap. cum esset de testam.* alios allegat Rip. *de Peste in tit. de priuil. vlt. volunt.* & licet nonnulli contrarium sentiant, vt Raf. Fulg. Paul. de Castr. Franc. de Aren. & Alex. *in d. l. fin.* Rip. tamen primam probat opinionem, & eo maximè si pestis sit admodum violenta, quod ipse declarat procedere, si testamentum fiat in terris Ecclesiæ coram duobus testibus, & Parocho, secundum disposita *in d. cap. cum esses.* In terris verò Imperij quinque testes esse necessarios, per *d. l. fin. C. de test.* Verum hoc stante sequeretur, vt in terris Ecclesiæ nullum ob pestem adesset priuilegium, cum alias coram duobus testibus, & Parocho valeat testamentum, vt *in d. cap. cum esses,* lateque ibi docent scribentes; Vnde si aliquod pestis, quantum ad solemnia testamenti, habet priuilegium, vt ex communi sententia voluit Rip. necessariò erit asserendũ, Parochum non esse necessarium, quẽ forsan inuenire

6 magis difficile esset, quam testium numerum. † Idem esset secundum Vasquez, si testamentum fiat Ruri, vbi quinque videntur sufficere testes *d. l. fin. C. de test.* quod tamen locum sibi vendicat, si verè, vel saltem ex aliqua Iuris præsumptione plures haberi non potuerint vt per Ias *in l. fin. §. licentia, C. de iur. delib.* ac propterea Notarius in simili testamento apponere debet se diligentem fecisse inquisitionem, nec plures inuenire potuisse, vt per Bart. *in l. conficiuntur. §. codicillis, ff. de iur. Codic.* & docet Dilect. *de arte test. tit.2. caut. 5.* hoc enim priuilegium in testium penuria fundatur, ac ideo cessat, si verisimiliter alij testes haberi potuerint, vt

7 per Rip. *loc. cit.* Idem dici solet in peregrinis, † qui testamenta facere possunt nõ seruata forma Iuris Ciuilis, vt per Ang. *in auth. omnes peregrini, C. com. de success.* cuius opinionem sequendã esse contra Barbat. dixit Dilect. *de arte test. tit.2. caut.6 sub nu.3.* Hoc tamen testamentum secundum Paul. de Castr. *in l. Nutritorib. C. com. de success.* valeret, si testator peregrè decederet, secus si iam ad Patriam reuersus, argumento eorũ, quæ dixi supra

supra de milite à militia misso, cuius testamentum
solum per annum valet, *C. test. cor. ff. de mil. test.* ad quod
8 conferunt tradita per Port. *§. 1. Instit. de mil. testam.* †
Nec dicatur, idem igitur erit asserendum de testamentis militum non amplius militantium, contra
text. *in §. sed hactenus Instit. de milit. testam.* Idem in testamentis Ruri confectis, idem in illis, quæ fiunt tempore pestis, ipsa cessante. Respondetur enim, contrarium esse in militibus, quia licet non amplius militent, militaria tamen priuilegia retinent, vt *in d. §.*
9 *hactenus:* † ac ideò si amitterent priuilegia, vt milites
missi ex inhonesta missione, profectò testamentum
amplius non valeret, si verò fuissent missi ex honesta,
vel causaria missione, valeret intra annum, vt *in dict. l. testamenta eorum:* in casu verò proposito, postquam
peregrinus ad patrios rediuit lares, cessat causa priuilegij, hoc est ipsa peregrinatio, vnde & priuilegium
cessare debet, licet Ripa *loc. cit. n. 39.* non iuridicam
10 appellat opinionem Castrensis. † Nec obstat instantia de testamento Ruri confecto; nam hoc casu priuilegium cessare asserere non possumus, nec dicatur
11 cessat testium penuria, respondetur namque; † quantum ad solemnitates in testamentis adhibendas,
inspici tempus conditi testamenti *l. 1. C. de test.* Rip. *loc. cit. num. 34.* ac propterea valet etiam si testator redictit
ad Ciuitatem, Bald. *in l. si quis hæredem, C. de inst. & subst.*
Ias. cæterique scribentes *in d. l. fin. C. de test.* Rip. *loc. cit.*
12 *num. 35.* † & eodem modo respondens alteri instantiæ
de testamento confecto tempore pestis, quod valet,
13 etiam si cessauerit pestis, vt Ripa probat. † Et cum
bellum sit altera pestis, & forsan deterior, testamentum pariter tempore belli confectum solemnitates iuris Ciuilis non requirit, si non ob testium penuriam, saltem ob hominum occupationes, vt per
Vasq. *l. c.*

14 At quoniam in terris Ecclesiæ ex dispositione *d. cap. cum esses*, Parocho existente duo sufficiunt testes, alijs
prætermissis Iuris solemnitatibus, vt ibi per scribentes dicendum forsan videretur, & cœcum hoc modo
testantem in terris Ecclesiæ ad alia non adstringi, vt
fuit de mente Vasq *loc. cit.* Verum contrarium est asserendum: nam licet in terris Ecclesiæ sufficiant duo
testes vna cum Parocho, hoc tamen dispositum reperitur in his, qui vident, quod generale dispositum non
corrigit casum specialem de cæco loquentem; lex
enim generalis non tollit legem ponentem casum
specialem, & aliter sequeretur, quod posset etiam
testari coram quatuor testibus, cum duo suppleant
15 defectum Parochi, vt *in dict. cap. cum esses:* † illas pariter solemnitates de quibus *in d. l. hac consultissima* obseruare non debet cœcus, si sic à Principe licentiam
impetrauerit; cum has Iuris ciuilis solemnitates Principes tollere possint, ad text. *in l. 1. ff. de const. Princ. & in*
16 *§. sed et quod Principi inst. de iur. natur. gent. & ciu.* & † multo magis si ipse cœcus esset, velletque testamentum
condere, *leg. Princeps legibus, ff. de leg. l. ex imperfecto, ff. de leg. 2. l. si hæredem, ff. de inoff. testamento cum similibus.* Idem
esset si coram Principe, vel coram Iudice conderet
testamentum cœcus, argumento *l. omnium, C. de testam.*
cessaret enim tunc omnis fraudis suspicio, ob quam
supradictæ solemnitates fuerunt inuentæ.

S V M M A R I V M.

1 *Cœci an possint exemplariter substitui, & num. 4.*
2 *Substitutio exemplaris fundata est in impotentia testandi.*
3 *Substitutio exemplaris ad hoc, vt locum habeat, quæ requirantur.*

Cœco an possit exemplariter substitui.

Cap. XIII.

DIximus supra suo loco cœcorum perspicacissi-
1 mum esse intellectum, ex quo sequitur, † ipsis
2 exemplariter substitui non posse; † exemplaris enim
substitutio solum in impotentia testandi fundatur, vt
in §. qua ratione, iuncto §. præced. Inst. de pup. subst. vt in l. humanitatis, C. de impub. & aliis subst. sed cœci testari possunt, licet particulares solemnitates obseruari debeant, ergo; Imò etiam si cœci non possent facere
3 testamentum, † adhuc ipsis exemplariter substitui
non posset: ad hoc enim, vt exemplaris locum habeat, necesse est, vt illa testandi impotentia proueniat
ex defectu, & carentia intellectus, vt *in d. l. humanitatis, & in d. §. qua ratione:* vnde cum cœcis non sit testari prohibitum ob intellectus imbecillitatem, sequi-
4 tur, † vt ipsis exemplariter substitui non possit, vt
per Vasq *controuers. Illustr. capit. 103. nu. 16.*

S V M M A R I V M.

1 *Cœci contrahere possunt.*
2 *Testandi facultas difficilius conceditur, quàm contrahendi, & quare.*
3 *Cœcus potest donare.*
4 *Cœcus potest matrimonium contrahere, & num 13.*
5 *Cœcus potest pupillo contrahenti auctoritatem præstare.*
6 *Cœcus potest emere, & vendere.*
7 *Cœcus tenetur actione mandati.*
8 *Cœcus societatem contrahit.*
9 *Cœcus potest adoptare, & adoptari.*
10 *Cœcus potest pro se agere.*
11 *Cœcus non admittitur ad postulandum, vbi de ratione.*
12 *Cœcus potest fideiubere.*

Cæcus an possit contrahere.

Cap. XIV.

LIcet cæco testandi facultas simpliciter non concedatur, non adhibitis pluribus solemnitatibus,
de quibus *in l. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss.* & di-
1 ctum fuit in superioribus capitulis, † ipsis tamen
contrahere non prohibetur, Alexand. *cons. 12. sub nu. 3. lib. 1.* scribentes *in d. l. hac consultissima*, vbi præcipuè Ias.
n. 7. & Dec *n. 42* Rip. *in l. stipulantem n. 49. ff. de verborum*
2 *obligat.* Sebast. Medic. *de fortuit. casib. par. 2. quæst. 6. n. 53.* †
facultas enim testandi difficilius conceditur, quam
contrahendi, cum in testamentis maius considerari
soleat periculum, *§. cum ergo, Instit. quibus in causis man. non poss.* & probatur *in l. cœcus ff. de iud. in l. obligari in princip. ff. de auctor. tut. & in l. cum hic, §. filius, ff. de donat. caus. mort.* & cum in Iure non reperiatur prohibitum, cœcum posse contrahere, dicendum est, ipsi hoc esse
3 permissum, † Vnde potest donare, *l. ab ea parte, ff. de probat. l. nec non ex quibus caus. man.* Alex. *cons. 17. sub nu. 3.*
4 *lib. 1.* relatus ab Illustr. Ias. *in lit. C. cons. 179 n. 3.* † Potest
matrimonium contrahere, Bald. per illum text. *in l. cæcus, ff. de adopt.* Bapt. à S Blasio *de arbitr. in præfat. sub n. 22.* solo enim consensu contrahitur *l. nuptias, ff. de regul.*
5 *iur.* † Potest pupillo contrahenti auctoritatem præstare, si tutor sit, *leg. & si tutor, ff. de auct. præst.* ob visus
6 enim carentiam similia peragere non prohibetur; †
Potest & emere, ac vendere, cum hæc simplici con-

sensu perficiantur, *l. consensu, ff. de action. & obligat.* & probat text. *in l. alioquin, ff. de contrah. empt.* Bapt. à S.
7 Blasio *loc. cit.* † tenetur actione mandati, Bald. *in l. 1. C.*
8 *de seru. fug.* † societatem contrahit, Fulg. *consil. 189.* Sebast. Medic. *de fort. casib. par. 2. quæst. 6. nu. 52.* Anton. Hering. *de fideiuss. cap. 7. num. 158.* Nec semel contracta per superuenientem cœcitatem ipso iure dissoluitur,
9 vt per Fulg. *loc. cit.* † Potest adoptare, & adoptari *l.*
10 *etiam cæcus, ff. de adopt.* † Potest vnire sibi filium, & ab alio vniri, Io. Mich. *de vnion. prol. cap. 9. num. 9.* Nec prohibetur pro seipso agere, aures namque supplent defectui visus, vt per Vant. *de null. in tit. de null. ex defect.*
11 *inhab. nu. 2.* † Pro aliis tamen postulare non possunt cœci, vt habetur *in l. 1. §. casum, ff. de post.* & rationem iurisconsultus affert, quia iudicibus debitum honorem præstare non valent, & adducunt exemplum de eo, qui aduersa sella post terga Iudicis postulabat, vnde cum insignia magistratus videre, ac revereri non possint, ad postulandum admitti non debent, Custald. de Imper. *quæst. 89 n. 10.* Sanch. *in opuscul. tom. 2. lib. 6. cap. 7. dubit. 2. n. 1.* ex qua ratione colligitur benè in scriptis
12 consulere posse, & † cœcum fideiubere posse, non est dubium, & tradit Anton. Henrig. *de fideiussoribus cap.*
13 *7. nu. 156.* † licet id non probetur, ex eo, quod, vt ipse asserit, possit sponsalia contrahere, & vxorem ducere, *l. mutus, ff. de vir dot.* Bald. *in l. etiam num. 2. ff. de adopt.* Feret. *in l. si quis nu. 92 ff. de vsucap.* nam etiam muti, & surdi à natura possunt matrimonium contrahere, & tamen fideiubere non possunt, vt ipsemet tradit *loc. cit. nu. 142.* licet nec id generaliter intelligendum sit de omnibus surdis, & mutis cuiuscumque generis, vt infra suis locis dicetur, sed potest fideiubere cœcus, quoniam se obligare non prohibetur, vt supra dictum fuit, & ab exemplis supra positis id desumere licet, ne singulos casus percurram.

SVMMARIVM.

1 *Cœcus an possit esse Iudex.*
2 *Cœcus retinet Magistratum adeptum ante cæcitatem.*
3 *Legis* cœcus, *& legis* Furiosus, ff. de Iud. *intellectus.*
4 *Cæcitas superueniens post electionem ad officium non impedit, quin electus ipsum exercere possit.*
5 *Per electionem Ius acquiritur electo, quod tamen declaratur num. 7. & 11.*
6 *Per imbussulationem acquiritur Ius.*
8 *Sententia debet ferri in scriptis, sed & quandoque ferri potest & per alios, vt num. 9.*
10 *Cæcus ad nouam dignitatem, & officium aspirare non potest.*
11 *Cæcus effectus post electionem an consequatur officium.*
12 *Cæcus, qui aliquantulum videat, inter cæcos non connumeratur.*

Cœcus an possit esse Iudex, & magistratus gerere.

Cap. XV.

1 QVæstio est, an cœcus possit esse Iudex, & magistratus gerere, de quo quærendum restat, cum iam viderimus, an possit testari, & contrahere; sed id longa non indiget disputatione, cum ex iuribus expressis clara colligatur distinctio, text. enim *in leg. 1. §. casum, ff. de post.* dicit, cœcum iudicandi officium iam adeptum, & magistratum iam susceptum gerere posse, ad nouum autem aspirare nequaquam; aut igitur magistratu iam adepto quis efficitur cœcus, & ipsum retinet cæcitate non obstante, vt *in dict. §. casum*, ibique docent, scribentes, de quo etiam Bart. vna cum aliis *in l. cæcus, ff. de iud.* Alb. de Malet. *de test. cap. 5. n. 36.* Sebast. Medic. *de fortuit. casib. in par. 2. quæst. 6. nu. 51.*
2 vbi dicit † cœcum dignitatem, & iurisdictionem retinere, nec magistratum amittere, Matt. Caud. *de offic. Dom. quæst. 177.* & tradit Vant. *de null. in tit. de null. ex defect. iurisd. deleg. n. 42.* de quo etiam Specul. *de teste, §. 1.*
3 *vers. sed nunquid cæcus*, omnesque mouentur † per tex. *in d. l. qui furere, ff. de stat. homin. ac in l. furiosus, ff. de iud.* & hoc pariter modo intelligitur text. *in d. l. cæcus*, vbi habetur, cœcum iudicandi officio fungi, hoc est si ante cœcitatem iam erat iudex, vbi per glos. ibi Bart. & alios scribentes, tunc enim superueniente etiam cœcitatis impedimento, iudicandi officium retinet, vt late per Abb. *in cons. 47. per totum lib. 1.*
4 Quod ampliant procedere, etiam si quis nondum cœcus electus fuerit ad officium, & ipsum exercere non comperit, solam enim electionem sufficere pro-
5 bat Abb. *loc. cit.* † præcedente enim electione non potest dici, quod de nouo acquirat, argum. text. *in cap. consuluit de iud.* stante maximè, quod per electionem,
6 vt puta † imbussulationem, acquiratur ius electo *l. absenti, ff. de donat.* vbi Bart. & fuit opinio glos. *in l. priuatorum, C. de iurisd. om. iud.* cui conformis est glos. *in can. quanto 3 distinct.* & sequuntur scribentes *in cap. transmissam de election.* & licet supradicta glos. damnetur à Bart. *in l. ex eo ff. de mil. test. nu. 6.* tamen Bart. loquitur
7 † quando illa electio confirmatione indigeat; sed si alia non indigeat confirmatione, vt loquitur supradicta ampliatio; ita vt ex ipsa electione ius electo acquiratur, cœcus effectus post electionem officium exercere poterit, vt ipsemet Bart. fatetur, & probat latè Abb. *in d. cons. 47.* quem sequitur Vant. *de null. in tit. de null. ex defect. iurisd. deleg. n. 43.* & nouissimè Tusc. *in lit. C. concl. 178. n. 3.*
8 † Nec dicatur, non poterit cœcus sententiam in scriptis ferre, prout necessarium videtur, ad text. *in l. fin. C. de sent. breu. recit.* reiecta enim opinione glos. *in d. l. cæcus*, quæ dicit, ob id cœcum retinere dignitatem, non autem administrationem, cui sententiæ repugnant verba text. dum dicitur, cœcum iudicandi officio fungi, obiectioni respondet Bart.
9 † posse sententiam ferre per alium, prout de illiterato dicitur *in d. l. fin.* & probat Abb. *lib. 1. n. 4.* necessitas enim superueniens operatur, vt aliqua ipsis concedantur, quæ aliis non permitterentur. Et sat est, quod oculis intellectus cernat id, quod iudicare debet, maximè cum iudicandi munus magis consilio, quam corpore explendum sit, vt per Vant. *loc. cit.*
10 Ad nouas autem dignitates, & officia aspirare non debet cæcus, vt habetur *in d. § casum l. 1. ff. de post.* vt glos. Bart. & alij tradunt *in d. l. cæcus*, Abb. *in d. consil. 47.* glos. *in l. infamia, C. de decurion. lib. 10.* Bald. *in l. statutis, C. de sent. ex breu. recit.* Vant. *loc. cit. n. 42.* Fulg. *in l. 1. nu. 4. ff. de Iud.* Seb. Med. *de fort. casib. par. 2. quæst. 6. n. 51.* Manc. *de comp. quæst. 2. n. 31.* Paris *de resig. Benef. lib. 5. q 3. n 24.*
11 Quæ conclusio, vt cœcus non possit consequi de nouo dignitates, & officia, ampliatur, etiam si cœcus ante cœcitatem fuerit electus, vt per Abb. *in d. cons. 47. in princ.* ad quod conferunt tradita per Bart. *in l. ex, & ff. de milit. testamento*, & rationem esse dicunt, quia per solam electionem quis dignitatem non consequitur, sed requiritur acceptatio, & ingestio, vt tradit Bart. *in l. Publius, ff. de condit. & demonstr.* & clarius *in d. l. ex eo nu. 1. & 6.* & facit text. *in cap. nulli de elect. in 6.* vbi probatur posse opponi contra electum ex defectu nouiter emergente, ac ideò habilitas requiritur, non solum tempore electionis, sed etiam confirmationis, & acceptationis, vt per Tusc. *in d. concl. 178. nu. 2.* quod tamen

tamen debet intelligi in illis casibus, in quibus electio indiget confirmatione, ne repugnet his, quæ supra diximus *n.5.* quam distinctionem probat Abb *d. cos.47.*

12 Omnia tamen dicta superius de cæcorum inhabilitate intelliguntur de eo, qui omninò, ac in totum sit orbatus, secus si parum videret, vel vno tantum oculo careret, vt per omnes supracitatos Doctores, & tradit Sebast. Medic. *de fort casib. par. 2. quæst. 6. nu. 51.* Blanc. *de comprom. quæst. 2. nu. 32.* & fuit supra alias dictum.

SVMMARIVM.

1 *Cœcus non potest esse arbiter, nisi cæcitatem incurreret facto iam compromisso, vt num. 2.*
3 *Cœcus an possit esse arbitrator, & num. seq.*
4 *Arbitramentum est transactio.*

An cœcus possit esse arbiter, vel arbitrator.

Cap. XVI.

EX quæstione præcedenti resoluta videtur præsens quæstio, cum enim cœcus non possit iudicandi officio fungi, vt *in l. 1. §. casum, ff. de post.* nisi adepto iam officio effectus fuerit cæcus, *l. cœcus, ff. de Iud.* †
1 sequitur eadem ratione, cœcum arbitrum esse non
2 posse, † nisi tamen facto iam compromisso efficeretur cœcus, sic distinguendo dixit Blanc. *de comprom. qu. 2. n. 30. & 31.* arguendo de Iudice ad Arbitrum, vt text. *in l. 1. ff. de arbitr.* & tradit Io. Baptista de S. Blasio *de arbitr. in præfat. n. 32.* Sebast. Medic. *de fortuit. casib. par. 2 qu. 6. n. 31.* Paris. *de resign. Benef. lib. 5. quæst. 3. n. 24.* quæ omnia intelliguntur de eo, qui omninò luce careat, vt per Blanc. Io. Bapt. & Sebast. Medic. *locis citatis.*

3 Sed dubitatio est, an possit esse arbitrator; differentias autem inter hæc duo ponit Io. Bapt. de Blasio *locis citatis*, qui existimat, cœcum arbitratorem esse posse
4 secutus à Sebast. Medic *loc citat.* mouentur; † quia arbitramentum est transactio, & sic contractus, vt *in auth. si verò contigerit, C. de Iudic.* sed cœcus potest contrahere, vt *in l. alioquin, ff. de contrah. empt.* & dictum fuit superius suo loco; ergo poterit etiam arbitramentum ferre.

Quæ ratio profectò nil prorsus concludit, est etiam arbitramentum transactio, & sic contractus, respectu tamen eorum, inter quos arbitramentum fertur, quo mediante dicuntur transigere, non autem respectu illius, qui laudum profert, vnde ex hac ratione benè desumere possumus, cœcum posse facere compromissum in arbitratorem, non autem ipsum arbitratorem esse posse; præterquam quod etiam compromissum in arbitrium respectu compromittentium dicitur transactio, & sic contractus, & tamen cœcum arbitrum esse nolunt. Veram tamen esse opinionem supradictorum existimo, si illud arbitramentum fiat nō iudicialiter, sed solum per modum amicabilis compositionis, tunc enim non est iudicare, ita vt iudicij partes possent considerari; sed potius litem componere, ac concordare extraiudicialiter, secundum æquitatem, & nullo iudicij ordine seruato, omissisque omnibus iudicialibus solemnitatibus, quod facere non possunt arbitri, vt per Io. Bapt. de S. Blasio *loc. cit. n. 5. & seqq.* qui alias etiam ponit differentias inter arbitrum, & Arbitratorem, quæ tanquam non præsentis indaginis pretermitto, ne contra morem scribendi modum ea, quæ nō sunt propositæ materiæ, hic misceam.

SVMMARIVM.

1 *Cæci in aliquibus casibus non possunt esse testes, in aliquibus sunt testes integræ fidei, in aliquibus verò testimonium ferre possunt: sed multum diminuitur de fide.*
2 *Cœcus regulariter non potest esse testis.*
3 *Testis debet disponere per sensum corporeum.*
4 *In testibus non sufficit auditus, sed requiritur præsentia, & visus.*
5 *Præsens non dicitur, qui non videt.*
6 *Cæcus non potest esse testis de his, quæ cadunt sub sensu visus.*
7 *Cœcus non potest esse testis in testamento.*
8 *Testis testamentarius debet Testatorem videre.*
9 *Cœcus non potest esse testis in confectione inuentarij.*
10 *Cœcus an possit esse Baiulus, vel Nuncius.*

In quibus casibus cœcus non possit esse testis.

Cap. XVII.

DEueniendo modo ad cœcorum testimonium; ex his, quæ tradunt Doctores de hac re loquentes, animaduertere potui, † cæcos in aliquibus casi-
1 bus nullo modo testes esse posse, in aliis & testes esse posse, & integros reputari, in multis demum posse testificari; sed ipsorum testimonium non reputari integrum: vnde de vnoquoque particulariter erit vi-
2 dendum Et in hoc capite primò dicemus; † regulam esse generalem, cæcos testimonium ferre non posse: quę conclusio optimè comprobata reperitur per Ign. *in l. 1. §. hoc autem nu. 44. 49 & seq. ff. ad Sell* & tenuerunt multi, quos citat Mascard *conclus. 278. n. 7. & in conclus. 1358. n. 27.* Camp *de test. reg. 118.* Manric *de test. vers. cœcus*, & post alios hanc esse regulam à Doctoribus communiter receptam, dixit Farinac. *de opposit. contra personas testium quæst. 61. n. 40.*
3 † Et est ratio, vt dicit Mascard *d. conclus. 278. n. 8.* quia testis debet deponere per sensus corporeos, *can. testes, & can. nihilominus 3. q. 9.* & Ign. *loc. cit.*
4 dicit † solum auditum in testibus non sufficere, sed requiri præsentiam, & visum *6. can. testes, l testium, C. de*
5 *test. capit. cum causam extra de test.* † sed qui non videt præsens non dicitur *l. coram Titio, ff. de verborum signific. l. 1. in fin. vbi Bart. ff. de Auct. & consen. tut.* Ergo qui non videt non poterit esse testis, & hanc opinionem esse veriorem, & rationabiliorem, dixit Farin. *loc. citat.* licet Specul. *in tit. de teste, §. 1. n. 56.* secutus à Malet *de test. cap. 5. n. 36.* dicat imò cœcum testem esse posse, cum in Iure non reperiatur id prohibitum, quod Mascard. *dict. concl. 278. n. 19.* confirmare videtur, ex eo, quod cœcus etiam dignitatem retinet. Quibus responderi potest, cœcis si non expressè, saltem virtualiter prohibitum esse testimonium ferre, cum in cœcis illæ conditiones deficiant ad testium validitatem requisitæ. Nec obstat, quod retineant dignitatem; nam id prouenit ex eo, quod cœcitas non repugnat dignitatibus, prout repugnat, vt non præsens, & sic cæcus testimonium ferat.

6 Cæcus igitur hic noster non poterit esse testis de his, quæ cadunt sub sensu visus, & facta fuerint eius
7 cæcitate durante. Ex qua ratione infertur, vt † non
8 possit esse testis in testamento, † cum testis Testamentarius non solùm debeat esse præsens testamento, sed etiam Testatorem videre, vt probat text. *in l. si vnum specialiter, & si vnus, & in l. hac consultissima in princip. & in §. per nuncupationes, C. de test.* & cum testatorem videre

non possit cœcus, sequitur, nec etiam testem esse posse, Bartol *in leg. ad testium, §. conditionem, ff. de test.* Mantic. *de testament. in verbo cœcus versic. vltimò*, Ign. *in loco supra citato*, de communi attestans Corn. *consil. 18. n. 5. & consil. 200. n. 9. lib. 2.* Viu. *in verbo testis esse non potest cœcus in 2 Fall.* Non. *in §. testes n. 13 Instit. de testam.* Mich. de Grass *in §. testam. quæst. 57. n. 12.* Mascard. *d. concl. 278. nu. 14.* Farin. *loc. cit. n. 23.* qui vltra alios in vltimis add. allegat Pacian. *de probat. lib. 1. cap. 10. n. 39.*

9 Eadem ratione non poterit cœcus esse testis in confectione Inuentarij, cum enim non videat res, quæ adnotantur in Inuentario, non potest animaduertere, an sint illius cõditionis, cuius asseruntur, vt voluit Salycetus *in l. testium, C. de test.* Viu. *loco supra citato in 1. Fall.* Mascard. *loc. cit num. 13.* Pacian. *loco pariter citato n. 40.* quem nouissimè allegat Farin. *loc. cit. num. 22.*

10 Et quandoque etiam in dubium reuocatum vidi: an relatio Nuncij, qui cœcus euaserat, se aliquem citasse, sit valida. Et si loquamur de citatione facta personaliter; & oretenus, crederem vtique non valere; nam cum citatio debeat esse certa, & ipse cœcus non viderit citatum, & ex vocum similitudine falli potuerit, non erit idoneus testis eius relationis, talem citasse, per ea, quæ superius dicta fuere; Si verò citatio esset in scriptis, & relatio, se illam citationem Domi dimisisse, maior videretur dubitatio; attamen idem dicendum esse putarem, cum etiam hoc casu decipi potuerit; primò respectu Domus, secundò dando vnam scripturam pro alia, tertiò circa personas, in quarum præsentia referret, se illam dedisse citationem, vel aliquam aliam scripturam præsentasse.

S V M M A R I V M.

1 *Cœcus integer est testis in his, quæ alio sensu, quàm visu percipiuntur, quod declaratur nu. 2.*
3 *Cœcus integer est testis de his, quæ vidit ante cœcitatem.*
4 *Cœcus an integer sit testis, si agatur de probatione adulterij.*
5 *Cœcus an integer sit testis, si agatur de aliqua probatione circa matrimonium.*
6 *Cœcorum testimonium reputatur integrum in casibus, in quibus leniores sufficiunt probationes.*

Cœcus in quib. casibus possit esse testis, ita vt integer reputetur.

Cap. XVIII.

1 COecum integrum esse testem in his, quæ sensu auditus, vel alio sensu, præterquam visus, percipiuntur, tradit Mascard *de probat. concl. 278. n. 13.* Nec dicatur, cœcum posse falli in auditu ex vocum similitudine, vt *in cap. seq.* dicetur: †
2 nam hæc de auditu intelligenda sunt in casibus, in quibus decipi non potest, vt si non deponat de voce alicuius particularis hominis; sed solum aliquid audiuisse tali loco, & tempore, personam autem eo modo loquentem non cognouisse; vel si deponat de aliquo rumore, campanæ sono, strepitu, tonitribus, rebusque similibus, in quibus sensus auditus sufficiat, vt optimè dixit Farin. *de test. quæst. 61. sub num. 31.* de quo etiam Mascard. *concl. 1358. num. 29.*

3 Secundò cœcus integer est testis, si deponat de his, quæ vidit ante cœcitatem, Bart *in l. ad tertium, §. conditionem n. 6. ff. de test.* Specul. *in tit. de teste, §. 1. post nu. 36.* Felyn. *in cap. præterea n. 6. de test.* Mantic. *in suo repertorio de testib. in verbo cœcus*, Nell. *de testam. n. 21. & 29. Auth. de test. n. 16.* Albert. de Malet. *de test. cap. 5. n. 36.* Camp. *de testam. reg. 118. in 1. Fall.* Viu. *in verbo testis cœcus esse potest, vers. sed animaduerte*, alios citat Mascard. *d. concl. 278. n. 9.* & Farin. *de testam. quæst. 61. num. 42.*

Alios casus adducunt Doctores, in quibus asserunt,
4 cœcum esse testem integræ fidei, † vt si agatur de probatione adulterij, vel de probatione aliqua respectu matrimonij, vt probat Ign. *in leg. 1. §. hoc autem n. 30 ff. ad Sell.* quem sequitur Mont *loc. cit.* & Mascard. *in dic. conclus. 278. n. 17.* relati à Farin. *in d. qu. 61. n. 33* qui duobus id declarat modis, primò, dummodo cœcus deponat de aliquo actu, quod cadat sub sensu auditus, secus si
5 sub sensu visus. Secundò, † si agatur de prohibendo matrimonium, secus si de illo contrahendo, vel iam contractum dissoluendo, dicitur enim tunc agi de causa graui; ac ideò cæci testimonium non esset admittendum, Corrad *in prac. §. 2. tit. de test. in verbo cœcus n. 73. vers. in testimonio, & vers. idem ego.*

Verum animaduertendum est, hos non esse, nec dici posse casus, in quibus cœcorum testimonium sit integrum, prout alij duo superiores. Doctores namque asserentes his casibus cœcorum testimonium admitti, rationem reddunt, quia in ipsis leuiores suffi-
6 ciunt probationes, † vnde habilitas non prouenit ex eo, quod cœci sint testes integræ fidei; sed quia admittantur testes etiam aliquam exceptionem patientes, vnde id regulare esset in omnibus illis casibus, in quibus de Iure solent admitti etiam testes minus integri; sed hinc non sequitur, quod in illis casibus cœci sint testes idonei; sed admittuntur, quia etiam testes non idonei admitti solent. Nec obstat, quod ait Mascard. *in d. concl. 278. in fin.* cœcos reputari debere testes integros, cum in Iure non reperiatur prohibitum, ipsos testificari posse; nam imò cæci regulariter testes esse non possunt, vt dictum fuit supra *in cap. præced.*

S V M M A R I V M.

1 *Cœci possunt deponere de omnibus rebus, præterquam de iis, quæ cadunt sub sensu visus.*
2 *Cœci possunt deponere ex voce ipsis nota.*
3 *Cœcus potest deponere de stipulatione inter alios contracta.*
4 *Cœcus potest deponere de iniuria alteri illata verbis.*
5 *Cœci possunt deponere de verbis à contrahentibus prolatis.*
6 *Cœcus in voce decipi potest.*
7 *Testis quilibet potest decipi in visu, & tactu.*
8 *Cœcus potest deponere de verbis ab aliquo prolatis, si eius vocem notam habeat.*
9 *Testis adhoc, vt probet, debet esse præsens.*
10 *Præsens non dicitur, qui non videt.*
11 *Cœci cum de facili decipi possint, non sunt testes omni exceptione maiores.*
12 *Cœcorum testimonium à iure, saltem tacitè regulariter dicitur prohibitum.*
13 *Cœci probant, si dicant aliquid audiuisse, nec dicatur à quo.*
14 *Cœcus an sit integer testis, si deponat de voce alicuius consanguinei, amici, vel vicini.*

Cœci in quibus casibus possint testificari, licet integri testes non reputentur.

Cap. XIX.

VLtimò loco videndum restat, in quibus casibus cœcorum testimonium admittatur, licet plenè non

1 non probent. Et generalis constitui debet regula, †
quod si cœci deponant per ea, quæ cadunt sub sensu
auditus, vel alterius sensus, præterquam visus, pro-
2 bent, † vt si deponant aliquid audiuisse, loquentem-
que ex voce sibi nota cognouisse, glos. *in capit. testes*
3 *3. quæst. 9.* vnde † potest cœcus deponere de stipula-
tione inter aliquos contracta, Specul. *in tit. de testa-
men. §. 1. nu. 36. versic. nec obstat,* Albert. de Mal. *de testam.
cap. 5. n. 33.* Camp. *de testibus regul. 118. in 2. Fall.* Montic.
de inuent. cap. 13. numer. 170. Farinac *de testibus quæst. 61.
4 nu. 25.* † de iniuria verbis alicui illata, vt per Spec.
5 Mal. Camp. Mont. & Farin. *locis citatis,* † de verbis à
contrahentibus prolatis, Felyn. *in cap. cum causam nu.
35. de testament.* Bart. *in l. 2. § idem habet sub nu. 4. ff. de aqu.
plu. arc.* Boer *decis. 226. nu. 4.* Mascard. alia allegans *con-
clus. 278. nu. 10 & conclus. 1358. nu. 28.* Pacian. *de probat. lib. 1.
6 cap. 10. num. 4.* Farin. *d. quæst. 61. nu. 24.* † Nec obstat, si di-
catur, cœcum ex vocum similitudine decipi posse,
cap. nec aliqua 27. quæst. 1. nam etiam in sensu visus quis
decipi potest, *C. quomodo 31. quæst. 1. lib. 1. ff. de ventr. insp.*
7 † posset pariter in tactu *capit. in lectum 34. quæst. 2.* &
tamen testes deponentes de visu, & tactu probant,
vt per glos. *in cap. testes 3. quæst. 9.* & similis est glos. *in §.
si verò Auth de hered. & Falc.* Specul. *in tit. de teste, §. 1. n.
96.* & tradiderunt Nell. *de testament. num. 29.* Aufr. *de
reprobat. testium num. 16.* Alb. de Brun. *de testamen. capit. 5.
num. 36.* Camp *de testament. regul. 118. in secunda, tertia, &
quarta Fall.* Besat. *de reprobat. testium num. 63.* alios ci-
tat Farinac. *locis citatis num. 24.* Necessarium tamen
8 est, † cœcum, de voce alicuius deponentem, illam
notam habere, vt per Nell. Camp. Auf. *locis citat.* &
tradit Crot. *de testibus num. 184.* Montic. *de testibus in
verbo cœcus vers. 4.* Seb. st. Medic. *de fortuit. casibus par. 2.
quæst. 66. num. 55.* Abb. *loco supra citato num. 37.* Paci in *loc.
cit. num. 41.* Mascard. *loc. citat. num. 10.* Farin. *loco pariter ci-
9 tato nu. 26.* † Verum cum in teste requiratur præsen-
tia *cap. testes 3. quæst. 9. l. testium, C. de testament. capit. cum
10 causam extra de testam.* † & ille, qui non videt, non di-
catur præsens, *l. coram Titio, ff. de verbor. signific. lib. 1. in fin.
vbi Bart. ff de auctor. tut.* cœci, si deponant de auditu ab
aliquo, non sunt testes integri, præcipuè cum ea vo-
cum similitudine quis decipi facillimè possit, quod
non euenit in sensu visus, in quo, licet possint dari
casus, vt quis decipiatur, rarò tamen, & non nisi ex
aliqua vrgenti causa id euenire solet, de qua si non
appareat, prout si non probetur, vel aerem obscurũ,
seu nebulosum fuisse, vel testem fuisse distantem vel
staturam, & habitum esse similem, non est præsumen-
dum, quod testis fuerit deceptus; at in sensu auditus
11 aliter profectò est dicendum, † cum vocum similitu-
do inter multos esse soleat, & etiam, quia alterius
vox quandoque fingitur, & consideratione pariter
dignum est, vocis sonum ob animi motus valdè mu-
tari, ac propterea de facili quis decipi posset; & ob
id voluerunt Doctores, testes cœcos, deponentes de
voce alterius, non esse integræ fidei, Angel. *in l. si non
special. in fin. C. de testament.* Alb. *in cap. causam extra de te-
stibus,* Camp *de testament. regul. 118. in quinta Fallentia,*
Corrad. *in pract. § 2. tit de teste nu. 72.* & licet Mascard.
dict. conclus. 278. num. 18. & 23. vna cum Pacian. *locis cita-
tis num. 38.* sentire videantur contra hanc declaratio-
nem, attamen eam verissimam appellat Farinaccius
12 *locis citatis num. 31.* nec obstat, quod Mascardus dicit †
non reperiri in Iure prohibitum, cœcum testificari
posse, nam, vt diximus supra *in cap. 17.* tacitè saltem, si
non expressè, id videtur prohibitum, ex eo, quia in
cœco non possunt concurrere requisita ad hoc, vt
quis integrum testimonium ferre possit, vt est præ-
13 sentia. † Quod tamen Farinac. *locis citatis* duobus
declarat modis; primò, vt cœcus sit integer te-
stis, si de aliquo sono in generali, non autem de voce
alicuius particularis personæ deponat, vt dictum fuit
in cap. præcedenti; cessant enim eo casu illæ duæ ratio-
nes supra consideratæ, suspicio nempe, vt quis deci-
pi potuerit, ac etiam præsentia, quam sonus ille non
requirit, cum sufficiat, testem fuisse in loco, in quo
ille sonus audiri potuerit.
14 Secundò, concordando quodammodo opiniones
declarat Farin. cœcum integrum esse testem, si depo-
nat de voce alicuius consanguinei, amici, vel vicini,
in quorum vocibus decipi non potuerit. Verum licet
non ita facilè decipi possit cœcus in vocibus con-
sanguineorum, & amicorum; attamen negari non
potest, aliquam saltem concurrere suspicionem, ex
eo quia voces fingi solent, & etiam, quia motus ani-
mi variant sonum vocis; præterquam quod in istis
etiam casibus deficit præsentia necessaria in testibus,
vnde adhuc non crederem integros esse testes; sed
potius remittendum esse Iudicis arbitrio, qui quanta
his casibus cœcis esset præstanda fides, ex facto, per-
sonarum qualitate, & causæ grauitate, vel leuitate de
facili desumere posset.

SVMMARIVM.

1 *Cœcus an possit doctorari.*
2 *Quilibet ad Magisterij dignitatem admittitur, nisi reperia-
tur prohibitus.*
3 *In his, quæ sunt de genere permissorum quilibet reputatur
habilis, nisi reperiatur prohibitus.*
4 *Cœcis cur multa sint prohibita.*
5 *Cœcitas non est in causa, vt quis doctus euadere non possit.*
6 *Legatum factum cœco de libris valet.*
7 *Doctoratus officiũ in multis casibus exercere non possunt cœci.*

Cœcus an admittatur ad dignitatem Doctoratus.

Cap. XX.

1 Cœcus an ad dignitatem Doctoratus admitta-
tur, quæstio esse potest; quam latè disputat Vas-
quez *controu. Illustr. cap 103. n. 17.* qui tandem concludit,
doctorari vtique posse, & in quodam cœco sic obser-
2 uatum fuisse asserit; & mouetur præcipuè, † quia
cuilibet conceditur ad magisterij honorem ascende-
re, si non reperiatur prohibitum, vt *in leg. Magistros, C.
de profes.* & Medic. *lib. 10. leg. vnica, C. de profes. qui in Vrbe
edit. lib. 10.* Sed cœcis id non reperitur prohibitum,
3 ergo; & præcipuè, quia † in his, quæ sunt de genere
permissorum, quilibet præsumitur habilis, nisi ex-
pressè reperiatur prohibitus *l. mutus, §. cum quæritur, ff.
de procurat.* vbi Bart. *leg si quæramus, ff. de testamentis*; vn-
de cum in Iure prohibitum nõ reperiatur cœcos do-
4 ctorari posse, id ipsis non est denegandum. † Et ma-
ximè, quia ea, quæ sunt cœcis prohibita, nulla alia ra-
tione denegantur, nisi quia ob cœcitatem ipsa exer-
cere non valent, *leg. 1. C. qui morbo, & leg. luminibus, C. qui
dar. tut. vel cur. poss.* ideò ab illis actibus remoueri non
debent, quorum exercitium ob defectum oculorum
5 non impeditur; † cœcitas verò non est in causa, vt
quis doctus euadere non possit, & alios docere, vt
per Vasquez *locis citatis*, ac ideò videmus peritissimos
multos extitisse cœcos, qui publicè scientias docue-
re, vt dixi supra *in cap. 1.* vbi pariter demõstraui, cœcos

perspicacissimi esse ingenij, scientiasque omnes acquirere posse. Vnde non existimo verum esse, quod
6 nonnulli dixere, † legatum factum cœco de libris non valere, poterunt enim ipsis vti, si non legendo
7 saltem alios legentes audiendo. Benè verum est, † quod multis in casibus non possent scientiam illam, in qua fuerunt doctorati, exercere. Sit exemplum in Iurisperito, qui si sit cœcus non potest esse Iudex, vt dictum fuit supra *in cap.15*, nec arbiter, vt *in cap.16*, nec pro aliis procurare, nec aduocare, vt *in cap.18. n.11.* & si quis in medicina lauream assumeret, quomodo vrinas, & fæces intueri posset, vt Medici solent, vel colorem, seu palorem infirmi animaduertere.

SVMMARIVM.

1 *Cæcus an feudum retinere possit.*
2 *Feuda an de nouo cæcis concedi debeant.*
3 *Feuda, quæ respiciunt seruitia personalia, de nouo cæcis concedi non debent; quod tamen de omninò cæco intelligendum est, vt num.4.*

Cæcus an succedat in feudo.

Cap. XXI.

1 Feudum ad cœcos transire, nos docuit Bart. *in l. cæcus, ff. de Iudic.* vbi dicit, quod si filius cœcus succedat Principi, Baroni, vel Comiti, paterna retinet Feuda, & idem confirmat Abbat. *in consil.47. n.2. par.1.* quos refert, & sequitur Vant. *de null. ex defect. iuris deneg. n.43.* per substitutum enim omnia exercere pote-
2 rit. Dicunt tamen † de nouo cœcis feuda non esse concedenda, sed solum ea, quæ parentibus fuerunt concessa, ad filios etiam cœcos pertinere, nec ipsos propter cœcitatem esse priuandos, præcipuè cum acutissimi sint ingenij, & summa prudentia statuto gubernare valeant, & Dominis feudorum saltem per substitutum inseruire, & probat text. *in cap. mutus An mut. vel alii, imperf. feud. retin. poss. in vsibus feud.*
3 & tradit Vant. *loco supra citato.* † Si tamen feudum personale seruitium requireret, de nouo cœcis, vt dictum fuit, non esset concedendum, Bald. *in leg. quoties. C. de suis, & leg.* Vant. *loc. citat.* Rota *decis.602. num.31. & seqq. in residuo part. vnita recent.* Fulgos. *in l. cæcus, ff de Iud.* & tradit Sebast. Medic. *de fortuit. casibus*
4 *par.2. cap.6. num.51.* † Quod tamen intelligendum est de omninò orbato, secus si solum parum videret, vt per Sebastian. Medic. *locis citatis.*

SVMMARIVM.

1 *Cæcus non potest ad ordines promoueri.*
2 *Cæcus ad ordines promotus non administrat.*
3 *Cæcitas superueniens est iusta causa dandi coadiutorem.*
4 *Cæcus ex dispensatione potest creari Sacerdos.*
5 *Cæcus ex dispensatione potest creari Episcopus.*
6 *Cæcus potest eligi in Pontificem.*
7 *Cæcus ex dispensatione potest celebrare.*
8 *Cæcus efficitur inhabilis ad beneficia obtinenda.*
9 *Cæcus amittit coadiutoriam, si efficiatur cæcus.*

Cœcus an possit promoueri, & promotus ministrare.

Cap. XXII.

1 Cœcum non posse promoueri ad ordines, probat text. expressus *in cap.1. & in can. penitentes, 5. distinc.* & habetur *in Leuit. cap.21.* cuius verba sunt registrata *in can.1. 49 distinct.* vti enim corpore vitiati ad ordines promoueri non debent, cum etiam in ipsorum administratione necessarius sit visus, Imò etiam vno tantum oculo carens dicitur irregularis, ita vt promoueri non possit, Dian. pouiss. post alios *resolut. moral. par.5. tract.6. de mutis, surdis, & cæcis resolut.22. versic.*
2 *dico tertiò.* † Vnde si iam promotus hanc incurreret calamitatem, eos amplius non administrat, Diues *tom.3. quæst.82. artic. vlt. ad fin.* Parisius *de Resig. Benef. lib.*
3 *5. quæst.6. num.36.* † ac ideò cœcitas superueniens dicitur iusta causa dandi coadiutorem, vt per Parisium *loco citato num.37.* Verùm quia reperiuntur cœci admirandi ingenij, qui scientias purè addiscunt,
4 vt supra in primo capite, † Summus Pontifex potest dispensare, vt ad sacerdotium promoueantur cœci,
5 imò † vt Episcopi fiant, vt scribit Maiol. *de irreg. lib.1. cap.20.* licet enim sacrificiis incumbere, munusque pastorale exequi non possent, vt per Paris. *de resig. Benef. lib.5. quæst.3. nu.21.* confessiones tamen audire, verbum Dei docere, ac iurisdictionalia exercere non essent prohibiti, & adducunt exemplum de Roberto Scoto cœco à pueritia, qui & Sacerdos, & Archiepiscopus creatus fuit. Surius *anno Domini 1551.* Maiol.
6 *locis citatis.* Parisius *dict. quæst.6. num.44.* † Vnde potest etiam in Pontificem eligi, Anton. de Butr. *in capit. licet de elect.* Iacob. *de conc. lib.3. artic.1.* Parisius *loco pro-*
7 *ximè citato num.45.* † Et posse cœcum ex dispensatione celebrare, Sotus *in 4. distinct. quæst.1. artic.2.* qui testatur quandoque fuisse cum Sacerdote cœco dispensatum, & se vidisse Tridenti quendam Episcopum cœcum ex dispensatione Summi Pontificis celebrantem factum, & sequitur Diana *loco supra citato resolut.*
8 *17.* & † cœcos ob cœcitatem effici inhabiles ad beneficia obtinenda, Menoch. *de arbitr. casu 226.* Rota post alios *decis.602. num.15. & seq. in residuo quinta partis*
9 *recent.* in qua decisione probatur, † coadiutorem cũ futura successione, amittere coadiutoriam, & ius succedẽdi, si efficiatur cœcus; per rationes ibi adductas.

SVMMARIVM.

1 *Cæci à muneribus personalibus excusantur.*
2 *Cæci non excusantur ab his, quæ à consilio dependent.*
3 *Cæci an excusentur à muneribus realibus, & numeris sequentibus, & habetur resolutio, num.11*
4 *Capituli extr. de cens. varia intelligentia, & nu.11.*
5 *Collecta est onus fructuum.*
6 *Collecta imponitur per as, & libram.*
7 *Collecta est inter munera realia.*
8 *Differentia inter ius ciuile, & canonicum circa collectas cæcorum.*
9 *Collecta imponitur personis pro rebus.*
10 *Petrus Antib.* de muner. in §.2. num.18 *circa intelligentiam text.* in cap. licet extra de cens. *reprobatur.*
12 *Cæci à muneribus patrimonialibus non excusantur.*
13 *Cæcus non potest dari tutor.*
14 *Cæcus potest dimittere tutelam susceptam ante cæcitatem.*
15 *Cæcus excusatur à recitatione diuinarum horarum, nisi tamen eas memoria teneat.*
16 *Cæcus excusatur à muneribus personalibus, si in totum sit cæcus, secus si solum parum videat.*
17 *Cæcus an excusetur in delictis à pœna ordinaria.*

A quibus

A quibus excusetur cœcus ob cœcitatem.

Cap. XXIII.

POssem simul multos congerere casus, in quibus cœci ob cœcitatem excusantur, verum cum omnes generali regula comprehendi valeant, generaliter
1 dicamus, † cœcos à muneribus omnibus personalibus excusari, quæ corpore explicantur, vt est tex. *in l. 2. §. corporis debilitas ff. de vacat. & excusat. mun. & in l. 1. C. qui morbo se excus. li. 10.* cuius hæc sunt verba. *Si ea cæcitate Pater tum oppressus est, vt vtriusque oculi aciem prorsus amiserit, leuamentum personalium munerum sentiet,* & tradit Prosdocimus de Comit. *de diff. legum, & canonum num. 144.* Petrus Antib. *de munerib. §. 2. nu. 28.* Sebastian. Medic. *de fortuit. casibus par. 2. quæst. 6. num. 54.*
2 † Secus tamen est in his, quæ sunt consilij, vt per
3 Bart. *in dict. leg. 1.* & Petrum Antib. *locis citat.* † ac his, quæ munera realia respiciunt, vt in supradictis iuribus, & tradunt supracitati Doctores.
4 Sed etiam à muneribus realibus excusari, videtur probare text. *in capit. licet extr. de cens.* cuius hæc sunt verba. *Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur, quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas sua grauat, inhumanum est, nimis in collatione affligere, cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.* Hæc Summus Pontifex, quæ de muneribus realibus
5 intelligenda esse videntur, nam † collecta est onus fructuum, *leg. fin. C. sin. cens. vel rel. fund. comp. non poss.*
6 Alex. *consil. 35. lib. 4.* Natt. *consil. 114. num. 6.* † & imponitur per æs, & libram, vt per eundem Natt. *in cons. 105.*
7 † Et collectam esse inter munera realia, tradit latè Petrus Antib. *de mun. §. 2.* quam difficultatem sen-
8 tiens Prosdocimus *locis citatis*, † existimauit, hanc esse differentiam inter ius Ciuile, & Canonicum, vt de iure Ciuili cœci excusentur à muneribus personalibus tantum, de iure verò Canonico etiam à realibus, & patrimonialibus, quod tamen restringit ad cœcos pauperes, ex illis verbis, inhumanum est nimis Collectis affligere, cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri, Petrus verò Antib. *de mun. §. 2. n. 28.* existimauit quodammodo per ignorantiam sic ibi statutum fuisse, ita vt Summus Pontifex ignorauerit differentiam munerum realium, & personalium, ac ideò sic generaliter per errorem statuisse comprehendendo etiam Collectas, quæ licet personis impo-
9 nantur, † pro rebus tamen imponi solent, *leg. rescripto, §. sciendum, ff. de mun. & hon.* ac propterea existimat ipse
10 † dictam decretalem locum habere solù in illis locis, qui subsunt Ecclesiæ temporaliter, nec ius Canonicū potuisse tollere leges in hoc casu, ac foro Ciuili, & respondet d. textui, quod si Ecclesia vult cœcos protegere, protegat secundum Ius nō autem contra Ius, maximè enim aliter sequeretur inæqualitas, si cœcus diues esset immunis à collectis in damnum aliorum. Quæ omnia quàm ineptè dicta sint, nemo est, qui non videat, nempè, Summum Pontificem fuisse ignorātia ductum, ius Canonicū non posse tollere ius Ciuile, & obseruandum solum esse in terris Ecclesiæ temporaliter subiectis, ibiq; Summum Pontificem iniquè, & contra ius protegere cœcos. Nec multū mihi arridet sententia Prosdocimi *de comm.* nam Summus Pontifex fundat se in cœcitate, nō autē in paupertate. Vn-
11 de, vt supradictæ absurditates euitentur, † illum text. intelligere oportet de collectis personalibus, non autem de his, quæ imponuntur pro rebus; licet enim collecta propriè dicatur munus reale, hinc tamen nō sequitur, vt latè saltē sumptó vocabulo, etiam personalem collectā comprehendere nōn valeat, & à proprietate sermonis; vt discedamus, nos cogit illa absurditas, quæ alias sequeretur cōtra iura expressa, & de personalibus collectis illum text. intelligunt glos. Imol. & Host. & sequuntur cōmuniter scribentes, vt per Abb. ibi, licet ipse existimet forsan cœcos posse prætendere immunitatem à muneribus, & Collectis
12 extraordinariis, vt per ipsum *n. 4.* † cœci igitur à muneribus realibus non debent dici exempti; quia omnia prædia sunt vniformiter obligata pro publicis functionibus, publica vtilitate suadente, vt per Ang. Thom. *de coll. versic. pauperes n. 3.* hancq; esse cōmunem scribentiū sententiā asserit, & allegat Guid. Pap. *q. 400.* & si dict. tex. *in cap. licet,* intelligatur etiā de muneribus realibus, contrariū de consuetudine obseruari testatur; sed moderniores solū de personalibus intelligūt.

Excusantur igitur solum cœci à muneribus perso-
13 nalibus, † vnde tutores dari non possunt, *leg. 1. §. 1. ff. de*
14 *tutor.* Parisius *de resign. Benef. lib. 5. q. 3. n. 22.* † Imò tutelam semel susceptam, superueniente cœcitate dimittere possunt, Nuol. de Neap. *in leg. post. ff. de excus. tut.* & ne singulos casus frustratorie percurram, sufficiat re-
15 gula generalis ab omnibus recepta, † cui solum addam Clericum cœcum effectum excusari à recitatione diuinarum horarum, nisi eas memoria habeat, vt per Menoch *in addit. ad casum 429 n. 11. de arbit. quæst.* verum cum de Clerico effecto cæco nonnulla veniant consideranda, de his *in seq. cap. n. 5. & 9.*
16 Nec tamen omnia; quæ de excusatione cœcorum dicuntur, intelligi debēt de cœco omninò orbato, vt habetur *in d. l. 1. C. qui morbo lib. 10.* vnde parum videns, vel carens vno oculo tātum, nec à tutela, nec ab aliis muneribus veniret excusandus, *leg. frater, C. de excus. tut.* qui enim aliquantulum videt, non dicitur cœcus.
17 Volunt etiam aliqui cœcum in delictis excusari à pœna ordinaria, vt per Dian. *resol. moral. par. 5. tract. 6. de mutis, surdis, & cœcis resolut. vltima*, & allegat Gizzarellum *decis. 26.* quem nunquam vidi; quæ tamen intelligenda esse videntur; si cœcitas fuisset quodammodo causa delicti.

SVMMARIVM.

1 *Clericus non recitans horas canonicas tenetur ad restitutionem fructuum benefi ij.*
2 *Clericus, qui non est præsens in choro recitationi diuinarum horarum non participat de distributionibus quotidianis, nec aliter disponi, seu consentiri potest vt n. 3.*
4 *Infirmitas excusat à recitatione diuinarum horarum.*
5 *Cœcus excusatur à recitatione diuinarum horarum, si eas memoria non habeat, non eas audire tenetur, de quo & n. 9.*
6 *Cœcus vt consequatur distributiones quotidianas, an debeat esse præsens in choro.*
7 *Cœcus an debeat participare de distributionibus quotidianis datis pro officiatura capellarum, ac pro missarum celebratione.*
8 *Cœcus non debet participare de eleemosynis, quæ dantur à fidelibus, vt missæ celebrentur.*
10 *Sacerdos, qui non potest recitare officium sine socio, an socium adhibere teneatur.*

Sacerdos cœcus effectus an consequi debeat fructus beneficiorum, distributiones quotidianas, & eleemosynas.

Cap. XXIV.

SAcerdotem, qui horas non recitat canonicas, ad fructus beneficiorum restitutionem teneri, Con-

cilium Lateranense sub Leone decimo celebratum *sess.9.* clarè disponit, & licet Nau. *in leg. de oratione, & horis canonicis cap.21.* id intelligendum esse dicat, si post sex menses à die adepti beneficij horas canonicas recitare neglexerit, ita vt intra sex menses non teneatur ad restitutionem, tamen eius sententia reprobatur à Menoch. *in addit. ad casum 429. num.3. de arbitr. quaest.* Imò ipsemet Nauarr. *in consil.23. num.4. lib.3. in tit. de voto*, respondit, absolutè clericum omittentem recitare horas, teneri restituere fructus pro rata temporis. Idque Bulla Pij V. *const.138.* sancitum reperitur, dum disponit Summus ille Pontifex, clericum restituere debere fructus singularum horarum, quas recitare omisit. De quo post alios per Sotum *de iustit. & iur. lib.10. quaest.5. artic.6. col.5.* & Menoch. *in d. casu 429. & clarius in add.*

2 Idque eo magis procedere in quotidianis distributionibus, dixit Menoch *in dict. addit. nu.5.* quas non interessentes horis diuinis non consequuntur *cap.1. de cler. non resid. & cap. vt ij, qui de aetat. & qualit. in 6.* & habetur in Concil. Trid. *sess.24. cap.12.* † nec aliter ordi-
3 nari potest, vt dixit Nau. *de orat. cap.5. n.20. & cap.21. n.63.* Imò nec etiam interessentes consentire possunt, vt non interessentes de quotidianis distributionibus participent, Nau. *loc. cit. n.22. Miscel.14.*

Excusantur tamen Clerici à recitatione diuinarū horarum pluribus ex causis, quas refert Menoch. *in*
4 *dictis addit. n.8. & seqq.* quarum prima est † infirmitas per text. *in cap. ad audientiam de cler. non resid. & in can.*
5 *clericum 91. distinct.* Idque exemplificat in cœco, † qui excusatur à recitatione diuinarum horarum, Sanchez *in opere morali lib.1. cap.19. num.7.* Garzias *de Benef. par.3. cap.1. nu.221.* alios citat Martinus Bonacin. *de horis canon. de excusantibus à recitatione horarum propositione 2. n.3.* de quo infra *num.9.* sic censuit sacra congregatio Concilij, vt refert Barbosa *canon. capit.24. num.30.* & sequitur nouissimè Diana *resolut. moral. par.5. tract.6. de mutis, surdis, & caecis resol.14.* si eas memoriae non habeat, quas ab aliis audire non tenetur, secūdum Nau. *conclus.15. lib.3. de celeb. miss. & de horis canonicis cap.11. sub*
6 *num.14.* & sequitur Menoch. *in dictis addit. num.11.* † Et licet dissentire videatur ipsemet Nauarr. *in eod. tract. de celebrat. miss. cap.19. conclus.8. num.81.* vbi dicit, cœcum ob cœcitatem non excusari à choro, & à capitulo, nec hanc sufficientem esse infirmitatem ad lucrifaciendum distributiones quotidianas, tamen ipse loquitur in duobus casibus, in quibus caeci non excusantur, nempè si horas memoriae retineant, tunc enim quemadmodum ipsas recitare tenentur, ita etiā chorum frequentare debent, & idem pariter est dicendum, si de facili eas memoriae mandare possent, in quibus casibus ipsas recitare debent in choro vna cum aliis, & aliter facientes non participant de distributionibus quotidianis, & in his terminis loquitur Nauarr. *in d. cap.19. concl.8. n.81.*

7 Animaduertendum tamen puto, si aliquae darentur distributiones pro officiatura capellarum, seu pro celebratione missarum, & obligatione dicendi missas, cœcus non posset de ipsis participare, nam aliter illi, qui eas instituerunt, fraudati remanerent, cum ipsorum intentio fuerit, vt distributiones illae, illi redditus deseruire deberent pro celebratione missarum, & ad hoc, vt cum effectu, & verè sacrificium fieret. Nec dicatur infirmitatem excusare etiam à celebratione missarum, nam id intelligi debet per aliquod breue spatium, & licet Nauarr. *de test. lib.2. num.21.* id extendat ad duos menses, eius tamen opinionem esse nimis latam, dixit Pract. Arch. Neapol. *in tit. de Capellan. capit.56. num.22.* qui propterea restringit ad octo dies. Est enim differentia inter beneficia principaliter instituta ad sustentationem ministrorum, vt sunt canonicatus, dignitates, & similia, & beneficia principaliter instituta pro celebratione missarum, & cum expresso onere celebrandi missas; fructus enim beneficiorum primi generis consequuntur infirmi; secus autem fructus, & reditus constitutos pro celebratione missarum, vt sunt Capellę, vt benè declarat Nauarr. & Pract. Arch. Neapol. *locis citatis.*

8 Et hinc etiam inferri debet, cœcos non posse, nec participare debere de eleemosynis, quae fiunt Ecclesiis pro celebratione missarum, vt in die mortuorum, cum hac intentione fieri soleant, vt pro mortuis celebrentur missae cum effectu.

9 Sed circa ea, quae supra diximus *num.4. & 5.* cœcum non teneri ad recitationem diurnarum horarum, si eas memoriae non habeat, dubitatur, quod si partem memoriae teneat, partem verò non, & communis videtur resolutio, in nihilo teneri. Et dant exemplum in eo, qui non potest matutinum cum laudibus recitare, qui licet psalmos, vel lectiones memoriae teneat, non est tamen obligatus eas recitare: & est ratio, quia tenetur ad recitationem earū horarum, & diuini officij, sed psalmi non possunt dici horae canonicae, nisi cum aliis in Breuiario ordinatis. Benè verum est, quod si integrè aliquas horas memoriae teneat, illas recitare esset obligatus, omissis aliis, quas integrè memoriae non tenet, vt per Doctores, quos citat Bonacinas *loc. cit. num.6.* licet ipse *num.7.* teneat obligatum esse recitare illam partem, quam scit, dummodo illa sit pars notabilis; quem sequitur Diana *resol. moral. par.5. tract.6. de mutis, surdis, & caecis resol.15. & 16.*

10 Altera succedit dubitatio, vtrum qui non potest officium recitare absque auxilio socij, socium adhibere teneatur, Bonacin. *loc. citat. num.8.* distinguit inter habentem beneficium, & beneficio carentem, primum teneri, secundum verò non. Quae distinctio non videtur rationi consona; sacerdos enim non tenetur dicere officium ratione beneficij; sed ratione ordinis, vnde non videtur magis obligatus ob beneficium, quam sine beneficio, licet habens beneficium in pœnam priuetur fructibus, ob non recitationem officij.

SVMMARIVM.

1 *Pœna tallionis quae olim esset.*
2 *Pœna tallionis in desuetudinem abiit.*
3 *Cœco si eruendus sit oculus, pœna est commutanda.*
4 *Pœna commutari debet, quando delinquens non est capax illius pœnae.*
5 *Manus si alicui veniat amputanda, & eam non habeat, vel sit arida, quid agendum.*
6 *Oculus si eruendus sit alicui, & vnum tantum habeat, quid agendum, & num. seq.*
7 *Manus si alicui sit amputanda, & vnicam tantum habeat, quid agendum.*
8 *Iudaei post sententiam ligatae sint manus.*
9 *Oculus si sit alicui eruendus, vel manus amputanda, qui habeat oculum, quo benè videat, alium verò mutilem, vel manum aptam, aliam verò aridam.*
10 *Pœna, quando nullum affert detrimentum, debet commutari.*
11 *Oculus, si sit eruendus, debilior erui debet, & idem dicendum est in manu, quae veniret amputanda.*

Cœco

Cœco si in pœnam eruendus sit oculus, quid agendum.

Cap. XXV.

1 Ponamus in vsu esse pœnam tallionis, de qua Exodi *cap. 21. reddat animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede*, & Leuitici *cap. 24. oculum pro oculo dentem pro dente restituat*, & Deuter. *cap. 19. animam pro anima, dentem pro dente,*
2 *manum pro manu, pedem pro pede exigit.* † Quæ tamen pœna in desuetudinem abiit, *§. pœna Inst. de iniur.* Menoch. *de arbitr. quæst. 76. nu. 14. & casu 322. nu. 3.* Et quod cœcus alicui ex proposito oculum euulsessit: vel quod adesset statutum, quod pro aliquo delicto oculi euulsionem imponeret, in quam pœnam incidisset
3 cœcus, quid agendum; † certè alia pœna ipsi esset irroganda, vt enim notatur *in l. 2. C. vt intra certum tem-*
4 *pus*, † quotiescumque non potest imponi pœna de iure statuta, ex eo, quod delinquens non sit capax illius pœnæ, in aliam debet commutari, ad quod facit text. *in l. si quis iniuriam, ff. de iniur.* & notat Bald.
5 *in dict. l. 2. num. 4.* vbi propterea scribentes asseruit, † quod si alicui veniat amputanda manus dextera, & ipsam non habeat, vel sit arida, hæc pœna in aliam commutari debet; & de hac commutatione Bartol. *in leg. hos accusare, §. omnibus, ff. de accusat.* & tradit Sebastian. Medic. *de fortuit casibus par. 2. cap. 6. n. 50.*

6 Sed quid si vno oculo carens incidat in delictum, ob quod ipsi eruendus sit oculus, quem solum habet, ipsi extrahi debeat? & negatiuè venit respondendum, vt dixit Sebastian. Medic. *loco citato*, ne in totum orbatus remaneat, & datur exemplum pariter de ma-
7 nu, † ponamus, quod alicui amputanda sit manus, & vnicam habeat, illa certè priuari non debet; sed pœna in aliam commutari, & Bald. *in Auth. sed nouo iure num. 16. C. de seru. fug.* dicit contrariam sententiam Guil. sibi duram videri, quia grauior est pœna amittere manum illi, qui vnicam habet, quam alteri, qui ambas haberet: efficeretur enim ille omninò inutilis, & idem est in monoculo, qui cœcus in totum euaderet: Et licet Bald. *loco citato* in contrarium animaduertat, quod illud, quod sit pœna grauior, proueniat casu, & absque culpa iudicis, ita vt respectu ipsius non debeat considerari: tamen respondetur, intentionem legis fuisse, reddere debiliorem reum in vna tantum manu, vel in vno tantum oculo, non autem ipsum inutilem prorsus efficere; nec dicatur, non redditur inutilis ex lege, sed ex casu; replicatur enim, quod si statuentes à principio considerassent pœnam imponendam esse monoculo, vel vnam tantum manum habenti, vtique illam non imposuissent, ne inutiles omninò fierent rei, vnde ex verisimili mente statuentium est commutanda pœna, cum non possit exequi in terminis, in quibus ipsi locuti fuere.
8 † Quam tamen doctrinam limitat Bald. *loco citato sub nu. 10.* si iam lata esset sententia, nam exequi deberet, cum post sententiam ligatæ sint iudici manus, *l. 1. C. sent. rescin. non poss.* Verum stante supradicta doctrina iniusta fuisset sententia; ac ideò si non ab eodem Iudice, saltem à Principe corrigenda esset; quæ etiam tanquam notoriè iniusta non posset dici, quod in iudicatum transiset, ad tradita per Vant. *de null. in tit. de null. ex defect. proc. nu. 127.*

9 Sed ponamus, quod quis duos habeat oculos, vnum tamen inutilem, vel duas manus, quarum altera sit pariter inutilis: & ei eruendus sit oculus, vel amputanda manus: & certè per rationem supra consideratam non erit dicendum oculum videntem esse eruendum, nec manum validam amputandam, ne reus euaderet inutilis; sed solum est dubitatio, an reus puniri debeat in partibus inutilibus; vel potius commutanda sit pœna. Ioan. And. *in capit. in pœnis de regul. iur. in 6.* existimat in oculo, & manu inutili esse puniendum, cum in pœnis mitior via sit eligenda; cui opinioni confert, quod dixit Bald. *in dict. leg. 2.* aliquam pœnam videri, eruere oculum inutilem, & manum aridam amputare; sed quod potius commutanda sit pœna, verior videtur opinio, vt per Bald. *in dict. leg. 2. n. 17.* aliter enim maleficium remaneret quodammo-
10 do sine pœna, & regulare est, † quod quando pœna redditur nullius ferè momenti, commutari soleat, vt probatur *in d. l. 2.* & dixi supra de omninò cœco, in quo sic debet commutari pœna, idem dicendum est in casu proposito, per eandem rationem.

11 Verum tamen est, quod subiungit Bald quod si oculus esset debilis, & debilis manus, nec vnus tamen, nec altera inutilis, in illa parte debiliori puniri deberet reus; & in his terminis optimè concludit ratio Ioan. And. mitiorem pœnam semper esse eligendam.

SVMMARIVM.

1 *Ordo in tractatione huius materiæ surdorum, & mutorum.*
2 *Surdorum duo sunt genera.*
3 *Surdi sunt, qui nihil prorsus audiunt.*
4 *Surdastri omnes possunt celebrare contractus.*
5 *Surdi vnde dicantur.*

Surdi qui propriè dicantur.

Cap. XXVI.

1 Explicitis his, quæ de cœcis breuiter proponere decreueram, ad surdos, & mutos deueniendum restat: & vt aliquo ordine procedatur in hac admodum perplexa materia, quemadmodum ex quæstionibus infra connectendis apparebit: primum ponam nonnulla particularia surdorum ex accidenti; dico ex accidenti, nam si essent surdi à natura, etiam muti existerent, vt supra fuit demonstratum, vnde de ipsis dicetur, quando de mutis, & surdis à natura tractabimus: secundo loco referam aliqua particularia mutorum: tertio, quoniam multa sunt communia, & surdis, & mutis, ne capitula frustra multiplicentur, vna de ipsis differemus.

2 Et primò videamus, qui sint propriè surdi, quorum duo sunt genera, alij sunt surdi à natura, quos & mutos esse diximus, alij verò sunt surdi ex accidenti, qui muti non sunt, cum loquelam, tempore, quo audiebant, didicerint. Verum quando loquimur de sur-
3 dis, † de his, qui nihil prorsus audiunt, intelligimus, quo propriè surdi dicuntur, non autem de his, qui
4 tardè audiunt, † qui & stipulari possunt, cæterosque contractus inire, *leg. 1. §. sed etiam ff. de act. & obligat. §. sed quod dicimus Instit. de inut. stipulat. §. item surdus, Instit. quibus non est permiss. facere testament.* qui surdastri appellari solent, secundum Angel. *in leg. fin. ff. de leg. tut.* vt dixi Ioan. Bapt. *de arbitr. cap. 14. n. 4.*

5 Surdi autem secundum Ioan. And. dicuntur à sordibus humorum oppilantium aures, quem refert Io. Brunus *de Spons. conclus. 14. num. 9.*

SVMMARIVM.

1 *Surdi olim testari non poterant, & quare num. 2.*

Surdus an testari possit.

Cap. XXVII.

SVrdus an testari possit, si quæratur, sic est dicen-
1 dum, † surdum olim de iure Digestorum testari non potuisse, vt probat expressè text. *in l. octaui, §. Fratris, ff. vnd. cogn.* vbi habetur surdum intestabilem fuisse: idem probatur *in l. qui in potestate, §. surdus, ff. de test. & qui test. fac. poss.* ibi dicitur, surdum testamentum facere non potuisse: licet igitur surdi ex accidēti, de quibus nos loquimur, propriam voluntatem proferre possent, attamen testamenti factionem nō habebant, vt in dictis iuribus. & optimè animaduertit Vigl. *in §. item surdus Instit. quibus non est permis. facere testamentum*, & Conn. *lib. 9. comment. iuris ciuilis cap. 4. n. 8.*
2 *& cap. 5. n. 4.* † & ratio ab ipsis assignatur, quia id erat præter formam publico iure introductam, tantum enim ait Vigl. & Conn. nuncupabantur testamenta adhibito familiæ emptore, at surdus verba familiæ emptoris audire non valebat, & per consequens nō
3 poterat nec etiam testari. † Factionem tamen testamenti à Principe impetrabant, illi nempè surdi, qui eorum voluntatem proferre poterant, & in his terminis loquitur textus *in l. si mutus, & surdus, ff. de test. & qui testam. fac. poss.* de quo latius suis locis.

4 Hodie tamen ex Imperatoris constitutione *in l. discretis, ff. qui testam. fac. poss.* similibus surdis, qui eorum voluntatem verbis aperire possunt, conceditur testandi facultas, absque quod à Principe licentiam impetrent: sic habetur *in d. l. discretis*, in illis verbis. *In eo autem, cui morbus postea superueniens auditum tantummodo abstulit, nec dubitari potest, quin possit omnia sine aliquo*
5 *obstaculo facere.* Si igitur quæratur † an surdus tantum ex accidenti testari valeat, est distinctio, quod aut loquimur de iure Digestorum, & testari non poterat, nisi hoc à Principe impetrasset, aut loquimur de iure Codicis, & testandi habet facultatem absque vlla Principis licentia, vt *in d. l. discretis.* Si verò non solum sit surdus ex accidenti, sed etiam mutus pariter, ex accidenti, an testari valeat, est maior difficultas, de quo infra suo loco, ne termini huius subtilissimæ inuestigationis confundantur, in qua erit agendum de intellectu plurium legum, ac iurium, quæ ad inuicem pugnare videntur, de quarum intelligentia certant inter se Doctores, & in qua multi ex nostris aliàs oculatissimi, mirificè allucinati fuere.

SVMMARIVM.

Surdus an contrahere possit.

Cap. XXVIII.

VIdimus in superiori capitulo, an surdus ex accidenti possit testari, nunc an contrahere possit videamus. Verum cum maiores solemnitates requirantur in testamentis, quam in contractibus, vt videri potest in cæcis, qui licet possint contrahere, vt cæteri homines, testari tamen non possunt, nisi
1 pluribus adhibitis solemnitatibus, dicendum est, † quod quemadmodum surdus tantum ex accidenti testari potest, sic etiam contractus inter viuos celebrare possit. Vnde Io. Bapt. *de arbitr. lib. 1. cap. 14. sub nu. 3.* quærens an surdi possint contrahere, dicit locum esse distinctioni, quam facit text. *in l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* licet loquatur in vltimis voluntatibus, ac secundum *d. l. surdi*, quibus vox articulata non desit, possunt testari, ergo etiam contrahere poterunt, & sequitur Rom. *in l. 1. in princip. ff. de verbor. obligat.* & vo-
2 luit Alex. *in d. l. discretis num. 8.* † Hoc tamen argumentum de vltimis voluntatibus ad contractus, illi maturè solum desumere licet, ex *dict. l. discretis* hoc est, surdus potest testari, ergo potest etiam contrahere, & tenet cōsequentia, cum maiores solemnitates requirantur in testamentis, quam in contractibus, non autem negatiuè, exempli gratia, mutus si litteras nesciat non potest testari per *dict. l. discretis*, ergo non poterit nec etiam contrahere, non currit enim argumentum; quia licet mutus non possit testari, multos tamen contractus inire potest, vt suis locis dicetur,
3 Potest igitur surdus contrahere, & sic † donare, *l. quidquod, §. mutus, ff. de donat.* vbi dicitur, mutus, & surdus donare non prohibentur; meritò tamen ibi glos. declarat, id procedere in vitiis separatis, & ex accidenti, secus si à natura, vt suo loco dicemus; constat igitur surdum solo morbo surditatis labo-
4 rantem posse donare: † nec obstat, si dicatur, surdus non potest stipulari, vt infra dicetur, ergo non poterit nec etiam donare, cum in donatione quandoque interuenire soleat stipulatio, *l. si quis argentum, §. pen.*
5 *C. de donat.* Nam respondetur, illud, quod dicitur, † surdum donare posse, intelligitur, vel tradendo ipsam rem, vt declarat Bart. *in §. mutum Instit. de inut. stipul.* vel aliter se promissionibus obligando absque ta-
6 men stipulatione. † Potest procuratorem constituere, vt est text. *in l. mutus, ff. de procurator.* & ne singulos contractus frustratoriè nominemus, sufficiat, gene-
7 raliter asserere † surdum tantum ex accidenti, posse illos omnes contractus celebrare, qui ab aliis fieri solent, illis solummodo exceptis, qui verba pro forma requirunt, vt dicit text. *in l. in quibuscumque, ff. de act.* Cuius hæc sunt verba. *In quibuscumque negotiis sermone opus non est sufficiente consensu, in his, & surdus interuenire potest, quia potest intelligere, veluti in locationibus, conductio-*
8 *nibus, emptionibus, & cæteris.* † Verum verba sunt de essentia solum in stipulationibus, vt *tot. titul. in ff. & in Institut. de verbor. obligat.* ergo surdi, stipulationibus exceptis, omnes alios poterunt inire contractus. Nec dicatur, cur non possunt stipulari, si verba proferre
9 valent, respondetur enim † in stipulationibus non solū esse necessaria verba, sed etiā auditum, vt expressè dicit text. *in §. mutum Instit. de inut. stipul.* Is, qui stipulatur, verba promittentis, & is, qui promittit, verba stipulantis audire debet, sed surdus non potest audire,

ergo stipulari non poterit:hoc idem probat text.*in l. 1.in princip.ff.de verbor.obligat.*vbi dicitur,stipulantes se adinuicem audire debere, non solum igitur loquela, sed etiam auditus necessarius existit: ac propterea
10 licet † surdus ad motum labiorum intelligeret (prout ego cognoui quendam ex Aqualanea, qui ita ad motum labiorum alios loquentes intelligebat,prout si perfectè audiuisset,quamvis sensu auditus prorsus esset destitutus) stipulationem tamen contrahere nonposset,vt per Bart.*in dict. leg.1.*quem communiter
11 sequuntur scribentes : † cum igitur stipulatio non contrahatur, nisi vtroque loquente, & ille,qui alloquitur non audientem,non dicatur alloqui,sequitur surdum non posse stipulationem contrahere ob defectum reciprocæ locutionis,vt dixit Cancel.Galiauda *in d.l.1.num.15.*
12 Et hinc vidimus malè sensisse Ioan.Bapt. *de arbitr. lib.2.cap.14.num.3.* vbi ait, mutos, & surdos non posse compromittere in arbitrum, nec arbitratorem,
13 † quia compromittere est contrahere, & tales non possunt contrahere *d.l.1.ff.de verbor.oblig.d §.mutum Inst.de inut. stipul.* ergo non poterunt compromittere; nam speciale est, surdos stipulationes contrahere non posse,per rationem supra allatam:nec generaliter deducere debet argumentum *ex dict.l.discretis*,cum solum affirmatiuè valeat,non autem negatiuè, vt supra dictum fuit. Præterquam quod in surdis *ex dict. l. discretis*, in contrarium orietur argumentum, stante quod surdis tantum factio testamenti concedatur,vt in superiori capite.
14 Solum igitur in contractibus surdorum deerit stipulatio. Nec dicatur quomodo poterit Notarius contrahentium voluntatem coram testibus aperire, surdo non audiente;nam,cum loqui possit,ipse debet suam voluntatem coram Notario, & testibus exponere, dicendo, quod ipse,exempli gratia, emit, vel vendit talem rem sic lacertatam,pro tali pretio,quod integrum ; vel pro parte debeat solui, hoc vel alio tempore,cum omnibus pactis,& conuentionibus,de quibus contrahentes fuerint concordes, quod altera parte confirmante,Notarius de illis omnibus conficiet ad perpetuam rei memoriam instrumentum : Et ad maiorem cautelam in surdo litterarum perito obseruari quandoque volui, prius Notarium instrumentum scribere, ipsumque subscribere surdum, & quod postea coram testibus recenseret ipse surdus contenta in Instrumento, diceretque ipsum vidisse, legisse,illamque suam esse voluntatem;ac propterea illam scripturam subscripsisse, ad hoc, vt Notarius de contentis in ea ad perpetuam rei memoriam instrumentum conficeret:de quibus omnibus mentionem facere debet Notarius in suo rogitu, cauendo tamen ne addat stipulationis clausulam: & eius pariter voluntatem coram septem testibus, & Notario patefacere deberet;si testamentum facere vellet surdus,de quo Notarius se rogaret.

SVMMARIVM.

1 *Surdi an possint testificari,generaliter quæri non debet,sed distinguendi sunt plures casus.*
2 *Surdi possunt esse testes præterquam in his, quæ sensu auditus percipiuntur,& num.3.& seqq.*
4 *Testis debet audire verba interrogantis.*
6 *Cautela in recipiendis dictis surdorum.*
7 *Surdus non potest esse testis, nec in testamentis,nec in aliis rebus,in quibus necessarius est auditus.*

Surdi tantum an possint esse testes.

CAP. XXIX.

SOlet apud nostros dubitari, an muti, & surdi possint esse testes, & varij varia dicunt; regulasque constituunt, quibus Fallentias adiungunt, vt Farinac. post alios *de testibus quæst.61.num.36. & pluribus*
1 *seqq.*Verum si quæstio generaliter proponatur; † nec certam posse constitui regulam,nec veram posse dari fallentiam semper existimaui;sed necessarium esse plures casus distinguere:aliter enim dicendum est in surdo tantum,aliter in muto tantum, aliter in muto, & surdo simul,aliter si à natura,aliter si ex accidenti, aliter si litteras sciat, aliter si ignoret. Et primò si quæratur, an surdus tantum possit esse testis, de quo in præsenti capitulo constitui debet regula genera-
2 lis, † surdum posse testificari in omnibus illis rebus, quæ per sensum visus, & alios sensus percipiuntur, præterquam auditus,vt dixit Aufr.*de test.sub nu.22 versic. surdus*,Nell.*de test.sub num.29.*Mon.*de test.in verb. surdus versic.testis non potest esse*, Farinac.*dict.quæst.61.num 45.*ad quod adducit text *in l discretis, §.fin autem,C.qui testam. facere poss.* vbi probatur, surdos posse condere testamenta,vult igitur arguere Farinac.& testes esse poterunt. Quibus in casibus etiam integri dici deberent,
3 tam in ciuilibus, quam in criminalibus, † aut enim volumus aliquid ipsis de fide diminuere ob defectum auditus, si auditus ipsis impedimento nullo modo esse potest, quin sciant res, de quibus deponunt? Et
4 licet Mascard.*in conclus.1358.nu.24.*dicat; † in teste necessarium esse,vt audiat verba Iudicis interrogantis, quæ interrogatio,cum fiat signis,potest aliquam dubietatem continere ; tamen respondetur, id solum difficiliorem reddere posse interrogationem,non autem dubiam, nam Iudex ex responsione fiet certus; an surdus intellexerit interrogationem; qui etiam poterit Iudicem interrogare,vultis ne hoc à me scire;& iudex annuendo affirmare, vel negare, donec surdus benè intellexerit interrogationem,qua intellecta,certam,& indubiam dabit responsionem, ita vt aliquid ex ipsis de fide non sit diminuendum, vt fuit
5 de mente Montic.Nell. & Aufer. ait † Et licet Ign. contrarium videatur ass. rere in criminalibus,vt *in l. 3.§.ignoscitur num.4.& seqq.ff ad Sill.* secutus à Farin.*in dict.quæst.61.nu.50.* tamen vel dicendum est,ipsos malè sensisse,vel Ign.intellexisse de mutis,& surdis simul, in quibus diuersa considerabitur ratio,vt infra suis locis;aliter enim non video,cur,si surdus vidit exempli gratia Titium occidentem S. ium,non sit de hoc ido-
6 neus testis,etiam in criminali causa † Et posset Notarius ad cautelam notare etiam interrogationem, hoc est, facta fuisse surdo à Iudice signa, & quibus ipse surdus dixit an Iudex id ab ipso peteret,& Iudicem hoc scire velle annuendo affirmare ; ac propterea surdum respondisse, vt infra, tunc enim aliqua non posset considerari dubietas,nec in interrogatione,nec in responsione,
7 In his verò,quæ sensu auditus percipiuntur,nullo modo poterunt esse testes, vt in testamentis, *§.testes Inst.de test. ord.* ac in contractibus, cum verba testatoris,& contrahentium nequeant audire.

SVMMARIVM.

1 *Surdi possunt matrimonium contrahere.*
2 *In matrimonio solus consensus sufficit.*
3 *Surdus potest baptizari,& baptizare.*
4 *Surdus potest dare confirmationem.*

3 *Surdi olim factionem testamenti à Principe impetrare poterant.*
4 *Surdi hodie testamenta facere possunt.*
5 *Surdi ex accidenti an testari possunt, distinguitur.*

Surdus an testari possit.

Cap. XXVII.

SVrdus an testari possit, si quæratur, sic est dicendum, 1 † surdum olim de iure Digestorum testari non potuisse, vt probat expresè text. *in l. octaui, §. Fratris, ff. vnd. cogn.* vbi habetur surdum intestabilem fuisse: idem probatur *in l. qui in potestate, §. surdus, ff. de test. & qui test. fac. poss.* ibi dicitur, surdum testamentum facere non potuisse: licet igitur surdi ex accidēti, de quibus nos loquimur, propriam voluntatem proferre possent, attamen testamenti factionem nō habebant, vt in dictis iuribus, & optimè animaduertit Vigl. *in §. item surdus Instit. quibus non est permiss. facere testamentum*, & Conn. *lib. 9. comment. iuris ciuilis cap. 4. n. 8.* 2 *& cap. 5. n. 4.* † & ratio ab ipsis assignatur, quia id erat præter formam publico iure introductam, tantum enim ait Vigl. & Conn. nuncupabantur testamenta adhibito familiæ emptore, at surdus verba familiæ emptoris audire non valebat, & per consequens nō 3 poterat nec etiam testari. † Factionem tamen testamenti à Principe impetrabant, illi nempè surdi, qui eorum voluntatem proferre poterant, & in his terminis loquitur textus *in l. si mutus, & surdus. ff. de test. & qui testam. fac. poss.* de quo latius suis locis.

4 Hodie tamen ex Imperatoris constitutione *in l. discretis, ff. qui testam. fac. poss.* similibus surdis, qui eorum voluntatem verbis aperire possunt, conceditur testandi facultas, absque quod à Principe licentiam impetrent: sic habetur *in d. l. discretis*, in illis verbis. *In eo autem, cui morbus postea superueniens auditum tantummodo abstulit, nec dubitari potest, quin possit omnia sine aliquo* 5 *obstaculo facere.* Si igitur quæratur † an surdus tantum ex accidenti testari valeat, est distinctio, quod aut loquimur de iure Digestorum, & testari non poterat, nisi hoc à Principe impetrasset, aut loquimur de iure Codicis, & testandi habet facultatem absque vlla Principis licentia, vt *in d. l. discretis.* Si verò non solum sit surdus ex accidenti, sed etiam mutus pariter, ex accidenti, an testari valeat, est maior difficultas, de quo infra suo loco, ne termini huius subtilissimæ inuestigationis confundantur, in qua erit agendum de intellectu plurium legum, ac iurium, quæ ad inuicem pugnare videntur, de quarum intelligentia certant inter se Doctores, & in qua multi ex nostris aliàs oculatissimi, mirificè allucinati fuere.

SVMMARIVM.

1 *Surdus ex accidenti potest contractus inter viuos celebrare.*
2 *Surdus potest testari, ergo etiam contrahere, valet argumentum; sed non è contra.*
3 *Surdus potest donare, quod declaratur num. 5.*
4 *Stipulatio in donationibus quandoque interuenire solet.*
6 *Surdus potest procuratorem constituere.*
7 *Surdus potest omnes illos contractus celebrare, in quibus verba non sunt de forma.*
8 *Verba sunt necessaria solum in stipulationibus pro forma.*
9 *In stipulationibus est necessarius auditus, & quare n. 11.*
10 *Surdus licet intelligat ad motum labiorum non potest stipulari.*
12 *Io. Bapt. opinio de arb. lib. 2. cap. 14. nu. 3. damnatur.*
13 *Surdi possunt compromittere.*
14 *Surdorum dispositiones quomodo à Notariis scribi possint.*

Surdus an contrahere possit.

Cap. XXVIII.

VIdimus in superiori capitulo, an surdus ex accidenti possit testari, nunc an contrahere possit videamus. Verum cum maiores solemnitates requirantur in testamentis, quam in contractibus, vt videri potest in cæcis, qui licet possint contrahere, vt cæteri homines, testari tamen non possunt, nisi 1 pluribus adhibitis solemnitatibus, dicendum est, † quod quemadmodum surdus tantum ex accidenti testari potest, sic etiam contractus inter viuos celebrare possit. Vnde Io. Bapt. *de arbitr. lib. 2. cap. 14. sub nu. 3.* quærens an surdi possint contrahere, dicit locum esse distinctioni, quam facit text. *in l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* licet loquatur in vltimis voluntatibus, ac secundum *d. l. surdi*, quibus vox articulata non desit, possunt testari, ergo etiam contrahere poterunt, & sequitur Rom. *in l. 1. in princip. ff. de verbor. obligat.* & vo-2 luit Alex. *in d. l. discretis num. 8.* † Hoc tamen argumentum de vltimis voluntatibus ad contractus, illi matiuè solum desumere licet, ex *dict. l. discretis* hoc est, surdus potest testari, ergo potest etiam contrahere, & tenet cōsequentia, cum maiores solemnitates requirantur in testamentis, quam in contractibus, non autem negatiuè, exempli gratia, mutus si litteras nesciat non potest testari per *dict. l. discretis*, ergo non poterit nec etiam contrahere, non currit enim argumentum; quia licet mutus non possit testari, multos tamen contractus inire potest, vt suis locis dicetur. 3 Potest igitur surdus contrahere, & sic † donare, *l. quidquod, §. mutus, ff. de donat.* vbi dicitur, mutus, & surdus donare non prohibentur; meritò tamen ibi glos. declarat, id procedere in vitiis separatis, & ex accidenti, secus si à natura, vt suo loco dicemus; constat igitur surdum solo morbo surditatis labo-4 rantem posse donare: † nec obstat, si dicatur, surdus non potest stipulari, vt infra dicetur, ergo non poterit nec etiam donare, cum in donatione quandoque interuenire soleat stipulatio, *l. si quis argentum, §. pen.* 5 *C. de donat.* Nam respondetur, illud, quod dicitur, † surdum donare posse, intelligitur, vel tradendo ipsam rem, vt declarat Bart. *in §. mutum Instit. de inut. stipul.* vel aliter se promissionibus obligando absque ta-6 men stipulatione. † Potest procuratorem constituere, vt est text. *in l. mutus, ff. de procurator.* & ne singulos contractus frustratoriè nominemus, sufficiat, gene-7 raliter asserere † surdum tantum ex accidenti, posse illos omnes contractus celebrare, qui ab aliis fieri solent, illis solummodo exceptis, qui verba pro forma requirunt, vt dicit text. *in l. in quibuscumque. ff. de act.* Cuius hæc sunt verba. *In quibuscumque negotiis sermone opus non est sufficiente consensu, in his, & surdus interuenire potest, quia potest intelligere, veluti in locationibus, conductio-* 8 *nibus, emptionibus, & cæteris.* † Verum verba sunt de essentia solum in stipulationibus, vt *tot. titul. in ff. & in Institut. de verbor. obligat.* ergo surdi, stipulationibus exceptis, omnes alios poterunt inire contractus. Nec dicatur, cur non possunt stipulari, si verba proferre 9 valent, respondetur enim † in stipulationibus non solū esse nec. ssaria verba, sed etiā auditum, vt expressè dicit text. *in §. mutum Instit. de inut. stipul.* Is, qui stipulatur, verba promittentis, & is, qui promittit, verba stipulantis audire debet, sed surdus non potest audire, circa

ergo stipulari non poterit:hoc idem probat text.*in l.*
1.in princip.ff.de verbor.obligat. vbi dicitur, stipulantes se
adinuicem audire debere, non solum igitur loquela,
sed etiam auditus necessarius existit : ac propterea
10 licet † surdos ad motum labiorum intelligeret (pro-
vt ego cognoui quendam ex Aqualanea, qui ita ad
motum labiorum alios loquentes intelligebat, prout
si perfectè audiuisset, quamvis sensu auditus prorsus
esset destitutus) stipulationem tamen contrahere
non posset, vt per Bart. *in dict. leg.1.* quem communiter
11 sequuntur scribentes : † cum igitur stipulatio non
contrahatur, nisi vtroque loquente, & ille, qui allo-
quitur non audientem, non dicatur alloqui, sequitur
surdum non posse stipulationem contrahere ob de-
fectum reciprocæ locutionis, vt dixit Cancel. Galian-
da *in d.l.1.num.15.*

12 Et hinc vidimus malè sensisse Ioan. Bapt. *de arbitr.*
lib.2.cap.14.num.3. vbi ait, mutos, & surdos non posse
compromittere in arbitrum, nec arbitratorem,
13 † quia compromittere est contrahere, & tales non
possunt contrahere *d.l.1.ff.de verbor.oblig.d §.mutum In-*
stit.de inut. stipul. ergo non poterunt compromittere;
nam speciale est, surdos stipulationes contrahere
non posse, per rationem supra allatam: nec generali-
ter desumeretur licet argumentum *ex dict.l.discretis.* cum
solum affirmatiuè valeat, non autem negatiuè, vt su-
pra dictum fuit. Præterquam quod in surdis *ex dict. l.*
discretis, in contrarium oriretur argumentum, stante
quod surdis tantum factio testamenti concedatur, vt
in superiori capite.

14 Solum igitur in contractibus surdorum deerit sti-
pulatio. Nec dicatur quomodo poterit Notarius
contrahentium voluntatem coram testibus aperire,
surdo non audiente; nam, cum loqui possit, ipse debet
suam voluntatem coram Notario, & testibus expo-
nere, dicendo, quod ipse, exempli gratia, emit, vel
vendit talem rem sic laceratam, pro tali pretio, quod
integrum; vel pro parte debeat solui, hoc vel alio
tempore, cum omnibus pactis, & conuentionibus, de
quibus contrahentes fuerint concordes, quod altera
parte confirmante, Notarius de illis omnibus confi-
ciet ad perpetuam rei memoriam instrumentum : Et
ad maiorem cautelam in surdo litterarum perito ob-
seruari quandoque volui, prius Notarium instru-
mentum scribere, ipsumque subscribere surdum, &
quod postea coram testibus recenseret ipse surdus
contenta in Instrumento, diceretque ipsum vidisse,
legisse, illamque suam esse voluntatem; ac propterea
illam scripturam subscripsisse, ad hoc, vt Notarius
de contentis in ea ad perpetuam rei memoriam in-
strumentum conficeret: de quibus omnibus mentio-
nem facere debet Notarius in suo rogitu, cauendo
tamen ne addat stipulationis clausulam: & eius pari-
ter voluntatem coram septem testibus, & Notario
patefacere deberet; si testamentum facere vellet sur-
dus, de quo Notarius se rogaret.

SVMMARIVM.

1 *Surdi an possint testificari, generaliter quæri non debet, sed di-*
stinguendi sunt plures casus.
2 *Surdi possunt esse testes præterquam in his, quæ sensu auditus*
percipiuntur, & num.3. & seqq.
4 *Testis debet audire verba interrogantis.*
6 *Cautela in recipiendis dictis surdorum.*
7 *Surdus non potest esse testis, nec in testamentis, nec in aliis re-*
bus, in quibus necessarius est auditus.

Surdi tantum an possint esse testes.

Cap. XXIX.

SOlet apud nostros dubitari, an muti, & surdi
possint esse testes, & varij varia dicunt; regu-
lasque constituunt, quibus Fallentias addunt, vt
Farinac. post alios *de testibus quæst.61.num.36. & pluribus*
1 *seqq.* Verum si quæstio generaliter proponatur; † nec
certam posse constitui regulam, nec veram posse da-
ri fallentiam semper existimaui; sed necessarium esse
plures casus distinguere: aliter enim dicendum est in
surdo tantum, aliter in muto tantum, aliter in muto,
& surdo simul, aliter si à natura, aliter si ex accidenti;
aliter si litteras sciat, aliter si ignoret. Et primò si
quæratur, an surdus tantum possit esse testis, de quo
in præsenti capitulo constitui debet regula genera-
2 lis, † surdum posse testificari in omnibus illis rebus,
quæ per sensum visus, & alios sensus percipiuntur,
præterquam auditus, vt dixit Aust. *de test. sub nu.33 vers.*
surdus, Nell. *de test. sub num.29.* Mont. *de test. in verb. surdus*
versic. testis non potest esse, Farinac. *dict. quæst.61. num 45.* ad
quod adducit text *in l discretis, §.fin autem, C. qui testam.*
facere poss. vbi probatur, surdos posse condere testa-
menta, vult igitur arguere Farinac. & testes esse pote-
runt. Quibus in casibus etiam integri dici deberent,
3 tam in ciuilibus, quam in criminalibus, † aut enim
volumus aliquid ipsis de fide diminuere ob defectum
auditus, si auditus ipsis impedimento nullo modo
esse potest, quin sciant res, de quibus deponunt? Et
4 licet Mascard. *in conclus.1358.nu.24.* dicat, † in teste ne-
cessarium esse, vt audiat verba Iudicis interrogantis,
quæ interrogatio, cum fiat signis, potest aliquam du-
bietatem continere; tamen respondetur, id solum
difficiliorem reddere posse interrogationem, non au-
tem dubiam, nam Iudex ex responsione fiet certus,
an surdus intellexerit interrogationem; qui etiam
poterit Iudicem interrogare, vultis ne hoc à me sci-
re; & iudex annuendo affirmare, vel negare, donec
surdus benè intellexerit interrogationem, qua intel-
lecta, certam, & indubiam dabit responsionem, ita vt
aliquid ex ipsis de fide non sit diminuendum, vt fuit
5 de mente Montic. Nell. & Aust. *loc. cit.* † Et licet Ign.
contrarium videatur asserere in criminalibus, vt *in l.*
3.§.ignoscitur num.4.& seq.ff ad Sell. secutus à Farin. *in*
dict. quæst.61.nu.50. tamen vel dicendum est, ipsos malè
sensisse, vel Ign. intellexisse de mutis, & surdis simul,
in quibus diuersa consideratur ratio, vt infra suis lo-
cis; aliter enim non video, cur, si surdus vidit exempli
gratia Titium occidentem S[illegible]ium, non sit de hoc ido-
6 neus testis, etiam in criminali causa † Et posset No-
tarius ad cautelam notare etiam interrogationem,
hoc est, facta fuisse surdo à Iudice signa, & quibus
ipse surdus dixit, an Iudex id ab ipso peteret, & Iudi-
cem hoc scire velle annuendo adfirmare; ac pro-
pterea surdum respondisse, vt infra, tunc enim ali-
qua non posset considerari dubietas, nec in interro-
gatione, nec in responsione,

7 In his verò quæ sensu auditus percipiuntur, nullo
modo poterunt esse testes, vt in testamentis, *§.testes*
Inst.de test. ord. ac in contractibus, cum verba testato-
ris, & contrahentium nequeant audire.

SVMMARIVM.

1 *Surdi possunt matrimonium contrahere.*
2 *In matrimonio solus consensus sufficit.*
3 *Surdus potest baptizari, & baptizare.*
4 *Surdus potest dare confirmationem.*

C 4

5 *Surdus potest conficere Sacramentum Eucharistiæ.*
6 *Surdus potest sua peccata confiteri, licet aliorum confessionem audire non possit.*
7 *Surdis datur extrema vnctio,& eam aliis dare possunt.*
8 *Surdi non admittuntur ad ordines sacros.*

Surdi quæ sacramenta conferre, & quæ recipere possint.

Cap. XXX.

SI quæramus,quæ surdi tantum dare, & quæ reci-
pere possint sacramenta ; breuiter primò dicen-
1 dum est , † posse contrahere matrimonium ; cum
2 enim in ipso † solus consensus sufficiat,*cap. cum apud*
cap. tuæ cap. delectus cap. cum locum de sponsa. cap. sufficit 23.
*quæst.2.leg.nuptias, ff de regul.iur.*cum similibus, ipsum
signis, & voce demonstrare possunt, & cum id per-
missum sit etiam surdis, & mutis simul, vt probatur
in dict.cap.cum apud,& in dict.capit.tuæ,& infra suo loco
dicetur , tanto magis id asserendum erit in surdis
tantum.
3 Potest baptizari, imò & baptizare,quod in surdo
tantum non habere dubium,dicit Ioann.And.*in dict.*
cap.cum apud,& alij sequuntur scribentes.
4 Poterit pariter confirmationem dare, de qua di-
cendum est,prout de baptismo,vt per Brun.*de sponsal.*
conclus.14.num.12.
5 Sacramentum Eucharistiæ conficere non est am-
bigendum , cum ad id solum necessaria sint verba
sacramentalia, de quibus *in cap. cum Marta in princ. de*
*celebrat.Miss.*quæ à surdis proferri possunt.
6 Alteri eorum peccata confiteri possunt surdi , &
debent, vt alij, non obstat enim, quod dicit Brun.
loc. citat. sub numer. 12. pœnitentiam,ac admonitiones
Confessoris audire non posse ; nam signis ipsis est
iniungenda pœnitentia. Aliorum tamen peccata au-
7 diri non posse , nulla est difficultas. † Extrema vn-
ctio pariter datur surdis, cum detur etiam illis, qui
propter infirmitatem nihil audiunt , ac intelligunt
cap.filij de hæres.in 6.cap.2.in fin.de tornean. eandem alteri
dare posse, non dubitatur, cum verba illa,de quibus
8 *in cap.vnico de Sacram. vnctionis* proferre valeant. † Or-
dines verò sacros surdi recipere non possunt , cum
ad ipsos non admittantur corpore vitiati *cap. 1. &*
*cap. pœnitens 55.distinct.*Nec obstat in Leuit.*cap.21.* cuius
verba registrata sunt *in cap.1.49. distinct.* repelli ab or-
dinibus cæcos,Lippos,Albiginem habentes in ocu-
lo paruo, vel grandi, vel torto naso, mancos, clau-
dos,gibbosos,& habentes ingentem scabiem in cor-
pore, de surdis autem nullam fieri mentionem,pro-
vt etiam *in 55.distinct. in tit. de corpore vitiatis per totum,*
& in tit. de clericis ægrot. quibus in locis de surdis nulla
fit mentio. Responderi enim posset primò , de ipsis
factam non fuisse mentionem, cum fuerint nomina-
ti solum illi, de quibus maior erat dubitatio, verum
cum in surdis res nimis manifesta sit , consultò fue-
runt omissi. Secundò, si non in specie, saltem in ge-
nere de ipsis factam fuisse mentionem , cum vltra
nominatos prohibeantur omnes habentes maculas,
vt *in dict.cap.21. Leuit.*

Nec dicatur, quomodo igitur poterunt conferre
Sacramenta,de quibus supra, respondetur enim nos
præsupponere terminos habiles , & sic esse surdos
ex accidenti, non autem à natura, & surditatem in-
cursos fuisse post Sacerdotium.

Plura alia de surdis essent dicenda ; verum quia
communia etiam sunt mutis , de ipsis simul disse-
mus infra suis locis.

SVMMARIVM.

1 *Mutorum plures sunt species.*
2 *Mutus propriè ille dicitur,qui nullo modo loquitur.*
3 *Muti vnde dicantur.*

Muti qui dicantur.

Cap. XXXI.

1 MVtorum plures esse species , clarissimum est,
alij enim ex aliquo accidenti loquelam ami-
serunt, alij sunt nati muti,multi perdiderunt loque-
lam vna cum ipso auditu , nonnulli à natura auditu
carent, & per consequens etiam loquela: de quibus
omnibus particulariter erit agendum. Vnum tamen
2 in hoc capite non est prætermittendum, mutum † il-
lum propriè dici, qui nullo modo loquitur,non au-
tem qui tardè,*§.item surdus Instit.quibus non est permiss.fac.*
testam. vbi hæc habentur verba,*mutus ille intelligitur,qui*
loqui nihil potest,non qui tardè loquitur.
3 Mutus autem secundum Ioan. Andr. *in c.cum apud*
de spons. à mugiendo dicitur, quod declarat Brun. *de*
spons.conclus.14.n.9. mutos nempè,licet loqui non pos-
sint,prorumpere tamen in vocem,quæ potius mugi-
tus,quam sermonis similitudinem habet, cum edant
solum inconditum quendam sonum,vt per Rim.Iun.
in cons.261.nu.32. subiungit tamen Brun. mutum dici,
quasi sensu minutum, vel sic dictum fuisse à musan-
do,cum non amplius,quam mus dicat. Prima tamen
conuenientior videtur deductio, præcipuè,cum ille
sonus,quem emittere solent muti, in hanc syllabam.
sonet mu.

SVMMARIVM.

1 *Mutus tantum ex accidenti testari non poterat de iure digestorum,etiam si litteras sciret,vt nu.2.& quid de iure Codicis,num.4.*
3 *Mutus tantum ex accidenti poterat de iure Digestorum impetrare à Principe factionem testamenti , si tamen litteras sciebat.*
5 *Muti, & surdi simul ex accidenti non poterant olim testari, etiam si litteras scirent,poterant tamen hoc à Principe impetrare,vt n.6.hodie tamen,si litteras sciant, possunt testari, absque alia licentia, vt n.7.si verò litteras ignorent,testari non possunt.*
8 *Lex* discretis, C. qui testamenta facere poss. *ampliat testandi facultatem in mutis.*
9 *Mutus tantum à natura,si litteras sciat, hodie potest testari, antiquitus tamen non poterat, vt nu. 10. nisi hoc à Principe impetrasset,vt num.11.*
12 *Mutus,& surdus à natura,nec hodie,nec olim testari poterat, & n.seq.& an id à Principe impetrare possit,n.13.remissiuè.*
14 *Balduini error demonstratur circa testamenta mutorum.*
15 *Hæreditas non potest relinqui nutu.*
16 *Fideicommissum relinqui non potest nutu,præterquam ab eo, qui loqui potest.*
17 *Farinacij non vera opinio circa mutorum, & surdorum testamenta.*
18 *Muti, & surdi litterarum ignari, licet habeant intellectum, testari tamen hodie non possunt.*
19 *Testari qui non potest, aliis testari volentibus consensum præstare non valet.*

Muti an testari possint.

Cap. XXXII.

VT distinctè procedamus in hac de testamentis
mutorum subtilissima materia, primum gene-
raliter

raliter quærendum esse, duxi, an muti testari valeant,
quod de vnaquaque mutorum specie erit videndum.
1 † Si igitur quæramus an mutus, qui solam loquelam
ex accidenti amisit, testari possit; respondendum est,
de Iure Digestorum huic nullam testandi datam
fuisse licentiam, vt est text. *in leg. qui in potestate, §. sur-
dus ff. de testament. & qui testam fac poss.* vbi expressè dici-
tur, surdum, & mutum testamenti factionem non
habere; & sequuntur ibi scribentes, & docet Vigl. *in*
2 *§. item surdus Instit. qui testam. facere poss.* & † idem erat, si
litteras scirent; adhuc enim cum loqui non possent,
testamenta facere non poterant, vt per Vigl. *in dict.*
3 *§. item surdus*; † factionem tamen testamenti muti il-
li, qui litteras non ignorabant, à Principe impetrare
poterant, & in his terminis loquitur text. *in l. si mutus,
aut surdus ff. de testament. & qui testam. facere poss.* vt Vigl.
4 declarat *§. item surdus.* † Hodie verò per legem Co-
dicis talis rigor fuit aliqua ex parte correctus, nam
mutus tantum, si litteras nesciat, non potest vtique
testari, prout nec etiam antiquitus poterat, nec in
hoc lex digestorum est in aliqua parte correcta, si
verò litteras sciat, potest testari scribendo manu pro-
pria, vt habetur *in d. l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* in il-
lis verbis. *Si verò aures quidem apertæ sint, & vocem reci-
pientes, lingua autem eius penitus præpedita, licet à veteribus
auctoribus sæpius de hoc variatum est, attamen si hunc peritum
litterarum esse proponamus, nihil prohibet, eum scribentem hæc
omnia facere, siue naturaliter, siue per instrumentum morbi
huiusmodi infortunium ei accesserit.*
5 Sed quid si insuper iste mutus sit etiam ex acci-
denti surdus, an testari poterit, & olim non potuisse
probat *dicta lex qui in potestate in §. surdus*, etiam quod
6 litteras sciret; † solum enim scientia litterarum
dabat ipsis potestatem impetrandi factionem testa-
menti à Principe, vt per Vigl. *in dict. §. item surdus*, de
7 qua intelligentia infra suis locis. † Hodie tamen, si
tales surdi, & muti ex accidenti, litteras sciant, testa-
ri non prohibentur absque Principis licentia, vt ex-
pressè disponitur *in dict. leg. discretis*, in illis verbis. *Vbi
autem eiusmodi vitia, non naturalis, siue masculo, siue fæmina
accidit calamitas, sed morbus postea superueniens, & vocem
abstulerit, & aures clauserit, si ponamus huiusmodi personam
litteras scientem, omnia, quæ priori interdiximus, hæc ei sua
manu scribendi permittimus.* Ex quibus verbis plusquam
notoriè apparet vtroque morbo laborantem, si litte-
ras sciat, posse manu propria scribendo testari, secus
8 si litteras ignoret. † Dicta igitur *lex discretis*, ampliat
testandi potestatem in mutis, hoc modo, prius licet
vitia essent accidentalia, & licet mutus esset littera-
rum peritus, testari non poterat absque licentia
Principis, vt supra dictum fuit, quam licentiam non
esse necessariam in mutis litteratum peritis disponit
dict. lex discretis, & quod scribendo manu propria pos-
9 sint testari absque Principis licentia: & † idem esset
in mutis à natura, & non surdis, vel à natura mutis,
& surdis ex accidenti, qui litteras scirent, quas tem-
10 pore auditus addiscere potuissent, qui † pariter scri-
bendo manu propria testari possent, iuxta dispositio-
11 nem *dictæ legis discretis*, † licet antiquitus id facere
non possent; etsi litterarum periti essent, nisi id à
Principe impetrassent.
12 Si verò quis & mutus, & surdus sit à natura, non
potest aliquo modo testari, cum non comprehenda-
tur sub duobus casibus, in quibus licitum est testari
secundum dispositionem *dictæ legis discretis*, quorum
primus est, si quis sit surdus, non autem mutus, qui
suam voluntatem proprio ore proferre potest, vel si
quis fuerit, & mutus, & surdus, surdus tamen ex
accidenti, & litterarum peritus, qui scribendo manu
propria potest testari absque licentia Principis, vt
supra dictum fuit: cum enim mutus sit, non potest
suam voluntatem ore proferre, & cum sit surdus à
natura, non potuit litteras addiscere, & sic propria
manu testari non potest; vnde generaliter dicendum
est, & olim, & hodie, per *dictam l. discretis*, mutis, & sur-
dis à natura prohibitam esse testamenti factionem.
13 † An autem id saltem à Principe impetrare possint,
dicetur infra *in particulari capit.* quæ omnia benè sunt
perpendenda, non solum pro vera intelligentia *d. lex
discretis*, sed etiam aliorum iurium de hac materia lo-
quentium, de quibus suis locis, in quorum interpre-
tatione non solum variantur Doctores; sed grauiores
fuerunt errati, vt Balduinus *in §. item surdus, instit. de*
14 *testam.* † qui existimauit, mutum, & surdum à natura,
si habeat intellectum secundum ius commune, te-
stamentum facere posse, & absque vlla Principis li-
centia, quod certè mirandum, non confutandum ve-
nit, cum in contrarium iura habeamus expressa; licet
15 enim text. *in l. nutu, de leg. 3* † dicat nutu relinqui pos-
se fideicommissa; id tamen omnes Doctores decla-
rant in fideicommissis, non autem in hæreditate, quæ
nutu relinqui non potest: proprio enim ore hæredem
esse nominandum, dicit text. *in l. iubemus, Cod. de testam.*
16 imò etiam † fideicommissa non possunt relinqui nu-
tu, nisi ab eo, qui loqui potest, vt suo loco dicetur;
cum igitur muti, & surdi à natura loqui non possint,
ipsis dicitur de iure prohibita testamenti factio: de
quo etiam habemus text. expressum *in l. qui in potesta-
te, §. surdus ff. de test.* vbi dicitur, surdum, & mutum non
posse facere testamentum: & clarior reperiri non
potest dispositio, quam sit illa, de qua *in d. l. discretis*,
quæ prohibet factionem testamenti etiam mutis, &
surdis ex accidenti, si litteras ignorent, quanto magis
igitur dicendum est, prohibitum id esse mutis, &
surdis à natura, quos litteras ignorare necessarium
est. Nec dicatur, loquuntur hæc iura in mutis, qui
nihil intelligunt; nam hoc modo essent promulgata
contra decentes, quos aliàs testari non posse certis-
simi iuris est; nec valet responsio, id factum esse ob
præsumptionem dementiæ, quam habent muti, &
surdi à natura: nam *d. l. discretis*, prohibet etiam testari
mutos, & surdos ex accidenti, si litteras ignorent, in
quibus tamen cessat præsumptio dementiæ, ergo li-
cet surdus, & mutus non sit demens, si tamen sit lit-
terarum ignarus, vt necessario sunt omnes surdi, &
muti à natura, de iure testari non poterit, contra
Balduini sententiam.
17 Et ex his etiam apparet malè sensisse Farinac. qui
de test. quæst. 61. sub num. 46. dicit, surdum, & mutum in-
tellectum habentem posse nutu, & signis testari, per
d. l. discretis, quæ lex oppositum probat, cum mutis, &
surdis simul testamenti factionem prohibeat, & so-
lùm vult, surdos, qui non sint muti, posse proprio
ore eorum voluntatem patefacere, & mutos posse
solùm facere testamentum, si sint litterarum periti,
18 manu propria scribendo; alij verò, † muti, & surdi
simul etiam ex accidenti, si sint litterarum ignari, se-
cundum *dict. l. discretis*, nullo modo testamenta facere
possunt, contra Farin. sententiam. Nec *dict. leg. discretis*,
considerat an habeant, vel non habeant intellectum,
vt supra dictum fuit; sed solum an possint ore pro-
prio, vel manu propria eorum voluntatem aperire;
licet contrarium inaduertenter, tam insignis Doctor
asseruerit.
19 Hic obiter notare non pigeat, quod illi surdi, &
muti, qui non possunt facere testamentum, non

possunt nec etiam præstare consensum vxoribus testari volentibus, Carpan *sup.stat.Mediol cap 300.n.40.*

SVMMARIVM.

1 *Testari non est permissum illis, qui articulatè loqui non possunt.*
2 *Testamentum ad Notarij interrogationem valet, & quomodo id procedat, num.3.*
4 *Testari non potest ad alterius interrogationem, qui articulatè loqui non potest.*
5 *Testator quando dicatur articulatè loqui, & quæ ad hoc requirantur, num.7.*
6 *Vox articulata, quæ sit.*
8 *Balbutiens, ita vt intelligi non possit pro muto habetur.*
9 *Testator sufficit, quod intelligatur, licet balbutienti lingua.*

Mutus, qui aliquo modo loquatur, sed non articulatè, an possit facere testamentum.

Cap. XXXIII.

1 Circa propositam dubitationem habemus text. *in l.iubemus, C.de testam.* prohibente testamenti factionem his, qui articulatè loqui non possunt, vbi sequuntur Bart. Ias. cæterique scribentes, ex quo nota-
2 re licet, † quod licet testamentum ad interrogationem Notarij valere solet, vt per scribentes *in d.l.iubemus*, vbi glos. & alij Doctores, Socin *cons.20.nu.5 lib.4.* Alex. *cons.12.n.6.lib.1.cons.47.lib.2.& cons.33.nu.1.lib.3.* Bel. *cons.62.numer.8.* plures alios citat Clar. *in §.testamentum quæst.37.* tamen non valeat, si interrogetur ille, qui ar-
3 ticulatè loqui nesciat. Et est ratio, † quia supradicta conclusio non procedit, nisi tribus concurrentibus. Primò, quòd constet de voluntate testatoris, voluisse nempè testari, Corn *cons.73.col.penult.vol.1.* Crau. *consil. 117.nu.1.* Secundò, & Notarius prius ab ipso perceperit eius voluntatem, vt per Clar. *loc.cit.vers.sciat.* Tertiò necessarium, vt Testator articulatè loqui possit, vt per Ias. aliosque scribentes *in dict.leg.iubemus*, & docet
4 Rimin. Iun. *in consil.261.nu.2.* † vnde cum articulatè loqui non possit, non erit verum, posse testari ad interrogationem Notarij, Roman. *cons.306.sub nu.6.* Clar *in d.quæst.37.nu.6.* & tradit Rim. Iun *loc.cit.nu.15.& 37.*
5 Dicitur autem testatorem articulatè non loqui, quando à testibus non intelligitur, Ias. *in d.l.iubemus*, Alex *cons.33.lib.3.* Corn. *cons.261.nu.24 lib.4.* Gabr. *in tit. de testam.concl 2.* Rim. Iun *loc.cit. numer. 16.* qui allegat
6 Priscianum dicentem, † vocem articulatam esse, quæ sensum, & significatum habeat, non articulatam, quæ
7 sensu, & significatu careat: † vnde ad hoc, vt quis articulatè loqui dicatur, necesse est, vt sine signis intelligi valeat; Curt. *in addit.ad Alex.in l.quoniam indignum, vers.intelligibilis, C.de test.* quem refert Rimin. Iun. *loc.cit. nu.20.* ac propterea Balduin. *in §.surdus, instit.quibus non*
8 *est permis. facere testam.* † dicit eum, qui sic balbutit, vt non intelligatur, pro muto haberi debere, secutus à
9 Rimin *loc.cit.nu.47.* † Sanè verum est sufficere, vt testator ita loquatur, vt intelligi possit, licet lingua balbutienti, vt per Castr. *in d.l.quoniam indignum* & fatetur ipsemet Rimin *in d.cons.261.num.77.* secus si loco vocum sonum quendam emittat, qui proprium non habeat significatum, vt per ipsum, *num. 80 & 94.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus tantum, quos contractus facere possit.*
2 *Mutus tantum potest donare, licet litteras nesciat.*
3 *Mutus tantum stipulari prohibetur, & quarè.*
4 *Mutus per interpositam personam stipulari potest.*

Muti tantum à natura, vel ex accidenti an possint contrahere.

Cap. XXXIV.

Longa esset disputatio, si recensere vellem omnes illos contractus, quos muti tantum, vel à natura, vel ex accidenti inire possunt; verum quoniam de illis infra suis locis erit discutiendum, hic
1 solum dicam, † posse primum omnes illos contractus celebrare, quos muti, & surdi simul à natura facere possunt, de quo infra suo loco. Insuper eos omnes, qui permittuntur surdis, & mutis ex accidenti: licet enim iste mutus sit à natura, cum tamen audiat, omnia mediante auditu percipere poterit, quæ mutus, & surdus ex accidenti, tempore, quo sanus erat, didicit. In muto ex accidenti nulla est dubitatio, cùm melioris conditionis sit, quàm mutus à natura, &
2 mutus; & surdus simul ex accidenti, ac ideò † iste mutus à natura, & tanto magis ex accidenti donare potest, & etiam si litteras nesciat, per text. *in leg.qui id quod, §.mutus, ff. de donat.* quem text. ibi glosa declarat in vitiis separatis, vt nos loquimur, & etiam in vitiis vnitis ex accidenti tamen, vt infra suo loco dicetur: & ne tempus conteramus in recensendis variis contractuum generibus, generaliter dicamus, mutos tantum à natura, posse omnes illos contractus celebrare, quos infra dicemus, esse permissos mutis, & surdis
3 ex accidenti, & à natura. † Non poterit tamen iste mutus stipulari, cum verba, & auditus hinc inde requirantur, *l.1 ff. de verbor. oblig. §. multum, inst. de inutil.*
4 *stipul.* † Poterit tamen Notarius pro ipso stipulari ad hoc, vt ei actio acquiratur, vt *in d.l.1.* & docet Aretin. *in d.§.mutum num.1.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus an possit testificari de his, quæ cadunt sub eos sensus, quibus non est priuatus, & num.seq.*
2 *Mutus non potest nutu facere testamentum.*
3 *Testari qui non potest, nec etiam in testam. potest esse testis.*
4 *Mutus tantum litterarum peritus potest scribendo manu propria testimonium ferre.*
5 *Mutus litterarum peritus torqueri potest.*
6 *Mutus potest testari, ergo potest testificari, non tenet consequentia.*
7 *Testis debet deponere proprio ore, hoc tamen procedit in eo, qui loqui potest, vt num.8.*
9 *Mutus litterarum peritus etiam in criminalibus est idoneus testis, vbi de rationibus.*
10 *Mutus non potest esse testis in testamento.*
11 *Mutus tantum litterarum ignarus in testem admittitur; sed non est integra fidei, & præcipuè in criminalib. vt nu.12.*
13 *Mutis tantum parum de fide diminuendum esse videtur.*

Mutus tantum an possit testari.

Cap. XXXV.

1 Vidimus supra suo loco, an surdus tantum possit esse testis, nunc videamus de muto tantum, Farin. *de test.quæst.61.nu.45.* dicit mutum tantum, si deponat super his, quæ non cadunt sub sensum, quo priuatus est, posse testificari, ad quod allegat text. *in l. discretis, vers.sin autem infortunium, & vers.in eo autem, Cod. qui test.fac.poss.* nihil tamen probat citatus text. loquitur enim locis citatis de surdis tantum, hoc est, vt surdi

ſurdi tantum poſſint facere teſtamenta, & quando de mutis mentionem facit, dicit mutos litterarum ignaros non poſſe facere teſtamenta, ergo nec etiam poterunt teſtificari, ad text. *in l. cum lege, ff. de teſt. & in §. teſtes, Inſtitut. eodem*, vt ipſemet Farinac. arguit *numer. 40.*
2 † Et falſum eſt, quod ſubiungit *ſub nu. 46.* mutum habentem intellectum poſſe, & nutu, & ſignis facere teſtamentum; imò enim hoc ipſis expreſsè eſt prohibitum, vt *in d. l.* habetur, & dictum fuit ſupra *in cap.*
3 *32.* † Et cum non poſſit facere teſtamentum, vt detur etiam dicendum, non poſſe teſtificari, ad text *in dict. §. teſtes*, vbi expreſsè diſponitur, mutum non poſſe teſtem eſſe in teſtamento, & loquitur de muto tantum; vnde limitatio poſita à Farinac. *loc. cit. num. 45.* poteſt deſeruire pro ampliatione, de qua *num. 44.*

4 Si igitur quæramus, an mutus tantum poſſit teſtificari dicendum eſt, mutum à natura, vel ex accidenti litterarum peritum ſcribendo manu propria, teſtimonium ferre poſſe: ita Specul. *in tit. de teſte, verſic. nunc tractandum num. 17.* exemplo Zacchariæ Patris Sancti Ioannis Baptiſtæ Auctor. Auſt. *de teſt. num. 71.* Mencad. *in addit ad tractat.* Crot *de teſtam. par. 9. ſub num. 9.* gloſ. *in capit. teſtes 3. quæſt. 9.* Sebaſtian. Medic. *de fortuit. caſib. par. 2. cap. 6 numer. 60.* Maſcard *de probat. concluſ. 1358. num. 26.* Viu *in ſua comm. opin. verſ. teſtis non poteſt*, add. ad Rom. *in ſing 752.* incipit, an mutus, Maſcard. *concl. 1079. nu. 107.* vbi in fin. allegat Abb. atteſtantem de communi, de quo latè Ign *in l. 3. § ignoſcitur nu. 75. & ſeqq.* & faciunt tradita per Carth *de execut. ſentent. c. 2. nu. 43. & ſeqq.* vbi
5 dicit † mutum litterarum peritum torqueri poſſe pro recognitione perſonæ, & ad hoc, vt delictum fateatur manu propria ſcribendo, vt per ipſum, de quo etiam Farin *dicta quæſt. 61. nu. 54.* necnon *quæſt. 41. nu. 89.* & latius *quæſt. 98. numer 163.* & dicam infra suo loco, ad quod Farin. *in dict. quæſt 61. num. 52. &* 53. allegat, *dict. leg. diſcretis*, quo in loco probatur mutos litterarum peritos propria manu ſcribendo teſtamentum facere poſſe. Ant. Hering. *de fideiuſ. cap. 7. nu. 153.*

6 Verum certè neceſſario hinc non poteſt argui, teſtari poteſt, ergo poterit eſſe teſtis: nam datur inſtantia, mutus litterarum peritus poteſt facere teſtamentum, vt *in d. l. diſcretis*, & tamen in teſtamento non po-
7 teſt eſſe teſtis *d. § teſtes, Inſtit. de teſtam.* † Veriſſima tamen eſt concluſio, cui non obſtat, teſtes proprio ore deponere debere, non autem ſcripturam iudici dare, vt per ſcribentes omnes *in capit. teſtib. de teſtib.* quam veriorem opinionem eſſe dixit Viu *in dict. verſ. teſtis*, id
8 namque procedit in teſte, qui loqui poſſit, ſecus in muto, gloſ. *in cap. teſtes 3. quæſt. 4.* Specul. *de teſt. §. 7. ſub num. 17.* Viu. *loc. cit.* ſcribentes *in d. cap. teſtib.* Ioan. And.
9 vnà cum aliis *in cap. cum apud de ſponſ.* † Qui mutus ſic per propriam ſcripturam deponens, optimè probaret, etiam in criminalibus, quidquid in contrarium aſſerere videatur Ign. *in d. §. ignoſcitur num. 40. & ſeq.* ſecutus à Farin. *in d. quæſt. 61. nu. 50. & 53.* primò quia cæteri Doctores abſolutè aſſerunt, mutum litterarum peritum ſcribendo manu propria teſtificari poſſe, nec id ad cauſas ciuiles reſtringunt. Secundò quia ratio, ob quam volunt teſtibus mutis aliquantulum de fide eſſe diminuendum, nulla alia eſſe poteſt, quam obſcuritas aliqua, quæ in eorum depoſitionibus conſiderari poſſe videtur, ſed in mutuo litterarum perito id protſus ceſſat, tam reſpectu interrogantis, quàm reſpondentis: reſpectu interrogantis, quia cum non ſit ſurdus, interrogationem Iudicis optimè, & audire, & intelligere poteſt: reſpectu reſpondentis, quia eius depoſitionem poteſt clarè ſcriptura patefacere; ac propterea talem mutum aliud defectum non patientem integræ fidei eſſe exiſtimarem.
10 † Non poſſet tamen eſſe teſtis in teſtamento, vt *in*
11 *dict. § teſtes Inſtitut. de teſtam.* † Si verò loquimur in mutis tantum litterarum ignaris, pariter cum communi omnium ſententia dicendum eſt, in teſtes admitti, Specul. *in tit. de teſte nu. 71.* Farinac. *dict. quæſt. 61. nu. 45.* ad quod conferunt ea, quæ dicam infra de mutis, &
12 ſurdis ſimul; † fateor tamen non eſſe integræ fidei, & præcipuè in criminalibus, in quibus terminis procedere poſſunt tradita per Ign. *in dict. § ignoſcitur num. 40.*
13 *& ſeqq.* & Farin. *in dict. quæſt. 61. num. 50.* † nihilominus maior ipſis eſſet præſtanda fides, quam omnibus aliis mutis per ſigna, & geſticulationes deponentibus, ſi quidem parua eſt dubitatio, quæ ex ipſorum dictis oriri poteſt; cum enim audiant, certa eſt interrogatio; & ſolum poteſt eſſe dubia reſponſio, quæ ex ſignis colligitur; Verum quia Iudex, viſis ſignis, & geſticulationibus, poteſt ipſos interrogare, vultis ne hoc dicere, ſi annuant capite, indubia quodammodo videtur depoſitio, ac ideò non multum de eorum fide eſſet diminuendum.

S V M M A R I V M.

1 *Muti, & ſurdi dicuntur morboſi.*
2 *Morboſus dicitur inarticulatè loquens.*
3 *Surdus tantum dicitur morboſus.*
4 *Statutum loquens de morboſis, & valetudinariis, habet locum in ſurdu, & mutis.*
5 *Surdi, & muti, provt etiam cœci, poſſunt, vti miſerabiles perſonæ, declinare forum.*

Muti, & ſurdi dicuntur morboſi.

Cap. XXXVI.

NOnnulla vidimus de ſurdis, & mutis, quæ ſeparatè in ipſis conſiderari poſſunt; modo conſequens eſt, vt ad illas accedamus quæſtiones, quæ ſurdis, & mutis communes ſunt, & ſi vtrumque habent defectum: tam ſi à natura, quàm ſi ex accidenti; licet in multis ſit aliqua differentia, an naturalis, vel accidentalis ſit morbus; provt ex nonnullis quæſtionibus infra connectendis apparebit. Pro nunc gene-
1 raliter dicamus, † mutos, & ſurdos morboſos eſſe, vt probat text. *iuncta rubr. Cod qui morb. ſe excuſ.* & tex-
2 tus *in leg. vel proterui, ff. de adil. edict.* Imò & † ille, qui inarticulatiuè loquitur, morboſus dicitur, *leg. mutum, ff. eod.* vnde tanto magis morboſus ille dici debet, qui
3 nihil omnino loquitur: provt † morboſus reputatur ſurdus tantum, vt *in dict. leg.* qui ſi inſuper mutus eſſet, tanquam duplici morbo laborans magis diceretur morboſus, & tam ſi à natura, quàm ſi ex accidenti
4 hæc calamitas ipſi eueniſſet. † Quod eſſe notandum pro ſtatutis facientibus mentionem de morboſis, & valetudinariis, dixit Ripa *in leg. ex facto nu. 3. ff. de vulg. & pupil.*
5 Provt morboſi etiam cœci dicuntur, qui omnes inter miſerabiles perſonas connumerantur, Theſaur. loquens *de cœcis decis. 177. in princip.* Et quis eorum debeat dici miſerabilior, diximus ſupra *in cap. 3.* ac propterea ipſis competit beneficium electionis fori, ad text. *in leg. vnica, Cod. quand. Imper. inter pupill. & viduas*, Diana *reſolut. moral. par. 5. tract. 6. de mutis, ſurdis, & cœcis reſolut. 30.* qui allegat Nouarium *de elect. for. ſect. 2 quæſt. 8. numer. 6. & 7.* & rationem allegat *numer. 9.* quia inter miſerabiles perſonas connumerari debent.

SVMMARIVM.

1 *Surdi, & muti à natura dicuntur habere intellectum.*
2 *Surdi, & muti possunt illos contractus celebrare, in quibus simplex sufficit consensus.*
3 *Mandatum solo consensu contrahitur.*
4 *Surdi, & muti possunt procuratorem constituere.*
5 *Mandati actio oritur ex epistola.*
6 *Surdus, & mutus an possit constitui procurator.*
7 *Mutus, & surdus ex facto tacitè obligatur.*
8 *Muti, & surdi obligantur nomine dotis.*
9 *Muti, & surdi hæreditatem adeunt, & num. 10.*
10 *Surdi, & muti bonorum possessionem agnoscunt.*
11 *Franc. de Cald.* de test. in integr. in verbo cum non absimilis sub num. 61. *improbatur.*
12 *Lex* fin. ff. de bon. poss. inf. *declaratur.*
13 *Surdi, & muti regular. ter contrahere possunt.*

Mutus, & Surdus à natura quos possit celebrare contractus.

Cap. XXXVII.

PLura erunt videnda de mutis, & surdis, tam circa contractus, quàm vltimas voluntates, & cum prius de contractibus tractare decreuerim, quædam generalia in hoc capite proponere volui, vt facilius postea ad multa particularia deuenire possim. Et primò
1 sciendum est, † surdum, & mutum à natura intellectum vtique habere, licet quantum ad multa, quæ ob carentiam auditus addiscere non potuit, non operatiuum, vt dicemus suo loco circa factionem
2 testamenti: Vnd. de his, † in quibus simplex requiritur consensus, tales contrahere non prohibentur, vt per Franc. de Cald. *de rest. in integr. in verbo non absimilis*
3 *sub num. 69. vers. ego.* † Ac propterea cum solo consen-
4 su contrahatur mandatum, *l. 1. ff. mand.* † procuratorem constituere possunt, vt est text. *in l. mutus, & surdus ff. de procur.* & per eum modum, qui procedere potest, dicit ille text. vt epistola, si fuerit surdus ex acci-
5 denti, & litterarum peritus; † nam etiam ex epistola oritur actio mandati, vt *in d. l. 1.* vel nutu, si sit litterarum ignarus; quod procedit etiam in muto, & surdo à natura, qui nutibus procuratorem poterit consti-
6 tuere, vt ibi glosa ostendet. † Imò poterit etiam ipse constitui procurator, vt ille text. dicit, & tradit Fulg. *num. 1.* Seb. Med. *de fort. casib. par. 2. cap. 6. nu. 62.* quod debet intelligi ad administrandum, non autem ad agendum, cum talis morbosus in iudicio esse non possit, vt infra suo loco dicetur: & licet Bald. *in dict. l. mutus,* id restringere videatur solum ad mutos, non autem surdos, quærens enim, quomodo possit nutu constitui procurator, dicit, si interrogetur, & ipse annuat, verum citatus text. generaliter loquitur, tam in surdo, quàm in muto simul.

7 Muti, vti & cœteri, ex pacto obligantur, *leg. item quia, ff. de pact.* vbi habetur, bona inuecta in domum esse tacitè obligata pro pensione, & subiungit tex. *& hoc modo mutus obligari potest,* hoc est eodem modo mutorum etiam bona in Domum conductam exportata, intelliguntur locatori tacitè pro pensione obligata, vt ibi glosa declarat, sequunturque communiter
8 scribentes: † obligantur nomine dotis, vt est text. *in l. mutus, ff. de vir. dot.* Ioan. Philip. Monsp. *cons. 20. num. 2.*
9 † Hæreditatem adeunt *leg. mutum, ff. de acquir. hæred. §.*
10 *fin. in fin. Instit. de hæred. qualit. & diff.* † Possunt bonorum possessionem agnoscere, *l. vlt ff. de bon. poss. inf.* vbi dicitur, mutus, surdus, cæcus bonorum possessionem admittere possunt, si, quod agatur, intelligant. Et licet Franc. de Cald. *de restit. in integr. in verbo cum non absimi-*
11 *lis sub num. 61.* † hoc intelligit in muto tantum, vel surdo tantum secundum declarationem Ias. *in dict. l. mutum,* dicens, hunc esse sanum intellectum, cum dicatur in plurali natos: tamen eius sententia falsa reputari debet; licet namque Iurisconsultus loquatur
12 etiam in vitiis separatis, † tamen cum mentionem faciat de surdo à natura, necessario venit dicendum intelligere etiam de surdo, & muto simul, nam surdus à natura est etiam simul de necessitate mutus, vt dictum fuit supra *in capit. 3.* Et de surdo pariter, & muto à natura loquitur text. *in dict. §. fin.* & vanum est, quod Franc. de Cald. dicit hoc regulare esse, sed non semper, nam imò id non regulare, sed necessarium esse demonstratum fuit *in dict. cap. 3.* quæ hic non repetam, & docet Arist. *lib. 2. de nat. Anim. cap. 4.* Nec contrarium probat *leg. discretis, Cod. qui testam. facere poss.* Dicit tamen, quod si probaretur talem mutum, & surdum simul à natura iudicio non carere, adire posse in hisque terminis procedere text. *in §. fin. Instit. de hæred. qual. & diff. & in fin. leg. ff. de bon. poss. inf.* ac propterea circumspectum iudicem esse debere, cum in contrarium adsit Iuris præsumptio, Paris. *consil. 63. lib. 4.* Verum quod isti muti, & surdi intellectum, iudiciumque habeant, regulare est in quolibet actu; cum vt plurimum surdi, & muti à natura non intelligant quid agant, vt infra suo loco dicetur.

13 Possunt denique muti, & surdi regulariter omnes alios contractus facere, si eos sensu, & iudicio non carere probetur, vt per Honded *in consil. 99. num. 14. & seqq. lib. 2.* de quo latius *in cap. 42.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus simul ex accidenti, si sit litterarum peritus, testari potest, vnde tanto magis contrahere.*
2 *Surdus, & mutus ex accidenti litterarum ignarus non potest testari, & quid si accedat Principis licentia remissiuè.*
3 *Surdus, & mutus non potest testari, ergo non potest contrahere, non valet argumentum, sed benè è contra; potest testari, ergo potest contrahere.*
4 *Muti, & surdi ex accidenti donare possunt.*
5 *Muti, & surdi non possunt testari.*
6 *Stipulatio quandoque in donationibus interuenire solet.*
7 *Muti, & surdi ex accidenti possunt procuratorem constituere.*
8 *Procurator solo consensu constituitur.*
9 *Surdus, & mutus ex accidenti potest constitui procurator, & quomodo id procedat.*
10 *Surdus, & mutus potest facere compromissum, & respondetur contrariis.*
11 *Surdi, & muti, licet ex accidenti, stipulari tamen non possunt, quod procedit etiam in litterarum peritis, vt numer. 12.*
13 *Surdus intelligens ad motum labiorum stipulari non potest.*
14 *Verbum promitto in contractibus surdorum, & mutorum non importat stipulationem, licet contrarium sit in contractibus aliorum, vt num. 15.*
16 *Surdi, & muti ex accidenti possunt se obligare, licet non per stipulationem.*
17 *Surdi, & muti ex accidenti possunt nominare ad Emphyteusim.*
18 *Surdus, & mutus ex accidenti potest contrahere matrimonium.*

Mutus,

Mutus, & Surdus simul ex accidenti an possit contrahere.

Cap. XXXVIII.

VIdimus in superiori capitulo quædam generalia surdorum, ac mutorum à natura circa contrahendi potestatem, nunc quædam alia de mutis, & surdis ex accidenti tamen, connectenda veniunt:

1 † Verum quoad mutos, & surdos ex accidenti litterarum peritos non potest esse aliqua dubitatio, cum enim testari valeant, vt habetur *in leg. discretis, C. qui testamenta facere possunt*, & posse contrahere dicendum est, cum maiores solemnitates requirantur in testamentis, quàm in contractibus, & difficilius testandi facultas concedi soleat, quàm contrahendi, ac propterea quemadmodum scribendo manu propria possunt condere testamenta, vt *in d. l. discretis*, sic etiam poterunt contrahere, & se obligare scribendo, vel subscribendo iuxta varia contractuum genera.

2 Vnde maior est dubitatio, quid si sint litterarum ignari, quos testari non posse, probat tex. *in d. l. discretis*, nisi Principis accedente licentia, vt infra dicetur.

Et licet Io. Baptista *de arbitr. cap. 14 sub nu. 3.* sentire videatur, idem dicendum esse in contractibus, fal-
3 litur tamen; † nam argumentum affirmatiuum, non autem negatiuum desumi potest *ex dicta lege discretis*, hoc est, talis potest testari secundum *d. l. discretis*, ergo potest etiam contrahere; sed talis non potest testari, ergo non potest nec etiam contrahere, non tenet consequentia: videmus enim surdos, & mutos à natura nullo modo testari posse, contrahunt tamen in multis casibus, vt dictum fuit supra, & clarius infra dicetur: & idem est in mutis, & surdis ex accidenti, qui litteras nesciant, qui testari non possunt secundum *dict. leg. discretis*, & tamen possunt contrahere, vt
4 ex infra dicendis apparebit. † Et primo donare possunt, vt est text. *in l. qui id quod, §. mutus, ff. de donat.* vbi dicitur *mutus, & surdus donare non prohibentur*, quem tex. ibi glos. declarat in vitiis separatis, hoc est in mu-
5 to tantum, vel muto tantum ex accidenti. † Nec obstat non posse stipulari per text. *in l. 1. in princip. ff. de*
6 *verb. oblig. & in §. mutis Instit. de inutil. stipulat.* † & stipulationem quandoque in donationibus interuenire, *l. si quis, §. penult. C. de donat.* Nam respondetur, mutos posse donare rem tradendo, non autem stipulando secundum declarationem Bart. *in d. §. mutus*, & se obligari non esse prohibitos absque stipulatione certissimi iuris est: vnde non video, cur hinc dici possit mutum, & surdum simul ex accidenti donare non posse, prout annuit glos. *in dict. §. mutus*.

7 Poterit iste mutus ex accidenti procuratorem constituere, quòd in litterarum perito nullam habet dubitationem; nam etiam epistola fieri posse mandatum, dicit text. *in l. 1. ff. mand.* sed idem asserendum venit in eo, qui non fuerit litterarum peritus, vt probat text. *in l. mutus, ff. de procur.* vbi dicit, mutum, & surdum posse constituere procuratorem, eo modo, quo procedere potest, hoc est, vt ibi glos. declarat, vel scribendo si sit litterarum peritus, vel nutu si sit
8 litterarum ignarus; † nam solo consensu constituitur Procurator, vt dicit text. *in l. 1. ff. mand.* qui consen-
9 sus etiam signis demonstrari potest. † Imò constitui etiam procuratorem non est prohibitum, vt probat *dict. lex mutus*, quod tamen non ad agendum, sed ad administrandum intelligi debet, quæ constitutio potest fieri signis, ac gesticulationibus, licet Bald. ibidem dicat, hoc fieri mediante interrogatione, quod si verum esset, sequeretur, vt mutus non posset constitui procurator, cum interrogari non valeat, & tamen citatus textus tam in muto, quàm in surdo lo-
10 quitur. Tacitè obligatur ex facto, vt dictum fuit *in cap. superiori* in muto, & surdo à natura. † Potest facere compromissum, vt voluit Io. Bapt. de S. Blasio *de arbitr. n. 27.* qui dicit, id prouenire ex eo, quia mutis ea solum intelliguntur prohibita, quæ sunt Iuris Ciuilis; sed cum compromissum solo consensu contrahatur, dicitur Iuris gentium, ac ideò mutis non debet esse prohibitum, ex quo sequitur malè sensisse Io. Baptist. Perusin. *de arbitr. lib 2. cap. 17. nu. 3* qui tenet, mutum non posse compromittere, arguendo, quod compromittere sit contrahere, sed mutus, vt ipse dicit, non potest contrahere, ergo nec compromittere; sed minorem propositionem malè probat *ex leg. 1. ff. de verborum obligation. & ex §. mutum Instit. de inutil. stipulationibus*, quæ iura loquuntur in stipulationibus, quas contrahere non possunt muti, cum verba, & auditus in ipsis sint necessaria, vnde ex illis inferri non potest ad alios contractus, qui solo consensu contrahuntur: Nec pariter vllo modo obstat *l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* in qua etiam ipse se fundat, cum loquatur in vltimis voluntatibus, in quibus maiores requiruntur solemnitates, vnde non potest ad contractus argui, nisi negatiuè, vt alias dictum
11 fuit: † stipulari igitur non possunt, ex eo, quia in stipulationibus non solum sunt necessaria verba, sed etiam vti partes adinuicem se audiant *d. l. 1. & §. mutum*, quibus in locis latè scribentes, idem dixit Bart.
12 *in l. Titius, ff. de const. pecun.* † Quod sibi locum vendicat, tam in surdo, & muto à natura, quàm ex accidenti; etiam si litteras sciret: nec obstat mutos, & surdos ex accidenti litterarum peritos posse se litteris obligari, *l. non figura, ff. de act. & oblig.* nam licet illa obligatio eundem habeat effectum: verba tamen, quæ sunt de forma stipulationis non supplentur, vt dixit Franc. de Cald. *de rest. in integ. in verbo cum non ab-*
13 *similis nu. 58.* ac ideo † nec etiam ille, qui intelligeret ad motum labiorum stipulari posset, vt per Franc. de Cald. *loc. cit. n. 59. vers. sed an sufficiat.* Potest tamen seruus, vel Notarius pro mutis stipulari, vt *in d. l. 1.* ex quo ipsis ex stipulata diceretur acquisita actio, vt per
14 Aret. *in d. §. mutum num. 1.* † Vnde si ex aliquo Instrumento, vel alia scriptura diceretur, mutum, & surdum fideiussisse, vel aliquid promisisse, hinc non deberet præsumi, factum fuisse mediante stipulatione: Nec dicatur, potuisse seruum, vel Notarium inter-
15 uenire, ac ideò quemadmodum † in obligationibus eorum, qui loquuntur, & audiunt, præsumitur factas fuisse mediante stipulatione, *§. si scriptum Instit. de inutil. stipulat.* sic debeat præsumi, obligationes surdorum, & mutorum fuisse factas mediante stipulatione serui, vel Notarij: Respondetur enim, in contractibus personam extrinsecus non præsumi, *l. si ita stipulatus fuerit, § fin. ff. de verb. oblig.* vt declarat Lancel. Galiaul. *in d. l. 1. nu. 14. ff. de verbor. obligat.*

16 Ex hoc tamen, quod muti, & surdi stipulari non possint, ad alios contractus inferre non debemus, ex rationibus supra positis, vnde malè sensit Grass. *de cess. vir. §. 2. n. 6.* mutos non posse cedere iura, & actiones, asserens, quia obligari non possunt, diuersa enim est ratio inter stipulationem, & alios contractus, vt supra dictum fuit.

17 Possunt etiam muti, & surdi eligere, ac nominare

ad Emphyteusim; nam & si non possint legare,& fideicommittere, vt suo loco dicetur, & tradit Franc. de Cald *de restit.in integ.in verbo cum non absimilis sub n.69.* licet postea in contrariam sententiam inclinare videatur, si intellectu non careant,& malè,per ea,quæ suo loco dicemus, attamen hæc nominatio donationi potius comparanda est, cui magis assimilatur, vt ipsemet Franc.fatetur *loc.cit.* Benè verum est,quod si fieret in testamento, vel in codicillo, non valeret, cum testari, & codicillari non possint, vt infra clarè demonstrabitur.

18 Matrimonium postea contrahere posse, in dubium reuocari non potest,cum idem asseratur etiam in mutis, & surdis à natura, vt particulari capitulo demonstrabimus.

S V M M A R I V M.

1 *Muti, & surdi qui contrahere possunt, qui sint.*

2 *Muti, & surdi à natura vti dementes reputantur, nisi contrarium probetur.*

Quæ requirantur ad hoc, vt Muti, & Surdi à natura contrahere possint.

Cap. XXXIX.

DIctum fuit superius varijs in locis, & latius dicetur infra, mutos, & surdos etiam à natura posse contrahere, varia peragere, & testari etiam, secundum aliquos, saltem cum licentia Principis:
1 vnde subiungere nunc mihi visum fuit, † Doctores omnes asserentes, mutos, & surdos hæc facere posse, subiungere, dummodo habeant intellectum, ita vt ex signis de eorum iudicio, ac optima intelligentia appareat, sic enim varia probant iura, vt text. loquens de aditione hæreditatis *in §.fin. Instit. de hered. qual. & diff.* in illis verbis, *si intelligit, quod agit,* & ad idem est tex. *in l.vlt.ff.de bon.poss.infant.*ibi,*si,quod agunt, intelligunt:* idem voluit text *in cap.cum quid,& in cap.tua de sponsal.*& declarat Bart. *in l.1.ff.de verb.oblig.* vbi cæteri scribentes Doctores pariter *in d.cap. cum apud, & in d.cap.tua,* & latè probat Paris. *in cons.63.n.12. & seqq. lib.4.* eandem ponit declarationem Brun. *de sponsal. conclus.14.n.8.& seqq.* Nec dicatur, id mirum non esse, cum in qualibet persona contrahente requiratur intellectus, insani enim contrahere non possunt. Respondetur in hoc consistere differentiam, quod alij præsumuntur sanæ mentis,nisi probetur contrarium, *l.Codicillos,C.de Codicill.*Dec. *in leg.furiosum sub nu. 19.C.qui testam.fac.poss.*Feder.Schen. *de probation.n.3.vers. ius præsumit,* latè post alios Mascard. *de probat.concl.824.*
2 *nu.5. & seqq.* † muti verò, & surdi à natura dementes præsumuntur, vnde adhoc, vt contrahere possint, & eorum dispositiones valeant,debet probari ipsos intelligere, quod agunt, iudicioque, ac intellectu non carere, vt benè dixit Corn. *in leg.discretis,C.qui restitut. facere poss.* & vt vno verbo dicam, non est, qui hanc non ponat distinctionem; ac dicat, requisitum istud ante omnia probandum, ad hoc, vt muti, & surdi aliquid peragere valeant,& illimet,qui pluribus mutis tribuunt, id libentissimi fatentur, vt dicam *in cap. 60.* & multa ad propositum *in cap.41.*

S V M M A R I V M.

1 *Mutum, & surdum intelligere, quomodo probetur, & numeris sequentibus.*

2 *Dementia ex loquela maximè dignoscitur.*

3 *Mutus an sit sanæ mentis, ex signis cognosci potest.*

Mutus, & surdus, quomodo probetur habere intellectum.

Cap. XL.

CVm ad hoc, vt muti, & surdi, præcipuè à natura, contrahere possint, necessarium sit, vt intelligant, vt per scribentes omnes *in leg.1.ff.de verb.oblig.* & dictum fuit *in cap. præcedenti*, quæri nunc potest
1 † quomodo probetur,mutum,& surdum habere intellectum. Et solum est difficultas in muto, & surdo à natura, nam, exempli gratia, surdus tantum ex
2 accidenti cum loquatur, † eius iudicium, ac fatuitatem verbis demonstrabit, vt dicitur de furioso, & mentecapto, ad text. *in l. ob quæ vitia,ff. de adil. edict. in l.2.C.de iud. in l.si cum dotem,§.maritus,ff.solut.matrim.in l. furiosum,C.qui testam.fac.poss.* & dici solet, *loquela tua te manifestum facit.* In mutis etiam, & surdis ex accidenti litterarum peritis, parua est difficultas, cum scriptura possit ipsos vel fatuos, vel prudentes ostendere. Si verò sint litterarum ignari,animaduertendum erit,an muti,& surdi euaserint post pubertatem,& tales enim præsumendi, quales se ostenderunt ante hanc incursam calamitatem, si verò effecti fuerint surdi, & muti in infantili ætate, de ipsis erit dicendum, prout de surdis, & mutis à natura, qui in du-
3 bio præsumuntur non sanæ mentis: † potest tamen ex signis, ac eorum gesticulationibus contrarium optimè apparere, vt si talia sint signa, vt eos intelligentes, prudentes, & iudicio non carentes demonstrent, vt per Alex. *in leg.mutum, ff de acquir. hæred.* ac Castrens. *in l.1.ff.de verbor.oblig.* ac ideò sunt adhibendi coniuncti, vicini, & consanguinei, ac alij, qui ipsorum conuersationem habuerint; & diligenter interrogandi de eorum iudicio, ac intelligentia, vt dixit Lancel. Gal. *in d.l.1.n.52.* quorum dispositiones, & attestationes rectè perpendere debet Iudex,vt dicunt scribentes *in dict.capit.cum apud,& in dict.capit.tua est,* docet Ioan.Brun. *de sponsal.conclus.14 sub nu.8.* & intellectum habere dicerentur, si tantum perciperent, quantum esset necessarium ad actum, quem agere intenderent, Bart. *de testamentis n.97.* vnde secundum varios casus, variè esset articulandum. Sed multa ad propositum *in cap.sequenti.*

S V M M A R I V M.

1 *Surdi tantum maioribus æquiparantur.*

2 *Auditus est solum necessarius in stipulationibus.*

3 *Surdi tantum curatore non indigent, & nu.5.*

4 *§.Furiosi Instit.de curator. declaratur, & nu.6.*

7 *Mutus tantum curatore non indiget, & quare.*

8 *Mutus, & surdus ex accidenti litterarum peritus curatore non indiget, & quare.*

9 *Mutus nihil intelligens æquiparatur mentecaptis.*

10 *Mutus, qui nihil intelligit, curatore indiget.*

11 *Mutus, & surdus, qui intelligit, æquiparatur pupillo, contra num 13 & seqq.*

12 *Mutus, & surdus, qui intelligat, an indigeat curatore.*

14 *Mutus, & surdus potest multa facere, quæ prohibentur pupillis.*

15 *Mutus, & surdus perfectè intelligens, curatore non indiget.*

16 *Muti, & surdi intelligentes, quomodo possint maioribus æquiparari.*

17 Mutorum

17 *Mutorum distinctio, an intelligant, vel non intelligant in iure probatur.*
18 *Mutis, & surdis dandos esse curatores, leges, quæ generaliter dicunt, quomodo sint intelligendæ.*
19 *Mutus, & surdus à natura, licet nihil intelligat, differt à mentecaptis.*
20 *Buticellæ sententia, circa curatores mutis dandos, reijcitur.*

Mutis, & Surdis an sit dandus Curator.

Cap. XLI.

MAxima est inter Doctores altercatio, an muto, & surdo dandus sit curator; de quo scribentes omnes *in l. 1. ff. de verbor. obligat.* & quonitam varij varia dicunt, terminosque omnino diuersos confundunt, vt veritas istius subtilissimæ inuestigationis appareat, ex qua multæ controuersiæ possunt definiri; varios casus, secundum varia mutorum, & surdorum genera distinguam. Et primò animaduertendum puto, hanc quæstionem de surdo tantum non esse disputandam; si surditas sit ex accidenti, si enim esset à natura, & insuper mutus necessariò esset, vt supra
1 suo loco fuit dictum, † Surdos enim tantum maioribus æquiparari, & omnia ipsis esse permissa, quæ maioribus conceduntur probant iura clarissima tex. *in l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* concedens ipsis testandi facultatem, & text. *in l. quibuscumque, ff. de action. & obligat.* dicit, surdos in quibuscumque negotiis posse interuenire, dummodo auditus non requiratur, &
2 assignat rationem, quia intelligere possunt. † Sed cum auditus in contrahendo requiratur solum in stipulationibus, *l. 1. ff. de verborum obligat. §. mutum Instit. de*
3 *inutil. stipulat.* † omnes alios contractus, stipulationibus exceptis, inire poterunt, ex quo sequitur, vt cu-
4 ratore non indigeant. † Solum obstare videtur text. *in §. furiosi Institut. de curator.* vbi hæc ponuntur verba; *sed & mentecaptis, & surdis, & mutis, & qui perpetuò morbo laborant, qui rebus suis superesse non possunt, curatores dandi sunt.* Vnde Bart. *in dict. l. 1. num. 10.* dicit, de ipsis dicendum esse, prout de aliis, quos superius dixerat æquiparari pupillo, & curatore indigere; limitat tamen, si hæc infirmitas non esset ei nociua, quin posset sua peragere negotia, per text. *in l. quæsitum in fin. ff. de re iud.* Verum cum superius dixerimus, surditatem non esse in causa, vt surdus contrahere non possit, & sic per consequens sua gerere negotia, genera-
5 liter concludendum est, † curatoribus nullo modo
6 indigere. † Nec obstat *dict. §. furiosi*; debet enim intelligi in surdo, & muto simul, non autem in surdo tantum, prout cæteri Doctores dicunt *d. l. 1.* imò ipsemet Bart. *num. 9.* dicit mutos, & surdos æquiparari mentecaptis, si nihil intelligant, & allegat *d. §. furiosi*, ergo etiam ipse illum intelligit text. de his, qui intellectu carent, & sic de surdis, & mutis simul, non autem de surdis tantum, quos intellectu non carere certissimum est.
7 Dubitatio pariter non erit in muto tantum, vel in muto, & surdo simul ex accidenti tamen, & littera-
8 rum perito, † illi enim omnes possunt inire contractus, stipulatione excepta, litteris enim, & scriptura eorum voluntatem declarare apertè valent, ac ideò etiam testari, vt *in d. l. discretis*, & dictum fuit superius, licet in testamentis maiores requirantur solemnitates, & propterea cautiores fuerunt Iurisconsulti, & Imperatores, in concedenda testamentorum factione. Vnde solum aliqua erit difficultas in mutis, & surdis ex accidenti litterarum ignaris, & maior in mutis, & surdis à natura; de quibus videamus, quid sentiat Bart. *in d. l. 1.* ex cuius dictis duas elicio
9 conclusiones. † Prima, mutum nihil intelligentem æquiparari mentecaptis, & allegat tex. *in l. fulcinius, §. adeo ff. ex quibus caus. in poss. eat.* & text. *in dict. §. furiosi Instit. de curat.* quibus addi potest text. *in l. Prætor, §. fin. ff. de iud. & in l. iubemus, C. de testament.* quibus in locis surdum, & mutum, & natura impediri, & iudicio carere, & mortuo similem esse dicitur, ad idem est text. *in l. seruo, §. si pupillus in fin ff. ad Trebel.* & sequitur Franc. de Cald. *de restitut. in integr. in verbo cum non absi-*
10 *milis num. 60.* † ac ideò curatore indigere, vt habetur *in dict. §. furiosi in l. dal imus, §. fin. cum l. seq. ff. de priuileg. credit. & in l. cui error, §. fin. ff. de posth.* & in hanc sententiam omnes scribentes concurrunt *in dict. leg. 1. ff. de verbor. obligat.* vt Crot. *sub num. 22.* Alciat. *num. 54.* Buticel. *num. 81.* Gasli *num. 51.* Alexand. Ias. & alij communisque est opinio, vt dixit Ripa *ibid. nu. 71.* & cum Bart. transire Doctores Socin. Iun. *num. 114.* Farinac. *de pœnis temp. quæst. 98. num. 154.* Anton. Henriq. *de fideiuss. cap. 7. num. 147.* quæ optimè verificari possunt in muto, & surdo à natura, qui nihil intelligere præsumitur, nisi contrarium probetur, vt supra dictum fuit.
11 † Si verò mutus, & surdus intelligat, taleque habeat iudicium, ac intellectum, vt signis possit suam demonstrare voluntatem; pupillo æquiparatur, vt secundo loco ex Bartol. colligimus *loc. cit.* qui allegat
12 text. *in leg. seruo inuito, §. penult. ff. ad Trebel.* † ac ideò quemadmodum in pupillo requiritur tutoris auctoritas, sic etiam necessaria erit in muto, & surdo, & hæc est communis intelligentia opinionis, Bart. *loc. cit.* licet Socin. Iunior *sub num. 116. versic. sed circa prædicta*, existimet, Bartolum noluisse asserere, mutum perfectè intelligentem æquiparari pupillo; sed pupillo solum mutum, & surdum æquiparari, qui aliquid intelligit; sed non perfectè, & idem dixerat ibi prius Alexand. *num. 47.* sed vt dixi, aliter communiter intelligunt Bart. Et si secus diceremus, manca omnino esset eius distinctio; locutus enim fuisset de nihil intelligente, & de intelligente aliquid, & de
13 perfectè intelligente ne verbum quidem. † In hac igitur secunda conclusione Bart. ab omnibus communiter damnatur, considerant enim, mutum, &
14 surdum non posse æquiparari pupillo, † quia mutus potest donare *l. qui id quod, §. mutus, ff. de procur. matrimonium contrahit. l. mutus, ff. de iur. dot.* hæreditatem adit, *l. mutum, ff. de acquir. hæredit.* agnoscit bonorum possessionem, *l. fin. ff. de bon. poss. fur. vel infidel.* quæ omnia prohibita sunt pupillis, vt post antiquiores Alexand. *in dict. leg. 1. num. 5. & seqq.* Ias. *num. 26.* Rip. *num. 72.* Socin.
15 Iun. *num. 116.* ac propterea volunt, † mutum, & surdum perfectè intelligentem maioribus æquiparari, & curatoris auctoritate non indigere, prout videmus in casibus supra tactis, in quibus admittuntur surdi, & muti absque alia curatoris auctoritate. Imò Bart. ipse *in dict. leg. mutum, ff. de acquir. hæredit. in dict. leg. fin.* distinguit, aut isti muti, & surdi non intelligunt, quod agitur, & furioso assimilantur, nec aliquid agere possunt sine curatore, & in istis terminis dicit procedere, *§. mentecaptis Instit. de iur.* Si verò, quod agitur, intelligant, omnia posse absque curatoris auctoritate peragere, & sequitur Franc. de Cald. *loco citato*, eandemque facit Bart. distinctionem *in dict. leg. mutus*, quod alij sequuntur, vt Iacob. de Nig. *nu. 154. & seqq.* Lancel. *num. 55.* Crot. *nu. 23.* Alciat. *nu. 51.* idem Buticell.
16 licet postea *sub num. 91.* videatur asserere † non posse maioribus æquiparari, cum omnia facere non possint, quæ maiores facere non prohibentur;

D 1

quod pariter visum fuit Franc. de Caldas *loc.cit.nu.68.* tamen parum de hac obiectione curandum; nam licet multa surdis, & mutis prohibeantur, tamen id non prouenit ex eo, quod non reputentur maiores, sed quia ea ob carentiam vocis, & auditus experiri non possunt: à qua distinctione propterea non est, quod discedamus, & eo maximè, cum non solum à Doctoribus, sed ab ipsismet iuribus expressè fiat, & est text. *in l.fin.ff.de bon.poss.fur.& infant.deleat.* vbi hæc
17 habentur verba † *Mutus, surdus, cæcus bonorum possessionem admittere possunt, si quod agatur intelligant: & in §.fin. in Institut.de hered.qualit.& differ.* in illis verbis, *cum qui surdus mutus natus est, vel postea factus, nihil prohibet pro herede gerere, & acquirere sibi hereditatem, si tamen intelligit, quod agit.* Ex quo text. colligimus, supradictam distinctionem procedere non solum in muto, & surdo ex accidenti; sed etiam in muto, & surdo à natura: licet facilius sit inuenire mutum, & surdum ex accidenti intellectum habentem, quam à natura, qui nihil scire præsumuntur, vt dictum fuit supra suo lo-
18 co, & infra dicetur. † Nec supradictæ conclusioni obstat text. *in leg. dabimus, ff. de priuileg.credit. & in l.cui bonorum, ff.de postb.* quæ iura generaliter dicunt muto, & surdo dandum esse curatorem: nam vt optimè dicit Alciat. *in dict.l.1.nu.51.* debent dicta iura restringi à ratione, quam esse dicunt, quia rebus suis superesse non possunt, & eodem pariter modo responderi posset, ad text. *in §.furiosi Instit.de curat.* Nec dicatur, si citati textus loquuntur de mutis, & surdis non habentibus intellectum, frustra fuit facta de ipsis expressa mentio, possent enim dici comprehensi sub mentecaptis. Respondetur namque loqui de mutis habentibus intellectum, sed non operatiuum, qui propterea rebus propriis præesse non possunt: sed hinc non sequitur, vt muti sint mentecapti, prout videmus in pupillis, qui rebus suis præesse non possunt, & tamen non debent dici mentecapti.
19 Et ad idem tendit altera responsio Iacob.de Nig. *in d.l.1.nu.151.* esse maximam differentiam inter mentecaptum, & surdum, & mutum à natura, qui nihil etiam intelligat; nam mentecaptus dicitur, quia iudicio, & mentis integritate caret: quod non est in muto, & surdo, qui licet non intelligat, id tamen procedit ob defectum auditus; propter quem defectum addiscere non potuit: qui defectus si non adfuisset, sanè extitisset mentis; vnde non est inconueniens, vt *in d.§.furiosi,* ac aliis in iuribus fiat separata mentio de mentecaptis, & mutis non intelligentibus: quam intelligentiam verissimam esse existimo, licet Galial *in d.l.1. nu.56.* dicat illorum iurium hanc esse violationem, qui propterea tenet ipsis dandum esse curatorem, habere tamen liberam administrationem antequam detur, Butic. pariter *in d. l.1.nu.93.*
20 † hanc sententiam diuinationem Alciati appellat, respondetque dictis Iuribus, quod licet muti, & surdi possint ea omnia peragere, quæ maioribus sunt permissa, hinc tamen non sequi, curatores ipsis non esse dandos, sed solum non indigere, vnde ipsis dandos esse, quatenus velint. Sed certè nihil ineptius. Sequela enim optimè desumitur, possunt contrahere sine curatore, ergo curator ipsis non est dandus, nam si curatore non indigent, ad quid ipsis curatorem dare volumus? Præterea dicta iura, quæ volunt surdis, & mutis dandos esse curatores, in hoc se fundant, vt rebus suis præesse non possint; non autem in eo, quod petant, vel non petant curatorem. Dicamus igitur cum Alciato dicta iura loqui de mutis, & surdis, qui careant intellectu, & rebus eorum præesse non possint, prout carere præsumuntur surdi, & muti à natura, nisi contrarium probetur.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura an possit contrahere inter viuos, & per totum.*
2 *Mutus, & surdus à natura an possit dare libertatem, & nu.22.ac nu.34.remissiuè.*
3 *Mutus, & surdus à natura an possit donare, & num.35. remissiuè.*
4 *Mutus, & surdus à natura nihil intelligere præsumitur, & num.36.*
5 *Muti, & surdi mentecaptis æquiparantur.*
6 *Muti, & surdi etiam intelligentes æquiparantur pupillis, & num.37.remissiuè.*
7 *Mutis, & surdis dandus est curator, de quo & nu.38. remissiuè.*
8 *Mutus, & surdus potest donare.*
9 *Mutus, & surdus potest procuratorem constituere.*
10 *Mutus, & surdus admittitur ad bonorum possessionem.*
11 *Muti, & surdi manumittere possunt.*
12 *Muti, & surdi nomine dotis obligantur.*
13 *Muti, & surdi possunt matrimonium contrahere.*
14 *Mutus, & surdus potest seruo iubere, vt stipulationem contrahat.*
15 *Mutus, & surdus potest pacisci.*
16 *Leges permittentes mutis, & surdis varia genera contractuum, quomodo, & in quibus mutis debeant intelligi.*
17 *Mutorum, & surdorum vitia separata, & ex accidenti non impediunt, quin contrahere possint.*
18 *Mutis, & surdis facilius conceditur, vt contrahere possint, quam testari.*
19 *Mutus, & surdus etiam à natura potest se gerere pro herede, & num 21.*
20 *Adire est contrahere.*
21 *Surdus, & mutus à natura potest manumittere.*
23 *Lex prima, ff. qui, & à quibus, quomodo diuersimodè loquatur.*
24 *Mutus, & surdus à natura potest matrimonium contrahere.*
25 *Muti, & surdi à natura possunt contractus omnes celebrare, qui solo consensu perficiuntur.*
26 *Nudus consensus in contractibus sufficit.*
27 *Mutus non differt ab aliis, nisi in his, in quibus sermo est necessarius.*
28 *Verba sunt inuenta ad animum nostrum demonstrandum.*
29 *Demonstratio fungitur officio nominis.*
30 *Factis aliquid demonstrare plus est, quam verbis.*
31 *Animus, & consensus est fundamentum cuiuscumque conuentionis.*
32 *Vitium loquelæ, & auditus non tollit intellectum, animum, & consensum.*
33 *Muti, & surdi possunt contractus omnes celebrare, præter stipulationem.*
34 *Contractus multi sunt, qui solo consensu perficiuntur, nec verbis indigent.*
40 *Muti, & surdi habent ius eligendi, seu demonstrandi.*

Mutus, & surdus à natura, an possit inter viuos contrahere.

Cap. XLII.

Diximus supra *in cap.37.* Mutos, & surdos à natura nonnullos posse celebrare contractus, prout multo magis id facere possent, si non à natura, sed ex accidenti essent muti, & surdi, vt *in cap.38* dummodo

dummodo tamen habeant intellectum, vt *in cap.39.*
quod ob contrariam præsumptionem venit probandum, vt *in cap.40.* Verum quoniam multi sunt, qui
negant, id verum esse in mutis, & surdis à natura, in
hoc capite in dubium reuocare volui, an verum sit
mutum, & surdum à natura inter viuos contrahere
posse, ex qua inuestigatione, non solum sublata remanebunt contraria, sed comprobata ea, quæ superius dicta fuere: deinde in sequentibus capitulis ad
aliquos partiales contractus deueniam, in quibus
maior videtur dubitatio.

1 Hieronymus Vetrius *in l.ex facto num.11.* tenet mutum, & surdum à natura inter viuos contrahere non
posse, idem asserit *num.16.* cuius opinionis fuit etiam
Ioan. Baptista *de arbitriis par.2.cap.14.sub n.3.* qui existimauit, nullam esse differentiam inter contractus, &
vltimas voluntates; ita vt quemadmodum non possunt testari, sic etiam non possint contrahere; idem
voluit Cerasius *in leg.1.nu.16.ff. de verb. oblig.* vbi dixit,
mutum, & surdum à natura nihil agere.

2 Mouentur primò *per l. discretis, C. qui testam.fac.poss.*
vbi dicitur, mutum, & surdum non posse dare libertatem, nec vindicta, nec alio modo; si non potest
dare libertatem, quod tam fauorabile est, tanto minus alios poterit inire contractus.

3 Secundò Ver. *loc.cit.nu.16.* dicit non posse contrahere, ex eo probari, quia muti, & surdi à natura non
possunt donare, per text. iuncta distinctione glosæ *in
l.quid quod, §.mutus ff.de donat.*

4 Tertiò pro eadem sententia adducunt, mutum, &
surdum à natura nihil intelligere, *leg. seruo inuito, §. si
pupillo, ff. ad Trebel.l.Prætor, §.fin.ff.de Iudic.l.iubemus, C. de
testam.* quibus in locis habetur, mutos, & surdos à natura nihil intelligere, mortuis similes esse, & iudicio
carere; ad idem allegari solet text. *in §.furiosi Instit. de
5 curat.* † qui mutos, & surdos æquiparat mentecaptis,
ad quod conferunt multa, de quibus *in cap.præced.*

6 Imò dato, quod isti muti aliquid intelligerent, &
etiam perfectè, attamen pupillo essent æquiparandi, secundum Bart.opinionem, de qua *in l.1.ff.de verb.
obligat. vt in cap. præced.* quemadmodum igitur pupilli
non possunt contrahere, sic etiam non poterunt isti
muti, & surdi à natura.

7 Vltimò dicunt ipsis esse dandum curatorem, *§.furiosi Institut. de curat. l. dabimus, ff. de priuil. credit.l.cui eorum, ff. de posth.* signum apertissimum ex seipsis contrahere non posse.

Contrarium tamen secundum communem ferè
omnium sententiam venit asserendum; mutum nempè, & surdum, licet à natura, posse inter viuos contrahere, ad quod probandum primum infrascripta
iura possent allegari, text. *in leg. qui id quod, §. mutus ff.
8 de donat.* vbi dicitur † mutum, & surdum posse dona-
9 re, *in l.mutus, & surdus, ff. de procur.* vbi habetur † mutum, & surdum procuratorem constituere posse, *in
10 l.vlt.ff.de bon.poss.inf.del.* vbi probatur † mutum, & surdum ad bonorum possessionem admitti, *in leg. surdi,
11 ff.de man.vind.* quo in loco habetur † surdos, & mutos posse manumittere, *in l.mutus ff.de iur.dot.* vbi dici-
12 tur † mutum, & surdum nomine dotis obligari, *in
cap. cum apud, & in capit. tua de spons.* in quibus viribus
13 disponitur † mutum, & surdum posse matrimonium
14 contrahere, *in l.1.ff. de verb.oblig.* vbi asseritur, † mutum, & surdum posse seruo iubere, vt stipulationem
15 contrahat, & *in l.item qui, ff.de pact.* qui text. † probat
16 mutum pacisci posse. † Sed contrarium sentientes
vno ore, parique modo respondent omnibus supradictis Iuribus, intelligi debere, de mutis, & surdis
ex accidenti, vel in vitiis separatis, hoc est in muto
tantum, vel surdo tantum, prout glosa declarat *d. l.
qui id, quod, in §. mutus, & d. l. serui,* in vitiis separatis
intelligit Verc. *loc. citat. num.19.* & generaliter, omnia
iura prædicta in vitiis separatis intelligenda esse,
dixit Coras. *in d.l.1.sub nu.16.* Et negari certè non potest aliqua in vitiis loqui separatis, vt *d. l.surdi, & d.l.
item quia ff.de pact.* sed omnia sic esse intelligenda, est
expressa diuinatio; & maximè quia rationes, de quibus in dictis iuribus, & ob quas Doctores mouentur, militant tam in surdo, & muto, ex accidenti,
quàm à natura, & tam si vitia sint discreta, quàm
vnita, vt infra dicetur. Ex qua Ver. & Coras. respon-
17 sione apparet, † omnes Doctores concurrere mutum, & surdum posse contrahere, si vitia sint separata, vt in muto tantum, & surdo tantum: & de surdo minor est dubitatio, per text. *in d.l.discretis,* vbi ha-
18 betur † posse testari, ergo tanto magis contrahere;
cum in testamentis maiores requirantur solemnitates, *l. quibuscumque, ff. de act. & oblig.* & difficilius concedatur testamenti factio, quàm contrahendi potestas. In muto etiam tantum litterarum perito, nulla erit dubitatio, cum possit sua manu scribendo, vel
subscribendo se obligare; imò etiam testari, vt *in d.
l.discretis,* ergo tanto magis contrahere, prout idem
esset in muto, & surdo simul ex accidenti tamen, &
litterarum perito, qui pariter potest testari per *d. l.
discretis.* Et quod possit contrahere concedunt etiam
in muto, & surdo ex accidenti litterarum ignaro,
per iura supradicta, & præcipuè per text *in d.cap.cum
apud, & in d.cap.tuæ de sponsal.* vt ipsemet Verc. surdorum, & mutorum tam acerrimus inimicus fatetur
loc.cit.num.21.

Vnde solum difficultas remanet in mutis, & surdis à natura: Verum & ipsos contrahere posse, probant varia iura, quæ de mutis, & surdis à natura expressè loquuntur, nec Ver & Coras. responsione subterfugi aliqua ratione possunt, vt est text. *in §. fin. In-
19 stit.de hered. qual. & diff.* cuius hæc sunt verba, † *eum,
qui surdus mutus natus est, vel postea factus, nihil prohibet
pro herede gerere, ac acquirere sibi hereditatem*: ergo di-
20 cendum est posse contrahere: † cum adire sit quasi
contrahere; adiens enim creditoribus obligatur, *leg.
apud Iulianum, §.fin.ff.quibus ex caus.in poss.cat.l. ex maleficiis, §. heres, ff. de act. & oblig.* Secundò hoc idem expressè probat text. *in l.mutum ff.de acquir.hered.* his ver-
21 bis. † *Mutum, nec non surdum etiam ita natos pro herede
gerere, & obligari hereditati posse constat.* Nec dicatur, vt
Ver. diceret, hunc text. loqui in vitiis separatis, nam
cum loquatur in surdo ita nato, necessarium est, vt
loquatur in surdo, & muto simul, cum supra *in cap.2.*
dixerimus, surdum à natura necessariò insuper, &
mutum esse: cum possit igitur mutus, & surdus à natura adeundo se obligare, licet solemnem illam aditionem facere non posset, quæ verba requirit, cum
nec loqui, nec aliorum verba audire valeat, vt considerat Ant. Hering *de fideiuss.cap.7.n.148.* sequitur, vt
22 contrahere possit. † Tertiò hoc probat text. *in l 1.ff.
qui, & à quibus;* cuius text. hæc sunt verba Celsus *lib.
12. Digestorum vtilitatis gratia mutum surdum ita natum
manumittere posse ait.* Si igitur potest manumittere, ve-
23 rum erit dicere, posse contrahere † Et hæc est vulgata editio citati text. licet in pandectis Florentinis,
loco illius verbi, *mutum* legatur, *motus*, hoc est Celsus *motus*, quæ lectio etiam si deberet attendi, adhuc
probaret citatus text. surdum, & mutum à natura
manumittere posse, sequitur enim sensus, surdum
ita natum posse manumittere; ergo loquitur

D 3

de surdo, & muto simul à natura; nam surdus ita na-
tus est etiam necessariò mutus, vt *in d. cap. 2.* fuit de-
monstratum. Quartò, mutos, & surdos à natura con-
trahere posse, probant citati text. *cap. 1. cum apud, &*
24 *in cap. tua, de sponsf.* † quibus in locis dicitur mutos, &
surdos posse matrimonium contrahere. Nec dica-
tur intelligi in vitiis separatus, vel si ipsa sint ex acci-
denti; aliter enim consuetudo, & sancta Mater Ec-
clesia fuit interpretata, quæ permittit mutos, & sur-
dos simul à natura vxores ducere, prout obseruatum
vidi in muto patruo matris meæ, qui duas habuit
vxores, & erat mutus, & surdus à natura: si igitur
possunt contrahere matrimonium, verum erit dice-
re posse contrahere.

25 Dicamus igitur cum communi opinione mutos,
& surdos à natura posse contrahere, se obligari, om-
nesque alios contractus facere, qui consensu expe-
diri possunt, vt dixit Rip. *in dict. l. ex facto sub num. 2.*
Monsper. *cons. 20. n. 3.* & tradunt scribentes tam *in dict.*
l. mutum, ff. de acquir. hered. quàm *in l. 1. ff. de verbor. oblig.*
vt Crotus *nu. 23.* licet de mutis, & surdis à natura re-
ferat se ad glos. *in dict. §. mutus.*

Doctores *in dict. l. discretis*, vt Iacob. de Nig *nu. 162.*
qui voluit mutum intelligentem maiori æquiparari,
Dec. & Cagn *in l. vbi vocem ff de regul. iur.* Carth. *de exe-*
cution. sent. cap. 2. nu. 48. Farin. *de pœnis temp. quæst. 98. nu. 160.*
Io. Baptista de S. Blasio *de arbitris sub nu. 32.* vbi dicit,
omnes eos contractus facere posse, in quibus suffi-
cit consensus, & probat Buricel. *in dict. leg. discretis n. 83.*
qui mouetur præcipuè per text. *in l. item quia, ff. de pact.*
vbi dicitur conuentiones, quæ tacitè fieri possunt,
posse etiam fieri per nuncium, & epistolam, & sub-
iungit postea text. Secundum hoc, & mutus pacisci
potest, vnde si solum actus, qui requirunt verba, à
mutis fieri non possunt, vt *in d. l. 1. ff. de verb. oblig.* ergo
alij, in quibus non sunt necessaria verba, ipsis non
erunt prohibiti, per dictam legem item quia, ex qua,
iuncta glosa, hæc desumitur consequentia.

Ad idem optimus est text. *in l. obligantur §. fin. ff. de*
26 *verb. oblig.* vbi dicitur † *Et nudus consensus in omnibus suf-*
ficit, quamuis verbis exprimi non possit. At cui dubium mu-
tum, & surdum à natura posse nutu suum demon-
strare consensum; ergo dicendum erit, & posse con-
trahere, adducit etiam Buric. text. *in l. vbi non voce, ff. de*
regul. iur. in quo text. habetur, quod vbi non voce,
sed præsentia opus est, mutus si intellectus habet,
27 potest videri respondere. † Ecce igitur, dicit ipse,
mutum, & surdum ab aliis non differre, nisi in his,
in quibus sermone, & auditu opus est, subiungens,
28 † si verba ad nil aliud sunt inuenta, nisi ad animum
nostrum demonstrandum, *l. Labeo, §. idem iubere, ff. de*
sup. leg. quid interest, an verbis, vel aliis demonstra-
tionibus, vt nutu, & gesticulationibus demonstre-
tur; vt nomina, quæ sunt inuenta significandorum
hominum gratia, *§. si quis in nomine Instit. de leg.* aliter
tamen iudicari possunt; dummodo de inuentione
29 appareat, † & tunc illa indicatio, & demonstratio
funguntur officio nominis, *l. si nominatim. ff. de condit. &*
demonstrat. & indubitabile signum penè nihil à no-
mine distat glos. *in l. quæ extrinsecus in verbo, sed etsi, ff.*
30 *de verb. oblig.* † Imò plus est aliquid factis demonstra-
re, quam verbis *cap. dilecti de appell.* Vltimò mouetur
31 Buric. el. † quia animus, & consensus sunt funda-
mentum, & robur cuiuscumque contractus, & qua-
si anima cuiuscumque conuentionis, *l. 1. §. fin. ff. de*
32 *pact.* † Sed vitium loquelæ, & auditus non tollit in-
tellectum, animum, & consensum, vnde cum surdi,
& muti etiam à natura possint signis eorum consen-
sum, & voluntatem demonstrare, per consequens
dicendum erit, & posse contrahere, nec pupillis vl-
lo modo similes esse, quæ omnia optimè probat Al-
ciat. *in d. l. 1. nu. 51.* & Aret. *in §. mutum Institut. de inutil. sti-*
33 *pulat.* vbi dicit, † nota quòd licet mutus, & surdus
non possint concipere stipulationem, possunt ta-
men alios contractus celebrare, per text. *in dict. l. mu-*
tum, ff. de acquir. heredit. quæ etiam sunt de mente So-
cin. Iunior *in dict. l. 1. sub nu. 116. versic. aut, & secundo*: &
allegari potest text. *in l. si stipuler, §. fin. ff de verb. obligat.*
34 cuius hæc sunt verba. † *Si in locando, conducendo, ven-*
dendo, emendo, ad interrogationem quis non respondeat, si ta-
men consentiat in id, quod responsum est, valet, quod actum
est, quia contractus huiusmodi non tam verbis, quàm consensu
confirmantur; sed muti, & surdi etiam à natura pos-
sunt signis consensum demonstrare: ergo, &c. &
hinc dicendum est, non benè sensisse Neutor. Feloc.
de societ. cap. 7. nu. 2. qui asseruit, mutum, & surdum à
natura non posse societatem contrahere; nec id pro-
bat text. *in l discretis, C. qui testam. fac. poss.* cum loquatur
in vltimis voluntatibus, in quibus maiores solemni-
tates requiruntur, vt suis locis fuit dictum.

35 Non obstant modo † quæ in contrarium conside-
rata fuere, & primò text. *in leg. discretis*, loquitur enim
in vltimis voluntatibus, hoc est, vt libertatem non
possit dari in vltimis voluntatibus, secus est inter vi-
uos, vt probat text. *in l. surdi, ff. de man. vindict.* & la-
tius dicetur *in cap. 53.*

36 Ad secundum, † quod surdi, & muti à natura non
possint donare, respondetur, in contrarium esse ve-
ritatem, vt demonstratur *in cap. 51.*

37 Ad tertium, quod muti & surdi à natura nihil in-
telligant, respondetur sic regulariter præsumi, sed
contrarium esse posse, & nostram conclusionem
procedere, si contrarium probetur, vt distinguit text.
in §. fin. Instit. de inutil. stipulat. & in l. fin. ff. de bon. poss. &
dictum fuit supra *in cap 39. & cap. 40.*

38 Et opinio Bart. quod surdi, & muti à natura intel-
lectum habentes, æquiparentur pupillis, communi-
ter damnatur, vt dictum fuit supra *in cap. præced.*

39 Ad iura verò, de quibus vltimo loco respondetur,
intelligenda esse de mutis, & surdis intellectu caren-
tibus, vt in rationibus ibidem adductis clarè colli-
gitur, & declarat Alc. *in d. l. 1. ff. de verb. oblig.* & ipsis
dandus est curator, non aliis, vt *in cap. præced.*

40 Et cum ex præcedentibus fuerit ostensum mu-
tum, & surdum, etiam à natura posse illos omnes
contractus celebrare, qui solummodo consensum
requirunt, dicendum est, habere ius eligendi, seu
nominandi aliquem ad Iuspatronatum, ad Emphy-
teusim, vel ad aliquam aliam rem similem, ad quam
esset necessaria nominatio, vel præsentatio, Barbo-
sa *in collect. tom. 2. lib. 3. tit. 18. cap. 4. num. 143.* cum enim in
hoc requiratur solum, vt ipse animum suum patefa-
ciat, quem eligi cupiat, non est dubium mutum, &
surdum posse signis hanc suam demonstrare volun-
tatem, ac ideò dicendum est, istud ius eligendi, seu
nominandi non amisisse per surditatem, & mutita-
tem, vt dixit etiam nouissimè Diana *resolut. moral. par.*
5. tract. 6. de mutis, surdis, & cæcis resolut. 13.

SVMMARIVM.

1 *Obligationes omnes, vel ex contractu, vel quasi contractu,*
vel ex maleficio, vel ex quasi maleficio proueniunt.
2 *Contractuum quatuor sunt species.*
3 *Muti, & surdi possunt illos celebrare contractus, qui re con-*
trahuntur, & quare, & etiam si sint muti, & surdi à na-
tura, num. 6.

4 Con-

4 *Consensus etiam factis demonstratur.*
5 *Surdi, & muti possunt illos celebrare contractus, qui verba non requirunt.*
7 *Muti, & surdi possunt contractus illos facere, qui consensu perficiuntur, & quare.*
8 *Muti, & surdi non possunt illos celebrare contractus, qui verba requirunt, etiam si vitia sint separata, vt nu. 9.*
10 *Notarius, vel seruus potest pro muto, & surdo stipulari.*
11 *Promissioni dubio præsumitur facta mediante stipulatione, secus in promissionibus surdorum, vel mutorum, nu. 12.*
13 *Muti, & surdi litterarum ignari, litteris se obligare non possunt.*

Muti, & Surdi an ex contractu obligentur.

Cap. XLIII.

1 Demonstratum generaliter fuit in superiori capitulo, mutos, & surdos etiam à natura contrahere, ac se obligare posse, vt magis manifestum fiat, sunt connectendi aliqui casus particulares, in
2 quibus etiam maior videtur difficultas. † Cum omnes igitur obligationes proueniant, vel ex contractu, vel ex quasi contractu, vel maleficio, vel ex quasi maleficio, vt dicit text. *in §.1. Instit. de obligat.* Omnes istæ obligationum species breuiter sunt per-
3 currendæ. † Et cum contractuum quatuor sint species, alij enim re, alij verbis, alij litteris, alij consensu contrahuntur, vt *in § fin. Instit. de obligat.* Primò di-
4 cendum est, † omnes illos contractus celebrare posse, qui re contrahuntur, vt est mutuum, depositum, commodatum, & pignus: de quibus *in Instit. quibus modis re contrah. oblig.* Et est ratio, quia licet in istis contractibus, vltra consensum, requiratur ipsius rei traditio, tamen cum verba non sint necessaria, & consensus etiam signis demonstrari possit; item ipsam tradendo potest suum patefacere consensum: imò melius, quàm in contractibus illis, qui solo con-
5 sensu perficiuntur; † cum factis facillimè consensus
6 demonstrari possit, *cap. dilecti de appell. cum vulg.* † Quod non solum asserendum est in surdis tantum, per tex. *in l. in quibuscumque, ff. de action. & obligat.* Vbi expressè dicitur, surdos in omnibus illis obligationibus interuenire posse, quæ verba non requirunt, & in mutis tantum, iuxta text. *in l. item quia, ff. de pact.* vbi pariter dicitur, mutum posse pacisci in illis omnibus casibus, in quibus verba non sunt necessaria: sed etiam in mutis, & surdis simul, & à natura hæc venit intelligenda conclusio, si intelligant, quod agunt, *§. fin. Institut. de hæred. qual. & diff. l. fin. ff. de bon. poss. inf. del.* & dictum fuit supra *in cap. præced.*

7 Et idem est in omnibus illis contractibus, qui solo consensu perficiuntur, vt probat text. *in l. si stipuler, §. fin. ff. de verb. oblig.* cuius hæc sunt verba, *Si in locando, conducendo, vendendo, emendo, ad interrogationem quis non responderit, in id, quod responsum est, valet, quod actum est.* Quia hi contractus, non tam verbis, quàm consensu confirmantur. Cum igitur non sint necessaria verba, sed solum consensus sufficiat, ipsum optimè signis, & gesticulationibus demonstrare poterunt surdi, & muti etiam à natura: Vnde meritò Ripa *in l. ex facto sub nu. 2. ff. de vulg. & pupil.* dixit, mutos contractus illos omnes facere posse, qui consensu possunt expediri, ad quod conferunt tradita *in cap. superiori.*

8 Aliud verò genus contractuum, quod verbis contrahitur, vt est stipulatio, mutis, & surdis prohibe-
9 tur, tam si sint muti à natura, quàm ex accidenti. † Et tam si vitia sint vnita, quàm separata, vt habetur *in l. 1. ff. de verbor. oblig. & in §. mutum Instit. de inutil. stipulat.* cum hinc inde loquela requiratur, ex eo, quod ad inuicem se exaudiant; vnde licèt surdus loquatur, cum tamen loquentis verba non audiat, stipulari non potest. Anton. Henriq. *de fideiuss. cap. 7. num. 14.*
10 † licet possit seruus, vel Notarius pro ipsis stipulari, vt *in dict. leg. 1.* vbi scribentes. Ex quo sequitur, quòd
11 licet regulariter, † si in aliqua scriptura, ac instrumento reperiatur, aliquem promisisse, intelligatur, id fuisse factum mediante stipulatione, *§. si scriptum Instit. de inutil. stipulat. §. fin. Instit. de fid. l. 1. C. de contr. vel co-*
12 *mit. stipulat.* † Secus tamen est in promissionibus surdorum, vel mutorum. Nec debet præsumi stipulationem interuenisse mediante persona serui, vel Notarij; nam, vt dicit Lancel. Galial *in dict. leg. 1. num. 14.* in contractibus personam extrinsecam aduenisse non præsumitur, *l. si ita stipulatus fuero, §. fin. ff. de verbor. oblig.*
13 † Litteris autem obligari non poterit mutus, & surdus, siue à natura, siue ex accidenti, si litterarum sit ignarus, secus verò si litteras sciat, tunc enim quemadmodum scribendo manu propria testari posset, ita etiam, & multò magis, posset litteris, & scriptura se obligare.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi ex quasi contractu obligantur, idem si sint à natura, num. 4. prout generale est in omni genere contractuum, num. 8.*
2 *Mutus potest adire hæreditatem.*
3 *Hæres adeundo ex quasi contractu obligantur.*
5 *Mutus obligat tacitè bona inuecta.*
6 *Mutus tacitè obligatur nomine dotis.*
7 *Mutus, & surdus administrando aliena negotia tacitè obligantur.*
9 *Muti, & surdi non possunt esse tutores.*

Muti, & Surdi an ex quasi contractu obligentur.

Cap. XLIV.

Vidimus in superiori capitulo, mutos, & surdos etiam à natura ex contractu obligari, tunc ve-
1 rò dicendum est † idem esse in quasi contractibus, vt probat text. *in § fin. Instit. de hæred. qual. & diff.* vbi dici-
2 tur, † mutum posse adire hæreditatem, idemque ha-
3 betur *in l. mutum ff. de acquir. hæred.* & † adire est quasi contrahere, & propterea hæres adeundo obligatur ex quasi contractu legatariis, & aliis creditoribus, vt est text. *in § hæres quoque Instit. de oblig.* quæ ex quasi contractu nascuntur: ac ideò cum mutus, & surdus possit adire, vt in dictis iuribus habetur, dicendum
4 est etiam, ex quasi contractu obligari, † quod non solum procedit in mutis tantum, sed etiam in mutis, & surdis simul à natura, *dicta enim lex mutum.* loquitur de surdo ita nato, qui de necessitate est etiam mutus, prout etiam de surdo ita nato mentionem facit *dict. §. fin.*

5 Et eadem ratione obligat mutus bona inuecta
6 pro pensione Domus. *l. itemque, ff. de pact.* † obligatur
7 tacitè nomine dotis, *l. mutus, ff. de iur. dot.* † Et si aliena administret negotia, quod facere potest *l. mutus, & surdus, ff. de procurat.* tacitè obligatur; ille enim, qui

alienā gerit negotia, tenetur ex quasi contractu, §.1. Institut. de oblig. quæ ex quasi contr. nasc.

8 Et denique, si ea faceret, ex quibus alij ex quasi contractu obligantur, & ipsemet surdus, & mutus obligatus remaneret, vt si cum alio staret in communione, ad text. in §. item si inter, Instit. eod. Si eidem indebitum quis solueret, §. vim is Instit. eod. & similia peragerent, ex quibus oritur obligatio ex quasi con-
9 tractu. † Non obligarentur tamen muti, & surdi ex cura, vel tutela, cum tutores, & curatores esse non possint, l.1. §. fin. Institut. de tut. in hoc enim actu, verba, & auditus dicuntur necessaria, vt declarat Alciat. in l.1. nu.52. ff. de verb. oblig. Sed verè id non prouenit ex eo. quod muti, & surdi non obligentur ex quasi contractu, sed ex eo, quod illum actum facere non possunt, ex quo alij ex quasi contractu obligantur.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi ob delictum puniri debent, etiam si tales sint à natura, & num.3.*

2 *Muti, & surdi in his, quæ loquelam, & auditum non requirunt, habiles reputantur.*

3 *Inquiri potest contra mutos, & surdos, possuntque puniri, & condemnari etiam pœna ordinaria.*

4 *Mutus, & surdus, qui intellectu careat, pro delicto puniri non potest; quia tunc furiosis, & pupillis comparatur, vt num.5.*

6 *Mutus, qui quandoque intellectu caruerit, non potest puniri, nisi pro parte fisci probetur, tempore commissi delicti fuisse sanæ mentis; & quid in surdo, & muto à natura, n.7.*

8 *Mutus, & surdus à natura puniri non potest, nisi delictum probetur per testes, nec sufficit ipsum fateri delictum per gesticulationes, & de ratione num.9. & quid in mutis tantum, vel surdis tantum, ac mutis, & surdis simul, sed ex accidenti num.11. & 13.*

10 *Mutus non potest, vti bannitus puniri, nisi fiat recognitio personæ per testes, nec sufficit ipsum gesticulationibus fateri, se illum esse bannitum, de quo in sententia, & quid in mutis tantum, vel surdis tantum, vel mutis, & surdis simul ex accidenti tamen, num.11. & 13.*

12 *Mutus ex accidenti, qui litteras sciat potest cogi ad fatendum delictum mediante scriptura.*

13 *Muti, & surdi ex accidenti litterarum ignari, an puniri possint de delicto, si per testes non probetur; sed solum per eorum confessionem factam gesticulationibus.*

14 *Surdi non incidunt in pœnam impositam his, qui eunt per Ciuitatem absque lumine post sonum Campanæ.*

15 *Muti, & surdi ex delicto, & quasi ex delicto ad restitutionem obligantur.*

Muti, & surdi an ex delicto, vel quasi delicto obligentur.

Cap. XLV.

TErtia, & quarta species obligationis est illa, quæ ex delicto, & quasi delicto oritur, vnde an muti, & surdi hoc modo obligentur nunc congruo
1 ordine videndum restat; & † obligari non est dubium, cum vti alij puniantur, vt dixit Imol. in l.1. ff. de verb. obligat. per text. in l. si quis in grauj, §. mutum ff. ad Sill. Ias in d.l.1. nu.27. Lancel. Gal. ibidem num.55. Alex. nu.6. Alciat. num.52. Anton. Gomez variar. resolut. de delictis cap.1. sub nu. 69. qui testatur sic iudicatum fuisse, & eum refert Petrus à Plac. in epit. delict. cap.32. nu.18. & sequitur Carth. de execut. sentent. cap. bann. cap.2. nu.49.
2 † in his enim, quæ loquelam non requirunt, muti, & surdi, si intellectum habeant, habiles reputantur ad omnes actus exercendos, non secus, quam alij, vt per Doctores in l. mutum, C. de acquir. hered. scribentes in l.1. ff. de verbor. obligat. Dec. & Cagn. in l. vbi non voce, ff. de regul. iur. & dictum fuit alias suis locis, & tra-
3 dit Carth. loc. cit. nu.49. vnde † habiles reputantur ad delinquendum, ita vt contra ipsos possit inquiri, possint condemnari, ac etiam pœna ordinaria puniri: tam si sint muti tantum, quàm surdi tantum, vel muti, & surdi simul etiam à natura, quæ omnia sequitur Tranq. Ambros. in suo proc. affirmatiuo lib.1. cap.7. & lib.6. cap.6. traditque post supradictos Farinac. de pen. temp. quæst.98. nu.160.

4 Quod tamen primo limitandum est, non procedere in mutis, & surdis, qui intellectu carerent, cum supra omnes citati Doctores loquantur, in mutis, & surdis sanum intellectum habentibus, vnde si tales
5 non essent, puniri non possent, † tunc enim furiosis, & pupillis æquiparantur, vt suis locis fuit dictum, ac ideò omnem pœnam euadere debent, Gom. in d. tit. de delict. cap.1. nu.69. Petr. à Plac. in Epitom. delict. lib.1. cap.32. sub nu.17. & 18. & tradit Farin. dicta quæst.98. n.159.
6 Vnde si probaretur, † mutum delinquentem, quandoque fuisse dementem, & non sani intellectus, non posset puniri, nisi pro parte fisci probaretur tempore commissi delicti fuisse sanæ mentis, Alciatus in
7 dict. leg.1. nu.48. versic. addo ff. de verborum obligat. † Imò in mutis, & surdis simul à natura, ad hoc, vt puniri possent, necessarium esset probare, pro fisci parte ipsos habere sanum intellectum, & quæ agunt, optimè intelligere, & est ratio, quia muti, & surdi à natura præsumuntur dementes, & quod non intelligant, quid agant, nisi contrarium probetur, vt dictum fuit superius in cap. 39. & cap. 40. ac propterea pro eorum defensione sufficeret allegare, ac probare ipsos esse surdos, & mutos à natura, & si ipsos intellectum habere non probasset Fiscus, Iudex eos absoluere esset coactus, & erit secunda limitatio ad regulam supra positam, pro defensione similium personarum admodum vtilis.

8 Tertiò limitatur in mutis, & surdis pariter à natura, qui puniri non possunt, nisi ipsos delictum commisisse probetur per testes; non sufficit enim eorum Confessio per signa, & gesticulationes, vt per Gomez, & Plac. loc. cit. Brun. de ind. par.2. quæst.4. num.7. Carth. loc. supra citat. nu.51. Farin. quæst.41. nu.90. & latius
9 quæst.98. nu.161. & seqq. quia † licet mutus possit interrogari per signa, vt per Gom. loc. cit. nu.69. in fin. & per Petr. à Plac. & Carthus. locis citatis: tamen cum eius confessio non possit dici clara, & aperta, non reputatur sufficiens ad condemnandum, vt voluit Bald. in l.1. num.27. C. de confess. quem secuti fuere Roman. in d. l.1. num.16. ff. de verbor. obligat. vbi etiam Alex. num.13. Brun. de ind. & tort. par.2. quæst.4. n.75. Gom. Petr. à Plac, locis citatis, Farinac. dicta quæst.98 num.162. & Carth. locis citatis, id extendit etiam ad recognitionem personæ,
10 † quæ fieri debet capto bannito, non posset enim, dicit ipse, exequi sententia contra mutum, & surdum à natura, nisi testes ipsum recognoscerent pro eo, qui in sententia, & banno reperitur descriptus, vt per ipsum loc. cit. nu 51.

11 Nec tamen intelligunt Doctores de mutis, & surdis à natura; vnde videndum est, an eadem procedant in mutis tantum, vel surdis tantum, ac surdis, & mutis ex accidenti. Circa quod consideranda est ratio, ob quam Doctores volunt necessariam esse hanc probationem per testes, nec confessiones factas

per

per gesticulationes sufficere, quæ nulla alia fuit, nisi quia negari non potest, similes confessiones continere aliquam dubietatem, tam respectu interrogationis, quàm responsionis, cum necessarium sit, tam interrogationem, quàm responsionem fieri per signa. Quæ ratio primo non militat in surdis tantum, qui proprio ore delictum fateri possunt, & dicere, qui sint: prout non militat in mutis tantum, vel mutis, & surdis simul ex accidenti, qui litteras sciant,
12 † tales enim possent cogi ad fatendum delictum mediante scriptura, vt per Tancred. de Conn. *in suo compend. in vltim. rubr. quæst. 4.* Feret. *caut. 57.* Bonac. *in tract. de cautel. in lit. M. caut. 35.* Cart. *loco supra citato num. 44. &*
13 *seq.* Farin. *in dict. quæst. 98. num. 163.* † Sed quid si litteras nesciant? Doctores, quos ego viderim, ad hæc particularia non descendunt. Verum ego in mutis tantum, crederem ipsos posse ex eorum confessione puniri; nam cum audiant, certa est interrogatio, ex qua etiam certa potest sequi responsio; prout si interrogentur, an talem vulnerauerint, si annuant, indubia videtur confessio; prout etiam si interrogentur, an sint tales, annuendo facta diceretur certa recognitio personæ. In mutis verò, & surdis simul litterarum ignaris militat ferè eadem ratio, quæ in mutis, & surdis à natura, cum necessarium sit tam interrogationem, quàm responsionem fieri signis, & gesticulationibus, in quibus potest esse aliqua dubitatio, vnde vltra confessionem, necessariæ essent delicti aliæ probationes ad hoc, vt puniri possent, prout de mutis, & surdis à natura supracitati docent Doctores, licet forsan non tam clarè, cum verè in mutis, & surdis ex accidenti, non tanta potest considerari dubietas, vnde saltem extraordinariam pœnam ex eorum confessione aufugere non possent.

14 Quartò limitatur conclusio quantum ad pœnam impositam illis, qui post sonum Campanæ irent per Ciuitatem, in quam pœnam non incidunt surdi, tam si sint surdi, & muti simul, quàm surdi tantum, vt dixit Bald. *in l. si quis in grauit. surdus, ff. ad Sell.* Bald. de Perus. *de stat. vers. surdus.* Verum quia ad id dicendum, mouentur, quia sonum Campanæ audire non poterunt, existimarem ego id procedere posse, si paulò post sonum Campanæ inuenti fuissent absque lumine; secus si post longum tempus, ita vt ipsi necessario existimare possent Campanam sonasse: exempli gratia, Vrbini pulsat Campana post duas horas, si surdus in media nocte iret per Ciuitatem absque lumine, non crederam ego posse excusari sub prætextu, quod Campanam non audiuerit; pro certò enim habere debet, tunc temporis pulsatam fuisse Campanam, post cuius sonum non est amplius licitum ire per Ciuitatem absque lumine, de quibus omnibus, vltra Farin. videri poterit apud Guaz. *in tract. ad defensam defens. 32. cap. 32.*

15 Cum igitur tales puniri possint, secundum tamen declarationes supra positas, dicendum est, pariter ob delictum obligari ad restitutionem, vt in furto, rapina, iniuriis, aliisque similibus delictis, de quibus *in inst. de oblig. quæ ex delictis nascunt.*

Et quæ dicta sunt de delictis, procedunt etiam in quasi delictis per easdem rationes.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura non potest torqueri, etiam si intelligat, quod agat, & de ratione nu. 2.*
3 *Surdus tantum potest torqueri.*
4 *Mutus tantum, ac etiam mutus, & surdus simul ex accidenti, si litteras sciat potest torqueri, vt delictum scriptura fateatur.*
5 *Mutus tantum litterarum ignarus; vel mutus, & surdus simul ex accidenti an possint torqueri.*

Mutus, & surdus an possit torqueri.

Cap. XLVI.

IN superiori capitulo vidimus de delictis, vnde hic connectenda est altera quæstio ad materiam delictorum pertinens, an nempè muti, & surdi possint torqueri. Circa quod primò generalis est con-
1 stituenda regula, † mutum, & surdum à natura non posse torqueri, vt nobis affirmarunt Brun. *de ind. par. 2. quæst. 4. nu. 25.* Franc. Fasso. *de torqu. cap. 16. sub rubr. quæ personæ torqueri possint post num. 4.* Carer. *in prax. in 2. tract. de indit. vers. tertium post nu. 40.* Gomes. *lib. 3. variar. resolut. in tit. de indit. cap. 1. num. 69.* Gril. *de indit. & torm. quæst. 6. num. 7.* quos refert, & sequitur Farin. *quæst. 41. num. 89.* & tradit Sebast. Medic. *de fortuit. casibus par. 2. quæst. 6. num. 58.* Quæ conclusio nullam habet dubitationem, si loquamur in mutis, & surdis intellectu carentibus, qui cum non possint puniri, vt *in cap. præced.* fuit dictum, tanto minus poterunt torqueri, & in istis terminis locutus fuit Sebast. Medic. *loco citato,* &
2 Gril. *in d. quæst. 6. num. 7.* † Alij verò, qui volunt generaliter mutum, & surdum à natura non posse torqueri, etiam si intelligat, mouentur, quia cum ob incertitudinem, quæ ex eorum depositionibus oriri potest, non possint ex eorum confessione puniri, non est, quod frustra torqueantur, vt per Farin. *d. quæst. 61. num. 90.*

3 Quæ conclusio primò limitatur in surdo tantum, licet enim non audiat, potest tamen confessionem proprio ore patefacere, vnde, vt id fiat, torqueri potest.

4 Secundò limitatur in muto tantum, vel in muto, & surdo ex accidenti, qui litteras sciant, possunt enim torqueri, ad hoc, vt scriptura mediante delictum fateantur, Tanc. de Cornet. *in sua Compend. in vltim. rub. quæst. 4.* Feret. *caut. 57.* ad quem se remittit Hyppolit. Donat. *in tract. de caut. in lit. M. caut. 35.* & tradit Carth. *de execut. sent. capt. bann. cap. 2. nu. 43. & seqq.* & post ipsum Farinac. *dict. quæst. 98. nu. 163.* hocque extendit Carth. *nu. 45. & seqq.* procedere, etiam si agatur de recognitione personæ.

5 Sed quid in muto tantum, qui litteras nesciat, vel in muto, & surdo simul ex accidenti litterarum pariter ignaro; Doctores hæc non tangunt; Crederem ego mutum tantum posse torqueri, cum non obscura possit sequi confessio, & etiam sufficiens ad puniendum, vt supra *in cap. præced.* fuit dictum. In muto verò, & surdo simul ex accidenti, maior videtur dubitatio; nam certa profectò non potest sequi confessio, ita vt nullam contineat dubitationem, tam ratione interrogationis, quam responsionis. Verum quoniam aliæ probationes adesse possent, quibus ad ipsum conuincendum parum deesset; defectus probationum posset suppleri per ipsorum confessionem, licet per se non omnino certam, saltem quantum ad pœnam extraordinariam, vt supra *in cap. præced.* vnde his concurrentibus forsan non absonum esset dicere torqueri posse.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus an possit accusare, & per totum.*

2 *Accusare non potest, qui sub alterius cura existit.*
3 *Muti, & surdi furiosis aequiparantur, de quo tamen nu. 5.*
4 *Muti, & surdi non dicuntur regulariter sub cura alterius.*
6 *Surdus tantum accusare potest.*
7 *Mutus, & surdus litterarum peritus potest querelam propria manu scribere.*
8 *Mutus, & surdus ex accidenti, licet sit litterarum ignarus, potest accusare.*
9 *Mutus, & surdus à natura, si intelligit, quod agit, potest accusare, secus si intellectu careat.*

Mutus, & surdus an possit accusare.

Cap. XLVII.

1 AD eandem materiam delictorum pertinet videre † an mutus, & surdus possit accusare, Angelus *in §. praeterea d. 2 num. 25. in Institut. de except.* tenet mutos, & surdos ad accusandum non admitti, per text. *in §. furiosi Institut. de curat.* vbi probatur, similibus personis dandum esse curatorem: ex quo sequi-
2 tur, vt accusare non possint, † omnis enim, qui sub alterius est gubernio, regulariter accusare non potest, cum ex se agere non possit, *l. dabimus, §. fin. cum l. sequent. ff. de priuil. credit. l. qui neque, § primò, & l. si praedia, ff. de reb. eor.* vt per Angel. *loc. cit.* Mouetur secundò,
3 † quia muti, & surdi furiosis aequiparantur, vt per Bart. & nonnullos alios *in l. 1. ff. de verbor. obligat.* vnde meritò ad accusandum repelli debent. Idem dixit Angel. de Malef. *in versic. ad sententiam in verbo ex his potest inferri 13. nu. 30.* secutus à Nouel. *in tractat. ad defens. in rubric. quae personae accusare non possint nu 9.*

Verum istae duae rationes parum, generaliter saltem, concludere videntur; prima enim non est vera
4 † mutis, & surdis indistinctè dandum esse curatorem, vt latè demonstratum fuit *in cap. 41.* & text. *in §. furiosi Institut. de curation. & in leg. dabimus ff. de priuil. credit.* nec non *in leg. cui eorum, ff. de postb.* non loquuntur in surdis tantum, nec in mutis tantum, imò nec etiam in mutis, & surdis litterarum peritis, cum se restringunt ad mutos, & surdos, qui ob carentiam intellectus rebus suis praeesse non possunt. Vt declarat Alciat. *in l. 1. num. 51. ff. de verbor. oblig.* & latè dictum fuit supra *in dict. cap. 41.* vnde ex hac prima ratione non potest generaliter concludi, mutos, & surdos non posse accusare.

5 Et tanto minus subsistit secunda ratio, † cum imò reperiantur muti, & surdi etiam à natura, qui intellectum habent, & quod agant optimè cognoscitur, qui propterea non furiosis, nec pupillis, sed maioribus aequiparantur, vt per scribentes *in dict. leg. 1.* & dictum fuit supra *in d. cap. 41.*

6 Vnde si quaeratur primum, an surdus tantum accusare possit, nemini dubium est, accusare posse, cum proprio ore suam possit dictare querelam.

7 In muto verò tantum, vel muto, & surdo simul ex accidenti, litterarum tamen perito res difficultate caret, cùm propria manu querelam scriberet.
8 † Si verò litteras ignorent, adhuc accusare poterunt, signis nempè, & gesticulationibus, tales enim nec intellectu carent, nec sub alterius sunt cura.

9 In mutis demum, & surdis à natura erit distinctio, quòd aut intelligunt, quod agunt, & poterunt accusare, cùm maiores reputentur, nec alterius cura indigeant, vt supra *in dict. cap. 41.* Si verò intellectu careant, accusare non poterunt ad doctrinam Bald. *in rubric. C. qui accusar. non possunt,* & in his terminis concludunt duae supra allatae rationes. Intellectu autem carere praesumuntur surdi, & muti à natura, nisi contrarium probetur, vt supra *in cap. 39. & cap. 40.* Et hanc distinctionem sequi videtur Decian. *in tractat. crim. tom. 1. lib. 3 cap. 11.*

SVMMARIVM.

1 *Iuramentum an requirat verba.*
2 *Forma iuramenti debet exprimi.*
3 *Iuramentum principaliter dirigitur in Deum.*
4 *Iuramentum semper intelligitur praestitum ad mentem deferentis.*
5 *Verba non sunt necessaria in iuramento praestando ab eo, qui loqui non potest.*
6 *Mutus potest esse testis.*
7 *Verba in iuramento requiruntur solùm ex parte deferentis.*
8 *Iurans ad delationem Iudicis, licet aliquid non respondeat, intelligitur tamen iurare ad mentem Iudicis; & iurans falsum tali pacto, puniri deberet.*

Mutus an possit iurare.

Cap. XLVIII.

VIdimus in superioribus capitulis, mutos, & surdos multos posse celebrare contractus, necnon inter viuos se obligare posse; quod etiam ex illis quatuor demonstrationum generibus demonstrauimus; nunc subnectam aliquos casus magis speciales, de quibus etiam Doctores magis dubitant, & praecipuè
1 de Iuramento, in quo multi Doctores † asserunt necessaria esse verba, & huius opinionis credunt fuisse Bart. *in l. qui iurasse ff. de iur. iur.* cùm dixerit de pupillo doli non capaci, si non posset loqui, non posset iurare, idem tenet ibi Alban. Salicet. & Fulgos. Franc. Aretin. & Roman *in l. 1. ff. de verb. oblig.* alios huius opinionis refert Ias. *in d. l. qui iurasse sub num. 9. & seqq.* & tradit Io. de Sal. *de iur. iur. par. 1. quaest. 2.* vbi hanc opinionem appellat veriorem. Et mouentur per text. *in §. neque auth. de manu princ.* quo in loco haec habentur verba. *Sed neque hac, quae dicuntur verba, idest ius iurandum, promptè dare festines:* ad idem Corf. *de iur. iur. quaest. 6. num. 18.* adducit text. *in l. & per ius iurandum, ff. de accept.* vbi dicitur, obligatio operatum interposita per iuramentum, & glosa declarat, quae fit verbis. Tertiò loco citari solet text. *in capit. iuramenti 22. quaest. 5.* ibi, *qui iurat, ad hoc iurat, vt quod verum est, loquatur:* & ibi, *qui verum iurat, loquitur:* ad idem deduci solet text. *in capit. & sic de iur. iurandum simil.*
2 Vltimò dicit Corf. quando iuramentum debet praestari sub certa forma, illa forma venit exprimenda *capit. Ego N. de iur. iur. can de forma 22. quaest. 5.* cum aliis per ipsum adductis *sub numer. 18.* de quibus iuribus, ac similibus argumentis latius per Io. de Sal. *d. quaest. 2.*

Quibus tamen non obstantibus contraria sententia à Doctoribus communiter recipitur, & eam tenuit Petr. de Cip. *in auth. sacramenta, C. si aduers. vend.* Bald. *in rub. ff. de iur iur.* Ant. de Butr. *in cap. cum apud de sponsf.* Alexand. *in l. 1. ff. de verb. oblig.* & alij plures, quos Corset. citat *loc. cit.* & Ias. *in d. l. qui iurasse, ff. de iur. iur.* Et
3 omnes mouentur, quia † Iuramentum principaliter dirigitur in Deum *cap. debitores de iur. iur.* vnde sufficit, quòd de consensu, ac animo iurandi appareat, licet verbis non exprimatur. Maximè cum id in iure nullibi reperiatur sancitum, vt per Ias. *in d. l. qui iurasse numer. 10.* Quae opinio dicitur à consuetudine appro-

approbata cum ille, qui iurat, verba aliqua non pro-
4 ferat, & est ratio, † quia ad mentem deferentis sem-
per dicitur præstitum, vt per Paul. de Castr. *in d. l. 1. ff. de verb. oblig.* hancque opinionem esse communem, veriorem, & in praxi obseruari solitam, dixit Corsi. *loc. cit. sub num. 21. in fin.* & dato, quòd esset aliqua du-
5 bitatio, an in iuramento verba sint necessaria, † tamen dubium intelligeretur in valente loqui, sed in eo, qui loqui non potest, verba necessaria nulla ratione dici debent, vt in muto dixit Bald. *in rub. ff. de iur. iur.* Paul. de Castr. Alex. & Ias. Rom. & alij *in l. 1. ff. de verb. oblig.* Simoncel. *de decret. in tit. quando decreto opus est inspect. 18. num. 14.* & mutum posse iurare, si sanum habeat intellectum, dixit Sebast. Medic. *de fortuit. casibus par. 2. quæst. 6. nu. 61.* Quod necessarium est assere-
6 re; cum † mutus possit esse testis, vt suis locis dictum fuit, ergo poterit iurare, cùm in testimonio ferendo iuramentum requiratur, *l. iusiurandi, C. de test. capit. tuis cap. nuper cum vulg. de test.*

Nec obstant iura in contrarium adducta, de quibus per Io. de Sel. *in d. quæst. 2.* respondetur enim fieri mentionem de verbis, quia vt plurimum animus, consensusque noster verbis demonstrari solet; sed hinc non sequitur, verba esse de substantia ipsius iuramenti, imò cum forma ipsius, animusque noster etiam signis demonstrari possit, sequitur & mutos
7 posse iurare, vt supra dictum fuit † Quòd in mutis tantùm nulla est dubitatio, quia illi etiam, qui asserùnt in iuramento necessaria esse verba, id intelligunt ex parte solùm deferentis, non autem iurantis;
8 † nam si Iudex dicat iura, an hoc verum sit, reus tangendo scripturam absque aliis verbis, dicitur iurasse ad mentem deferentis, vt declarat Io. de Sel. *loc. cit. in fin.* quia aliàs tenuit in iuramento necessaria esse verba: qua declaratione stante, etiam si vera esset opinio contraria, in iuramento nempè necessaria es-
9 se verba, † non sequeretur ille mirabilis effectus, quem considerat Paul. de Castr. *in dict. l. 1.* & Ias. *in d. l. qui iurasse nu. 10.* Quòd si quis iurasset falsum ad delationem Iudicis, non expressis à iurante aliquibus verbis, non posset puniri de falso, etsi falsum iurasset; nam imò, attenta etiam opinione contraria veniret puniendus, intelligeretur enim eius iuramentum præstitum secundum interrogationem Iudicis: Verùm nec etiam ex parte deferentis esse necessaria verba, fateri oportet secundum communem opinionem, cùm deferatur etiam surdis, & mutis simul, per signa nempè, & gesticulationes.

SVMMARIVM.

1 *Surdus, & mutus à natura an possit contrahere matrimonium.*
2 *Mutus, & surdus ex accidenti potest matrimonium contrahere.*
3 *Mutus tantùm, vel surdus tantùm matrimonium contrahere potest.*
4 *Mutus, & surdus à natura præsumitur demens, & n. 19.*
5 *Mentecapti non possunt contrahere matrimonium.*
6 *Consensus in matrimonio requiritur.*
7 *Mutus, & surdus non potest scire, quid sit matrimonium, de quo num. 21.*
8 *Mutus, & surdus à natura non potest contrahere secundum aliquos, contrarium tamen remissiuè num. 22.*
9 *Mutus, & surdus à natura non potest donare, contrarium tamen num. 23. remissiuè.*
10 *Mutus, & surdus à natura testari non potest, nec etiam cum licentia Principis, & num. 23. remissiuè.*
11 *Matrimonium videtur requirere verba, quod declaratur num. 24. & seqq.*
12 *Capit. tuæ, & capit. cùm apud de sponsal. declaratur, & num. 14.*
13 *Consensus sufficit in matrimonio, & num. 15. & 25.*
16 *Factis magis, quàm verbis mens demonstratur.*
17 *Mutus, & surdus à natura potest contrahere matrimonium, si tamen intelligat, quid agat.*
18 *Mutus, & surdus an sit aptus ad contrahendum matrimonium, relinquitur arbitrio Iudicis.*
20 *Muti, & surdi à natura non possunt testari, ergo nec possunt contrahere matrimonium, non tenet consequentia.*
26 *Verba in matrimonio non sunt necessaria, quando præcedens tractatus consensum indicat.*
27 *Mulieri consentiendo in virum, sufficit, quòd annuat capite.*
28 *Muti, & surdi etiam nomine dotis obligantur.*
29 *Mutus, & surdus, & insuper cæcus à natura, an possit contrahere matrimonium.*
30 *Muti, & surdi, & cæci à natura baptizantur, & saluari possunt.*
31 *Consensus non est in eo, qui non intelligit.*
32 *Mutus, & surdus à natura, & insuper cæcus ex accidenti tamen, an possit contrahere matrimonium.*

Surdus, & mutus à natura an possit contrahere matrimonium, & quid si sit etiam cœcus.

Cap. XLIX.

1 SVrdus, & mutus à natura an possit contrahere matrimonium, dubitatio est apud Doctores: partem enim negatiuam tenuerunt Bal. Ang. Fulg. Rom. Corn. & Ias. *in d. l. discretis, C. qui test. fac. poss.* Bald. Ang. & nonnulli alij *in l. ex facto in princ. ff. de vulg. & pup.* quod latè probare nititur ibi Verr. *num. 16. & seqq.* alius
2 refert Paris. *consil. 63. num. 1. & seqq. volum. 4.* † Id tamen intelligunt in muto, & surdo à natura, secus si ex accidenti, vt per Ias. & alios *in d. l. discretis*, prout etiam
3 secus, † si vitia essent separata, vt si quis esset mutus tantùm, vel surdus tantùm, vt optimè declarat Verr. *in dict. l. ex facto nu. 21.* dato etiam, quòd litteras ignoraret, vnde solùm nostra erit disputatio de surdis, & mutis simul à natura; & hanc partem negatiuam ex pluribus supracitati Doctores probare conantur.

4 Primò per *d. l. discretis*, quæ in mutis, & surdis à natura carentiam intellectus adesse præsumit: vnde
5 quemadmodum, † mentecapti non possunt contrahere matrimonium, vt per Ang. *in l. humanitatis, C. de*
6 *imp. & aliis sub.* † cùm consensu careant in nuptiis omnino necessario, *l. nuptias, ff. de reg. iur.* ita videtur dicendum in mutis, & surdis à natura.

7 Secundò mouentur, quia scire non possunt tales vinculum matrimonij, prout sonat in Ius, ac ideò matrimonium contrahere posse, non videtur dicendum.

8 Tertiò Verr. *loc. cit. num. 16.* monetur, quia secundùm ipsum mutus, & surdus à natura non potest aliquem celebrare contractum, vt *in d. l. discretis*, vbi probatur non posse nec etiam manumittere, licet sit iste actus pietatis, ergo nec etiam matrimonium
9 contrahere poterit; † prout non potest nec etiam donare, vt per glos. *in l. qui id quod, §. mutus, ff. de donat.* & respondet ad text. *in l. surdi, ff. de man. vind.* loqui nempè de vitiis separatis, vt *nu. 19.*

10 Quartò adducit id, quod infra probabimus, surdos, & mutos à natura non posse testari, nec etiam cum licentia Principis, *& numer.18.* testatur de communi.

11 Quintò pro eadem opinione facit, quòd in matrimonio videntur necessaria verba, vt voluit glos. *in cap. tua fraternitati de spons.* vbi dicit duo in matrimonio esse necessaria, verba nempè, & consensus, & idem afferunt ibidem Io.Golf.& Iuno. scribentes *in cap.licet, & in cap.inter eod.* Et hoc ne sacramentum sit in incerto, vt per Io. Brun. *de sponf. conclus. 14. num.1.*

Contraria tamen sententia, vti verior, & à consuetudine comprobata, venit amplectenda, pro qua iura expressa habemus, vt est text. *in cap.tua, & in cap.*
12 *cum apud de sponsal.* in quibus iuribus habetur, † mutum, & surdum posse contrahere matrimonium, as-
13 signantque rationem; † quia in matrimonio consensus sufficit, quem consensum etiam surdi, & muti à natura demonstrare possunt. Nec dicatur dicta iura loqui in vitiis separatis, nam text. *in d. cap. cùm*
14 *apud*, loquitur de muto, & surdo, & concludit, † quòd possit, ergo loquitur de muto, & surdo simul, nam aliter dixissent, possint in numero plurali, vt considerat Brun. *loc.cit. sub num.4.* ac ideò Ver. *loc. parit. cit. nu.20.* dicit legendum esse, possint; sed vulgata editio in contrarium sese habet.

Nec pariter obstat, si diceretur, quòd licet citatus text. loquatur in muto, & surdo simul, loquitur tamen, si tales sint ex accidenti, vt dixit Brun. *loc. citat. numer.5.* nam vltra, quòd esset expressa diuinatio, ac restrictio contra verba generalia text. ratio in dictis iuribus assignata, militat tam in mutis, & surdis ex accidenti, quàm à natura; quia nempè in matrimonio sufficit consensus, qui signis demonstrari potest: vnde cùm mutus, & surdus à natura possit consensum demonstrare, poterit etiam matrimonium con-
15 trahere, & † solum consensum in matrimonio sufficere vltra dicta iura, probat text. *in cap.dilectus, & in cap cùm locum eod.tit.& in cap.sufficit 27.quaest.2.* qui consensus non solum verbis, sed etiam factis demonstra-
16 ri potest: imò † nullum est maius nostrae mentis testimonium, quàm qualitas factorum, & nihil refert, an quis voluntatem suam factis, vel verbis declaret, *l.de quibus, ff.de leg.* & ita tenent Nost. Io.And. Zaban. aliique plures *in dict.cap. cùm apud*, vbi Praepositus dicit, communem esse opinionem, vt per Paris. *in d. cons.63.* Alex. *in l.pupillari, ff.de vulg.* Alber. *in l.mutus nu.5. ff.de iure dot.* Barb. *cons.59.nu.10.lib.2.* Sebast. Med. *de fort. casib.par.2.quaest.6.nu.62.* Rip. *in d.l.ex facto nu.1.* Franc. de Cald. *de rest.in integ.in verb.cùm non absimilis n.65.* plures alios citat, & sequitur Sanch. *de matrim.tom.1. disput.8. n.12.* quem nouissimè sequitur Diana *resol.moral.par.5. tract.7. de surdis, & mutis resol.9.* à qua opinione non est vllo modo recedendum, cùm sic obseruet consuetudo, & Constantius Serafinus patruus Matris meae, huius tractatus causa, mutus, & surdus à natura, duas habuit vxores.

17 Hoc tamen omnes declarant procedere in muto, & surdo, de cuius voluntate, & consensu ex signis apparere possit, Brun. *loc.cit.nu.6.* Paris. *d.cons.63.* Franc. de Cald. *loc.cit. vers. prima tamen opinio*, ac ideò Abb. *in*
18 *d.cap.cùm apud in fin.& in dict.cap.tua*, dicit † hoc relinquendum esse arbitrio Iudicis, & Paris. *loc. cit.num.9.* voluit, id non esse passim concedendum; sed maxima cum discussione, & vocatis parentibus, & proximioribus, ex quibus possit deueniri in cognitionem, an verè talis mutus intelligat, quid agat.

Non obstant modò, quae in contrarium adduce-
19 bantur. Ad primum enim argumentum, † mutos, & surdos à natura dementes, quodammodo praesumi, respondetur in dubio verum esse; sed fieri etiam posse, vt intellectum habeant, & quòd eorum consensum, mentem, & animum signis patefacere possint, & de his nostra debet intelligi conclusio; ac propterea diximus, id non esse passim concedendum, sed solùm his, quos intelligere, sanumque intellectum habere, dignoscitur ex signis, vt dixit Anton. Gab. *de sponf. in tit. quis possit sponsalia contrahere num.20.* iniquum enim esset eos à nuptiis arcere, quos ius rationis, ac propensio quaedam naturae ad legitimam coniunctionem compellit. Et licet à stipulatione, & testamento arceantur; tamen hoc est, vt ipse dicit, quia in ipsis quaedam requiruntur solemnia, quo-
20 rum non sunt capaces: † ac propterea asserit perperam locutos fuisse eos, qui *ex d.l.discretis*, ad matrimonium argumentati fuere, & idem dicit *in tit. de rit. nupt.n.88.* & sequitur Phil.Monf. *cons.20.nu.2.*

21 Ad secundum respondetur, imò mutos, & surdos intellectum habentes ex signis cognoscere posse, & intelligere quid sit matrimonium, & cum in ipso solus consensus sufficiat, posse ipsum signis ostendere, & demonstrare: praecipuè cum videant quotidie, vxores duci, & apud se continuò detineri, nec regulariter separari, nisi per mortem.

22 Ad tertium respondetur imò mutos, & surdos posse contrahere, vt supra *in cap.42.* fuit demonstratum; nec minus est verum, non posse manumittere, vt *in capit.53.* prout etiam donare possunt, vt *in cap.52.*

23 Ad quartum respondetur non posse testari, nec etiam cum licentia Principis, quia ille non est actus simplicis consensus; sed plura requirit, quae mutum, & surdum à natura ignorare necessarium est, vt *in cap.60.* sed hinc non potest inferri ad actum, in quo simplex sufficiat consensus, qui etiam signis possit demonstrari.

24 Ad id verò, quod vltimo loco dicebatur, in matrimonio necessaria esse verba, respondetur, non esse necessaria vti verba, sed vti consensum demon-
25 strantia, † cùm in matrimonio solus sufficiat consensus, per *d.cap.cum apud, & d.cap.tua de sponf.* vnà cum aliis, de quibus supra; qui consensum non solùm verbis, sed etiam signis, & factis demonstrari potest:
26 ac ideò Ioan.Andr. *in d.cap.tua*, dicit † verba non esse necessaria, quando tractatus praecedens indicauit consensum, vel quando signis demonstratur, vt etiam
27 probat Brun. *de sponsal.conclus.14. limit.2.* † ad quod facit, quod asserit glos. *in capit.pen. de sponsal. super verbo, & ore*, dicit, quod si quis dicat mulieri, ego te accipio in vxorem, & illa taceat, & sinat osculari, vti à viro, & annulum accipiat, statim porrecto osculo, vel acceptato annulo, erit matrimonium, idem affirmat Anch. *in cap.fin. in verbo corde, & ore 27. quaest.2.* quos refert, & sequitur Brun. *loc. cit. in 4.limit.* Et in summa in mutis verba non esse necessaria, & supradicta iura probant, & Doctores confirmant; vnde poterunt & sponsalia, & matrimonium contrahere, etiam si ab ortu haec vitia traxerint, dummodo intellectus non deficiat, & signis possint eorum voluntatem exprimere.

28 Et cùm matrimonium contrahant, dicendum est etiam nomine dotis obligari, vt est text. *in l.mutus ff. de iur.dot.* vbi dicitur, mutus, surdus, caecus dotis nomine obligantur; quia matrimonium contrahere possunt.

29 Sed

29 Sed hinc oritur pulcherrima dubitatio, quid dicendum esset, in muto, surdo, & insuper cœco pariter à natura: in quibus forsan prima facie videretur asserendum, & ipsos, cum sint apti ad copulam, matrimonium contrahere posse, & eorum consensum signis demonstrare, vt per Brun. *d. conclus. 14. nu. 8.* qui al-
30 legat Ioan. And. Nost. Par. alios *in d. l. cum apud,* † qui etiam baptizantur, & si non abutantur ratione possunt saluari, idem Rip. *in d. l. ex facto nu. 1.* Verùm quoniam supracitati Doctores id restringunt, si ex signis de consensu apparere possit; generaliter asserendum esse, crederem ego, mutum, surdum, & cœcum à natura inhabilem prorsus esse ad contrahendum matrimonium; nam quid sit matrimonium, quòd contrahatur matrimonium, quòd homines mulieres ducant in vxores, easque perpetuò retineant, eos ignorare prorsus necessarium est, cum id nunquam audi-
31 uerint, & minus viderint, & † in his, quæ non intelliguntur, non potest esse consensus, vt optimè considerat Brun. *loco supra citato nu. 8.* & sequitur Sanch *loc. cit. nu. 13.* dicens se non posse percipere quomodo mutus, surdus, & cæcus possit cognoscere quid sit matrimonium contrahere, nisi id didicerit ante incursas calamitates; quam opinionem vidi nouissimè esse secutam à Dian. *loco supra cit. resol. 10.* Nec obstat talem aptum esse ad copulam, nam etiam consensus in matrimonio requiritur, vt omnes affirmant. Et diuersa est ratio inter tantummodo surdum, & mutum à natura, & eum, qui sit insuper à natura cœcus; surdus enim, & mutus licet sit à natura, videre tamen potuit plura quotidie contrahi matrimonia, mulieres semel susceptas nunquam dimitti, Domi retineri, in eodem lecto dormire, ex ipsisque filios suscipi, & alia; vnde & idem ipsum facere velle, signis demonstrare potest. Sed ille, qui insuper cœcus est à natura, hæc omnia ignorare est necessarium, & difficilius esset aliquid tali infœlicissimo homini demonstrare, quàm ipsismet brutis, qui in multis edocen-
32 tur. † Crederem tamen, quod si quis surdus, & mutus esset à natura, cæcus verò ex accidenti, quòd matrimonium contrahere posset, cum enim prius per visum didicerit matrimonium contrahi, posset & signis, & per impositionem annuli suam voluntatem, & consensum aperire, & videtur de mente Sanc. *loc. prox. cit.* quæ tamen omnia in superiorum prudentia essent reposita.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura potest ingredi religionem, monasticamque vitam profiteri.*

Mutus, & surdus à natura an possit ingredi religionem.

Cap. L.

CVm *in capit. præced.* dixerimus mutum, & surdum à natura posse matrimonium contrahere, arguendo de matrimonio carnali ad spirituale, di-
1 cendum est, † religionem ingredi posse, ac monasticam vitam profiteri, ad text. *in cap. inter corporalia de transl. Præl.* quod videtur de mente Ian. *in capit. porrectum de regul.* ita argumentantur Bald. Imol. Alex. Aretin. & alij *in l. ex facto ff. de vulg. & pup.* idem asserit ibi Rip. *numer. 2.* contra Cald. *in cons. 5. sub rub. de spons.* quod non est mirum, cùm etiam existimauerit, matrimonium carnale contrahere non posse, contra ea, quæ superius dicta fuere *in cap. præced.* & hanc affirmatiuam opinionem secuti fuere, Sebast. Med. *de fort. casib. par. 2. quæst. 6. sub numer. 62.* Anton. Gab. *de spons. in tit. de rit. nupt. numer. 88.* Soc *cons. 62. numer. 13. lib. 1.* Barb. *cons. 59. numer. 7. lib. 2.* Franc. de Cald *de rest. in int. gr. in verb. cùm non absimilis numer. 65. vers. prima tamen opinio.* Quod declarant, si intellectum habent, ita vt suam voluntatem, & consensum signis patefacere possint, & id necessarium esse in quocunque actu sæpè superius dictum fuit; & præcipuè *in c. præced.* Idem docet Sanchez *in summa tom. 2. lib. 9. cap. 3 nu. 2.* quem sequitur nouissimè Diana *resol. moral. par. 5. tract. 6. resol. 34.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura matrimonium contrahere potest.*

2 *Mutus, & surdus à natura baptizatur, & quomodo, quando est adultus, num. 3.*

4 *Mutus, & surdus à natura baptizare non potest, idem si talis sit ex accidenti, & idem si mutus tantùm, & nu. 6.*

5 *Corpore vitiati non admittuntur ad ordines.*

6 *In sacramenta baptismi necessaria sunt verba.*

7 *Mutus etiam ex accidenti non potest confirmationem dare.*

8 *Mutus ex accidenti non potest Eucharistiam conficere, sacramentum, tamen ab alio consecratum posset alteri dare, & num 9.*

10 *Mutus, & surdus à natura peccata confiteri potest, & Eucharistiam recipere, vt num. 11.*

12 *Mutus ex accidenti litterarum peritus, an teneatur scribere peccata sua tempore confessionis.*

13 *Mutus, & surdus alios confiteri non potest.*

14 *Mutus, & surdus ex accidenti Extremam Vnctionem dare non potest.*

15 *Sacerdotibus, qui post promotionem obmutuerunt, datur adiutor.*

16 *Muti, surdi, & cæci tenentur diebus festiuis missam audire.*

Muti, & surdi, quæ dare, & quæ recipere possint sacramenta.

Cap. LI.

1 BReuiter nunc videndum esse duxi, quænam muti, & surdi possint dare, & quæ recipere sacramenta. Et primò dicamus mutos, & surdos etiam à natura posse matrimonium contrahere, vt demonstrauimus supra *in capit. 49.* vnde multò magis idem dicendum erit in mutis, & surdis ex accidenti, & maximè si vitia sint separata, vt dixi *in eodem cap. quæ hic non repetam.*

2 Possunt etiam baptizari, vt dixit Ioan. Andreas *in*
3 *cap. cum apud de sponsalib.* & † licet quando baptizantur adulti, quo casu non amplius in fide parentum baptizari possunt, eorum sit necessarius consensus, sufficit tamen dicit Ioan. Andr. *loc. cit.* vt ipsum signis demonstrent, ac ideò si intellectu careren, ita vt eorum consensum signis demonstrare non essent apti, baptizari non possent, prout non baptizantur dementes, quorum parentes sint infideles.

Sed hic non oritur difficultas, quid dicendum sit in adulto, qui inter infideles semper permanserit, nec fidei Christianæ aliquam cognitionem habuerit, vt sunt Indiani, qui nouiter ad fidem perueniunt, an baptizari possint, si muti, & surdi sint. Et ratio dubitandi est, quia adhoc, vt adultus baptizari valeat, necessaria est dispositio fidei, & contritio, seu

attritio peccatorum, & mutus, & surdus, qui semper fuit inter infideles, non potest nec fidei cognitionem habere, nec minus scire, de quibus se dolere debeat, ergo non potest baptizari. Verùm contrarium asserendum puto, cum hac tamen distinctione, si adhibita diligenti inquisitione, mutus iste, & surdus signis exterioribus demonstret, se scire sacramentis, & exercitiis Christianæ Religionis salutem animæ acquiri, ac etiam de malè gestis dolorem habere, aliquo modo demonstret, vt baptizari vtique possit. Secus verò si id ad baptismum vnà cum aliis tanquam bellua accederet, quod est conforme his, quæ nouissimè vidi apud Dianam *resolutionum moralium par. 5. tractat. 6. de mutis, surdis, & cæcis resolut. 1.*

4 Sed baptizare non posse non est dubium, idque
5 in surdis, & mutis à natura prouenit primò, † quia vti corpore vitiati ad ordines promoueri non possunt *capit. 1. 5. dist.* Vbi registrantur verba Leuitic. *capit. 21.* & de corpore vitiatis est *tit. in Decretal.* Quibus in locis licet non fiat expressa mentio de mutis, & surdis, id tamen, vel omissum fuit vti indubitabile, vel dicendum est comprehendi sub generali dispositione de corpore vitiatis, vt per Ioan. Brun. *de sponsal. conclus. 14. n. 14.* Secundò, (& hæc ratio comprehendit etiam mutos ex accidenti, qui ante mutitatem essent sacerdotes,) quia in hoc sacramento duo sunt necessaria, verba nempè, & elementum aquæ, vt per Doctores *in capit. 1. de baptismo* qui propterea asserunt, baptismum per signa conferri non posse, vt docet D. Thomas *in quarta partis quæst. 6. artic. primo.* Quod pluribus exemplis ornare voluit Ioan. Brunus *de spons. conclus. 14. num. 9. & seqq.*

6 Nec minus id facere posset in articulo mortis, cùm, vt dixi, & verba, & elementum aquæ sint omnino necessaria.

Sed dubitari posset, quid si duo adessent, quorum vnus esset mutus, qui non posset propterea verba proferre, alter verò manibus, & brachiis omnino carens, ita vt inhabilis prorsus esset ad aquæ aspersionem, an vnus posset verba proferre, alter verò aqua abluere. Et negatiuè est respondendum, cùm requiratur in baptismo eundem esse ministrum, & quòd ille, qui verba profert, etiam aqua aspergat, vt ex aliorum mente docet Diana *resolut. moral. par. 5. tract. 6. resolut. 2.*

7 Nec pariter mutus tantùm, qui prius fuisset Episcopus, posset dare confirmationem, cùm in ipsa vltra liquorem chrismatis necessaria sint verba.

8 Prout sacerdos mutus effectus, non potest nec etiam Eucharistiam conficere, stante, quòd verba illa sint necessaria, de quibus *in capit. cum de celebratione missarum*, ac ideò post incursam mutitatem efficitur irregularis, & amittit ordinis executionem. Diuus Thomas *3. parte quæst. 82. artic. 10. ad 3.* Sotus *4. distinct. 13. artic. fin. ad 3.* Vigul. *de irregularitat. capit. 46. numer. 3. & 4.*

Et docent alij, quos citat Diana *loco citato resolution.*
9 *28.* † Posset tamen hostiam ab alio consecratam alteri dare, vt per Brunum *locis citatis nu. 12.* Gratianum *disceptationum forensium cap. 412. num. 6.* Dian. *loco supra citato resol. 18.*

10 Potest tamen tam mutus à natura, quàm ex accidenti confiteri sua peccata sacerdoti signis, & gesticulationibus, & eo modo quo melius posset, ad quod adhibendus esset sacerdos, qui eius gesticulationes, & signa, & videre, & intelligere esset solitus, ac
11 † propterea si ex ipsis signis appareret, & intellectum habere, & non ignorare, quid agat, danda ei esset etiam Eucharistia, prout concessa fuit illi Constantio Seraphino, de quo *in cap. 49. & 60.* qui debitis temporibus hoc sacramentum accipere erat solitus, & vt ex signis apparebat, non sine maxima deuotione; licet & mutus, & surdus esset à natura. Vnde tanto magis id dicendum erit in mutis tantùm, vel in mutis, & surdis ex accidenti, qui si essent litterarum
12 periti, possent eorum peccata, scribere, † licet ad id arctari non debeant, vt per Riccard *in 4. sent. dist. 17. art. 2. quæst. 5.* Gaetan. *in summ. in verbo confessionis 11. conditio*, sed solùm per signa eorum tenentur confiteri peccata, vt per Riccardum, & Gaetan. *locis cit* & sequitur Couar. *variar. resolut. lib. 2. cap. 13. sub nu. 6. vers. & hinc obiter*, & docent alij, quos nouissimè citat Diana *loco supra cit. resol. 4. in fine*, licet ipse asserat vtramque opinionem esse probabilem, & cùm admittantur ad confessionem, etiam Eucharistia ipsis non est deneganda, vt supra dictum fuit, & probant alij, quos citat Diana *in dict. tract. 6. resolut. 7. per totam*, qui cùm loquatur in surdo, & muto à natiuitate, nescio cur *in princip. dict. 7. resolut.* dicat de hoc non esse dubitandum si sciant scribere, & legere, in muto enim, & surdo à natura, non potest dari casus, vt sciat legere, & scribere, vt suis locis dicetur.

13 Alios autem mutus, & surdus non potest confiteri, cùm peccata audire, & qualitates, & circumstantias intelligere nequeat, & idem esset in muto tantùm, qui licet posset peccata aliorum audire, pœnitentem tamen, & monere, & pœnitentiam ipsi iniungere, & absoluere non posset.

In casu tamen necessitatis posset sacerdos surdus tantum sacramentum pœnitentiæ administrare, si pœnitens signis sua confiteretur peccata, eo modo, quo posset, vt post alios dixit Diana *loc. cit. resolut. 19.* Non esset tamen hoc casu obligatus pœnitens eius peccata scribere, ad hoc, vt sacerdos mutus ea legere valeat ob periculum ne aliis eius manifestentur peccata, iuxta ea, quæ superius dicta fuere *num. 12.*

14 Nec extremam vnctionem dare posset Sacerdos mutus, & surdus, vel mutus tantùm, cum in hoc Sacramento delineatio, & oratio interuenire debeat *cap. vnico de Sacram. vnct.* Recipere tamen eam possent muti cuiuscumque generis, cum detur etiam illis, qui ob infirmitatem nihil intelligant, vltra quod surdus potuit peccare sensu auditus, si non actu, saltem desiderio, prout etiam cæcus desiderio visus, quibus propterea non est deneganda sacra vnctio, vt nouissimè post alios dixit Diana *in dict. tract. 6. resol. 11.*

Et quoniam non possunt tales morbosi sacramenta conferre, iuxta ea, quæ superius dicta fuere, *illis,*
15 † qui post promotionem obmutuerunt datur coadiutor, *capit. fin. de cleric. agrot.* facit text. *in capit. cum autem 7. quæst. 1.*

16 Non omittam pro complemento istius capituli, mutos, & surdos cuiuscumque generis Missam diebus festiuis audire debere, prout etiam obligati sunt cæci: de muto tantùm nulla est dubitatio qui cùm non sit surdus, ipsam verè audire potest, & idem in cæco, qui licet Sacerdotem non videat, benè tamen ipsum audit: verùm generaliter id asserendum est, etiam si quis sit surdus, & mutus simul, cum voluntaria solùm præsentia sufficiat, licet ex aliquo impedimento, vel ex parte adstantis, vel ex parte Sacerdotis summissa voce legentis, vel ex aliquo alio externo impedimento, puta canentium, vel ob gentium multitudinem verba Sacerdotis non audiantur, Azor. *tom 1. lib. 6. cap 3. qu. 4. in verbo Missa 2. quæst 1.* Nauar. *in Manual. capit. 21. num. 8.* Diana *loco supra citato resol. 8.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura an possit donare.*
2 *Lex* qui id quod, §. mutus, ff. de donat. *declaratur.*
3 *Consensus factis demonstratur, imò melius, quàm verbis, vt num. 4.*
5 *Verba interdum proferuntur contra intentionem proferentis.*
6 *Factorum qualitas maximum est nostræ intentionis testimonium.*
7 *Mutus facto, hoc est traditione rei donare potest.*
8 *Mutus, & surdus à natura stipulari non potest, & quare, secus tamen mediante persona serui, vel Notarij, & numer. 9.*
10 *Lex* discretis, C. qui test. fac. poss. *prohibens mutatis libertatis dationem quomodo intelligatur, & num. seqq.*
11 *Mutus, & surdus à natura an possit libertatem dare.*
12 *Mutus, & surdus à natura potest infeudare.*

Muti, & surdi à natura an possint donare.

Cap. LII.

INter varia contractuum genera, dubitant præcipuè Doctores, an muti, & surdi à natura possint
1 donare: † licet text. satis clarus *in l qui id quod, §. mutus ff. de donat.* id ipsis permittat in illis verbis, *mutus, &*
2 *surdus donare non prohibetur;* † respondet tamen ibi gl. illum text. duobus in casibus procedere posse, primò in vitiis separatis, hoc est in muto tantùm, vel surdo tantùm. Secundò in muto, & surdo simul ex accidenti tamen, non à natura, quem donare non posse existimat per *l. discretis, C. qui testam facere poss.* idem dixit Sebastian. Medicus *de fortuitis casibus par. 2. quæst. 6. n. 61.* & post nonnullos ex antiquioribus volun Ioannes Philip. Monsperg *consil. 20. num. 9.* Vers. *in l. ex facto num. 16. ff. de vulg. & pupil.* alios citat Franc. de Cald. *de restit. in integr. in verb. cum non absimilis num. 59.*

Verùm id à veritate alienum semper esse existimaui ego; nam cùm in donatione non sint necessaria verba, sed tantùm consensus, non video cur mutus, & surdus etiam à natura non possit in hoc pariter suum demonstrare consensum, prout in aliis contractibus facere potest, de quibus superius suis locis; nec possum rationem differentiæ excogitare, quare ipsis contrahere sit permissum, vt probauimus *in cap. 42.* & quòd solùm ipsis deneganda sit donatio, in qua faciliùs consensus demonstrari posset, quàm in aliis
3 contractibus; † cùm non solùm verbis, sed etiam facto demonstretur *l. recuperanda, C. de inutil stipul. leg. duo Fratres, ff. de acq. hared. l. 1. §. Diuus deff. l. Corn. de fic.*
4 Imò melius factis, quàm verbis declaratur, *l. si tantum, §. eique, ff. de adil. edit. cap. dilecti de appell* Et facta fortiora iudicari solent ad nostram aperiendam volun-
5 tatem, † quia verba sæpè proferuntur contra intentionem proferentis, vt *in dict. cap. dilect.* & tradit Abb. *cons. 116. par. 2.* & vt dixit Bald. *in c. super litteris de rescript.*
6 † nullum est maius nostræ mentis testimonium, quàm qualitas factorum. quæ sine loquela intelligitur, vt dixi *in meo tractatu de Fratribus par. 2. c. 2. num. 3. &*
7 *seqq.* † Facto igitur mutus, & surdus à natura, & rei traditione posset donare, & consensum suum demonstrare melius, quàm in multis aliis contractibus, in quibus rei traditio interuenire non potest. Et hanc opinionem esse veriorem dixit Franc. de Cald. *loc. cit. vers. sed nihilominus.* Et licet stet quandoque mediante stipulatione, vt per Bart. *in d. §. mutus,* & probat text. *in l. si quis argentum, §. pen. C. de donat.* & muti non possint stipulari *l. 1. ff. de verb. oblig. §. mutum Instit. de inu-*
8 *til. stipul.* † cùm in stipulatione requiratur loquela, vt *in d. l. 1.* & quod in partes adinuicem se audiant, vt ibi-
9 dem *in fine principij, & in d. §. mutum,* † tamen muti, & surdi, si non mediante stipulatione, rem tamen traden[d]o, vel ad ipsius traditionem se obligando donare p[o]terunt, vt etiam seruus, vel Notarius pro surdo, & muto stipulare posset, vt *in d l. 1. in princ.* & docet Aretin. *in d. §. mutum nu. 1.* & aliàs fuit dictum Et posse donare, dixit etiam Azor *tom 3. lib. 11. cap. 3 quæst. vlt.* Nec respectu donationum habet locum *l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* cùm loquatur de testamentis, in quibus est diuersa ratio, vt suis locis fuit dictum, quidquid videatur sentire Diana *resolut. moral par. 5. tract. 6. de mutis, surdis, & cæcis resolut. 12.*

Nec etiam obstat id, quod dicit Io. Brunus *de sponsal. conclus. 14. numer. 6. & seqq. leg. discretis, Cod. qui test. fac. poss.*
10 † prohibere mutis, & surdis libertatem dare. Nam primò, hoc stante, sequeretur, vt nec etiam mutus ex accidenti litterarum ignarus posset donare, contra text. *in d. §. mutus,* & cōtra id, quod ipsemet Brun. fatetur; mutum nempè, & surdum ex accidenti posse do-
11 nare; nam *d. l. discretis* † prohibet dationem libertatis non solùm mutis, & surdis à natura; sed etiam omnibus aliis, qui testari non possunt, vt sunt muti ex accidenti, litterarum ignari. Secundò respondetur secundùm Ias *in d. l. discretis,* illud de donatione libertatis procedere in testamentis, hoc est, vt muti, qui testari non possunt, non valeant, nec etiam libertatem aliquo modo in testamentis dare. Nec obstat responsio Brunelli, hoc esse diuinare, nam imò necessaria est interpretatio: primò quia *d. l. discretis,* loquitur de testamentis, prout eius verba, & rubrica, sub qua situata est clarè iudicant. Secundò sic debet interpretari, ne longa sequatur correctio, *lex enim 1. ff. qui, & à quib.* hæc habet verba. *Mutum surdum ita natum manumittere posse.* Ergo non est verum, quod desumere volunt *in d l. discretis,* tales mutos, & surdos ita natos non posse dare libertatem, vt dicetur *in cap. seq.* Concludamus igitur mutum, & surdum à natura posse donare, quemadmodum alios contractus celebrare possunt, & maximè interueniente rei traditione, qua possent facilius eius consensum demonstrare, vt per Bald. Paul. de Castr. Ias. & alios plures *in d. l. discretis,* & docet Anton. Gabr. *de sponsal. in tit. qui possint contrahere sponsalia num. 20.* præcipuè cùm contrarium sentientes falsò nitantur fundamento, surdos nempè, & mutos à natura nullo modo contrahere posse, de quo supra *in cap. 42.*
12 Et hinc dicendum est non benè sensisse Intrig. *in suo tractat. de Feud. quæst. 52 n. 262. & seqq.* qui posita conclusione, mutum, & surdum posse infeudare, vt per Aluar. *in cap. 1. in princip. per quos fiat inuest.* eam statim declarat procedere, si vitia sint separata, vel ex accidenti, secus si à natura, mouetur namque ex eo, quia infeudare est donare, sed muti, & surdi à natura non possunt donare, ergo nec etiam infeudare, nam imò donare posse, diximus supra, aliosque contractus celebrare, vt *in cap. 42.* vnde si eos intelligere constabit, & infeudare non erunt prohibiti.

SVMMARIVM.

1 *Surdus, & mutus à natura an possit manumittere.*
2 Lex discretis, C. qui test. fac. poss. *dum prohibet manumissionem mutis, & surdis, quomodo sit intelligenda, & num. 6.*

3 Lex prima, C. qui, & à quibus, *concedens manumissionem mutis,& surdis quomodo intelligatur, & quomodo legatur in Pandectis Florentinis,& num.5.*

4 L.surdi,ff.de manumiss.vindicta,*quomodo intelligatur.*

Mutus, & surdus à natura an possit manumittere.

Cap. LIII.

1 Maxima solet esse altercatio inter Doctores, an mutus, & surdus à natura possit manumittere, ob duas leges adinuicem contrarias, text. enim

2 *in l.discretis,C.qui testam.fac.poss.* hæc habet verba. † *Nec libertatem, siue vindictam, siue alio modo imponere,* ex quo text. probare videtur mutum,& surdum, de quo ibi loquitur, Imperator, nullo modo manumittere posse.

3 Contrarium verò probat text *in l.1.ff.qui, & à quibus,* vbi hæc verba ponuntur. *Celsus lib. 12. Digestorum vtilitatis gratia,mutum,surdum,ita natum, manumittere posse ait:* & concordat text. *in l.surdi,ff.de man.vind.* vbi probatur, mutum, vel surdum posse præstare consensum, vt filius manumittat: A qua opinione nulla, modo venit recedendum; primò quia cum possint donare, vt *in cap.praced.* & alios contractus celebrare, vt *in capit. 42 & seqq.* cur volumus non posse manumittere? Nec est mirum controuersias, & varias esse Doctorum opiniones, si etiam dubitant de re, de qua iura sunt expressa, vt est text. *in dict.leg.1.* dum dicit Mutum surdum ita natum manumittere posse, quæ loquitur de muto,& surdo ita nato, & sic à natura,& manumittere posse ait; & tamen id in dubium reuocant multi ex nostris. Et Verr.cnius maiorem non habent inimicum surdi,& muti *in leg. ex facto n.19 ff.de vulgar.&*

4 *pupill.* dicit † dicta iura intelligenda esse in vitiis separatis, vt indicat illa dictio, vel, de qua *in dict.leg.surdi:* & licet hanc dictionem non habeat *dicta lex 1.* & dicatur mutum & surdum ita natum, tamen non esse inconueniens, secundum I.d *in dicta l.discretis,* vt illud adiectiuum iungatur duobus substantiuis diuersis.

5 Alij verò dicunt † dictam legem primam, aliter legi in pandectis Florentinis & loco illius verbi, *mutum,* haberi, *motu:* Hoc est: *Celsus vtilitatis gratia motu,&c.* Sed concedamus hæc omnia, & tamen tem iam claram, ac manifestam aufugere non poterunt; nam *dicta lex 1.* loquitur de surdo ita nato; vnde dato, quòd illud adiectiuum referatur separatim ad surdum, tamen surdus ita natus, est etiam de necessitate mutus, vt dictum fuit supra *in capit.2.* ergo dicta lex prima procedit in surdo, & muto simul, cum loquatur in surdo ita nato, qui de necessitate est etiam mutus. Et dato etiam, vt legi deberet, prout in Pandectis Florentinis; adhuc tamen ille surdus ita natus esset etiam de necessitate mutus, quòd si animaduertissent Doctores, de hoc profectò non dubitassent. Imò etiam si dicta lex prima posset intelligi de vitiis separatis, esset contraria dictæ legis discretis: quæ vult mutos etiam tantùm litterarum ignaros non posse testari, vt suis locis fuit dictum.

6 Solùm igitur respondendum remanet, *dicta legi discretis:* & ipsam, vt Ias. ibi declarat, loqui in vltimis voluntatibus, non est dubium: ita vt sit sensus, vt mutus,& surdus non possit aliquam in vltima voluntate libertatem dare, nec vindictam, nec alio modo: & illa verba nec alio modo, ponuntur ad diuersitatem alterius modi, qui dicitur vindicta, non autem, quod sicut non potest vltima voluntate, ita etiam non possit alio modo. Nec dicatur, hanc esse diuinationem, vt dixit B.un *de sponsal.consil.14.n.6.* nam imò est necessaria interpretatio, cum *dicta lex discretis,* in omnibus aliis casibus loquatur in vltimis voluntatibus, & de dispositionibus inter viuos, ne verbum quidem: id enim demonstrat rubrica, sub qua situata est, & si aliter diceremus, contrarii omnino esset *dicta leg.1.* & eo maximè, quia *dicta lex discretis,* loquitur etiam in vitiis separatis, vt *in cap.praced.* fuit dictum, & tamen quando vitia sunt separata, mutos, & surdos manumittere posse fatentur omnes. Dicamus igitur mutos,& surdos à natura inter viuos manumittere posse, per *dict leg.1.ff.qui,& à quibus,* non autem in vltimis voluntatibus, in casibus, in quibus testari non possunt, per *dictam l.discretis.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus,& surdus à natura an possit pro alio fideiubere.*

2 *Mutus tantum an possit fideiubere.*

3 *Surdus tantum an possit fideiubere.*

4 *Mutus,& surdus ex accidenti litterarum ignarus, an possit fideiubere, & reprobatur Antonius Henriquez, vt numer.6.*

5 *Mutus an possit iurare.*

Mutus, & Surdus an possit pro alio fideiubere.

Cap. LIV.

1 Licet dictum fuerit supra, mutum, & surdum à natura eos facere posse contractus, in quibus solus consensus sufficit, attamen id etiam declarauimus procedere in illis casibus, in quibus eius consensus signis demonstrari possit: ac propterea ad fideiussionem pro alio difficillimè id extendi posset: primò enim necessarium esset, vt vim, & naturam contractus intelligeret, ad quem vti fideiussor accederet, quod in mutis impossibile quodammodo videtur: vt in contractu societatum super officiis vitalitiis Romanæ Curiæ, cuius modum vix intelligunt illi, qui loquuntur, & audiunt, si litterarum sint ignari: oporteret insuper, vt intelligeret, se tertium illa fideiussione tutum reddere debere, principaliter, & insolidum se obligari, principalem ipsum indemnem conseruare debere, & plura alia, quæ mutis, & surdis à natura forsan demonstrari non possent: hinc tamen non sequitur mutos, & surdos à natura non posse contrahere, contra ea, quæ diximus supra *in capit.42.* nam possunt contrahere, sed cum consensum signis demonstrare debeant; necessarium est, vt actus sit talis, qui ad eorum cognitionem deuenire possit, cum ad incognita non extendatur consensus; & talem esse fideiussionis contractum, existimo, per ea, quæ mox dicta fuere Nec obstat, quod dicit Ioderus *in suo pupill.patrocinio capit.6.num.4.*

2 Mutum fideiussionem dare posse, loquitur enim in muto tantum, qui cum auditu percipere possit vim, & naturam fideiussionis, non est mirum fideiubere posse: Notarius namque ipsum interrogaret, an vellet in tali contractu accedere vti fideiussor, ac pro tali se principaliter, ac insolidum obligari, & annuendo certam faceret eius voluntatem, & consensum. Mutus etiam, & ex accidenti surdus, litterarum peritus, posset suam voluntatem, & consensum aperire mediante scriptura, ac ideò fideiubere posse non est

3 dubium, vt per Ioderum *loc. cit.* † Prout dubitari non

pot-est

potest de surdo tantum, qui proprio ore, se velle obligari, ac pro alio fideiubere dicere, & declarare posset: Vnde nescio, qua ratione dixerit Anton. Henriq. *de fideic cap.7.nu.54.* inter surdum, & mutum quantum ad hoc nullam adesse differentiam, cùm imò surdus possit verbis propriam voluntatem apertam reddere: mutus verò litterarum ignatus non nisi signis.

4 † Sed quid dicemus in muto, & surdo simul ex accidenti litterarum ignaro: verùm cùm talis sciat, quid sit fideiubere, ac pro alio se obligari, in fideiussorem dari posse dicendum venit, eius enim consensum signis, & gesticulationibus potest demonstrare, prout in aliis contractibus, tales namque contrahere posse, diximus supra *in cap. 38.* & faciunt tradita de mu-

5 tis, & surdis à natura, *in cap. 42.* † Nec dicatur cum in iuramento necessaria sint verba, mutus non poterit iurare; & sic nec fideiubere, vt per Bart. Alb. Sal. & nonnullos alios *in leg. qui interesse, ff. de vir.* Respondetur enim, imò in iuramento necessaria non esse verba, & hanc opinionem esse veriorem, in praxique obseruari solitam, vt docet ibidem Ias. *numer. 10. & seq.* qui propterea asserit mutum iurare posse, idem voluit Io. de Sel. *de iur. iur. quæst. 2. numer 8.* Anton. Cort. *de vir. in 2. parte pro pronectis numer. 15.* & latius *numer. 19. & seqq.* & in omnem casum contraria procedere possent in valente loqui, secus in mutis, vt *in cap 48.*

6 Et hinc dicendum est non benè sensisse Anton. Henriq. *de fideius. capit. 7. numer. 141.* vbi generalem ponit regulam, mutum, & surdum non posse pro alio fideiubere, ipse namque mouetur, quia in stipulationibus necessaria sunt verba, quæ cum in mutis, & surdis adesse non possint, sequitur stipulari non posse, vt per ipsum *numer. 145.* quem sequi videtur Diana *resolut. moral. par. 5. tract. 6. de mutis surdis, & cæcis resolut. 29.* Verùm cùm obligari valeant absque stipulatione, non sequitur, non possunt stipulari, ergo non possunt fideiubere, cum animum, eorumque consensum signis demonstrare ipsis non sit vetitum, vt sæpè superius fuit dictum, & præcipuè *in cap. 38. & 42.* nec negat Henriquez *loc. cit. nu. 149 & seqq.* Nec dicatur stante igitur hac ratione, generaliter erit asserendum, mutum, & surdum, etiam à natura posse fideiubere absque stipulatione, vt in hoc etiam non satis rationabiliter videtur sentire Henriq *locis citatis.* Nam verum est mutum, & surdum posse obligari, eiusque consensum se obligando signis demonstrare; sed cum circa incognita consensus non versetur, necessarium est, prius mutum intelligere vim eius obligationis, quam in fideiussionibus mutos & surdos à natura intelligere, ac scire posse, affirmare non audeo, per ea, quæ supra dicta fuere; sed si quid agerent, intelligerent, fideiubere etiam possent.

SVMMARIVM.

1 *Mutus ad negotia Procurator constitui potest, & quomodo num. 8.*
2 *Mutus non potest dari Tutor, nec etiam in testamento numer. 4.*
3 *Surdus non potest esse tutor, nec etiam ex testamento, vt numer. seq.*
5 *Tutor, vel curator si efficiatur mutus, vel surdus remoueri debet.*
6 *Muti, & surdi non possunt esse tutores, etiam si vitia sint separata, & etiam si ex accidenti id ipsis euenerit.*
7 *Surdus vel tardè loquens potest esse tutor.*
9 *Mutus non potest esse executor testamenti.*

Mutus, & surdus an possit esse tutor.

CAP. LV.

MVtus, & surdus an possit esse tutor, videtur aliqua dubitatio, ex text. *in l. mutus, ff. de procur.*

1 vbi probatur, † mutum ad negotia constitui posse procuratorem. In contrarium tamen est text. *in l. 1. §.*

2 *fin. ff. de tutor.* cuius hæc sunt verba. † *Mutus tutor dari non potest, quoniam auctoritatem præstare non potest.*

3 † Surdum non posse dari tutorem plerique, & Pomponius *lib. 16.* ad Sabin. probant, quia non tantùm loqui, sed audire tutor debet, ac ideò Gratian. *discept. forens. capit. 447. numer. 8.* dicit, mutum nec tutorem, nec curatorem esse posse; cùm loqui non valeat: idem Guttierr. *de tutel. par. 1. cap. 7. numer. 4.* quos sequitur Dian. *resolut. moral. par. 5. tract. 6. resolut. 35.*

4 Quod ampliandum est procedere, vt tutor non possit dari, nec etiam in testamento, vt probat text. *in leg pen. §. fin. ff. de leg. tutor.* vbi hæc verba ponuntur: *Surdi nec legitimi tutores esse possunt, cum nec testamento, nec alio modo vtiliter dari possint:* idem probat text. *in leg. vnica, Cod. qui morbo,* & tradit Franc. de Cald. *de restitut. in integr. in verbo cum non absimilis numero 69.*

5 Imò si dati fuerint tutores, & superueniant hæc vitia, remoueri debent, *leg post susceptam, ff. de excus. tut.* Et licet Anton Piag *de tutor. & curator. quæst 3. numer. 9.* teneat, quòd si vitia superueniant, tutela iam suscepta, solùm si velint, excusari possint, non autem, quod remoueri valeant inuiti per *dict. leg. post susceptam,* quæ de excusatione loquitur, tamen respondetur ibi impropriè, hoc impedimentum excusationem appellari, vt in simili dixit glos. *in d. §. fin. dict. leg. 1 ff. de tutor. in dict. leg. vnica, C. qui morbo,* repugnant enim rationes, de quibus *in dict. §. final.*

6 Et hæc omnia procedunt tam in vitiis vnitis, quàm separatis, & si tam ex accidenti, quàm si à na-

7 tura, si nihil prorsus audiant, vel loquantur: † secus si tardè, vt probat text *in l. fin. ff. de excusat. tut.* de quo per Alciat *in l. 1. nu. 52. ff. de verb. oblig.* & tradit Ant. Piag *loc. cit. num. 9.* & Cald. *loco pariter citato.*

8 Quibus non obstat text. *in d. l. mutus:* nam in administratione bonorum non requiruntur verba, prout in casu proposito, per *dict. §. fin.* Præterquam quod, licet possint esse administratores, procuratores tamen ad agendum esse non possunt, vt *in d. d. l. mutus:* vt tutores, & curatores non solùm administrare, sed etiam agere, & plura alia facere tenentur, quæ mutis, & surdis sunt prohibita, ac propterea mutum non esse tutores, & procuratores esse non posse.

9 Et eadem ratione dicendum est, executores testamentorum esse non posse, Angelus *in verbo executor num. 2.* Syluest. *in verb. testam 2. quæst. 1. distinct. 5.* Sanch. *in opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dubit. 40. nu. 12.*

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi an testari possint.*
2 *Muti, & surdi an possint saltem inter liberos testari, & numer 6.*
3 Lex hac consultissima in § ex imperfecto, C. de test. *quomodo procedat.*
4 *Muti, & surdi quare non possint testari.*
5 *Testator debet proprio ore hæredem nominare, etiam si testetur inter liberos.*

Lex discretis, C. qui test. fac. poss. prohibens factionem testamenti mutis, & surdis, an procedat in testamentis inter liberos.

Cap. LVI.

VIdimus in superioribus capitulis an muti, & surdi possint contrahere inter viuos, nunc vi-
1 dendum est,† an possint testari. licet enim satis clara videatur dispositio *leg. discretis, C. qui test. fac. poss.* vbi disponitur mutos, & surdos à natura nullo modo testari posse, ex accidenti verò posse testari si sint litteratum periti, propria manu testamentum scribendo, mutum pariter tantum non posse testari, si litteras nesciat, surdum verò testari non prohiberi; attamen sunt multi, qui hanc conclusionem, quod muti, & surdi à natura non possint testari, variis limitant modis: primò si testentur inter liberos: secundò in milite iure militari testante; tertiò in testamento ad pias causas; quartò si testamenti factionem à Principe impetrent, vt nonnullis relatis auctoritatibus, dixit nouissimè Diana *resolut. moral. par. 5. tract. 6. de muto, surdo, & caeco resolut. 23. vers. nota tamen regulam:* Sed has omnes limitationes in muto, & surdo à natura esse falsas in sequentibus demonstrabo. De prima limitatione nonnulla mox dicam, de secunda *in cap. 58.* de tertia *in cap. seq.* de quarta latius *in cap 60.* & pro nunc
2 videamus an *dict. l. discretis*, † procedat in testamentis inter liberos, in quibus iuris Ciuilis solemnitates obseruari non solent. *leg. hac consultissima, §. ex imperfe-*
3 *cto, Cod. de test. leg. vltima, Cod. famil. erciscun.* † Sed quoniam dict. iura procedunt solùm respectu solemnitatum à lege praescriptarum, non autem si defectus sit voluntatis, vt declarat Ias. *in dict. §. ex imperfecto*, Corn. *consil. 94. lib. 1. & cons. 215. lib. 2.* Boer. *quaest. 240.* di-
4 cendum est *dicta leg. discretis*,† procedere etiam si similes personae inter liberos testari vellent; ipsis namque dicitur deficere voluntatem, cum non intelligant, quid agant, seu saltem non possint eorum voluntatem in actu tam subtilissimo demonstrare, vt latè dicetur *in capit. 60.* Ad quod confert etiam, quod dicit Bald. Alex. Paul. de Castr. Ias. & alij *in l. iubemus,*
5 *Cod. de test.* † testatorem debere proprio ore haeredem nominare, etiam si fiat testamentum inter liberos.
6 Concludamus igitur † mutis per *dict. leg. discretis*, prohibitam esse factionem testamenti, etiam si testari vellent inter liberos, vt per Angel. & Alexand. *in d. l. discretis*, ac scribentes *in d. l. iubemus*, & tradit Io. Philip. Montip. in *consil. 20. num. 9.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura an possit testari ad pias causas, & per totum.*
2 *Mutus, & surdus à natura si sit miles iure militari testari potest de quo & num. 8. remissiuè.*
3 *Princeps potest dispensare, vt mutus, & surdus à natura testari possit de quo num. 9. remissiuè.*
4 *Mutus & surdus à natura furioso aequiparatur, de quo tamen remissiuè.*
5 *Mutus, & surdus non potest libertatem dare, de quo tamen num. 7. remissiuè.*
6 *Libertas reputatur pia causa.*

Mutus, & surdus à natura an possit testari ad pias causas.

Cap. LVII.

MVtus, & surdus à natura testari non posse, clarè disponitur *in l. discretis, Cod. qui testam. fac. poss.*
1 † vnde an saltem ad pias causas testari valeant, nunc videamus; in qua difficultate variae fuerunt opiniones. Bald. enim, Alex. Dec. ibi affirmatiuam sequuntur sententiam. Et mouentur, quia si surdus & mutus
2 à natura † sit miles testari potest *lex iure militari, ff. de mil. test. §. quinimò inst. eod.* Idem igitur dicendum erit in pia causa, ne militare priuilegium magis operetur.
3 Mouentur secundò, quia † Princeps potest dispensare, vt mutus, & surdus simul à natura testamentum faciat, *leg. si mutus ff. de mil. testamento:* ergo sequitur impedimentum non prouenire, nec à iure naturali, nec gentium, nec diuino; illud enim tollere non possent Principes, *clem. pastoralis de iud.* Sed solum à iure positiuo, at ius positiuum in testamentis ad pias causas non obstat, ergo, &c.

Contrariam tamen opinionem non solum esse veriorem; sed etiam communiorem negari nulla ratione potest, quam tenuerunt Roman. & Ias. *in d. l. discretis*, Franc. Aretin. *in l. qui in potestate, §. vltimo, ff. de testament.* Bald. *in l. 1. C. de sacros. Eccles.* quos melius sensisse dixit Vasq. *controu. illustr. cap. 103. num. 7.* Tiraq. *de priuil. piae causae priuil. 9.*

4 Pro qua sententia omnes primùm adducunt, mutos, & surdos à natura furiosis aequiparari; verùm parum concludit argumentum, cùm id non esse in his, qui intellectum habent, dixerim supra *in cap. 41.*
5 † Vnde secundo loco id melius probat text. *in dict. l. discretis*, vbi dicitur, mutum, & surdum à natura non posse libertatem dare, ergo non poterit nec etiam ad pias causas testari, cum libertas pia reputetur
6 causa *l. 1. ad fin. C. cum ser. man.* † & statutum loquens de pia causa locum habet etiam in libertate, Bart. *in l. proximè, ff. de his, qui in test. del.* nec dicatur id procedere, quando libertas relinquitur in amore Dei; vt videtur voluisse Bart. *in rep. leg. prima, Cod. de sacros. Eccles.* nam generaliter alij contrarium sentiunt, imò generaliter locutus fuit Bart. *in d. l. proximè, & in l. si vnus, C. de test.* optimèque id probat *d. l. 1. in §. vltim. Cod. com. seru. man.* vt dixit Tiraq. *in d. priuil. 9.* & licet text. *in l. 1.*
7 *ff. qui, & à quibus*, † disponat, surdos & mutos libertatem dare posse, id tamen procedit inter viuos, secus in vltimis voluntatibus, in quibus terminis locutus fuit Imperator *in d. l. discretis*, vt fuit dictum *in capit. 53.* cùm igitur non possint testamento libertatem dare, sequitur ad pias causas testari non posse.
8 Quae opinio optimè remanet confirmata ex argumentis contrariis, nam imò mutus, & surdus à natura, licet sit miles, testari non potest, vt apertè apparebit ex dicendis *in cap. seq.* Prout nec etiam verum est,
9 mutum, & surdum à natura † posse impetrare factionem testamenti, vt benè probabo, ni fallor, *in capit. 60.* Cum igitur nec priuilegium militare, nec Principis potestas possit mutis, & surdis à natura concedere testandi licentiam, sequitur impedimentum prouenire à iure naturali, in quo priuilegia piae causae operari non possunt, ad quod conferunt tradita *in d. c. 60.*

SVMMARIVM.

1 *Text. in §. quinimò, Instit. de milit. test. quomodo intelligatur, & num. 14. & 15.*

2 Lex

2 *Lex* Iure militari, ff. de mil. testam. *quomodo intelligatur, & num. 11. 14. & 15.*
3 *Lex* in fraudem, §. sicut, ff. de mil. testam. *quomodo intelligatur num. 16.*
4 *Miles mutus, & surdus non potest facere testamentum, & per totum.*
5 *Lex* milites agrum § missionum, ff. de re mil. *quomodo intelligatur, & num. seqq.*
6 *Missio quid sit, & missionum species.*
7 *Milites olim non omnes esse poterant; sed plura erant necessaria, & num. seqq.*
8 *Milites quare delecti fuerint appellati.*
9 *Milites olim iurabant, se non esse euitaturos mortem pro Republica.*
10 *Militum iuramenti formæ.*
11 *Milites olim surdi, & muti effecti delebantur de numero militum.*
13 *Mutus, & surdus miles esse non poterat, & quare.*

An miles surdus, & mutus testari possit.

Cap. LVIII.

MVtos, & surdos à natura testari non posse, di-
sponitur *in l. discretis, C. qui testam. fac. poss.* Quod
molti limitant in milite muto, & surdo à natura; sed
an id verum sit videamus, erit enim pulcherrima in-
spectio, cum ex ipsa pendeat vera, & germana mul-
torum iurium intelligentia, in qua nostri vatiati, ac
errati fuere. Pro hac igitur limitatione omnes addu-
1 cunt † text. *in §. quinimò instit. de milit. testamento*, cuius
hæc sunt verba. *Quinimò mutus, & surdus miles testamen-
tum facere potest.*
2 Secundò text. *in l. iure militari, ff. de milit. test.* vbi di-
citur, *Militem ante causarum missionem, adhuc in numeris
manentem, posse testari iure militari.*
3 Tertiò, & vltimò in argumentum citat text. *in l.
in fraudem. §. sicut, ff. de milit. test.* vbi probatur, militem
nuda voluntate, quocumque modo intellecta, posse
testamentum facere: at muti, & surdi, & si à natura,
possunt eorum voluntatem signis demonstrare, ergo
testari poterunt. Et hæc fuit sententia glos. *in d. §.
quinimò*, Cyn. & Alex. *in d. l. discretis*, quam latè proba-
re nititur Vasq. *controu. illustr. cap. 103. n. 3. & seqq.* quem
sequitur Mich. de Grass. *de success. in §. testamentum
quæst. 30 n. 4.*
4 Quibus tamen non obstantibus, dicamus nos, †
militem mutum, & surdum à natura non reperiri, qui
testamentum facere possit: quod vt clarè elucescat,
5 manibusque quodammodo tangatur, † ponenda, ac
recensenda sunt verba text. *in l. milites agrum, §. missio-
num, ff. de re mil.* Missionum generales causæ sunt tres,
6 honesta, causaria, ignominiosa: † honesta est, quæ
tempore militiæ impleto datur: causaria cum quis
vitio animi, vel corporis minus idoneus militiæ re-
nunciatur: ignominiosa causa est, cùm quis propter
delictum iuramento soluitur. De quibus tribus mis-
sionibus pariter loquitur text *in l. testamenta eorum, ff.
de milit. test.* ipsasque declarat glos. *in §. sed hactenus,
Inst. de mil. test.* de quibus Claud. Cott. *de iure, & priuil.
mil. cap. 2.* qui ex Vlpiano aliam his speciem addit ho-
nestæ missionis.
7 Secundò animaduertendum est, Romano floren-
te Imperio, non passim, neque pro cuiuscumque li-
bidine licuisse nomen dare militiæ, vt dixit Petr. Bell.
8 *de re milit. tit. 6.* † Prius enim examinabantur, & non-
nullis aliis seruatis deligebantur; qui propterea de-
lecti etiam dici erant soliti, de quo per glos. *in § pen.
Auth. de man. princ.* Iurabant etiam nonnulli obseruan-
9 te, vt *in l. 1. C. qui mil. non poss. lib. 12.* & inter cætera, † se
mortem euitaturos non esse pro Republica, vt *in l.
pen. ff. ex quib. caus. man.* aliam iurandi formam ponit
Liu. *lib. 2. 4. decis.* cuius verba refert Bell. *loc. cit. nu. 3.*
10 & sunt infrascripta, † *Milites tunc, quod nunquam factũ
fuerat, iureiurando à Tribunis Militum adacti iussu Consulum
conuenturos, neque iniussu abituros, nam ea die nihil, præter
sacramentum fuerat: & vbi ad decuriatum, vel centuriatum
conuenerant, sua voluntate ipsi inter se, equites decuriati, pe-
dites centuriati, quod est dicere dent, atque ientent coniura-
bant se se fugæ, & formidinis causa non abituros, neque ex or-
dine recessuros, nisi teli sumendi, aut hostis tenendi, vel ciuis
seruandi, id ex voluntario inter ipsos fœdere Tribunis ad le-
gitimam iusiurandi adactionem translatum est.* Hæc Bell.
ex Liuio. Apud Vegetium verò *l. 2. cap. 5. in fin.* habe-
mus aliam iurandi formam. *Per Deum enim, & Chri-
stum, & Spiritum sanctum, & per maiestatem Imperatoris,
cui;* inquit, *tanquam corporali Deo, fides, & deuotio est præ-
standa, iurabant, omnia strenuè se facturos, quæ Imperator
iusserit; militiam nunquam deserturos, neque mortem recu-
saturos pro Rom. Rep.* Nonnulla pariter in ipsorum e-
lectione obseruari solebant, de quibus per Bell. *loc.
cit.* quæ cum parum ad propositum conferant, præ-
termitto.
Hisce positis, lege, ratione, & auctoritatibus pro-
batur, Milites surdos, & mutos à natura testari non
11 potuisse, lege, quia † *lex iure militari, ff. de milit. test.* quæ
pro contraria opinione allegatur, hoc eruditissimè
probat, dum Iurisconsultus dicit, iure militari sur-
dum, & mutum testamentum facere posse ante cau-
sariam missionem, & in numeris manentem: loquitur
igitur text. de muto causario ob surditatem, & muti-
tatem, hoc est de eo, qui ob hanc causam dimitti de-
bet, tanquam non amplius idoneus: Necessarium est
ergo, vt dicamus, loqui in muto, & surdo ex acciden-
ti, non autem à natura, in muto enim, & surdo à na-
tura non potest considerari aliqua missio causaria,
cùm sint vitia à principio insita, & non superuenien-
12 tia. Et vt dicit Vigl. *in d. §. quinimò.* † si ob surdita-
tem, & mutitatem, tanquam non amplius idoneus,
dimitti debet, ergo multò minus recipi debebit à
principio ille, cui hæc vitia adsunt. Et quòd in hoc
text. causaria missio referenda sit ad surditatem, &
mutitatem superuenientem patet, quia cùm ante
missionem omnes milites in numero relati iure mi-
litari testari possent, *l. ex eo tempore, ff. eod.* & Iuriscon-
sultus loquendo de muto, & surdo, non dicit abso-
lutè, & ante missionem, sed ante causariam missio-
nem, dicendum est, hoc retulisse ad causam surdita-
tis, & mutitatis, ita vt miles ob talia vitia causarius
fiat, & ob hanc causariam missionem sit à militia
mittendus, cui tanquam benemerito, conceditur
adhuc in numeris manenti, & iure militari testari
possit.
13 Ratione idem probatur; quia surdus, & mutus
functionibus militaribus aptus non est, quomodo
enim posset examinari, quomodo solemne sacra-
mentum dare? Quæ necessaria fuisse, diximus supra,
vnde Vigl. *loc. cit.* Neque enim militare posse eum
arbitror, qui à natura duobus potissimis sensibus ca-
ret; quomodo examinabitur, quomodo solemne iu-
ramentum præstabit? Adde, quod nec Ducis audire
Imperium, nec Tubæ Classici signum intelligere, nec
arma petere potest. Quinimò si cui militi hæc vale-
tudo, & calamitas accidit, ob hanc causam dimitti
solet, multò minus talis recipi à principio debet, cui

à natura hæc vitia adsunt: & certè quibus nec audire, nec loqui à natura datum est, haud ij fatuis, aut etiam Brutis differunt, à quibus homines orationis munere distincti sunt, quæ rationis est interpres, & quasi quædam nota, *Hactenus* Vigl. Et certè ordinatissimam castrorum aciem muti, & surdi confundere possent; nam tempus non est, dum pugna seruet, nutibus, & signis annuendi. Sed forsan militibus surdis, & mutis vtebantur Romani, in vigiliis, hoc est, vt vulgo dicitur, sentinellis faciendis; quarum in castris tanta erat apud eos obseruatio.

14 † Necessariò igitur fateri oportet, dicta iura loqui de eo milite, qui sanus erat, sed ex superuenienti mutitate, vel surditate, causarius euasit; hoc est honestam causam nactus est, vt à muneribus militum mitteretur, à militia inquam solueretur: quem, dicta iura supponentia ob malitiam in huiusmodi calamitatem incidisse, etiam si ad militandum non esset amplius idoneus, attamen antequam Domum mitteretur, sed in numero, & exercitu adhuc maneret, iure militari testari posse voluerunt, vt *ex d.l.iure militari*, clarè apparet, vt valdè mirer, quomodo hoc nonnulli non animaduerterent, & præfata iura de surdo, & muto à natura loqui iudicauerint.

Auctoritatibus demum; quia de muto, & surdo ex accidenti iura prædicta intelligunt communiter scribentes, vt Vigl. *loc.cit.* vbi etiam Mysing. necnon Ias. in add. ad Port. Ang. *in d.§ item surdus*, late Ias. *in dict.l.discretis num.1.* & probat Conn. *l.9.commentar.iur. ciuil.cap.5.nu.4.* quibus addi potest Fab. & Port. *in dict. §.quinimò*, qui opinionem glosæ mirandam, & impossibilem dicunt.

Ex quibus possent dici sublata omnia, quæ in contrarium adducta fuere circa dicta iura, tangam tamen nonnullas alias responsiones, quas scribentes variis in locis in medium afferre solent. Multi dixere iura prædicta esse correcta, per *d.l.discretis*, quæ vti generalis etiam de milite intelligitur, Ias. *in d.l.discretis*, dicit *d.§.quinimò* intelligi si vitia sint separata. Alij volunt intelligenda esse hæc iura de surdo tantùm, & muto tantùm, si tamen ille loqui, & hic scribere sciat; ita vt hoc priuilegium ad antiquum ius referatur, secundum quod pagani vtrolibet morbo laborantes impetratione indigebant ad testandum, vt per Vigl. *in §.item surdus Inst. quib non est perm. fac. test.*

Respondent alij, citatum textum referri ad solemnitates, quas testamentis Iustinianus adiunxit; ita vt nullum aliud priuilegium concedatur; nisi iure militari testandi, quod vtrum militibus surdis, vel mutis competeret dubitari. ex Vigl. *in d.§.quinimo* potuisset; qui autem testabiles sint, ex iure communi diiudicandum est; & vt vno verbo dicam; priuilegium intelligunt circa solemnitates, non circa personas, ita Conn. *Comment.iuris ciuil.l.9. cap.5.n.4.* latè Vigl. *in d.§.quinimo.*

15 Vltimò, & melius respondetur secundum Mysing. *in d.§.quinimo*, Ias. ibidem in add. ad Port. Angel. *in d. §.item surdus*; & secundum communem aliorum interpretationem, dicta iura loqui de muto, & surdo, ex accidenti tamen; vt desumitur *ex dicto Iure militari*; & necessariò venit asserendum, cùm surdus, & mutus à natura miles esse non potuerit, vt supra fuit ostensum: quam etiam interpretationem secutus fuit Franc. de Cald. *de restitut. in integr. in verbo cum non absimilis num.66.* vnde patum, pro nunc iurandum est de auctoritate glosæ *in d.§.quinimò*, secura à nonnullis aliis, quam mirandam, & impossibilem dixerunt ibi Fab. & Port. & Ang. *in dict. §.item surdus Inst. quibus non est permiss fac. testam.* qui opinionem Fulg: contrarium sentienciis, dicunt veriorem.

16 Vltimæ verò rationi respondetur, mutum, & surdum à natura non posse suam voluntatem ita demonstrare, vt testari valeat, de quo late *in cap.60.*

SVMMARIVM.

1 *Miles surdus, & mutus ex accidenti, an testari possit, & per totum.*

2 *Lex* iure militari, ff de mil.test. & §.quinimò Inst. de test.mil. *quomodo intelligantur, & nu.10. & 12.*

3 *Vitia naturæ considerantur in his, qui testamenta condere volunt.*

4 *Priuilegium surdis, & mutis militibus concessum in condendis testamentis est circa solemnitates, non autem circa personas, contra nu.8. & seqq.*

5 *Milites effecti surdi; & muti à militia dimittebantur.*

6 *Muti, & surdi, licet ex accidenti, non videntur posse eorum voluntatem signis demonstrare, contra nu.8. & cur aliter in mutu, & surdis à natura nu 9.*

7 *Milites nuda voluntate testari possunt.*

11 *Mutus, & surdus ex accidenti, licet litteras sciret, de iure Digestorum testari non poterat.*

An mutus, & surdus ex accidenti, si sit miles, testari valeat.

Cap. LIX.

Demonstrauimus in præcedenti quæstione mutum, & surdum à natura non potuisse, etiam si esset miles, testamentum facere. Sed ex variis interpretationibus, quas Doctores tribuunt, *§.quinimò, Inst. de test.mil. & l.iure militari, ff.de mil.test.* dubitari potest, an saltem militi surdo, & muto, ex accidenti testandi sit data potestas.

1 † Non loquor tamen in surdo tantùm, nam hodie etiam surdi pagani ex dispositione Imperatoris *in d.l.discretis* testari possunt, nec minus in muto tantùm, qui litteras sciat, qui pariter, scribendo manu propria potest testamentum condere; sed vel de muto tantùm, qui litteras sciat, vel de muto, & surdo simul ex accidenti, litterarum ignaris, qui secundùm *d.l.discretis*, testari non possunt. Omnes ferè Doctores de hac re loquentes, volunt, mutum, & surdum ex accidenti testari posse, si sit miles; id enim primum dicendum est, tenuisse omnes illos, qui asserunt mutos, & surdos etiam à natura posse testari, si fuerint milites, vt *in cap.præced.* & alij, qui id negant, in militibus surdis, & mutis à natura;

2 † si tales fuerint ex accidenti libentissimè concedunt, per text. *in §.quinimò, Inst.de milit.test.* vbi dicitur. *Quinimò mutus & surdus miles testamentum facere potest*, ac *in l.iure militari, ff.de militari testamento*: vbi habetur, militem iure militari ante causariam missionem, & adhuc in numeris manentem testari posse.

Verùm Vigl. *in d.§.quinimò*, & Conn. *lib.9.comment. iur.ciuil.cap.4.num.5.* dicunt alium esse istorum iurium sensum, & ibi non tractari, an mutus, & surdus miles possit facere testamentum; sed an possit testari iure militari, in casibus nempè, in quibus surdus, & mutus testari potest, vt si sit surdus, & mutus ex accidenti, litterarum tamen peritus, qui poterit iure militari testari, & sic non seruatis solemnitatibus, quas pagani seruare debent: Et ratio dubitandi potuit esse,

3 † quia vbi aliquod naturæ vitium adest, maximè

maximè cauendum est, quibus solemnitatibus fiat testamentum, ad text. *in l. hac consultissima, C. qui test. fac. poss.* vnde cùm iste esset surdus, & mutus, licet miles, videbatur dicendum, solemnitates saltem paganorum obseruare debere: attamen decidit Imperator, quinimò subtilissimam aliorum obseruationem militibus esse remissam. Et id clarius indicat text: *in d. l. iure militari*, vbi dicitur, militem surdum, & mutum ante causariam missionem, & adhuc in numeris ma-
4 nentem testari posse iure militari. † Priuilegium igitur est, vt testentur iure militari, & sic circa solemnitates, non autē circa personas. Quod repetit Conn. *d. l. 9. comment. iur. ciuil. capit. 5. nu. 4.* Secunda poterat es-
5 se dubitandi ratio, † quia milites isti effecti surdi, & muti erant à militia dimittendi; vnde cum amplius militare non possent, meritò dubitabatur, an iure militari possent testari, & deciditur adhuc in numeris manentes iure militari testari posse: & hoc modo priuilegium erit circa personas; vt per Vigl; *in d. §. quinimò.*

6 Hos autem testari non posse prouenit, dicunt Vigl. & Conn. quia licet tanquam muti, & surdi ex accidenti, sciant quid sit testamentum, signis tamen eorum voluntatem alteri significare non possunt; quos propterea quantum ad factionem testamenti, mutis, & surdis à natura æquiparat Imperator *in dicta l. discretis.*

7 Ego tamen à communi sententia nunquam recederem; milites enim possunt nuda voluntate, quocumque modo intellecta, testamentum facere, *lex in fraudem, §. sicut, ff. de mil. test.* ergo, licet verbis, & litteris non possint milites muti, & surdi ex accidenti eorum voluntatem aperire, signis tamen, gesticulationibus, & aliis demonstrationibus id facere non debent prohiberi: quod impossibile non videtur, vt Vigl. exi-
8 stimauit: nam primò; † mutus tantùm, licet litterarum esset ignarus, qui secundùm Vigl. intellectum testari non posset; cùm de iure communi ipsi prohibita sit testamenti factio, posset suam voluntatem optimè signis demonstrare; factis namque signis, & gesticulationibus Notarius ipsum coram testibus interrogaret, an vellet sic dicere, & an eius intentio esset sic disponere, & ipse annuendo certam redderet eius intentionem, ac voluntatem. Maior certè videtur difficultas in surdis, & mutis simul ex accidenti, qui cùm non audiant circa eorum gesticulationes non possunt interrogari; Verùm cùm iam optimè sciant, quemlibet de propriis bonis, & testamentis, & aliis vltimis voluntatibus disponere posse; impossibile nullo modo videtur, vt existimauit Vigl. quin possint signis, gesticulationibus, ac aliis demonstrationibus eorum mentem, intentionem, & voluntatem patefacere, præcipuè his, qui eas notas habent. Nec valet instantia, ergo idem licitum erit mutis, & surdis à natura; respondetur enim de vno casu ad alium nul-
9 lo modo inferri posse; † nam mutus, & surdus ex accidenti iam scit, cùm auditu didicerit, licitum esse de propriis bonis disponere in vltimis voluntatibus, instituendo, substituendo, legando, fideicommittendo, donando, vnde hæc, & similia facere vellet signis, & aliis demonstrationibus, poterit Notario, & Testibus notum facere, quod non est in surdo, & muto à natura, quem hæc omnia ignorare necessarium est, vt infra *in cap. seq.* demonstrabitur.

10 Secundò supradicta iura maximè vrgere mihi videntur; nam licet *dicta lex iure militari*, loquatur de priuilegio testandi iure militari, attamen præsupponit militem surdum, & mutum testari posse: dicet Viglius. In casibus tamen, in quibus de iure communi muti, & surdi testari valent, vt si sint muti, & surdi ex accidenti, & litteras sciant; sed quod dicta lex loquatur in mutis, & surdis ex accidenti verissimum est per ea, quæ dicta fuere *in capit. praeced.* quòd verò insuper litteras scire debeant, videtur diuinatiua suppletio; imò non verè: nam animaduertendum est, illam distinctionem, an mutus litteras sciat, vel non fuisse factam ab Imperatore *in dicta leg. discretis*, nec erat de iure Digestorum, vt suo loco fuit dictum; ergo de ipsa intelligere non potuit Iurisconsultus *in dicta l. iure militari.* Præterea, (& adhuc non animaduertit Vigl.) necessarium esset intelligere *dictam legem iure militari* non solùm in muto, & surdo ex acci-
11 denti litterarum perito; sed etiam † dummodo hoc à Principe impetrasset; nam secundùm ipsummet Vigl. de iure Digestorum, secundùm quòd ius loquitur *d. l. iure militari*; licet mutus, & surdus esset litteratum peritus, attamen non poterat condere testamentum, nisi hoc à Principe impetrasset, vt declarat *in §. item surdus Institut. de milit. testamento*; quod fuit postea correctum ab Imperatore *in d. l. discretis*, dando auctoritatem mutis, & surdis litteratis testandi absque licentia Principis: & tamen *in d. l. iure militari* de licentia à Principe obtinenda, ne verbum quidem, prout nullibi in iure, milites surdos, & mutos factionem testamenti à Principe impetrare debere, imò quidquid Princeps facere potest, castra dispensant. Et in hoc verè consistit priuilegium *dictæ legis iure mi-*
12 *litari*, hoc est, † vt licet muti, & surdi ex accidenti non possent facere testamentum absque Principis licentia, per text. *in l. si quis in potestate §. surdus, ff. de testam. & qui test. fac. poss. & in l. si mutus, ff. eod.* milites tamen muti, & surdi ex accidenti absque licentia Principis testari poterant, vt *in d. l. iure militari*, secundùm communem omnium interpretationem, Viglio, & Connano excepto. Addo text. *in dict. §. quinimò* non loqui de aliquo priuilegio testandi iure militari, sed dicitur, mutum, & surdum testari posse: ergo priuilegium est circa confectionem testamenti, vt nempè mutus, & surdus ex accidenti possit testari absque Principis licentia; & licet litteras ignoret; quod Pagani facere non poterant, vt suis locis fuit dictum.

SVMMARIVM.

1 *Mutum, & surdum à natura non posse impetrare factionem testamenti à Principe, fuit Vrbini per conformes iudicatum.*

2 Lex si mutus. ff. de testament. *quomodo intelligatur, & nu. 28. & seqq. necnon num. 35.*

3 *Miles testari potest, licet sit surdus, & mutus, & num. 34. remissiuè.*

4 *Mutus, & surdus à natura potest testari ad pias causas, contra nu. 28. & num. 35. remissiuè.*

5 *Princeps potest concedere factionem testamenti, quod tamen declaratur num. 36.*

6 *Fideicommissum nutu relinqui potest, quod tamen declaratur num. 38.*

7 *Mutum, & surdum à natura posse testari cum licentia Principis, quinam existimauerint.*

8 *Muti, & surdi ex* lege discretis, C. qui test. fac. poss. *quando testari valeant.*

9 *Mutum, & surdum à natura non posse impetrare factionem testamenti à Principe, qui teneant, & nu. 39.*

10 *Mutus, & surdus à natura, vt faciat testamentum; cadit sub impossibili.*

11 *Cognitio per auditum ingreditur.*

12 *Princeps non potest dispensare ad factionem testamenti infantem, ac furiosum.*
13 *Mutus, & surdus à natura nihil intelligit.*
14 *Mutus, & surdus à natura Infanti æquiparatur.*
15 *Impedimentum surditatis, & mutitatis excludit consensum.*
16 *Mutus & surdus à natura, licet habeat intellectum ipsum, tamen non habet operatiuum circa confectionem testamenti, & adducuntur rationes.*
17 *Muti, & surdi à natura, cur furiosis, & infantibus æquiparari soleant.*
18 *Muti, & surdi à natura carent potentia intellectiua actuata.*
19 *Intellectus noster à principio est tanquam tabula rasa.*
20 *Cognitio omnis, & intellectio ortum habet à sensu.*
21 *Sensus auditus ad intellectionem est melior aliis.*
22 *Sermo audibilis existens est causa disciplinæ.*
23 *Distinctio, an muti, & surdi à natura habeant intellectum, vel non vera, vel vana est quantum ad factionem testamenti.*
24 *Mutus, & surdus à natura non potest signis, & gesticulationibus suam voluntatem demonstrare circa factionem testamenti.*
25 *Testamentum est actus subtilissimus.*
26 *Mutus, & surdus à natura non potest testari ad pias causas.*
27 *Princeps potest ea tantùm tollere, quæ sunt iuris positiui.*
29 *Muti, & surdi olim non poterant facere testamentum, licet vitia essent separata, & necessaria erat licentia Principis, vt nu. 30. & quare nu. 31. secus tamen hodie, vt nu. 32.*
37 *Lex quandoque prohibet expressè, quod à Iure naturali est prohibitum*
40 *Doctores tenentes, mutos, & surdos à natura posse impetrare factionem testamenti à Principe, non videntur attendendi, & quare, licet eos secuta fuerit nouissimè Rota Romana num. 41.*

Mutus, & Surdus à natura an possit impetrare factionem testamenti à Principe.

Cap. LX.

DEueniamus modo ad illam quæstionem, an mu-
tus, & surdus à natura possit à Principe impe-
trare factionem testamenti, quæ fuit in causa, cùm
ipsam in facto habuerim; licet forsan id nunquam
antea per tot transacta sæcula acciderit, vt hoc scri-
1 pserim opusculum: † Constantius enim Serafinus
patruus meæ matris, mutus, & surdus à natura licen-
tiam testandi, præuia etiam relatione Iudicis à Sere-
nissimo Vrbini Duce impetrauerat, & testamentum
condiderat coram Vrbino, tunc temporis Locumte-
nente, qui suum etiam in hoc interposuit decretum.
In cuius testamenti confectione quatuordecim fue-
runt adhibiti testes, septem, qui eius gesticulationes
intelligere asserebant, & sic eum disponere velle,
prout Notarius scripsit, dicebant; & alij septem hu-
ius declarationis, & depositionis testes fuere: Et cùm
euenisset casus, vt mater mea aliàs ab intestato suc-
cessura, esset exclusa, dictum testamentum impugna-
re decreui; & tandem longo fabricato processu su-
per intelligentia dicti muti, quam exquisitam fuisse
multi testes deposuere, ita vt in hac parte nil aliud
desiderari potuerit; Excellentissimus Dominus An-
teus Claudius Pergulensis huius Ciuitatis, tunc tem-
poris Prætor, pro validitate testamenti iudicauit.
Sed facta appellatione, eius sententia fuit reuocata
ab Excellentissimo D. Andrea Lusco, tunc Officium
Locumtenentis gerente, quam postea Collegium
Excellentissimus DD. Doctorum Vrbini confirma-
uit. Et facto ad Serenissimum recursu, vt causa, non
obstantibus conformibus, iterum alteri decidenda
committeretur; Auditores Serenissimi, auditis par-
tibus, habitis relationibus, & visis hincinde addu-
ctis, sententias conformes exequi mandauerunt.

2 Et pro affirmatiua videtur textus expressus *in leg. si
mutus, ff. de testam.* vbi habetur, quòd si mutus, aut sur-
dus licere sibi testamentum facere à Principe impe-
trauerit, valet eius testamentum, ergo licet de iure
communi testamentum surdi, & muti à natura non
valeat, secus tamen est, si à Principe id impetraue-
rit.

3 Secundò pro eadem opinione adducitur text. *in §.
quinimò, Instit. de milit. testam. & in l. iure militari, ff. de te-
stamento milit.* quibus in locis dicitur militem sur-
dum, & mutum posse facere testamentum, & de sur-
do, & muto à natura, id intelligunt glos. Alexand.
Dec. Vasquez, & alij, de quibus *in capit. præced.* Si igi-
tur hoc castra concedere, & dispensare possunt, &
Princeps poterit.

4 Tertiò sic aliqui argumentantur, mutus, & surdus
à natura potest testari ad pias causas secundum ali-
quos, de quibus *in cap. 57.* ergo impedimentum non
est naturale, sed solùm positiuum, cui Princeps dis-
pensare poterit.

5 Quartò Princeps potest iis, qui testamenti fa-
ctione carent, concedere facultatem testandi, *l. ob fi-
des, ff. de test.* ergo muto, & surdo à natura carenti fa-
ctione testamenti, ipsam Princeps poterit conce-
dere.

6 Quintò aliquid operari posse videtur text. *in l. nutu,
ff. de leg. 3.* vbi probatur fideicommissum relinqui pos-
se nutu.

7 Vltimò hanc sententiam tenuerunt Cyn. Rom. &
Corn. *in l. discretis, C. qui testam. facere poss.* vbi etiam A-
lexand. *nu. 4.* & Dec. *nu. 6.* eandem opinionem amplexi
fuere Angel. de Gamb. *de testament. in præfat. n. 19.* Vasq.
controu. illustr. cap. 103. sub n. 7. citantur etiam pro eadem
opinione Bald. *in dict. l. discretis n. 20.* & Dilect. *de art.
testan. tit. 1. caut. 9. nu. 3.*

Contraria tamen sententia, prout tunc mihi in
causa interesse habenti, placuit, sic etiam nunc scri-
benti pro veritate quid sentiam, verissima mihi vi-
8 detur; † cum in iure expressè cautum sit mutum, &
surdum non posse facere testamentum si vitia sint
coniuncta, & à natura, vt in quæstione proposita,
sed id solùm facere posse surdum, & mutum simul
ex accidenti, si litteras sciat, & surdum tantùm si ei
vox articulata non desit, vt *in d. l. discretis C. qui test. fac.
9 poss.* † Ex quo text. omnis alius modus, & omnis li-
centia, saltem in muto, & surdo à natiuitate dicitur
exclusa, vt voluerunt Raphael Cuman *in l. si mutus,
ff. de testam.* & Paul. de Castr. eodem in loco Franc.
Aretin. *in l. qui in potestate, § surdus, ff. de testam.* quam
opinionem, vti veram, secutus iterum fuit Paul. de
Castr. *in dict. leg. discretis,* eandem probauit ibi Ias. *n. 6.
vers. tertiò limita,* ipsamque amplexus fuit Mysing. *in §.
item surdus, Instit. qui testament. facere poss.* ibique Vigl.
eam latissimè defendit & Cuiac. *in dict. § item surdus,*
quærens an, & quando mutus, & surdus possit face-
re testamentum cum licentia, vel sine licentia Prin-
cipis, dicit surdus, aut mutus ita natus testari nullo
modo potest. Etiam Hier. Ver. *in l. ex facto, ff. de vulg.
& pupil.* idem sentit, imò de communi attestatur *nu.
10. 11. & 18.* quibus addi potest Lancel. Galiaul. *in l. 1. n.
58. ff. de verbor. obligat.* adestque auctoritas præstantissi-
mi Connani, qui *lib. 9. commentar. Iuris Ciuilis cap. 4. sub
num. 8.*

num.8. ostendit, mutum, & surdum à natura non posse facere testamentum, nec etiam cum consensu Principis, & idem asserit eodem *in libro cap.5.nu.4.*

10 Secundò ratione probatur, nam, vt dicit Ias. *in d.l. discretis*, hoc caderet super impossibili propter carentiam intellectus, respectu saltem factionis testamen-
11 ti: per † auditum enim cognitio ingreditur: & quem-
12 admodum † Princeps non potest dispensare infantem furiosum, & mentecaptum, ita dicendum est non posse cum muto, & surdo à natura, cum intellectum, & mentem habere non censeatur, vt per Paul. de Castr. *in d.l. qui in potestate, §. surdus. ff. de testam.* qui pariter *in d.l. discretis*, dixit, præsumi nihil intelligere, cum sit tanquam homo mortuus, quæ omnia sunt etiam de mente Cum. *loc. cit.* & hanc veram esse
13 rationem dixit Aretin. *loco pariter citato*, † cùm mutus, & surdus à natura nihil intelligat, vt probat text. *in verbis in l. seruo incauto, §. si pupillo in fin. ff. ad Trebel.* vbi postquam Iurisconsultus declarauit, quomodo subueniendum sit pupillo, in restitutione hæreditatis
14 subiungit hæc verba. † *Quo exemplo, & mutus qui nihil intelligere potest, per curatorem, &c.* vbi Bart. & alij notant, mutum infanti æquiparari. Facit text. *in l. cum Prætor, §. fin. ff. de iud. & in l. iubemus, C. de testament.* quibus in locis dicitur surdum, & mutum, & natura impediri, & iudicio carere, & mortuo similem esse, & text. *in §. furiosi, Institut. de curat.* ipsos mentecaptis æquiparat; idque confirmatur auctoritate Bald. *in l.1. num.10. C. de Sacros. Eccles.* & aliorum, qui dicunt hoc impedimentum excludere consensum, & eorum, qui
15 volunt † mutum, & surdum à natura circa factionem testamenti infanti, furioso, & mentecapto æquiparari, vt Alexan. *in l. apud labeonem, ff. de verbor. signific.* Paul. de Castr. ac Abb. *in l. discretis*, & eleganter declarat Vant. *de nullit. in titul. de nullit. ex defect. inhabilitatis nu.25.* Mascard. *de probat. conclus.1079.*

16 Nec obstat responsio nonnullorum, imò surdum, & mutum à natura habere intellectum, vt experientia docet, qua sæpè aduertimus homines naturaliter istis morbis laborantes multa facere, ac nutibus significare, quibus ostendant intellectum habere, & sanæ mentis esse. Respondetur namque secundum supradictos Doctores habere vtique intellectum, & circa ea, quæ per visum præsertim percipiuntur, posse mente sana discurrere; sed non habere, nec habere posse intellectum operatiuum circa pænè infinita, & præcipuè circa confectionem testamenti; cùm non possint intelligere, & distinguere aliud esse hæredem instituere, aliud legare, aliud fideicommittere, quæ omnia necessaria sunt, non dico ad solemnitatem; sed ad hoc, vt dicere possimus, aliquem voluisse testari; quomodo enim, Bone Deus, affirmabimus surdum, & mutum voluisse testari, si testamentum à Codicillis, hæredis institutionem à legatis non discernit? Et non dico, quòd non discernat hæc vocabula, testamentum legatum; sed quod ea, quæ per ista vocabula significantur, discernere non potest. Vnde
17 Vant. *in tit. de nullit. ex defectu inhabilitatis num.25.* † dixit, mutos, & surdos à natura furiosis, & infantibus æquiparari, non quòd non habeant intellectum, sed quia in ipsis militat eadem ratio; dicuntur enim carere ratione, & intellectu ex eo, quòd in ipsis deficit operatio intellectus, qui super incognitis non operatur, & hoc ob defectum organi repræsentantis obiectum intellectui; nam licet habeant intellectum, carent tamen ipsius operatione, vnde de illis iudicandum est, prout de illis, qui carent intellectu; idem confirmauit Mascard. *de probat. d. conclus. 1079.*

num.1. & Alciat. *in d.l. apud labeonem num.7. ff. de verbor. signific.* dicit, mutum, & surdum à natura non posse exponere, quid sententiæ, intellectusque habeat: ac ideò Infanti, ac furioso esse similem, & Abb. *in dict. leg. discretis.* dicit voce, & litteris carentem reputari pro mortuo, & talis carere intellectu, intellectu inquam intelligente, & cognoscente, & vt philosophi-
18 cè loquar, † potentia intellectiua actuata; idque e-
19 uidenti ratione probatur, † cùm enim intellectus noster sit tanquam tabula rasa, in qua nihil sit pictum, nihilque sculptum appareat, vt docet Arist. 3.
20 *de Anima capit.2.* † Et omnis nostra cognitio, & intellectio ortum habeat à sensu, vt docet idem Arist. *2. post. capit. vltim.* necesse est, vt ipsemet dicit *1. post. cap.15.* quòd si quis sensus defecerit, & scientiam ali-
21 quam deficere: Sed cum sensus † auditus ad intellectionem sit melior, & potior mediantibus vocibus significatiuis, quàm cæteri sensus, vt optimè docet
22 Arist. *de sens. & sens. cap.1.* † Sermo enim, vt ibidem ait, audibilis existens causa est disciplinæ, iure merito, qui caret auditu, intellectu carere dici potest; absque enim auditu pauca, & illa difficillimè intelligi possunt: Propterea Parisius interrogatus an surdus, & mutus à natura testamentum facere possit, simpliciter, & absolutè non posse respondit *cons.63. num.15. vol.4.*

23 Neque nobis pro supradictorum omnium refutatione obijciatur distinctio, quàm facit Vasq. & ferè omnes contrariæ sententiæ fautores, in qua cum, vt supra dictum fuit, de facto hæc mihi quæstio euenisset, Excellentiss. D. Tarquinius Vrbanus contrariæ partis aduocatus maximam vim faciebat, vtpotè Doctoribus distinguentibus magis adhærendum; quæ quidem talis est Mutus, & surdus à natiuitate, vel habet intellectum, & sensum, vel non habet, si habet, poterit cum licentia Principis testari; si non habet, testamentum facere non poterit: Nam hæc distinctio in casu nostro nulla, & parum concludens semper mihi visa fuit. Primò, quia non solum muti, & surdi à natura, sed etiam loquentes, & audientes, qui sensu, & intellectu carent, factionem testamenti à Principe impetrare non possunt; vnde potius absolutè dicere debebant, iuxta eorum distinctionem, surdos, & mutos à natura, cum licentia Principis posse testari, cui enim dubium, quoscumque mentecaptos, & sensu carentes factionem testamenti habere non posse: quacumque concessione non obstante. Secundò quia Doctores supracitati, qui hanc quæstionem disputarunt, & partem negatiuam simpliciter approbarunt, si in muto, & surdo à natiuitate intellectum, & cognitionem sufficientem ad testandum cum licentia Principis inesse posse iudicassent, potius affirmatiuam opinionem approbassent: negare enim siue mutum, siue loquentem, siue surdum, siue audientem, qui mente, sensu, & iudicio careant, non posse, non obstante quacumque licentia, facere testamentum, est de re indubitabili, sed dubitatur solum, an mutus, & surdus simul à natura sit talis, & talis esse possit circa factionem testamenti, vt testari valeat, & non posse ex multis comprobarunt. Tertiò prædicta distinctio diuersas opiniones non conciliat, nam plerique ex supracitatis, qui partem negatiuam tenent, reddunt rationem; quia nempè surdus, & mutus à natura non potest intelligere factionem testamenti, vt Franc. de Aret. Vigl. Cum. Castr. Ias. Conn. & alij, & sic contradicunt *cap 2 distinction.* de muto, & surdo intellectum habenti. Præterea supracitati, & ferè omnes alij pro parte negatiua ad-

ducti simpliciter declarant *d.l.si mutus, ff. de testam.* qua lege præcipuè nititur contraria opinio, procedere in muto, & surdo ex accidenti, non autem à natura, vel in vitiis disiunctis, & sic quod dicitur de licentia Principis ex hac lege iuxta prædictorum Doctorum interpretationem, nihil facit ad casum nostrum, vnde citati Doctores non cadunt sub aliquo membro distinctionis, ita vt concordentur opiniones, & sic Doctoribus distinguentibus sit magis credendum.

24 Tertiò hæc omnia confirmantur; quia impossibile omninò existit, vt mutus, & surdus à natura possit gesticulationibus, & signis suam voluntatem, circa tamen confectionem testamenti demonstrare, per rationem supra positam: cum non valeat intelligere, quid agat, vnde per consequens, quod ipse non intelligit, aliis per signa demonstrare non poterit: & vt inquit Vigl. quis istas gesticulationes, & signa plenè percipere posset, aut quis talium Interpretibus in tam seria re credat? Quomodo hic testes aduocabit, quomodo legatarios ab hæredibus, testamenta à Codicillis distinguet? ita vt non immeritò dixerit, absurdam semper ipsi visam fuisse opinionem eorum, qui hoc à Principe impetrari posse putant. Vnde cum non possit mentis conceptus exprimere, vt per Paul. de Castr. *in d.l. qui in potestate, §. surdus, ff. de testam.* non poterit signis testari. Nec dicatur posse signis alios contractus facere, de quibus supra suis locis: nam secus est in vltimis voluntatibus, in quibus necessaria est plena cognitio, & explicatio rei, quæ agitur, quæ cognitio in muto, & surdo à natura esse non potest, vt supra dictum fuit; cum didicere non potuerit, fieri testamenta, illisque dari, & auferri bona, substitutiones fieri, fideicommissa, & legata relinqui, quæ sensu visus percipi non possunt: & quis vnquam ex se posset excogitare, homines postquam sunt mortui, & humati, imperare, & rebus eorum legem imponere, eorumque voluntatem adimpleri? Quod non est in contractibus inter viuos, qui simplici consensu perficiuntur; vt in matrimonio, in donatione, in emptione, & rebus similibus: muti enim, & surdi, licet à natiuitate, videri potuerunt vxores duci, easque domi retineri: res dari, ac donari: bona acquiri mediante pecunia, & sic de vno in alium transire: vnde non est mirum in rebus sibi cognitis, posse eorum consensum, & voluntatem signis demonstrare; quod non est in vltimis voluntatibus; quibus mediantibus in vita testantium non fit aliqua nouatio, quæ possit

25 sensui visus repræsentari, ac ideò † testamentum actus subtilissimus appellatur *l. cum antiquitus, C. de testam.* Vigl. *in dict. §. quinimò Instit. de milit. testam. nu. 3.* ac ideò in ipsis non posse testari, prouenit non solum ex iure positiuo, sed etiam ex iure naturali, tanquam à natura incapaces similium dispositionum.

26 Quartò probatur hæc opinio, quia mutus, & surdus à natura non potest testari ad pias causas, per tex. *in d.l. discretis*, vbi dicitur, non posse nec etiam libertatem dare, Bald. *in l. 1. C. de Sacros. Eccles.* Rom. *in d.l. discretis*, vbi etiam Ias. *in 2. limit.* quos melius sensisse, quam Alexand. & Dec. dixit Vasq. *controu. Illustr. cap. 103.* & dictum fuit suprà *in cap. 57.* Si enim non potest testari ad pias causas, non poterit nec etiam factionem testamenti à Principe impetrare: & probatur

27 consequentia; † quia Princeps potest tantum tollere ea, quæ sunt Iuris positiui, non autem ea, quæ sunt Iuris naturalis, *§. sed naturalia Instit. de iur. nat. gent. & ciuil.* sed ea, quæ sunt iuris positiui, ipso iure dicuntur sublata, quotiescumque quis vult testari ad pias causas, vt per Alex. *in l. senium n. 6. C. qui testam. fac. poss. & in l. captatorias ff. de testam. mil.* & tamen mutus, & surdus à natura non potest testari, licet testari velit ad pias causas; ergo impedimentum prouenit à Iure naturali; ergo nec etiam cum licentia Principis mutus, & surdus à natura testari poterit.

Sed, vt magis hæc omnia remanerent confirmata

28 ad contrariorum dissolutionem deueniendum est: † Non obstat igitur text. *in l. si mutus ff. de testam.* Nam primò, secundum intelligentiam nonnullorum, quos tamen non approbo, est correctus, per *dict. l. discretis*, quæ declarauit omnes casus, in quibus mutus testari possit, & alios excludit, & sic etiam Principis licentiam. Secundò respondetur illum text. loqui in vitiis separatis, in mutis nempè, aut surdis, aliter ineptè Iurisconsultus posuisset ibi illam dictionem disiunctiuam, aut, quam intelligentiam ibi secundo loco ponit glosa in illis verbis, vel verius separatum erat

29 vitium. Olim enim, † licet vitia essent separata adhuc non concedebatur illis factio testamenti, *l. octaui, §. Fratris, ff. vnd. cogn.* vbi habetur, surdum non posse facere testamentum: & ita etiam generaliter loquitur text. *in l. qui in potestate, §. surdus, ff. de testam.* vnde

30 olim † surdus non poterat facere testamentum, nisi id à Principe impetrasset, vt *in d.l. si mutus.* Impetratio igitur erat necessaria, etiam si vitia essent separata, vt in surdo tantùm, quod tamen hodie est correctum, cum surdis tantùm per Imperatorem testandi fuerit data potestas, vt *in d.l. discretis.* Prout etiam olim mutus tantùm, licet litteras sciret, adhuc non poterat facere testamentum, vt *in d.l. qui in potestate in §. surdus* generaliter loquente: Et erat ratio secundum

31 Conn. † quia id erat præter formam publico Iure introductam, tantùm enim, ait, nuncupabantur testamenta adhibito familiæ emptore: at mutus verba nuncupationis minimè loqui, nec surdus verba familiæ emptoris exaudire poterat: vnde nec mutus tantùm, licet litteras sciret, nec surdus tantùm poterant de Iure communi facere testamentum, vt *in d.l. oct. §. Fratris, & in d.l. qui in potestate, §. surdus*, nisi tamen & surdus tantum, & mutus tantùm, licet litterarum esset peritus, factionem testamenti impetrasset à Principe, vt *in d.l. mutus.* Vnde secundum Con. & Vigl. o-

32 lim † Princeps permittebat tantùm his mutis, & surdis testamentum facere, quibus hodie absque licentia permittitur, per *d.l. discretis.* Et hoc idem videtur sensisse supradictam glos. in illis verbis. Vel verius separatum erat vitium, & hoc iure non poterat; sed hodie potest. Et quod ille text. loquatur in vitiis separatis placuit etiam Roland. Pasag. *de testam. sub rub. 2. num. 15.* Angel. *in §. item surdus Instit. quib. non est perm. fac. test.* Fulgen. *in d.l. qui in potestate in §. surdus*, & Const. Rog. *in d.l. si mutus sub num. 6.* disiunctiuè pariter illum text. exponit, sicut etiam Dec. *in d.l. discretis num. 3.* & fatentur etiam alij, quos mox citabo in alia responsione.

33 Tertiò igitur respondetur *dict. leg. si mutus*, secundum omnium intelligentiam loqui de muto, & surdo non à natura, sed ex accidenti, glos. *in d.l. qui in potestate, § surdus in verbo surdus*, Rol. Pass. *loc. cit.* Ang. & Fulg. *locis parit. citat.* Io. de Nat. *in d. §. item surdus Instit. quib. testam. fac. poss.* Io. And. *in cap. cum apud de sponsal.* Nicol. *in d. § surdus*, vbi dicit, hodie de muto, & surdo à natura dicendum esse secundum glosam ibi positam, & secundum glosam *in d.l. discretis*, quæ glosæ declarant *d.l. si mutus*, non procedere in muto, & surdo simul à natura, sed ex accidenti; quibus omnibus addendi sunt, qui volunt mutum, & surdum à natura

non

non posse impetrare factionem testamenti à Principe, qui negat *d.l.si mutus*, loqui in muto, & surdo à natura, vt Franc. de Aret. Raph. Cum. Paul. de Castr. Iaf. Mysing. Vigl. Cuiac. Conn. Aret. & Vetrius *loc. sup. cit.*

34 Secundo argumento fuit plenissimè satisfactum supra *in cap. 58.* & addi posset text. *in §. quinimò*, secundum meliorem lectionem loco illius verbi, potest, habere, possunt, ex quo infertur loqui in vitiis separatis; & hanc veram esse litteram dixit Brun. *de sponsal. conclus. 4. sub nu. 7.*

35 Tertium contrarium non solum non obstar, sed hanc optimè probat opinionem, vt supra in quarta ratione; & dictum fuit *in cap. 57.*

36 Ad quartam respondetur Principem posse intestabilem testabilem facere, si tamen intestabilitas, vt ita dicam, iure positiuo inducta sit, vt erat *in d.l. obsides ff. de testam.* non autem si à Iure naturali proueniat, vt in casu nostro, in his enim, quæ sunt Iuris naturalis, Princeps dispensare non potest *leg. 2. §. nec etiam, ff. ear. rer. quæ vsu consf. §. naturali Instit. de Iur. natur. gent. & ciuil.* Nec dicatur per *d.l. discretis* surdum, & mutum simul à natura prohiberi testamentum facere, ergo

37 non per Ius naturale. Respondetur enim † Iure Ciuile interdici etiam prohibita iure naturali; quisnam neget, ne à proposito nostro discedamus, impuberibus, ob nullum animi iudicium, furiosis ob mentis carentiam, factionem testamenti à natura ipsa denegare; quam eisdem Imperator instituit *in §. præterea, & seq. quib. non est perm. facere testam.* denegauit. Et surdum, & mutum à natura cum istis, quoad factionem testamenti æquiparari, supra demonstrauimus; ita vt solus supremus Princeps, qui potest facere, vt surdi audiant, & muti loquantur, talem posset eius omnipotenti manu testamenti factionem donare.

38 Quintò argumento de text. *in l. muto, ff. de l. 3.* respondetur, quod præterquam quod hoc reperitur solum in legatis, & fideicommissis particularibus dispositum, non autem in hæredis institutione, dicta l. procedit in eo, qui aliàs loqui posset, non autem in muto, & surdo, vt per Vigl. *in d. §. quinimò nu. 2. in fin.* & per Mysing. *in d. §. item surdus*, & tradit glos. & Bart. *in d.l. muto.*

39 Ad vltimum argumentum de auctoritatibus contrariis, respondetur primò pro hac parte adesse Doctores longè plures, qui expressè, & in indiuiduo tenent, mutum, & surdum à natura non esse, nec esse posse talem, vt impetrare possit à Principe factionem testamenti: & cum contraria opinio fundetur præcipuè *in d.l. si mutus*, supradictis addendi sunt omnes, qui dictam legem interpretantur in vitiis separatis, vel in muto, & surdo ex accidenti, vt glos. Rol. Pal. Fulg. Io. de Plac. Io. Andr. Nicas. & Imol. *in loc. supra cit.* quibus adiungi potest Ant. Gab. *de sponsal. in tit. qui possunt contrahere sponsalia num. 20.* qui dicit, non esse capaces solemnitatum testamentorum, & sponsalitiorum. Quibus omnibus addo eos, qui voluerunt surdos, & mutos à natura furiosis, & mortuis æquiparari, & vltra Bar. Bal. Alb. Vant. Mascard. de quibus supra *in 2. argum.* ita sensisse dicendum est Corn. *in l. 1. in 10. ff. de verb. oblig.* vbi dixit, mutos, & surdos à natura nihil agere: inter quos pariter connumerandi sunt illi omnes, qui volunt mutum, & surdum à natura non posse testari ad pias causas, vt supra *in 4. argum. & in cap. 37.* Eiusdem opinionis dicendum fuisse eos, qui existimarunt, mutos, & surdos à natura non posse matrimonium contrahere, vt per Bal. Ang. Rom. Corn. *in d.l. discretis*, vnà cum multis aliis, & idem tenuerunt alij *in d.l. ex facto, ff. de vulg. & pupil.* & præcipuè Vert. *nu. 55. & seqq.* quos refert Paris. *in consf. 63. num. 1. & seqq. lib. 4.* qui si dixerunt non posse contrahere matrimonium, licet contrarium ad euitandas fornicationes fuerit dispositum à Summis Pontificibus, *vt in cap. 49.* tantò magis fatendum erit, id voluisse, asserere in testamentis.

40 Secundò dici potest omnes moueri, vel *ex d.l. si mutus*, vel *ex d.l. iure militari ff. de milit. testamento*, iuncto *d. §. quinimò Inst. de test. mil.* quæ iura cum iam huic opinioni non officere demonstrauerim, non debent esse in causa, vt cõtra iura aperta, rationesque clarissimas decidatur; sublatis enim rationibus, auctoritates tolluntur. Præterquam quod Bald *in d.l. discretis n. 3.* incidenter dicit solum, quod mutus non potest hæredẽ instituere, nisi hoc impetrauerit à Principe, vbi apparet illum loqui solum de muto, qui auditum habeat, supra enim *sub nu. 1.* de tali muto loqui cœpit. Et cum Doctores intelligi debeant secundum leges, quas allegant, & ibi Bal. allegat *d.l. si mutus*, iuxta illã intelligi debet, quam nobis nihil officere ostendimus. Decius verò titubanter, & per verbum videtur, hoc asserit, fundans se præsertim *in d. §. quinimò*, quem ad rem non facere supra monstrauimus; & hoc solùm studio contradicendi Iasoni, quem sub nomine modernorum citat, qui sæpè ob hanc causam intellectũ amisit, vt in casu nostro, in quo intellectum, quem habebat muto, & surdo à natura dare voluit, & melius fecisset, si vt plurimum cum ipso Iasone transisset, vt dixit Cagn. *in l. si emancipati n. 67. 71. & 221. C. de coll.* Dilectus autem potius pro nostra sententia allegandus esset. Ponit enim primò regulam mutum, & surdum ex accidenti, si litteras sciat posse testari; & postea subiungit, si litteras nesciat, primum remedium est, vt disponat in Codicillis, secundum remedium, vt hoc impetret à Principe; & si istud secundum remedium est respectu surdi, & muti ex accidenti, qui litteras nesciat: non autem quod surdus, & mutus à natura impetrare possit à Principe factionem testamenti, Ang. l. *in d. tract. de testam.* voluit Alex. præceptoris sui opinionem sequi, vt ipsemet dicit: præterquam quod *in d. §. surdus, Instit. quibus non est permis. facere testamentum*, fuit, & sibi, & Alexand. contrarius, cum nostram sequatur opinionem, & eam veriorem dicat, Alexand. verò, & Vasquez, vnà cum Cyn. & Conn. in allegatis iuribus se fundant, quæ nihil nobis obesse, & alium ipsorum esse sensum, fuit supra clarè demonstratum. Vltra quod Vasquez potest dici sibimet contrarius, cum teneat mutum, & surdum à natura non posse testari ad pias causas: ergo tales vltra ius positiuum, etiam naturale impedimentum habent, quin testari possint; nam in testamentis ad pias causas ius positiuum non attenditur; si igitur impedimentum est naturale: ergo Princeps id dispensare non poterit: prout ita per conformes fuit iudicatum. Quæ omnia fac attentè legas, amice lector, non sunt enim vulgaria, sed ex intimis legum penetralibus, non nisi maximo labore, ac non vulgari ingenij acumine, in lucem reuocata.

41 Sed dum Amicorum hortationibus hunc tractatum vnà cum nonnullis aliis, post multorum annorum tenebras, in lucem edere decreueram ab Vrbe in Patriam rediit D. Ioan. Franciscus Rosa, Eques ordinis S. Michaelis, ac Iuris vtriusque Doctor, eruditissimi ingenij Iuuenis, ac Sidoniæ de Alexandris olim meæ dilectissimæ vxoris Nepos: cui communicato consilio, eidemque patefacta occasione, ob quam hoc opusculum composui, causa nempè impugnandi testamentum surdi, & muti à natura, qui à Principe

F

testandi facultatem impetrauerat statim subiunxit, Rotam Romanam nouissimè coram Virili *in Perusina hereditatis, Mercurij 15. Decembris 1627.* tenuisse, mutum, & surdum à natura à Principe testamenti factionem impetrare posse: dictamque Decisionem manuscriptam statim ostendit, quod certè non paruam mihi attulit admirationem: existimabam enim, casum similem forsan nunquam amplius aduenturum fuisse. Et auctoritas Rotæ contra meam sententiam, ita me terruit; vt de huius tractatus editione valdè dubitare cœperim: sed dicta decisione attentè sæpius lecta, vidi rationibus per ipsam adductis, iam fuisse ni fallor per me plenissimè satisfactum.

Mouetur enim Rota primò, quia mutis, & surdis prohibitum est facere testamentum solum ex Iure positiuo, cui dispensare potest Princeps. Sed imò ius naturale ipsos hac licentia incapaces reddere, demonstratum fuit superius *in hoc capit. 60. vsque ad nu. 23. necnon nu. 24.*

Secundò mouetur Rota per text. *in l. si mutus, ff. de test.* vbi videtur probari mutum, & surdum à natura, posse à Principe factionem testamenti impetrare, vt tenuerunt multi citati *in principio dicta decisionis, vers. si muta, & surda.* Verum huic textui, ac nonnullis aliis similibus fuit responsum supra *in eodem cap à nu. 28. vsque ad num. 34.* & auctoritates à Rota citatas non obstare ostensum fuit *nu. 39. & 40.*

Tertiò mouetur distinguendo, quod aut intelligunt, quod agunt, & à Principe possunt impetrare factionem testamenti, aut non intelligunt, & procedit contraria opinio, vt *in versic. nec facit* Sed hanc distinctionem nil prorsus concludere, & aliter intelligendos esse Doctores pro parte negatiua allatos, demonstratum fuit hoc *eodem cap. nu. 23.*

Quartò Rota dicit, Legem militibus surdis, & mutis concedere auctoritatem testandi nutibus, *l. iure militari, ff. de milit. testam.* si igitur id facere possunt Castra; & Principes id facere poterunt. Sed huic argumento plenissimè satisfactum fuit supra *in cap. 58.*

Quintò adducit in argumentum, quod muti, & surdi possunt esse testes. Id tamen ob diuersitatem rationis nullo modo concludit, vt *in cap. 64.*

Et demum Rota allegat mutos, & surdos à natura posse matrimonium contrahere: sed hinc non sequitur, posse testamenta condere ex rationibus, de quibus supra, & de quibus *in cap. 49.*

Ac propterea in eadem persistendo opinione, à decreta editione recedere minimè volui. Imò vt facilius hinc inde allatas rationes vnusquisque perpendere valeat; supradictam decisionem hic imprimendam curaui.

Perusina Hæreditatis.

Mercurij 15. Decembris 1627.

Coram Eminentissimo Virili.

RESponderunt DD. non constare de inualiditate testamenti quondam Olimpiæ de Ceneciis, licet enim surda, & muta à natiuitate non possit facere testamentum, *l. discretis, C. qui testam. facere poss. §. idem surdus Instit. quib. non est permis. fac. testam.* Paris *cons. 63. num. 15. lib. 4.* Gomez. *ad l. taur. 3. num. 6.* Nepos à Monte Albano *in tract. de except. art. 20. num. 10.* tamen cum ista inhabilitas ad testamenta proueniat ex dispositione *d. l. discretis*, & sic meri Iuris positiui non naturalis, si muta, & surda à natiuitate sit intellectus capax, ita vt nutu, & signis benè intelligat quid agat; illa inhabilitas auctoritate Papæ tollitur, & testari potest, *l. qui in potestate, §. surdus, & mutus, l. si mutus. ff. de testam.* glos. *in d. l. discretis in verb. qui in pœnitus, vbi Cin. in princ.* Bald. *n. 2.* Salic. *n. 1.* Roman. *in princ.* Corn. *n. 5.* Alex. *n. 4.* Tiraq. *de priuil. pia causa priuil. 8.* Vasq. *de success. progress. lib. 1. §. 1. n. 171.* Dilect. *de art. test. tit. de his, qui non habent testam. fact. caut. lib. 1. n. 3.*

Vnde cum Gregorius XV. felic. record. commiserit Vicario Perusino, vt quatenus dicta Olimpia capax sit, approbat, & confirmet eius testamentum, consequenter data intellectus capacitate, auctoritas Papæ tollit inhabilitatem Iuris positiui, & substinetur testamentum.

Nec facit, quòd aliqui Doctores teneant, quod muti, & surdi à natiuitate etiam intellectu capaces, non possunt testari, ex quo æquiparentur defunctis, siue Infantibus, & furiosis, & ideò ex defectu consensus excluduntur à facultate testandi; nec Principis licentia suffragari possit; cum muti, & surdi à natiuitate non agnoscant quid sit testamentum, & hæredis institutio, & rogitus Notarij, & ideò non possint licentiam, & facultatem à Principe impetrare; quia fuit responsum illos loqui, vel in casu incapacitatis intellectus; quando non adest licentia Principis, vel si adest licentia Principis concurrit incapacitas, & defectus intellectus, & sic obstaculum Iuris naturalis, at vbi in simul datur capacitas, & licentia Principis, verior, & magis receptior est opinio, quod testamentum surdi, & muti à natiuitate valet, Alex. *in l. fin. n. 9. & seq. ff. de testam. milit. in d. l. discretis n. 4. C. qui testamenta facere poss.* vb. Dec. *n. 4.* Tiraq. *dict. priuileg. 9. versic. sunt qui has opiniones,* Vasq. *controu. illustr. lib. 3. cap. 103. n. 6. & 7. & de success. progress. lib. 1. §. 1. nu. 172.* & in istis intellectu capacibus, & habentibus vsum rationis, ac intelligentibus signis, & nutu quidquid agitur, cessat ratio, quod deficiat consensus, & æquiparentur defunctis, Infantibus, & furiosis, & ideò de licentia Principis, quæ tollit inhabilitatem prouenientem de Iure positiuo, poterunt validè testari; nam vbi muti, & surdi à natiuitate percipiunt, quæ gerunt, æquiparantur maioribus, & loquentibus, Bart. *in l. mutus ff. de acquir. hered.* Alciat. *in l. 1. n. 51. ff. de verbor. obligat.* Vasq. *de succes. progress. d. l. 1. §. 1. n. 172.* vbi refert de quodam figurando Valisoletano à natiuitate muto, & surdo perspicacissimi ingenij, qui nutu, & signis omnia intelligebat, prout quælibet persona sagax, sicuti enim lex mutis, & surdis militibus dum sunt in Castris, concedit facultatem testandi nutibus, & signis, *l. iure militari, ff. de testament. milit.* ita, & Princeps si mutis, & surdis habet vsum rationis, potest hoc ei concedere, cum sit lex animata in terris, Vasquez *de success. progress. d. §. 1. n. 169* & ideò huiusmodi muti & surdi capaces possunt esse testes, Faber *in §. testis Institut. de testament.* possunt ingredi religionem, & profiteri, Alberic. *in l. vbi non vox n. 1.* & ibi Cagnol. *n. 1. & 2. de reg. iur.* Angel *in d. l. discretis n. 2.* Sanch. *super decalog. lib. 7. cap. 12. n. 32.* Et possunt contrahere matrimonium *capit. cum apud de sponsalib.* Cagnol. *in dict. l. vbi non vox nu. 1* Couarr. *de sponsalib. 2. part. capit. 4. in princip.* Sanchez *de matrimonio lib. 1. disput. 8. n. 12.*

De capacitate autem Olimpiæ testatricis videtur satis constare, cum illa probare debeat per signa, & nutus, ac demonstrationes; fuerunt enim conuocati septem testes domestici, Notarius, ac quinque Sacerdotes, qui diu, confessionem audierunt, & Sacramenta administrauerunt, ac etiam Iudex; ita vt domestici, & sacerdotes ob solitam conuersationem essent

essent experti, & practici de signis, & demonstrationibus ipsius Olimpiæ, & ex numero, & qualitate personarum omnis sinistra suspicio excluditur, cum non promisissent, vt conficeretur Instrumentum testamenti, si sufficientia signa, & coniecturæ testandi non adfuissent, Dec. *cons. 102. nu. 27.* Surd. *cons. 132. n. 24.* & fuit dictum *in Rauennatensi pecuniaria 6. Nouembris 1624. coram Reuer. D. meo Merlino*, & ex vocatione, ac interuentu domesticorum, vt Sacerdotum, qui signa, & demonstrationes mutæ, & surdæ soliti erant intelligere fuit seruata forma requisita in testamento illius, vt apparere posset de capacitate, ac voluntate surdæ, & mutæ per signa. de qua per Bart. *in l. mutum num. 2. & 3 ff. de acquir. hered.* Benedict. *in capit. Raynutius verf. mortuo testatore nu. 366. de testam.* Neuizant. *consil. 64. nu. 1.* Bellam. *cons. 8. nu. 38. & seq.* signa enim data per testatricem videntur esse concludentia; quia hæredes solos instituos, & non alios amplexa fuit cum signis denotantibus institutionem hæredis, ac digitis quantitatem legatorum demonstrabat, & dum de orphanis intelligebat vestem ceruleam, quo colore orphani induebantur amplectebatur, & testes benè informati de illius capacitate, & sagacitate, & de voluntate deponunt, & vlterius concurrit auctoritas Vicarij Iudicis delegati, qui pro capacitate pronunciauit, cuius arbitrio admodum standum videtur, Abb. *in cap. cum apud in fin. de sponsal.* Paris. *cons. 63 num. 8. lib. 4.* Sanchez *de matrimonio decl. lib. 1. disput. 8. nu. 12. versic. poterit autem Iudex*, & cum testamentum ritè, & rectè, ac prudenter reperiatur factum, sustinetur etiam si posset dubitari, an mutus, & surdus haberet sensum, & intellectum, nunc ex actu benè gesto arguitur, quod capacitas concurrit, Vasquez *controuers. Illustr. lib. 3. cap. 103. num. 6.*

Non obstat, quod licentia Principis suffragetur in testamento faciendo, secus hic in testamento iam facto, Veral. *decis. 258. par. 3.* quia procederet, si fuisset posita facultas faciendi testamentum; sed hic fuit facta expressio Papæ, quod testamentum erat factum sub beneplacito Apostolico, & fuit posita confirmatio à Papa, apposuit Ecclesia quatenus dicta Olimpia sit capax, vnde verificata capacitate, confirmatio & facultas data à Papa comprehendit etiam testamentum iam factum, cum de voluntate Papæ concedentis appareat, Castrens. *in l. si iam facta nu. 2. ff. de condit. & demonstrat.* Alexand. *consil. 95. nu. 8. lib. 7.* Surd. *consil. 461. num. 20. & seq.*

Nec placuit DD. intellectus, quod ista clausula apposita in confirmatione, quatenus Olimpia sit capax, intelligitur de capacitate Iuris, & sic quatenus mutus, & surdus habet testamenti factionem, quia Papa intellexit de capacitate doli, & discursus, ac intellectus, ex nutu, & signis, iuxta materiam subiectam; nam si narratur defectus surditatis, & mutitatis à natiuitate, inepta fuisset restrictiua ad capacitatem Iuris, cum Papa non esset in Iure, & confirmatio esset superflua, & præsertim cum Greg. XV. Felicis record. esset Iuris Consultus Eminentissim. & fuerit Rotæ Auditor Primarius; ita vt dispositionem Iuris benè intelligeret.

Gratia confirmationis non videtur subreptitia, quia narrata, in quibus verisimiliter Papa se fundauit, probant testes, nempè quod hæredes institutos diligebat, quibus transmittebat triticum, & vinum, & quod signis patefaciebat voluntatem, vt illi essent sui hæredes, & cum Papa se restringat ad capacitatem, & in ea fundet gratiam, satis est illam esse veram, Popillen. *ad decis. 7. de rescript. in nou.* Rot. *decis. 697. num. 3. par. 2. recent.* Ang. Aret. *consil. 107. num. 6. & 7.* Seraph. *decis. 1432. nu. 9.* Cassador. *decis. 12. nu. 15. de præbend.* non enim omnis subreptio vitiat gratiam; sed ea, quæ dolosè fit ad mouendum Principem, Puteus *decis. 27. num. 1. lib. 3.* Algid. *decis. 4. nu. 1.* Seraph. *decis. 1007. num. 6.*

Non obstat, quod sententia Vicarij delegati fuerit sub die 10 Maij, & accessus Iudicis appareat sub die 12. & sic fuerit post sententiam, tum quia sententia fundatur in testibus, & quoad iustificationem dicit, & præsertim, vnde applicatiuè loquitur; tum quia accessus sit actus reiterabilis præsumitur pluralitas, & quod alter accessus antea interuenerit, Seraph *decis. 115. numer. 1. & 2.* Alciat. *reg. 3. præsumpt. 42. numer. 1. & seq.* Greg. *decis. 282. num. 7.* tum quia Vicario delegato non fuit iniunctum à Papa, vt faceret accessum.

Non obstat nullitas sententiæ dicti Vicarij, quia ex fide Procuratorum Collegiatorum Perusiæ cedulæ publicantur aliis diebus subsequentibus, qui stilus attenditur ad euitandam nullitatem sententiæ, vt *in Ferrarien. decim. 21. Aprilis 1621. coram bon. mem. Vbaldo*; & quatenus adesset nullitas intrat Clementina Auditor, cuius vigore Rota potest exequi gratiam Papæ.

Non obstat, quod hæredes instituti essent filij Curatoris, quia licet aliqui teneant, quod curator non possit institui hæres ab eo, cuius curam gerit, Menoc. *cons. 1073.* Marta *voto Pisano 198. num. 5. & 6.* tamen contraria opinio est verior, maximè quando cessat suspicio fraudis, vel metus, prout hic Colum. *consil. 42.* Peregr. *cons. 59. lib. 6.* vltra quod hic non fuit institutus Curator, sed filij Curatoris, in quo casu non loquitur, nec Menoch. nec Marta.

Non obstat, quod versemur in muliere septuagenaria, quia stante capacitate intellectus mulier quoque habilitatur ex priuilegio Principis, Dec. *in reg. 2. num. 5. & 6. de reg. iur.*

Non obstat, quod essent citandi venientes ab intestato, Paris. *consil. 63. num. 11. lib. 4.* quia Paris. loquitur in substituto, qui habet ius ex causa de præterito radicatum in testamento, sicut est in venientibus ab intestato, qui habent solum ius in spe, quod non est considerabile, cum vnicuique sit data libera facultas disponendi de rebus suis, Dec. *consil. 507. num. 2.* Seraph. *decis. 325. num. 24.*

Et ita vtraque parte informante fuit resolutum, &c.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus ex accidenti, si litteras sciat, potest facere testamentum, & quid si litteras nesciat, an saltem id à Principe impetrare possit, & num. 2.*

3 Lex si mutus, ff. de testam. *quomodo debeat intelligi secundum Vigl. & Conn. & quomodo secundum aliorum communem interpretationem vt num. 5.*

4 *Mutus, & surdus ex accidenti an possit plenè suam voluntatem demonstrare circa testamenti factionem, & numer. 7.*

6 Lex iure militari, ff. de mil. testamento, & §. quinimò Institut. de testam. mil. *quomodo intelligatur à Vigl. & Conn. & quomodo communiter ab aliis.*

8 *Legatum nutu relinqui potest, & quomodo id procedat.*

9 *Ad pias causas nutu testari potest, & in quibus terminis.*

Mutus, & Surdus ex accidenti litterarum ignarus, an testari possit cum licentia Principis.

Cap. LXI.

Probauimus, ni fallor, *in cap. praeced.* mutum, & surdum à natura non posse testamentum facere, nec etiam cum licentia Principis, modo videndum est, an saltem mutus, & surdus ex accidenti possit id
1 à Principe impetrare. † Loquor de muto, & surdo ex accidenti, qui litteras nesciat, si enim litteras sciret posset manu propria scribendo, testari absque vlla licentia, vt expressè habetur *in l. discretis, Cod. qui testam. fac. poss* & dictum fuit supra suo loco.

2 In qua difficultate omnes Doctores affirmatiuam amplexi fuerunt sententiam, Viglio, & Connano excepto, Vigl. *in §. item surdus Instit. quibus non est permiss. facere testam.* Conn *lib. 9. comm. iur. ciuil. cap. 4. nu. 5. & c 5 num. 4.* vt enim dictum fuit supra *in cap. praeced. in secunda impressione ad primum argumentum*, existimant illud, quod dicitur *in l. si mutus, ff. de testament. de impetratione licentiae* procedere in illis solum casibus, in quibus hodie de iure communi ex dispositione *d. l. discretis*, licitum est surdis, & mutis facere testamentum, hoc est antiquitus surdus non poterat facere testamentum *l. octaui, §. Fratris ff. vnd. cogn. l. qui in potestate, §. surdus, ff. de testam.* sed erat necesse, vt id à Principe impetraret, vt *in d. l. si mutus.* Hodie tamen id ei permittitur, per *d. l. discretis.* Provt mutus etiam, licet litteras sciret, non poterat olim testari *dict. §. surdus*, vt Connan. declarat;
3 sed erat necessaria Principis licentia † *dict. l. si mutus*, quod hodie facere potest manu propria scribendo absque alia licentia, vt *in d l. discretis.* Et in summa volunt, vt illud, quod dicitur *in d. l. si mutus*, de impetranda licentia, procedat in illis solum casibus, in quibus mutis, & surdis testari olim non erat permissum; sed hodie per Imperatorem ipsis fuit concessum *in dict. leg. discretis*; qui voluit hanc generalem licentiam dare, quam petentibus olim Principes dabant in illis casibus particularibus. Qua interpretatione stante, sequitur, vt mutus, & surdus simul ex accidenti, qui litteras nesciat, & mutus pariter tantùm, qui litterarum sit ignarus, non possit testari, nec etiam cum licentia Principis; cum *d. l. si mutus*, secundum hanc interpretationem in his non loquuntur casibus, in quibus de iure communi testari non est permissum, per *d. l. discretis.*

4 Secundò mouetur Viglio, quia impossibile est, mutum, & surdum simul posse signis suam demonstrare voluntatem; quis enim pleuè illas gesticulationes percipere posset, & quomodo testamenta à codicillis, legatarios ab haeredibus distinguere.

Quibus tamen non obstantibus, contrarium cum
5 communi sententia dicendum esse crederem. † Et moueor primò, per *d. l. si mutus*, vbi habetur, mutum, & surdum testamenti factionem à Principe impetrare posse: illa namque interpretatio, vt citatus textus debeat intelligi de muto litterarum tamen perito, est omnino diuinatiua, imò impossibilis; cum antiquitus nondum esset facta illa distinctio, an mutus litteras sciret, vel ignoraret, quam fecit postea Imperator *in d. l. discretis*, imò cum *dict. l. mutus*, veniat declaratiuè ad legem praecedentem, debet intelligi secundum terminos *dictae legis praecedentis*: vbi dicitur, surdum, & mutum non posse facere testamentum: sequitur *dicta l. si mutus*, nisi à Principe hoc impetrauerit; hoc est, nisi mutus, & surdus factionem testamenti à Principe impetrauerit; non autem nisi surdus, & mutus litterarum peritus impetrauerit factionem testamenti; esset enim diuinatio, & alteratio terminorum legis praecedentis, quam supplet *dicta lex si mutus*: vnde potius generaliter venit intelligenda, vt mutus, & surdus ex accidenti tamen, de quibus necessario loquuntur dictae leges, vt *in capit. praeced.* fuit ostensum, possit factionem testamenti à Principe impetrare: quod si olim concedere poterant Principes, & hodie poterunt, etiam si *dicta lex discretis* esset correctiua *dictae legis si mutus*, cum ea, quae sunt iuris positiui, tollere possint Principes.

6 Secundò moueor, per text *in §. quinimò Instit. de milit. testamento, & in l. iure militari, ff. eod.* vbi probatur, milites mutos, & surdos, ex accidenti tamen, provt loquuntur dicta iura, de quo *in cap. 59.* posse facere testamentum, si igitur hoc concedere possunt castra, & Princeps poterit. Nec dicatur secundum Vigl. & Con. *locis citat.* esse dicta iura intelligenda, vt possint testari iure militari, in casibus tamen, in quibus de iure communi testari possunt surdi, & muti, nam intelligere illa iura in mutis, & surdis litterarum peritis, de quo in ipsis, ne verbum quidem, est expressè diuinate, imò litteram ipsam violare, vt fuit dictum *in dict. cap. 59.*

7 Tertiò moueor, quia nulla ratione mihi impossibile iudicatur, vt mutus, & surdus ex accidenti, licet sit litterarum ignarus possit suam signis demonstrare voluntatem: Et primò de muto tantùm litterarum perito, qui pariter secundum supradictos non posset à Principe factionem testamenti impetrare; cum hodie de iure communi testari non possit, per *dictam legem discretis*, nulla videtur dubitatio; nam factis signis coram Notario, & testibus posset interrogari, an vellet his signis hoc asserere; & si annueret, clara eius esset intentio, si verò negaret, iterum posset interrogari, donec manifesta fieret eius voluntas. Maior certè videtur difficultas in mutis, & surdis simul ex accidenti tamen: Verum, cum iam sciant, licitum esse testari, & de suis bonis ad libitum post mortem disponere, legando, instituendo, substituendo; de facili testes eorum signa, & gesticulationes notas habentes, cognoscere ac iudicare poterunt, ad quos velint post eorum mortem bona deuenire; praecipuè si praesentem haberent haeredem, vel legatarium: ea enim, quae quis cognoscit, intelligit ac in mente retinet, non est ita difficile, vt praedicti duo Doctores existimant, aliis signis, & gesticulationibus aperire; imò facilè admodum videtur: quae non militant in surdis, & mutis à natura, qui, cum necessarium sit, ipsos ignorare, testamenta fieri posse, aliis bona post mortem vltimis voluntatibus relinqui, fieri institutiones, legata, fideicommissa, conuocandos esse testes, Notarium, & similia, non poterunt, circa ea, quae ignorant, eorum voluntatem demonstrare, vt supra *in cap. praeced.* fuit dictum. Nec dicatur hanc videri captatoriam voluntatem: nam ob hanc praesumptionem, & dubietatem lex disposuit, mutos litterarum ignaros, non posse testari, sed hinc non sequitur, vt Princeps ipsis testandi licentiam dare non possit; & occurrere dubietati mediantibus interpretibus eorum gesticulationes notas habentibus, cùm id non cadat sub impossibili, vt in mutis, & surdis à natura.

8 Vlterius certum est legatum nutu relinqui posse, *leg. nutu, ff. de leg. 3.* quod tamen omnes intelligunt, si aliàs loqui ille sciat, vt *in cap. praeced.* & ideò mutus, & surdus à natura id facere nō potest: & rationē dicunt, quia

quia ille, qui mediante auditu aliquid scit, permittatur illud idem signis demonstrare; quod denegatur illis, qui illud auditu addiscere non potuere: vnde cum muti, & surdi à natura ob carentiam auditus, & testari homines posse, & modum testandi ignorare, necessarium sit, non possunt nec etiam cum licentia Principis facere testamentum; sed mutis, & surdis ex accidenti, qui hæc omnia fieri posse sciunt, cur non poterit Princeps concedere licentiam testandi signis? Et eandem respicit distinctionem, quod dicunt, mutum, & surdum à natura non posse testari ad pias causas; & tamen nutu ad pias causas testari posse, post alios docet Tiraq. *de priuil. pia causa priuil. 8.* vbi testatur de veriori, & communiori opinione; & ratio differentiæ nulla alia est, nisi quia, qui scit testari, & legari licitum esse, signis suam potest demonstrare voluntatem; sed mutus, & surdus à natura, cum hæc auditu addiscere non potuerit, non potest eius consensum super incognitis patefacere: prout potest mutus, & surdus ex accidenti; qui factionem testamenti non ignorat; ac ideò mirum non est, ipsi posse Principem testandi potestatem concedere. Et hanc opinionem tenuerunt multò magis illi, qui volunt etiam mutum, & surdum à natura posse impetrare factionem testamenti à Principe, insuper alij, qui tenent expressè dictam legem si mutus procedere in muto, & surdo ex accidenti: necnon illi, qui volunt mutum, & surdum à natura non posse impetrare factionem testamenti à Principe, idem concedunt in muto, & surdo ex accidenti, de quibus omnibus *in capit. præced.* & vt vno verbo dicam, id omnes fatentur, Viglio, & Connano excepto.

SVMMARIVM.

1 L. ex facto, ff. de vulg. & pupil. *procedit de iure antiquo.*
2 *Substitui potest hodie filijs impeditis etiam directè.*
3 L. humanitatis, C. de Imp. & aliis substit. *an habeat locum in muto, & surdo à natura, & negatiua opinio quibus nitatur fundamentis numer. 4. quibus respondetur num. 6.*
5 *Mutis, & surdis posse exemplariter substitui, qui teneant, & quibus rationibus.*
7 *Surdis tantum exemplariter substitui non potest.*
8 *Mutis tantum litteras scientibus exemplariter substitui non potest.*
9 *Nec pariter surdis, & mutis ex accidenti, si litteras sciant.*
10 *Mutus, & surdus simul ex accidenti, si licentiam testandi à Principe impetrauerit ipsi exemplariter substitui non potest; & quid in muto, & surdo à natura, num. 13.*
11 *Muto, & surdo militi ex accidenti etiam litteras ignoranti exemplariter substitui non potest.*
12 *Muto, & surdo filios habenti exemplariter substitui non potest: & facta expirat.*
14 *Muto, & surdo, qui loquelam recuperauerit, exemplariter non potest substitui, & prius facta expirat.*
15 *Exemplariter substituens, quas personas substituere debeat.*

Mutis, & surdis an possit exemplariter substitui.

Cap. LXII.

1 TExt. *in l. ex facto ff. de vulg. & pup.* ponit casum, in quo quis exemplariter muto substituerat cum Principis licentia; ex quo tex. desumitur muto exemplariter non posse substitui. Verum animaduertendum est id locum sibi vendicare de Iure Digestorum, secundum quod filio puberi absque licentia Principis substitui non poterat, etiam si filius ad testandum non esset habilis; sic namque communiter ab interpretibus text. prædictus declarari solet; licet aliqui contradicant; Hodie verò de Iure Codicis, † filius,
2 qui testari non valent, etiam directè substitui potest; vt declarat Bart. *in d. l. ex facto in prima oppositione*, & probatur *in l. humanitatis, C. de Imp. & aliis substitutionibus*; vbi dicitur Patrem filio, & filiæ mentecaptæ ad exemplum pupillaris substitutionis, posse directè substituere: quæ substitutio vti inuenta ad exemplum pupillaris, exemplaris appellatur. † Sed cum *dicta l.*
3 *humanitatis* loquatur in mentecaptis, dubitant Doctores, an etiam de mutis, & surdis possit intelligi. Et negatiuam sententiam secuti fuere Ioan. Andr. *in capit. Raynutius de test.* Angel. tam *in d. l. ex facto*, quàm *in d. l. humanitatis*: & post alios latè Vasq. *controu. illustr. cap. 37 sub n. 9. vers. sed nobis*: qui contrariam opinionem, nempè affirmatiuam, & communem, sæpè ridiculam appellat; imò enormem, impiam, inhumanam, ne-
4 fandam: † Et licet id ex pluribus demonstrare conetur, omnia tamen vnico, & non vero nituntur fundamento: nempè surdos, & mutos esse, ac esse posse sanæ mentis, ac ideò, dicit ipse, eorum dispositiones ab alieno arbitrio pendere non debent. Impium, & inhumanum est, vt de fortunis hominis sanæ mentis alter, eo inscio, & inuito disponat. Et si quis ad acceptandam hæreditatem, etiam opulentam, cogi non potest, cur ad eam alteri relinquendam cogi poterit? Et si hanc substitutionis speciem volumus beneficium appellare, certum est beneficium non conferri in inuitum.
5 Contrariam tamen sententiam omnes communiter secuti fuere Bart. *in dict. l. ex facto*, Bald. *in l. humanitatis*, Albert. *in repetit. rubr. vulgar. & pupil. in digestu*, Paul. de Castr. Coras Corn. cæterique scribentes *in d. l. humanitatis*, Couar. & Imol. *in dict. cap. Raynutius*, Alex. *in d. l. ex facto num. 40.* vbi post alios Ias. *num. 39.* Fab. *in §. qua ratione, Instit. de vulg. & pup.* qui omnes de communi testantur, vnà cum pluribus aliis, quos Vasq. citat *loc. cit. nu. 9.* qui & ipse fatetur hanc communem esse opinionem Mich. de Grass. *de success. §. testamentum quæst. 30. numer. 2.* Odd. *de compend. substit. in prælud. part. 4. quæst. 7. versic. muto similiter*, Menoch. *consil. 303.* Frentac. *de substit. par. 3. cap. 4. num. 7.* Intrigl. *de substit. cent. 2 quæst. 25. & seqq.* plures alios citat nouissimè Fusar. *de substit. quæst. 183. num. 3.* Mouentur omnes, quia *d. l. humanitatis*, licentiam concedit parentibus testandi pro filiis, qui ob defectum intellectus testari non possunt; at tales sunt muti, & surdi, ergo, &c. & licet de ipsis non fiat expressa mentio *in d. l. humanitatis*, ex identitate tamen rationis dicuntur comprehensi.

Nec obstat, quod respondet Vasq. *d. l. humanitatis* concedere licentiam, vt Pater possit testari pro filiis, qui testari non possunt ob defectum intellectus, non autem pro filiis, qui ex aliquo morbo corporali testa-
6 menta facere non possunt. † Replicatur enim (& hoc modo tolluntur omnia Vasq. argumenta) quod muti, & surdi non possunt testari ob defectum intellectus; nam licet habeant intellectum, carent tamen intellectu operatiuo quantum ad ipsam testamenti confectionem; cum enim quid sit testari non intelligant, respectu confectionis testamenti dicuntur carere intellectu, ac ideò in hoc furiosis æquiparantur, *l. dabimus, §. fin. cum l. seq. ff. de priuil. credit.*

Et quemadmodum furiosis potest exemplariter substitui, ita dicendum est in mutis, & surdis à natura ob eandem rationem carentiæ intellectus, si non simpliciter, saltem respectu rei, de qua agitur, & sic respectu confectionis testamenti. Tales autem esse mutos, & surdos quantum ad confectionem testamenti, probauimus supra *in cap.60. num. 16. & seqq.* ac ideò nec etiam à Principe posse impetrare factionem testamenti, contra Vasq. Quo attento, non sequuntur absurda impietatis, & iniquitatis, vt quis disponat de bonis hominis sanæ mentis, vt Vasq. existimauit.

7 Hæc tamen communis sententia plures recipit limitationes, & sit illa prima; id non procedit in surdis tantùm, qui cum hodie *per d.l.discretis, C. qui testam.facere poss.* testari valeant, cessat ratio *d.l.humanitatis.*

8 Secundò limitatur in muto tantùm litteratum perito, qui cum propria manu scribendo possit facere testamentum, vt *in dict. leg. discretis*, non est, quod ei exemplariter substituatur.

9 Tertiò limitatur in muto, & surdo simul ex accidenti, qui pariter litteras sciat, cui ab Imperatore *in dict.l.discretis*, fuit data testandi potestas.

10 Quartò cum exemplaris substitutio cesset cessante impedimento, vt *in d.l.ex facto, & in d.l.humanitatis*, limitanda erit supradicta conclusio, si mutus, & surdus ex accidenti à Principe impetrasset potestatem testandi, quod fieri posse contra Vigl. & Conn. probauimus supra *in cap.præcedenti.*

11 Quintò limitatur in milite effecto muto, & surdo ex accidenti, qui licet litteras nesciat, adhuc testari potest, *l.Iure militari ff.de mil.testamento, §. quinimò Instit.eod.* ante tamen causariam missionem, & adhuc in numeris manens, vt supra probaui *in cap.59.* cui tunc propterea exemplariter substitui non posset.

12 Sextò limitatur si mutus, & surdus cuiuscumque generis filios suscepisset, tunc enim expirat exemplaris substitutio, vt *in d.l.ex facto.*

13 Septimò si quis tenere vellet mutum, & surdum à natura posse impetrare factionem testamenti à Principe, si eam impetrasset dicere etiam deberet exemplarem substitutionem expirasse; id tamen fieri non posse tuemur supra *in cap.60.*

14 Vltimò limitatur si hæc vitia cessarent, vel ope medicorum, vel omnipotentis Dei auxilio, cessante etiam impedimento, cessat substitutio exemplaris, vt *in d.l.ex facto, in d.l.humanitatis.*

15 Et in casibus, in quibus posset fieri exemplaris substitutio priùs substituendi essent filij, & ipsis deficientibus, fratres, & sorores, illisque non existentibus, alij ad libitum substitui possent, Odd. *de comp.par.4.quæst. 8.in prælud.* Menoch. *de subst. par.3.cap.5 num.5.* Intrigl. *de substitut.cent.2.quæst.33.* Gall. *de except.success. tit.4.except.20. num.69.& seqq.par.2.* Fusar. *de substitut.quæst.189.num.1. & seqq.* an autem omnes sint æqualiter substituendi, docent supracitati Doctores; vti enim extra nostram materiam prætermitto.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, vel surdus non potest esse Iudex, & tantò magis, si sit mutus, & surdus simul.*
2 *Mutus, & surdus non potest esse arbiter.*
3 *Surdus tantùm non potest esse Iudex.*
4 *Mutus tantùm non potest esse Iudex.*
6 *Compromissum factum in mutum, & arbitrum, non formatur iuramento.*
7 *Mutus, & surdus potest esse arbitrator, & de ratione; licet aliqui contra vt num.10. intellige vt num 9.*
8 *Compromissum factum in mutum vti arbitratorem, valet.*
11 *Mutus, & surdus, si quis euadat post factum in ipsum compromissum, an possit iudicare, & num.seqq & quid si sit litterarum peritus num.15.*
12 *De cæco ad mutum, & surdum, quantum ad munus iudicandi, non est bona illatio.*
13 *Cæcus iudicandi officio fungitur, secus tamen est in muto, & surdo, vt num.4.*

Mutus, & surdus an possit esse Iudex.

Cap. LXIII.

IN superioribus capitulis vidimus an muti, & surdi possint contrahere, necnon an testamenta facere possint; nunc videndum restat, an possint esse Iu-

1 dices: † sed tales iudicandi officio non fungi, probat tex. *in l.cum Prætor, §. non autem omnes, ff de iudic.* vbi hæc ponuntur verba. *Non autem omnes iudices dari possunt ab iis, qui Iudicis dandi ius habent, quidam enim lege impediuntur, ne iudices sint, quidam moribus, quidam natura. Natura, vt surdus, mutus, & perpetuò furiosus, & impubes, quia iudicio carent.* Et *in can.tria 3 quæst 7.* habetur, *tria sunt, quibus aliqui impediuntur, vt Iudices non fiant, natura, vt surdus, & mutus, & qui perpetuò furiosus est, & impubes:* & hoc idem tradit la *ob.sent.de ordin.iudic.num. 4.* Neap. à Montal. *de except.artic.3.n.21* Ioan. Monach. *de defens vir.in tit.contra Iudices num.6.* Sebast. Medic. *de fortuit.casib.par.2.quæst.6.nu.61.* Marant. *in suo specul.par.6. vers sententia num.98.*

2 Quod ampliatur procedere etiam in arbitris, vt nempè nec arbitri esse possint, vt est text. *in leg.sed etsi, ff.de arbitr.* & hoc quia iudicare non possunt *l.1.ff. de accept.arbitr.* Aretin. *in §.pen. numer. 17. Institut. de except.* Lanfr.de Oriam *de arbitr.par.2 num.20.* Ioan. Baptista *de arbitr.lib 4. cap. 14.* Ioan. Baptista de S. Blasio *de arbitrat.& arbitrar.num.26.* Molin. *de Iustit.tom.5.tractat.5. disput.39.num.5.*

3 Quæ omnia declarantur procedere etiam in surdo tantùm, per *d.l.sed etsi, §.1.* & docet Io Bapt. de S.Blasio *loc.cit.num.28.* Blanc. *de comprom.quæst.2.num.28.*

4 Secundò idem intelligi in muto tantùm, per eundem text & tradit Blanc. *loc.cit.nu.27.*

5 Vnde tantò magis id asserendum veniret, si vitia essent vnita, vt per Blanc. *loc.citat.nu 29.* & tradit Ioan.

6 Baptista de S Blasio *loc.cit.* † Quod adeò verum est, vt compromissum factum in mutum, vel surdum, vti in arbitrum, non firmetur iuramento, vt per eundem Io.Bapt.de S.Blasio *loc.cit.n.27.* impedimentum enim est ex parte ipsius muti, & surdi, qui à lege iudicare prohibentur, vnde partes eorum iuramento legem ipsam tollere non possunt.

7 Limitatur modo supraposita conclusio, vt licet surdus, & mutus tantùm, & mutus, & surdus simul non possint esse Iudices, nec Arbitri, arbitratores tamen esse possint, ita in terminis tradit Ioan. Baptista de S. Blasio *de arbitrat.& arbitrar.n.26.* Non dicerentur enim tunc Iudices, nec iudicialiter procederent: sed solùm extraiudicialiter, vti amicabiles Compositores, ad text. *in l.si de meis, §.recepisse. ff de arbitr.* & licet non possint iudicare, componere tamen aliorum differentias non prohibentur, vt per ipsum *num. 26. & 27.* etiam si vitia sint vnita, vt *n.29 & 30.* dummodo tamen partes hæc vitia non ignorassent, vt per ipsum *locis citatis*: Verum penuriam compositorum haberent profectò

profecto illi, qui eorum differentias mutis, & surdis
8 remitterent terminandas. Ex quo sequitur, † quod si fuisset factum generale compromissum in arbitrum, & arbitratorem, possent muti, & surdi illud acceptare, & procedere extraiudicialiter, vti arbitratores, & si non vti arbitri, nisi tamen iam iudicialiter agi cœpisset; ita vt appareret partes velle, vt iudicialiter procedatur, quo casu apti non essent muti, &
9 surdi; vt per eundem auctorem *num. 3.* † prout nec etiam illas differentias componere essent apti, quæ solum auditu, vel loquela percipi possent; vt si duo cantatores, quis eorum melius caneret, surdo decidendum committerent.

10 Nec obstat Ioan. Bapt. *de arbitr. lib. 4 quæst. 14.* existimasse, imò mutos, & surdos nec arbitratores esse posse, mouetur enim duabus rationibus non veris, primò, quia ipsis est prohibita testamenti factio *l. discretis, C. qui testament. facere poss.* secundò quia omnes alios contractus celebrare prohibeantur, vt ipse voluit *lib. 2. capit. 14.* nam quantum ad testamenta surdi tantum, & muti litterarum periti testari non prohibentur, vt *in dict. l. discretis*, & à testamentis ad alios actus inferri non potest, vt supra suis locis fuit dictum: Prout nec verum est non posse contrahere, vt patuit suis locis fuit latè deductum quæ hic non repetam: sed dicam solùm, quod cum falsæ sint eius rationes, falsa etiam debet reputari illatio.

11 Secundò limitatur suprapositа conclusio, vt surdi, & muti non possint esse arbitri, procedat, si tales sint tempore facti compromissi, secus si vitia superueniant, quo casu volunt in illa causa adhuc iudicare posse, per notata *in l. cæcus, ff. de iud.* vbi Bart. qui idem dicit *in l. 1. § quamuis, ff. de postul.* quibus in locis probatur cæcum iudicandi officio fungi non posse; nec ad nouum magistratum aspirare, iam tamen susceptam retinere de qua supra *in cap. 15.* ita in terminis loquitur Blanc. *de Campom. quæst. 2. num. 31.*

12 Verum de cæco ad surdos, & mutos argui nulla ratione posse, existimarem ego; non eadem enim viget ratio; cæcus namque potest non obstante cæcitate, partes informantes audire, doctrinas, & Doctores à legente intelligere, & rationes vniuscuiusque perpendere, dubitare, respondere, & demum proprio ore sententiam ferre: sed suas rationes surdo proponere, esset, vt in adagio, canere surdo: & mutus non posset nec dubitare, nec respondere, nec ore proprio
13 sententiam dictare. † Præterea in cæco habemus regulam affirmatiuam, cæcos nempè iudicandi officio
14 fungi *l. cæcus ff. de iud. l. 1. § quamuis 14 ff. de post.* † & solum prohiberi, quando ad nouum aspirant officium, vt *in dict. § quamuis:* in mutis verò, & surdis regula est negatiua, & generalis, ipsos iudicandi, & arbitrandi officio fungi non posse *d. l. cum Prætor, §. non autem omnes, ff de iud. Lan tract. 3. quæst. 7. dict. l. & si in seruum, ff de arbitr.* vnde stante tupradicta rationis diuersitate, non est, quod de vno casu ad alium inferatur, ac propterea si surdus, vel mutus quis effectus fuisset post compromissum recusari vtique posset.

SVMMARIVM.

1 *Muti, & surdi simul ex accidenti, si sunt litterarum periti, testimonium ferre possunt: & ipsis eadem fides est præstanda, quæ præstaretur mutis tantùm per scripturam disponentibus, nu. 2. vbi de ratione.*

3 *Muti, & surdi simul à natura testimonium regulariter ferre non possunt, & quare vbi num. seqq. reprobantur rationes Farin. & id declaratur num. 7.*

4 *Testari quis non potest: ergo non potest nec etiam testificari, non valet consequentia.*

5 *Testes, qui loqui valent, viua voce deponere debent.*

6 *Muti, & surdi simul etiam à natura iurare possunt.*

7 *Muti, & surdi à natura, si probetur intellectum habere, testificari possunt, vbi de ratione, & alia ratio Farin. reprobatur.*

8 *Muti, & surdi à natura, licet intellectum habeant, testari tamen signis, & gesticulationibus non possunt, quidquid asserere videatur Farin.*

9 *Muti, & surdi simul ex accidenti poterunt signis testificari; non sunt tamen testes integræ fidei, vt num. 10.*

Surdi, & Muti simul an testificari possint.

Cap. LXIV.

SVpra suis locis, dum de mutis tantùm, & surdis tantùm dicebamus, vidimus, an testificari possint, nunc videamus, si vitia sint vnita, an ad testimonium ferendum admittantur: Et prius animaduertendum puto, hæc vitia, vel à natura, vel ex acciden-
1 ti ipsis inesse posse; si ex accidenti, aut † sunt litterarum periti, & propria manu scribendo, poterunt testimonium ferre per ea, quæ dixi supra de mutis tantùm *in cap. 35.* quæ hic frustra non repetam: licet
2 dubitari possit, † an tanta fides ipsis veniat adhibenda, quanta mutis tantum: videtur enim aliqua differentia; quia in mutis tantum nulla potest considerari obscuritas, nec respectu deponentis, cum propria manu scribat, nec respectu interrogantis, cum audire possit, benèque intelligere interrogationem, quod non est in mutis, & surdis simul, qui interrogantem audire non valent; Sed respondetur, quod quemadmodum scriptura possunt eorum testimonium ferre, sic etiam in scriptis interrogari possunt; & hoc modo non minus certa erit responsio, quam interrogatio; ac propterea plena fides ipsis erit præstanda, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus, si deponant de his, qui cadent sub sensu, quo non sunt priuati: & ideò generaliter asserunt Doctores, mutos, & surdos scriptura testimonium ferre posse, Specul. *in tit. de testam. §. 7. nu. 17.* Moncad. *in addit. ad Tractat. Crot. de testament. par. 9. sub numer. 8.* glos *in capit. testes 3. quæst. 9.* Viu. *in suis Comm. opin. versic. testam. non potest traucre in scriptis*, Sebastian. Med. *dic. de fortuitis casibus par. 2. cap 6. num. 60.* Mascard *de probation. conclus. 1079* vbi in fine allegat Doctores attestantes de communi, & *conclus. 1358. num. 26.* & dixi supra *in dict. cap. 35.* licet verè Ign. *in l. 3. § ignoscitur num. 40. & seqq. ff. ad Sel.* secutus à Farin. *quæst. 61. num. 50. & 55.* teneat in criminalibus integros non esse testes, cum non ore proprio, sed scriptura deponant, cui opinioni assentire non possumus; quod enim ipsis diminuatur de fide, nulla alia ratio esse potest, nisi ob depositionis dubietatem, quæ hoc casu nulla ratione considerari potest: interrogationem enim legunt, responsionem dictant: imò magis certas, quam illæ, quas Nuntij scribunt; quorum interrogationes non notantur; ita vt non benè animaduertere possimus, an responsio interrogationi conueniat: & quod peius est Notarij sæpissimè, vel ob imperitiam, vel quia magis vni, quàm alteri faueant, talibus verbis responsionem scribunt, vt depositiones testium, quam maximè alterent; ita vt sæpè dubitare contingat de vi verborum, quibus vsi non fuerunt testes, nec eorum sensum intelligunt: quod

F 4

cessat prorsus, dum propria manu scribitur responsio facta interrogationi scriptura optimè intellectæ.

De mutis verò, & surdis litterarum ignaris si quæratur, an possint esse testes; distinguendum, aut sunt
3 tales à natura, aut ex accidenti † si à natura regulariter testimonium ferre non possunt, & est ratio; quia tales in dubio intellectum non habere præsumuntur, ac ideò mortuis similes esse, ac mente captus æquiparari, est text. *in l. seruo inuito, §. si pupillo in fin. ff. ad Trebel. in l. Prætor, §. fin. ff. de iud. & in l. iubemus, C. de testam.* quibus in locis probatur, surdum, & mutum à natura impediri, iudicio carere, ac mortuis similes esse, & text. *in § furiosi Institut. de curat.* eos mente captis æquiparat, prout volunt Franc. de Aretin. *in l. qui in potestate, § surdus, ff. de testament.* Alciat. *in l. apud labeonem, ff. de verborum significat.* Paul. de Castr. & Albert. *in l. discretis, C. qui testam. facere poss.* Vant. *de nullit. in tit. de null. ex defect. inhabilitatis num. 25.* Mascard. optimè *de probat. conclus. 1079.* ac propterea Specul. *loc. cit.* Aufret. *de testam. num. 71.* Mascard. *loc. cit. num. 6.* dixerunt, mutos, & surdos
4 à natura à testimonio repelli: † Quæ vera, & concludentissima est ratio; non aliæ per Farinac. consideratæ *in dict. quæst. 61. num. 40. & seqq.* non prima ab ipso adducta, non possunt testari, ergo non possunt testificari, nam filijfamilias Monachi possunt esse testes, & tamen testari non possunt; imò muti, & surdi ex accidenti litterarum ignari non possunt testari, vt *in l. discretis. C. qui testam. facere poss.* & tamen testes esse possunt, vt infra dicetur: vt in mutis, & surdis argumentum ab vltimis voluntatibus ad alios actus non valere, sępè supra probauimus, dum diximus non posse testari, inter viuos tamen contrahere posse: nec pariter à contrario regula generaliter intellecta est vera, nam mulier potest testari, & tamen non reputatur testis idoneus, maximè in criminalibus, ac testamen-
5 tis. Non secunda, † quod testis debeat deponere viua voce; nam hoc est verum in valente loqui, non autem in mutis, gloss. *in cap. testes 3. quæst. 9.* Viu. *in suis comm. opin. in verbo testis non potest tradere in scriptis*, Specul. *de teste, § 7. num. 17.* scribentes *in cap. testibus de testam.* Ioan. Andr. & alij *in cap. cum apud de sponsal.* & dixi supra *in*
6 *d. cap. 35.* † Tertia verò ratio, de qua Farin. *loc. cit. nu. 42.* ipsos iurare non posse, est omnino falsa, vt dictum fuit supra ex aliorum mente *in cap. 48.*
7 Regula tamen suprapositæ limitatur, si probetur, mutum, & surdum à natura intellectum habere; licet enim contrarium præsumatur in dubio, attamen, ipsum intelligere, probari potest, vt suis locis fuit supra deductum: & tunc signis eius testimonium ferre potest, ita Bart. *de testam. num. 71.* Carth. post Doctores, quos allegat *de execut. sentent. capt. bann. capit. 2. num. 47.* vbi de communi Mascard. *de probationib. conclus. 1358. num. 25.* Caut. Sil *de feud. quæst. 56. num. 2.* alios citat Farin. *dict. quæst 61. num. 47.* & ea est ratio, quia his surdis, & mutis simul à natura prohibitum est ferre testimonium, ob præsumptionem carentiæ intellectus, quæ ratio cessat in his, qui intellectum habent, Farin. *loc. cit. nu. 46.* Cauendum tamen est ab alia ratione, quam
8 ipse Farin. subiungit, † tales posse nutu, & signis testamentum condere, per *dict. leg. discretis*: nam falsum est prorsus mutos, & surdos quemcumque intellectum habentes posse nutu, & signis testari, vt expresse disponitur *in dict. leg. discretis*, ita vt miter in hoc deceptum fuisse Farin. virum vndequaque disertissimum: imò mutus, & surdus à natura licet habeat intellectum, non potest tamen nec à Principe impetrare factionem testamenti, vt supra *in cap. 60.* Et licet id controuersum sit apud Doctores, de iure tamen communi non posse testari, nemo est, qui dubitet, quidquid
9 incidenter dicat in contrarium Farin. vbi supra. † Si verò effecti fuerunt muti, & surdi ex accidenti, licet litterarum sint ignari, cum tamen intellectu non careant, possunt signis eorum ferre testimonium; cessat enim in ipsis illa præsumptio carentiæ intellectus. Verum cum similium depositiones, tam ex parte interrogantis, quàm respondentis, possint dici dubiæ, non erunt testes integræ fidei, nec in criminalibus admittendi, & in his terminis procedere possunt tradita per Farin. *in d. quæst. 61. numer. 50. & 55.* & vt dicit Mascard. *in dict. conclus. 1358.* testimonium ipsorum esset solum quoad aliqualem probationem: & ipsis paruam fidem esse præstandam, dixit Ign. *in d. l. 3. §. ignoscitur num. 40. & seqq. ff. ad Syllan.* Sed quomodo eorum depositiones debeant scribi à Notario, dicam *in cap. seq.*

SVMMARIVM.

1 *Mutorum dispositiones quomodo à Notario scribi debeant, & per totum.*
2 *Mutorum signa, & gesticulationes, an à Notario describi debeant, & num. seqq.*
3 *Testes debent deponere per vnum ex quinque sensibus.*
4 *Notarius debet conficere instrumentum de eo, quod percipit, vel visu, vel auditu.*
5 *Notarius potest simpliciter scribere, talem fideiussisse, vel stipulasse, & quare.*
6 *Signa in muto sunt loco vocis.*
7 *Practica scribendi mutorum depositiones.*
8 *Notarius debet scribere qualitatem actuum annuentis, & formam illarum gesticulationum: & quid si interpretes fuerint vicini, domestici, & consanguinei nu. 9. quid verò si fuerint extranei num. 10.*
11 *Mutorum depositiones debent describi cum interuentu domesticorum.*
12 *Mutorum, & surdorum testamenta, quomodo debeant scribi à Notario.*
13 *Muti si constituantur, quomodo eorum constituta, & examina debeant à Notario scribi.*

Mutorum dispositiones quomodo à Notario describi debeant.

Cap. LXV.

1 Maxima solet esse difficultas inter Doctores de modo, & forma, qua scribi, & notari debeant à Notario mutorum dispositiones; Bartolus namque *in l. mutum, ff. de acquir. hæred. num. 2.* distinguit, aut Notarius per se intelligit mutum, & potest simpliciter scribere, qualiter talis mutus nutu adiuit hæreditatem: nam dicit Bartol. non est necesse, vt Notarius scribat omnia verba contrahentium; sed sufficit, vt, exempli gratia, scribat, talis pro tali fideiussit: si verò ipse Notarius mutum non intelligat, aut adhibentur testes consanguinei, domestici, vel vicini, vti interpretes, qui muti gesticulationes; & signa intelligã: & tunc sat est, quod Notarius dicat, se vidisse mutum facientem signa, & nutus, per quos declararunt interpretes ipsum velle adire: aut adhibentur extranei, & eo casu Notarius describere debet signa nominatim, hoc est, mutum talia, & talia signa capere, manibus fecisse, ob quæ signa tales fuerunt interpretati; hoc, & hoc asserere voluisse. Et eo casu subiungit Bartol. vtile, & quandoque necessarium esset,

esset, vt alij testes consanguinei, & domestici adhiberentur, qui deponerent consuetudinem illius muti fuisse per illa signa ea intelligere.

2 Vnde de vnoquoque Bartol. dicto videamus. Et quantum ad primum, quod quando Notarius intelligit ipse, non sit necessaria testium adhibitio, nec gesticulationum expressio, damnatur à Bald. *in dict. l.mutum*, nam officium Notarij non est iudicare, sed facti testimonium perhibere, vnde factum ipsum, & sic signa, & gesticulationes debet describere: quæ opinio verior vtique videtur; nam quemadmodum

3 † testes debent deponere per vnum ex quinque sensibus, *l. qui testamento, ff. de testament.* Sic etiam Nota-

4 rius † debet conficere instrumentum de eo, quod percipit, vel visu, vel auditu, vt notat glos. *in §. oportet versic. si alias in Auth. de viror. caut. & fid.* Sed si Notarius diceret, solum mutum hoc voluisse, de sua tantùm intelligentia, credulitate, & interpretatione instrumentum conficeret, & non de eo, quod vidit, & audiuit, ac propterea necessarium est, vt etiam signa, & gesticulationes describat; & hanc esse veritatem dixerunt addent. ad Bartol. *in dict. leg. mutum in*

5 *l. d.* † Nec obstat Bartoli ratio, nam respondet Bald. quod quando Notarius scribit talem fideiussisse, vel stipulasse, tunc concurrit iuris præsumptio, vt contrahentes illa omnia verbis declarauerint, quæ præsumptio cessat, quando sumus in contractu muti, vt per ipsum, qui *in leg. mutus, ff. de procurat.* aliam addit

6 rationem, dicens † signa in mutis esse loco vocis, vnde sicut oportet, vt Notarius voces scribat, sic etiam signa describere debet. Et in hanc sententiam tendit praxis, quam tradit Cart. *de execut. sentent. capt. bann.*

7 *cap. 2. num. 50.* his verbis. † Et practica erit, quòd mutum, & surdum Iudex interroget per signa, & Notarius actuarius, & scribat illius nutus, actus, & signa scribat, & qualiter ille taliter respondit per talia signa, si ipse Notarius illa intelligit, vt quia illius consuetudinem habeat. Vult igitur Carth. quod licet Notarius muti signa intelligat, quod tamen illa describat: & ipsemet Bartol. alibi hoc idem probauit, vt *in l. nutu, ff. de leg. 3.* vbi dicit, quod Notarius scribere debet talem interrogatum assensisse, & humeris, vel capite annuisse, quod optimè probat Ioan. Philipp. Monsperg *consil. 20. num. 12. & seqq.* vbi asserit, omnes contractus, qui simul surdis, & mutis à natura sunt permissi, sub hac certa obseruatione, solemnitate, & cæremonia, vt ipse loquitur, permissos esse, Notarium nempè debere necessariò exprimere notas consuetas, & signa solita, licet illa intelligat, ad hoc, vt muti voluntas adstantibus quoque innotescat. Vnde

8 Bald. *in leg. discretis, C. qui testament. facere poss.* dixit, † Notarium debere scribere qualitatem actuum annuentis, & idem Ias. ibi *in fin.* & hanc esse formam testandi, dixit Dilect. *de art. testam. tit. 1. caut. 9.* vbi asserit, Notarium formam harum gesticulationum scribere debere; annuit capite, assensit humeris; quam doctrinam probat Cald. *consil. 40.* Horum pariter signorum expressionem, & descriptionem necessariam esse, dixit Angelus *in §. item surdus in fine, Institut. qui testament. facere possunt*, & vt summatim dicam omnes de hac re loquentes mentionem faciunt de signorum expressione.

9 Quod tamen declaratur, & erit secunda conclusio Bartol. vt licet debeat Notarius de signis mentionem facere, non sit tamen necesse, vt qualitates, & formam signorum specificè exprimere; quando adhibentur vicini, domestici, & consanguinei pro interpretibus, qui eius gesticulationes notas habeant; tunc enim sufficit, quod Notarius scribat talem mutum id dixisse, vel sic disposuisse, prout per varia signa, & gesticulationes, manibus, humeris, & capite factas demonstrauit, sic talibus domesticis, & vicinis eius nutus benè intelligentibus, & ad hoc specialiter adhibitis, & vocatis, & sic declarantibus, & interpretantibus, vt optimè declarat Bartol *in d. l. mutum*, ab omnibus interpretibus in hac parte secutus, vt docet Mascard. *conclus. 1079. nu. 4.* ac propterea non videtur sequendus Farin *de test. quæst. 61. nu. 51.* vbi infert, quod Notarius debeat signa & nutus describere, ac deinde super ipsis adnotare domesticorum interpretationem: nam quotiescumque adhibentur domestici, sat est asserere, mutum fecisse signa, absque indiuiduali ipsorum expressione, & domesticos sic ea interpretatos fuisse, vt ex Bart. & aliis supracitatis habemus.

10 Si verò Notarius domesticos interpretes non haberet, & extraneos assumere esset coactus, tunc necessaria esset particularis, & indiuidualis signorum adnotatio, describendo nominatim nutus, signa, & gesticulationes, subiungendo postea interpretes adhibitos tali, ac tali modo declarasse, ac interpretasse.

11 † Quæ tamen depositio, vti obscura, & incerta parum esset attendenda, nisi postea examinarentur domestici, vicini, ac alij habentes notas eius gesticulationes, qui deponerent illum mutum fuisse solitum per signa descripta à Notario intelligere, ac asserere ea, quæ interpretes fuerunt interpretati, vt docuit Bartol. *in dict. leg. mutum*, cuius distinctionem refert, & sequitur Mascard. *in d. conclus. 1079. n. 4.*

Animaduertendum tamen est, quod tam quando Notarius ipse mutum intelligit, tam quando vel extranei, vel domestici interpretantur signa muti, alij

12 † etiam debent adhiberi testes, qui interpretationis sint testes, vt puta, si mutus litterarum ignarus faceret testamentum cum licentia Principis, vltra septem testes domesticos interpretantes signa, & mentem muti, alij septem testes adhiberi deberent, qui essent præsentes huic testamento facto mediantibus interpretibus. In contractibus verò duos sufficeret adhibere testes, vltra interpretes, in Codicillis quinque, & sic de singulis, prout natura actus requireret.

13 Si verò examinaretur mutus vti testes, vel vti reus tunc Interpretes sufficerent, & est ratio, quia in his creditur Notario absque testibus; Et de forma examinandi mutos loquitur post alios Cart. *loc. cit.* Tiraq. Amb. *in suo proc. informat. lib. 1. cap. 6.*

Supradicta tamen omnia debent intelligi in muto, & surdo à natura, vel in muto, & surdo ex accidenti litterarum imperito; nam si litteras sciret, & per scripturam interrogari, & propria manu scribendo respondere posset. Vel in muto tantùm litterarum pariter ignaro, qui licet voce interrogari posset, per signa tamen respondere esset coactus. Surdus verò tantùm interrogari posset per signa, sed proprio ore responderet.

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à natura non succedit in feudo, etiam si inuestitura fuerit recepta pro se, & quibuscumque heredibus, vt nu. 2.*

3 *Mutus, & surdus ex accidenti an succedat in feudo, & quid si feudum sit nouum num. 4.*

5 *Surdus, & mutus, qui ex medicorum opinione mederi potest, succedit in feudo.*

6 *Mutus, & ſurdus an ſuccedat in feudo non requirente aliquod perſonale, & particulare ſeruitium.*

7 *Mutus, & ſurdus an ſuccedat in feudo dato pro annuo Cenſu.*

8 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo ex conſenſu Domini directi, qui poteſt mutum, & ſurdum inueſtire; licet id prohibitum ſit infeudato, qui non poteſt mutum, & ſurdum ſubinfeudare, vt num.9.*

10 *Dominus directus ſi ſemel ſcienter infeudauerit mutum, & ſurdum, non poteſt amplius inueſtituram ſub prætextu mutitatis reuocare.*

11 *Surdaſter, & qui tardè loquitur, ſuccedit in feudo.*

12 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo Franco.*

13 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo imperfecto.*

14 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo empto.*

15 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo dato ob remunerationem.*

16 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo dato in præmium.*

17 *Mutus, & ſurdus ſuccedit in feudo ſic exiſtente pacto.*

18 *Mutus, & ſurdus ſi non ſuccedat in feudo, non reuertitur feudum ad Dominum, ſed ad filios, & ſi non extent, ad alios agnatos, & quid ſi poſt agnatorum acquiſitionem mutus ſuſcipiat liberos.*

19 *Mutus, & ſurdus non ſuccedens in feudo, ali debet ex fructibus feudi, nec pro conſequendis dictis alimentis debet ſeruire, vt num.20.*

21 *Mutus, & ſurdus qui ſuccedit in feudo, ipſum amittit, ſi talis eius culpa fuerit effectus.*

Muti, & Surdi an ſuccedant in feudis.

Cap. LXVI.

DVbitari ſolet an muti, & ſurdi in feudo ſuccedant, Circa quod regulam prius generalem conſtituam, vt ex eius declarationibus veritas huius quæſtionis eluceſcat.

1 Sit igitur regula mutum, & ſurdum in feudo non ſuccedere ad tot.tit. An mutus, vel alius imperfectus feudum retineat in vſibus feud. vbi Bal. & Petr. de Rau. docent: rationem autem eam eſſe dicunt, quia Domino ſeruire non poteſt, vnde ceſſat ratio, ob quam feuda concedi ſolent, vt per Franc. Sonſb *de feud. par.13. num.132.* Mart. de Silim. *de feud. rubric.12. num. 295.* Caccial. *de feud. artic.7. num 15.* Thom. de Marin. *de feud. tit.2. de feud. ex pacto, & prouid. antiq. num.135.* Iacob. de S. Georgio *de feud. verſic. dictique vaſſalli promiſerunt nu 50.* Octau. Bamm *in tit. ſi de feud. defuncti contentio in rubrica, qui clericus quæſt.5. num.100.* Intrigl. *in tract de feud. cent.1. quæſt.9. num.290. & cent.2. artic.5. num.1. num.555.* Gaſp. Theſaur *quæſt. forenſ. lib.2. quæſt.62. num.3.* 2 † etiam ſi inueſtitura fuerit recepta pro ſe, & hæredibus quibuſcumque, vt per ipſum Intrigliol. *dict. centur.1 quæſt 50. n.129.*

3 Regulam tamen reſtringunt ad mutos, & ſurdos à natura; ſi enim fuerint tales ex accidenti aliquo, à feudis non excludi, dixit Bald. ſecutus à Petr. de Rau. & à Franc. Sonſb. *de feud. par.9. num.71.* & rationem reddunt, quia illi non excluduntur muti, quorum defectus mederi ex medicorum opinione poſſunt, & tales reputantur defectus accidentales, dicunt citati Doctores, vnde volunt feudum paternum retinere poſſe. 4 † Dixi paternum; nam multi exiſtimant, feudum nouum etiam mutos accidentales amittere, vt gloſ. *in 1. §. allegata rubric. & in §. mutus in vſibus feud.* Petrus Rau. *loc. citat.* Aluar. & Petrus de Ceruſt. *in dict. §.1.* ſecuti à nonnullis aliis, & nouiſſimè ab Intrigl. *de feud. cent.2. artic.1. num. 564.* Id tamen improbat ſubtiliſſimus Franciſc. Sonſb *de feud. par. 13. num.133.* qui in propoſito vanam appellat hanc diſtinctionem de feudo antiquo, & nouo, cum ſolum conſiderandum ſit, an defectus accidentales poſſint mederi, vel potius perpetuos eſſe manifeſte appareat, vt ſi ſit aliqua ſpes ſalutis, non debeant priuari, nec feudo paterno, nec nouo; Si verò perpetuus neceſſario ſit morbus, nec nouum, nec paternum feudum recipere poſſunt; ratio enim, ob quam dicunt, mutum ex accidenti non amittere feudum antiquum, ea eſt; quia feudum antiquum non habuit originem ab ipſo, ſed à parentibus; vnde ſolidius videtur in eo radicatum: Sed hac ratione ſtante, ſequeretur idem dicendum eſſe in mutis, & ſurdis à natura, quos tamen feuda etiam paterna amittere omnes vno ore fatentur. Nec obſtat id, quod Zaſius reſpondet, mutum, & ſurdum à natura feuda paterna retinere non poſſe; quia vti morbus à natura perpetuus reputatur, & in accidentali eſt aliqua ſpes ſalutis: vt enim dixit Sonſb. iam præſupponimus nullam adeſſe ſpem priſtinæ valetudinis; hac enim ſpe, ex medicorum opinione exiſtente, non dubitant mutos, & ſurdos ex accidenti nec paternum, nec nouum feudum amittere: Sed ſi clarè conſtet, morbum non poſſe humana cura mederi, tam ſi ſit à natura, quàm accidentalis, erit in cauſa, vt muti, & ſurdi feudum tam paternum, quàm nouum amittant, per *dict. §.1.* ſemper enim eadem militat ratio, vt non poſſint Domino ſeruire, ob quam rationem volunt feudum retinere non poſſe, vt per ipſum Sonſb *loc. citat. num.133. & num.134.* idem ſecutus fuit Thom. de Marin. *de feud ſub tit. de feud. ex pacto, & prouid. ant. ſub num.133.* vbi dicit, contrarium ſentientes erraſſe, & errare etiam feciſſe Zaſium; vnde nec minus ſequendus erit Intrigl *qui de feud. cent 2. artic.1. nu. 551. & ſeqq.* in muto, ex accidenti hanc facit differentiam de feudo paterno, & nouo.

Quæ regula generalis, vt muti, & ſurdi feudum amittant, plures recipit declarationes. Sit illa prima, 5 † ſi ex medicorum opinione mederi poſſint, vt ſupra dictum fuit, & ſequitur Intrigl. *de feud. centur.2. artic.1. num.575.* & interim per ſubſtitutum ſeruire poſſunt, vt per Sonſb. *loc. citat. concluſ.2. ſub num.133. & 136.* quod ampliat procedere, etiam ſi vitia inſint à natura, dummodo aliqua adſit ſpes ſalutis; quam tamen in vitiis naturalibus naturaliter nemo poſſet conſiderare, nec aliquis ex audaci medicorum turba vitia naturalia humana ope mederi poſſe, forſan auderet aſſerere.

6 Secundò limitatur ſupra firmata concluſio, vt non procederet in feudis non requirentibus ab ipſo fundatario aliquod perſonale ſeruitium; ratio enim, ob quam dicunt, mutum, & ſurdum feudum amittere, ea eſt, quia Domino ſeruire non poteſt; qua ceſſante, cum alia ſeruitia poſſint per ſubſtitutum experiri, non eſt feudo priuandus, vt per Bald. *in d. §.1. & in d. §. mutus,* ſub allegatis rubricis, & docet Sonſb. *in d.18. parte ſub num.136. verſ. fallit primo*, vel illud perſonale ſeruitium eſſet tale, vt hæc vitia per ipſummet mutum, & ſurdum exequi poſſe non impedirent, tunc enim pariter ceſſaret ratio excluſionis à Doctoribus conſiderata. Quæ in mutis, & ſurdis ex accidenti optimè procedunt, cum enim auditu quandoque didicerint, poterunt populos regere, gubernare, punire, præmiare, & maximè cum ſcriptura mediante, & audire, & loqui poſſint: non eſt enim veriſimile Principem effectum mutum ex accidenti,

litteras

litteras ignorare; præterquam quod muti accidentales eorum mentem facilimè signis demonstrare possunt: sed si tales fuerint à natura, ea exequi posse non videntur, quę necessaria sunt his, qui populos regunt, ac gubernant. Primò, quia habent dementiæ præsumptionem, vnde prius probandum esset ipsos intelligere, sanumque intellectum habere per ea, quæ dicta fuerunt supra *in cap. 39.* Præterea eos ignorare, necessarium est, quid iura disponant, quasvè pro variis delictorum generibus pœnas imponant; cum hoc non nisi per auditum dicere potuerint, vt dictum fuit supra *in cap. 2.* Nec delictorum grauitatem, ac circumstantias de facili percipere possent. Et si testari ipsis est prohibitum, vt dictum fuit superius suis locis, quantò magis dicendum erit, eos non posse exercere actus, à quibus hominum vita dependet. Verum hæc non sunt tantæ efficaciæ, vt hinc dicere possimus feudis esse priuandos, licet namque per semetipsos hæc peragere non valeant, per curatores tamen, & administratores id facere non erunt prohibiti, si feudum particulare personæ seruitium non requirat, vt per Bald. Sonsb. *locis supra citatis,* & alios, de quibus infra,

7 Tertiò limitatur supra posita conclusio, vt non procedat, quando feudum datur pro annuo censu, vt *in d. §. 1.* vbi scribentes, & docet Franc. Curt *de feud. part. 3. num. 8.* Silu. *conf. 3. num. 60.* Alexan. *conf. 10. lib. 5.* & probat Thom. de Marin. *loco supra citato num. 136.* Intrigl. *in tract. de feud. cent. 1. quæst. 10. num. 11.* Menoch. *consil. 65. nu. 14. lib. 1.*

8 Quartò limitatur, si Domino feudi aliter placuerit,
cum possit feudum conferre etiam muto, & surdo, &
ipsum à seruitiis personalibus liberare, vt per Sonsb.
ad vsus feud. par. 7. num. 5. Mozz *in tract. de feud. in rubr. de*
his, qui feud. accip. poss. num. 41. Intrigl. *de feud. cent. 1. quæst.*
9 *54. num. 77.* licet id prohibitum sit, † infeudato, qui
non potest de aliquo Castro subinfeudare mutum,
& surdum, vt per ipsum Sonsb. quod repetit *in 13. par.*
num 132. & sequitur Thom. de Marin. *loc. citat. sub nu.*
133. & 135.

10 Ac propterea si Dominus scienter muto, & surdo feudum dedisset, non posset concessionem reuocare sub prætextu muticatis Ant. Cap. *in inuestit. feudali, in rubr. feuda mixta 42. causa limitat. 4. & in rubr. feudatarij habiles, versic. mutus,* Intrigl. *de feud. cent. 2. artic. 1. nu. 576.*

11 Quintò limitatur in surdastro, & in loquente aliquo modo, licet tardè, vt per Franc. Sonsb *in d. 13. par. sub n. 132.* isti enim propriè non appellantur muti, & surdi, vt supra suo loco dictum fuit, & probat Thom. de Marin. *loc. cit. num. 137,* & quæ de exclusione superius dicta fuere, procedunt existente omnimoda imperfectione, Socin. *in consil. 47. sub nu. 11. volum. 3.* Brun. *in consil. 127. num. 97. vol. 3.* Intrigl *de feud. cent. 2. artic. 1. nu. 566. & seqq.*

12 Sextò limitatur in feudo franco, eo nullum seruitium requirente, vt per scribentes *in d. § mutus,* & tradit Sonsb. *loc. cit. versic. fallit secundo,* ex quo apparet, verum esse, quod dixi supra, non posse administrare, populos regere, & gubernare, non esse in causa, vt muti, & surdi à natura priuentur feudis; nam si hoc esset, etiam feudo franco priuarentur.

13 Septimò regula intelligitur in feudo recto, secus in
improprio, in quo mutus, & surdus indistinctè succe-
dit, Menoch *conf. 65. num. 14. lib. 1.* Thom de Marin. *de*
feud. in tit. de feud. ex part. & prouid. numer. 136. Molin. *de*
14 *primog. Hisp. lib. 1 cap. 13. num. 44.* † ac propterea Intri-
gliol. *de feud. cent. 2. artic. 1. num. 572.* meritò dixit, mu-
tum, vel aliter imperfectum iure optimo succedere
in feudo empto, & allegat Doctores de communi at-
testantes, & idem dixerat prius *in centur. 1. quæst. 41. nu.*
29. & 30.

15 Octauò limitatur in feudo dato ob remuneratio-
nem alicuius magni obsequij, tunc enim non esset
reuocanda concessio propter imperfectionem super-
uenientem, vt per scribentes *in d. § mutus,* Sonsb. *loc. cit.*
16 *versic. fallit tertiò.* † Et hinc etiam dicere debemus,
quod si alicui in præmium alicuius facti promissum
esset feudum, illud habere deberet mutus, & surdus,
si illud peragerer factum, Vin *lib. 1 com. opin. versic. statu-*
tum, Alb. *in tract. stat. par. 1. quæst. 81.* Intrigl. *de feud. cent. 2.*
artic. 1. num. 574.

17 Nonò limitatur suprapositа regula, si à principio esset appositum pactum, vt propter vitium superueniens in aliquo ex comprehensis feudum amitti non deberet, *cap. 1 de feud. non habenti propt. nat. feud.* Sonsb. *loc. cit vers. fallit quartò.*

18 Decimò limitatur, vt in casibus, in quibus excludi deberet mutus, & surdus, feudum ad Dominum non reuertatur, sed ad filios, si extent, mutos enim, & surdos etiam à natura posse matrimonium contrahere, diximus supra *in capit. 49* & ipsis non existentibus ad alios agnatos, ad quos de iure feudum transire posset, vt post antiquiores dixit Thom. de Marin. *cent. 2. art 1. num. 569. & seqq.* Ad quos agnatos si semel feudum fuisset peruentum, non esset amplius ab ipsis auferendum per superuenientiam liberorum ipsius muti, qui semel iuridicè, & absolutè fuisset exclusus, non autem suspensiuè, vnde filij nascituri non possent tollere ius alteri quæsitum, ad notata per Doctores *in l. Gallus, §. & quid si tantùm, ff. de lib. & posth.* vt per Bart *nu. 24.* Ias. *num. 89.* Fortun. *n. 255. & seqq.* Lancellot. Galial. *num. 81.* & Cro *num. 127.* conferunt tradita per Rosel. *de legitim. par. 1. in tit. de causa final. num. 16.* & per Brun. *de statut. artic. 12. nu. 8.* de quo etiam Bald. *in l. fin. C. de iur. auto. lib. 10.*

19 Vltimò declaratur regula suprapositа, vt in casibus,
in quibus muti, & surdi non succedunt in feudo, si
aliunde non habeant de fructibus feudi debeant ali,
vt per glos. *in d. §. 1.* vbi etiam per Rau. & docet Thom.
de Marin *loc. cit. sub nu. 138.* Zasius *de feud. in rub. de success.*
feud. numer. 68. versic. in casibus, Surd. *de aliment. quæst. 58.*
numer. 2. Iacob. Ardin. *in sum. de success. feud. in §. mutus,*
20 Tiraq. *de iure primog. quæst. 23. in fin.* † qui pro conse-
quendis dictis alimentis seruire non debent, Sonsb.
de feud par. 12. num. 135. Anton. Capic. *in Inuest. feud. in rub.*
feud. alim. vers. mutus, vel aliter imperfectus, Intrigl. *de feud.*
cent. 2. art. 1. n. 562.

21 Postremo pro complemento istius capituli non omitto, mutum, & surdum, qui aliàs in feudo succederet, ipsum amittere, si talis euaserit eius culpa, vt si aliquod commiserit delictum, ob quod lege, vel consuetudine sic mandante, mutus, & surdus, vel aliter imperfectus effici deberet, in pœnam eius delicti, vt post Anton. Capic *in rub. feud. arm. causa 42. limit. 1. in fin.* Intrigl. *de feud. cent. 2. art. 1. numer. 575.*

SVMMARIVM.

1 *Mutus, & surdus à muneribus personalibus, non autem à realibus excusatur.*

2 *Surdus tantùm an excusetur à recitatione diuinarum horarum in Choro.*

Muti, & Surdi à quibus muneribus excusentur.

Cap. LXVII.

1 MVtos, & surdos à muneribus personalibus excusari, non autem à realibus probant iura clarissima, vt est text. *in l. honores, §. 1. ff. de decur.* & tradit Petrus de Antib. *de muneribus, §. 2. n. 27.* prout alij morbosi, qui leuamentum à personalibus muneribus sentiunt, vt *in l. 1 C. qui morbo lib. 10.* Si tamen munera sint talia, vt à mutis, & surdis exequi non possint; secus si ab ipsis, vti ab aliis, adimpleri valeant; sit exemplum de muto, & surdo rustico, qui operas rusticales exercere sit solitus; qui & ipse, & vias, & fontes, & pontes reparare vnà cum aliis erit obligatus. A patrimonialibus verò, & realibus oneribus excusari non debent, vt supra suo loco de cœco fuit dictum, de qua excusatione à muneribus publicis loquitur post Doctores, quos allegat Diana *resolut. moral. par. 5. tract. 6. de mutis, surdis, & cœcis resol. 33.*

2 An autem clericus surdus effectus excusetur à recitatione diuinarum horarum in Choro est aliqua difficultas; videtur namque cum aliis canere posse; & tempus canendi ex motu labiorum canentium cognoscere; quod tamen non placet Nau. *de hor. can. cap. 19. conclus. 8. num. 80.* Si enim sit omninò surdus non facilè posset ex motu tantummodo labiorum canendi tempus perspicere, præterquam quod aliis non posset se concordare, nec animaduertere an alta, vel suppressa voce, an lentè, vel festinanter canerent alij, vnde muneri suo satisfaceret, si ex se horas recitaret, quas tamen non posset omittere, cum surditas non sit in causa, quin surdi officium recitare valeant. Sed de his latius videri potest superius *in cap. 24.*

SVMMARIVM.

1 *Surdi, & muti restituuntur in integrum, debent tamen probare, ipsos fuisse læsos ob surditatem, vel mutitatem, vt n. 2.*

Surdi, & muti an restituantur in integrum.

Cap. LXVIII.

1 PRæsens quæstio nullam habet in se difficultatem, surdos enim, & mutos, si ob defectus auditus, vel loquelæ fuerint læsi, restituendos esse in integrum, dixit Socin. Sen. *in l. 1. num. 5. ff. de verb. oblig.* sequitur
2 Odd. *de restitut. in integr. par. 1. quæst. 3. artic. 2.* † ex cuius dictis optimè colligere possumus, necessarium esse, vt appareat, ipsos læsos fuisse ob tales defectus. Cum enim aliàs dixerimus, ipsos contrahere posse, non est, quod restituantur, nisi verè constet, læsionem ortam fuisse ob defectum auditus, vel loquelæ, quod ex multis probari posset, de quibus *in capit. 41.* quæ hic non repetam.

Et ex his impositus sit finis huic tractatui de cœco, surdo, & muto de anno 1605. Ætatis meæ anno 30. licet penes meipsum retinuerim per annos quadraginta, & vltra &c.

FINIS.

IN-

INDEX RERVM MEMORABILIVM

Quæ in hoc Tractatu continentur.

Donatio

Mutorum,

Index rerum Memorabilium.

Petrus

T

V

FINIS.

DECISIONES
DIVERSORVM
TRIBVNALIVM

Recollectæ per Excellentiss. D.

IO. DOMINICVM FANTINI

In Foris Ecclesiasticis Venetiarum Aduocatum.

Additæ in hac noua impressione ad Tractatum

BLASII MICHALORIJ
DE COECO, SVRDO, ET MVTO.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

DECISIONES DIVERSORVM TRIBVNALIVM

De Cœco, Surdo, & Muto.

Seraphin. Decis. 961.

SVMMARIVM.

1 *Cæcus condens testamentum inter liberos, non tenetur seruare solemnitates*, leg. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. *sed in eo locum habet dispositio*, §. ex imperfecto. *quod tamen declaratur procedere, quando omninò cessat suspicio fraudis, aliàs secus est in testamento, vel Codicillis etiam inter liberos factis, vt num. 2.*

2 *Secundum testamentum non solemne non reuocat primum solemne in praeiudicium extraneorum, licet sit factum inter liberos, vbi adest suspicio fraudis.*

3 *Testamentum, vel codicilli per coniecturas amentiae suspecti redduntur.*

4 *Cæcus an possit donare causa mortis, etiam non adhibitis solemnitatibus*, leg. hac consultissima, *vt est communis opinio, sed hoc intelligitur procedere, si praesens sit donatarius, vel alius, qui pro eo stipuletur, alias resoluitur in fideicommissum, & eo casu requiruntur solemnitates* dict. §. ex imperfecto.

DECISIO I.

ILLVSTRISS. D. Io. Paulus Vicecomes mente, & corpore sanus suum condiderat testamentum adhibitis omnibus iuris solemnitatibus de anno 1575 mense Maij, anno sequenti de mense Octobris, infirmus corpore, & oculis captus non adhibita solemnitate requisita *in l. hac consultissima, §. ex imperfecto, C. qui testam. fac. poss.* fecit codicillos, in quibus ferè omnia bona reliquit D. Io. Francisco de Turate filio suo, vt asseruit, arrogato, cui in priore testamento tertiam tantum partem hæreditatis reliquerat cum onere fideicommissi: Et quia coram Reuerendissimo D. Perusino fuerat resolutum, codicillos fuisse nullos, & inualidos stante cæcitate testatoris, fuit dubitatum, an codicilli sustinerentur, vel ex eo, quod institutus fuerit filius arrogatus, vel ex eo, quod in illis adsit clausula donationis extensa in clausula codicillari: Et per Dominos in vtroque capite fuit resolutum pro informante, nempè codicillos sustineri non posse, emissa enim quæstione, an dispositio *l. hac consultissima, §. ex imperfecto, C. de testam.* habeat locum in filiis adoptiuis, seu arrogatis, in qua quæstione Natta *in dict. §. ex imperfecto quaest. 16.* tenet affirmatiuam, Tiber. verò Decian. *in cons. 34. n. 6. cum seqq. lib. 1.* tenet negatiuam: Et praeoppposita parte affirmatiua pro vera,
1 communis conclusio est, cæcum † posse testari inter liberos, omissa solemnitate requisita *in dict. leg. hac consultissima*, & in eius testamento locum non habet dispositio. *§ ex imperfecto*, vt testatur Boer. qui plures
2 citat *in decis. 240. n. 20.* Verum † hæc opinio procedit, cessat quando omnino suspicio fraudis, propter quam maior solemnitas requiritur in testamento cæci; vbi verò adest aliqua suspicio, tunc secus, vt tradit Socin *in cons. 163. col. 2. vers. tertia, & vltima ratio*, Natta *in dict. § ex imperfecto n. 41. & cons. 124. n. 3.* Boer. *in dict. decis. n. 20.* & optimè Reuerendus Dominus meus Mantic. *de coniect. vltim. volunt. lib. 6. tit. 2. num. 25. vers. & quidquid sit.* Suspiciones autem multæ sunt; nam in primo testamento adsunt admixtæ personæ extraneæ, quas etiam prædilexerat ratione conseruandæ
3 agnationis; quo † casu per secundum testamentum non solemne non reuocatur primum solemne in præiudicium extraneorum, vt post alios tradit Natta *quaest. 45. nu. 219. & seqq.* concurrunt etiam nonnullæ coniecturæ amentiæ, quæ licet ex se non sufficiant ad subuertendam dispositionem, reddunt tamen valdè suspectum totum hoc negotium codicillorum: Sunt & aliæ suspiciones deductæ in facto, ex quibus Domini censuerunt nos esse in casu limitationis, non autem regulæ. Quantum ad posterius caput donationis, licet inter Doctores sit magna controuer-
4 sia, an cæcus † possit donare causa mortis sine solemnitatibus *dict. leg. hac consultissima*; nam Petrus, & Aloysius de Perusio inter cons. Bald. *cons. 248. lib. 5.* tenuerunt affirmatiuam, idem tenuit Roman. *in leg. inter mortis nu. 3. de donat. caus. mort.* Rimin. Iunior *cons. 84. n. 14.* Roland. *cons. 82. n. 20. lib. 1.* & in hac sententia fuerunt Bald Fulgos. Alex. & Ias. allegati per Natt. *n. 43.* & ea ratione, quia donatio causa mortis magis accedit contractui, quam vltimæ voluntati, & hæc videtur communis opinio, quamuis contrarium tenuerit Ruin *in dict. leg. 2. de leg. 1. & in cons. 24. n. 50. lib. 2.* Alciat. *in dict. leg. 2. n. 15.* Pinus *cons. 54. n. 15. & 17.* & Natt. *in d. §. ex imperfecto num. 43. & 44.* Tamen ista quæstio

non posset hic cadere, cum neque præsens esset donatarius, neque quisquam pro eo stipulatus fuerit, quorum alterum requiritur ad validitatem donationis causa mortis, *leg. inter mortis de donation. caus. mort.* Plot. *in dict. cons. 54. n. 20.* Ronald *d. cons. 82. nu. 27.* & ideò resoluitur in fideicommissum, Dec. *in cons. 245. num. 7.* Roland. *vbi supra.* Vnde fit, vt re incidat in eas difficultates, quæ circa primum caput deductæ fuerunt, nempè vt corruat ex defectu solemnitatis. Et ita, nemine contradicente, conclusum.

Ricc. Collect. Decis. 3354. par. 8.

SVMMARIVM.

1 *Cæcus admittitur ad testificandum super his, quæ pendent à sensu auditus, si contrahentium, & loquentium voces habeat notas; procedit in ciuilibus, non in criminalibus, & num. 2.*

3 *Cæcus, an limando monetas circum possit torqueri cum aliis monetariis falsis.*

4 *Mutus, & surdus an repellatur in criminalibus à testificando, & quando num. 5.*

DECISIO II.

1 COecus admittitur ad notificandum † super his, quæ pendent à sensu auditus, si contrahentium, & loquentium voces habeat notas, hodie d. concordat, & alia glos. *in cap. testes in verbo quæ nouerant, vers. similiter cæcus 3. quæst. 9.*

2 Declara tamen, hanc conclusionem † procedere in ciuilibus causis, eo quia in criminalibus cæci testimonium non admittitur, etiam in his, quæ percipiuntur sensu auditus, Rubin *decis. Rot. Germ. 372.* vbi assignat rationem, quia cæcus de facili potest voce decipi.

3 Sed nunc cæcus † inquisitus de tonsione monetæ, hoc est eam limandi circum in circa insimul cum aliis monetariis falsis torqueri possit, negatiuè decisum per Socr. *cons. duas Gizzarel. decis. 26.*

Et ita, sicuti cæcus in criminalibus repellitur à
4 testificando, ita pariter & mutus, † & surdus, dum casus accidisset in mea Curia Episcopali Viciæquensi practicari feci, ne recipiantur huiusmodi depositiones testium, nam licet mutus, & surdus intellectum habens, & nota, ne signis suam intentionem significare volens, non prohibeatur in causis ciuilibus testificari, vt dicunt Doctores, sicuti pariter mutus, & surdus, qui nutu, & signis potest significare suam voluntatem, non prohibetur matrimonium contrahere, & alios actus peragere, quia conueniant etiam integris hominibus, *leg. ex facto ff. de vulg. & pupill. cap. cum apud extra de sponsal. l. matris in princ. ff. de iur. dot.* tamen secus est in criminalibus, in quibus nullatenus admitti potest, etiam si sit mutus ex accidenti, velletque per scripturam deponere, ne recipiendus erat, prout & ita discusso negotio, recordor fuisse semel decisum in Curia Archiepiscopali Neapoli tempore Illustriss. & Reuerendiss. D. Cardinalis Acquæuiuæ bon. mem cuius ossibus multum debeo.

5 Intellige autem, hæc omnia † procedere debere in totaliter cæcis, vel totaliter mutis, aut surdis, at secus in monoculis, surdastris, vel mutastris, argum. text. *in l. honores, ff. de curat.* vbi mutus, & surdus si in totum non audiunt excusatur à muneribus ciuilibus, at secus in eo, qui tardè loquitur, aut tardè audit, mutus enim dicitur, qui nullo modo potest loqui, non autem qui tardè & ponderosè loqui potest, conferunt scripta per D. Regentem Papiam *in decis. nouiss. sacr. consil. ...... nu. 43.* Hinc cæcus, vt infirmus potest declinare forum tanquam miserabilis persona, tamen id intelligitur, de totali cæco, Thesaur. *decis. 177.*

Comitoll. Decis. 155.

SVMMARIVM.

1 *Cæcus Codicillos faciens, tenetur seruare solemnitates quasdam, etiam si non sit cæcus à natiuitate, nu. 9. & seq.*

Alias per illos, tanquam nullos, non est derogatum testamentariæ dispositioni præcedenti, nu. 11.

Furiosus non potest testari.

3 *Furor est difficilis probationis.*

4 *Cæcitatem esse probatam ex testibus firmatur, & seqq.*

5 *In eo, qui habet oculos apertos, sed demortuos, probatur per testes, & ex actibus, & signis, vnde liqueat, aliquem ea facere, quæ videns non faceret, & seqq. Et ex eius querimonia, num. 8.*

6 *Cæcus propriè non solum dicitur, qui talis natus est, sed & is, qui ex morbo, aut accidenti vtriusque oculi visu caret, num. 9.*

DECISIO III.

D. Io. Paulus Vicecomes, cum anno 1575. mense Maij, condito testamento, D. Io. Franciscum filium arrogatum pro tertia parte, & pro aliis duabus tertiis D. Hieronymum fratrem germanum hæredes instituisset anno sequenti mense Octobris Codicillos fecit, quibus D. Io. Francisco multa prælegauit, eundemque pro dimidia declarauit hæredem.
1 De nullitate † horum Codicillorum oppositum fuit per R. D. Octauium D. Hieronymo Patri hæreditatem repudianti subsecutum, eo quod dicerentur conditi tempore, quo D. Io. Paulus luminibus, & mente captus erat, non seruata solemnitate, *leg. hac consultissima, C. qui testam. fac. poss. & §. cæcus instit. eod.* & contra text. *in l. furiosum, C. eodem.* Quare dubitaui, an
2 constaret de amentia, & cæcitate † D. Io. Pauli, tempore dictorum Codicillorum, ita vt sint nulli, nec derogent præcedenti dispositioni testamentariæ.

Et Domini, quia caput amentiæ visum fuit, diffi-
3 cilioris † esse probationis, & ea, quæ testes super illa deponunt, non omnibus æquè concludebant, eo omisso conuenerunt, sufficienter ex testibus, quo-
4 rum † summarium datum fuit, constare, quod D. Io. Paulus Codicillorum tempore lumen oculorum prorsus amisisset.

Etenim cæcitas in eo, qui habet oculos apertos,
5 & claros, sed demortuos, quales † asseritur, habuisse D. Io. Paulus, probatur per testes, & ex actibus, & signis; vnde liqueat aliquem ea facere, quæ videns non faceret, Bart. *in leg. 2. nu. 3. ff. de bon. poss. fur. vel infan. dela.* Ias. *in dict. leg. hac consultissima nu. 8.* & ibidem Dec. *nu. 45.* Ang. *in §. cæcus nu. 1. instit. eod. tit. qui testam. fac. poss.* Imol. *in l. 1. §. vlt. de verb. oblig.* Natt. *cons. 210. in princ.* An-
6 guisc. *cons. 269.* Ex testibus autem datis primus, † & secundus super tertia positione, Tertius super 4. 7. & 9. Quartus super 3. 4. 5. 6. & 7. Quintus super 3. 4. & 7. Item sextus super 3. concorditer affirmant, D. Io. Paulum in festo S. Io. Baptistæ anno 1576. vsque ad eius obitum, intra quod spatium includitur tempus Codicillorum, prorsus luce oculorum orbatum mansisse. Cumque, vt plurimum sint domestici, † qui

7 † qui eius sic infirmi, & obcæcati curam gesserunt, probabiles, & legitimas suæ assertionis rationes exponunt, præsertim super 4.5.& 6. positionibus, nempè, quod manu duceretur, etiam per domum, quod non agnosceret familiares præsentes, nisi interdum ex voce, quod res ab ipso petitas, & in conspectu positas, vt acciperet admonitus, manibus attentans, quæreret, & ea, quæ ante obuersabantur, in Solis, & candelæ clara luce, non aduerteret, sed sibi adferri exposceret, quod cibos necesse erat illi in os inserere, & potum ori admouere, simulque significare, quidnam illud esset, quod ei offerebatur. Accedit,
8 quod † iidem testes specialiter, primus, tertius, & quintus super 7. deponunt, quod D. Io. Paulus dolenter querebatur, se penitus oculorum lucem perdidisse, quod nemo ipso certius affirmare potuit.

Quare conclusum fuit obseruationem, *l. hac consultissima* (quæ locum habet non solum in eo, qui cœ-
9 cus † natus sit, sed & in eo, qui ex morbo, aut accidenti vtriusque oculi visu careat, cum & is propriè cœcus dicatur, Aristot. *in 5. Metaph. cap. 22. de priuat. & l. 1. C. qui morb. se excus. lib. 10.*) adhibendam de iure com-
10 muni fuisse † in Codicillis D. Io. Pauli, ad text. *in d. l. hac consultissima, vers. quæ in eundem modum,* Speculat. *in tit. de instr. edit. §. 12. nu. 42.* qua omissa, conclusum fuit
11 per eos, vtpotè † nullos, dispositioni testamentariæ præcedenti nequaquam derogatum, nisi iure aliquo speciali, vel ex vi clausulæ salutaris adiectæ sustineantur.

Vide, quæ in hac causa postea fuerunt dicta coram Seraph. *decis. 966.* & hanc, & illam referunt, & examinant Honded. *consil. 58. lib. 2.* qui pro validitate Codicillorum respondit, & Giouagn. *cons. 22. lib. 1.* qui pro inualiditate concludit. Ad materiam testamenti cœci, vide etiam Eug. *consil. 63. lib. 2.* Negus. Iun. *quæst. 374.* & Giouagn. *cons. 5. & 6. lib. 2.* Et quod ad pias causas possit testari sine solemnitate, Capiferr. *de num. test. in testam. req. par. 2. cap. 4. n. 54. & 55.*

Bordon. Decis. Miscell. 228.

SVMMARIVM.

1 *Cœcus vocem passiuam nullatenus habere potest.*
2 *Cœcus in officio si cadat in cæcitatem, non est ab officio remouendus.*
3 *Cœcus habet vocem actiuam, & potest votare.*

DECISIO IV.

1 PAssiuam vocem † nullatenus habere potest cœcus, quia impossibile est, quod officium, ad quod assumeretur, benè peragat *ex cap. hinc etenim dicit 49.* vnde & ab omnibus dicitur inelegibilis, S. Thom. *par. 3. quæst. 82. art. 10.* Paris. *lib. 5. de resign. quæst. 6. nu. 36.* ex illis Tambur. *tom. 1. disput. 5. quæst. 21. nu. 33.* Si in officio
2 † cadat in cœcitatem, non est ab officio remouendus, quia afflictio non est addenda afflicto, *cap. ex parte, de cleric. agrot.* sed dandus est illi coadiutor, vt ex dicto capite, & aliis præcedentibus colligitur.
3 Idem verò cœcus † potest votare, quia per aduenientem cœcitatem ius suum non amisit, neque illi noua tribulatio superaddenda est. Procedit, licet vota conscribantur in schedula per ipsum vocalem, quia id non est necessarium, cum etiam conuersi illiterati per tertium sua vota præbeant, vt practicatur.

Bordon. Decis. Miscell. 457.

SVMMARIVM.

1 *Mutus quis effectus postquam fuit electus ad aliquod munus, non est ab eo remouendus.*
Electus ad exercendum aliquod munus, per superuenientem impotentiam non est ab eo remouendus, exemplificatur in multis casibus, præsertim in muto.

DECISIO V.

1 IVra omnia concludunt, electum, per superuenientem impotentiam ad exercendum munus suum, non esse remouendum ab officio suo, sed illi dandum esse coadiutorem, *ex capit. scripsit 1. 7. quæst. 1. ibi:* Nusquam Canones præcipiunt, vt pro ægritudine Episcopo succedatur, & omninò iniustum est, vt si molestia corporis irruit, honore suo priuetur ægrotus, *capit. cum percussio 2. 7. quæst. 1.* quia flagellatis afflictio addenda non est, vt ibidem dicitur, *cap. præsentium 3. capit. Pontifices 4. cap. quamuis 14. ead. 7. quæst. 1.* idem statuitur, *cap. de Rectoribus 3. cap. ex parte 5. cap. consultationibus 6. de Cleric. agrot.* nec oppositum habet *cap. tuæ nos 4. ibi:* Ab administrationis officio debet remoueri, idest ab exercitio sui officij remouendus est leprosus propter abominationem, non autem à Rectoria. Supradicti textus, licet loquantur de Episcopis, & Parochis, tamen intelligendi sunt de omnibus superioribus, & Prælatis etiam Regularibus, propter identitatem rationis, & quia ita non obscurè colligitur, *ex capit. vnic. de Cleric. agrot. in 6.* extremis verbis: non sunt ergo remouendi superiores electi propter huiusmodi morbos, nisi velint, sed patiendi cum sua infirmitate, substituendo illis Coadiutores, Tambur. *tom. 1. disput. 5. quæst. 21. num. 47.* Suarez *tom. 5. disput. 51. sect. 3. num. 17.* Petrus Gregorius *lib. 47. cap. 9. n. 9.* Peregrin. *de Prælat. quæst. 2. cap. 4. nu. 23.* quidquid dicat Sigism. *dub. 89. & 102. de elect.* ex glos. 5. insufficientia, *cap. 1. de renunc.* nam in eo cap. sermo est de insufficientia peccaminosa, non de ea, quæ inducitur ex infirmitate. Quare benè se gessit quidam Generalis, qui Prouinciali effecto muto dedit coadiutorem ei discretum, seu secretarium; & tandem desperata sanitate, quia erat mutus impotens ad deambulandum, & ad scribendum, remotus fuit ab officio, & nouus electus.

Boerij Decis. 1.

SVMMARIVM.

59 *Mutus ex accidenti factus an possit eligere.*
60 *Cœcus, & idiota quomodo possint transigere super cognitis, & visis verbis testamenti.*
63 *Cœci scrutinium non potest in scripto fieri.*

DECISIO VI.

SEd in casu præsenti non est opus legere, sed exprimere verbo conceptum mentis: alias seque-
59 retur, quod mutus ex accidenti posset eligere; quia † vbi voce non est opus, mutus interuenit, text. cum sua glos. *in l. pater quoties, §. 1. ff. de acquir. heredit. cum not. in leg. discretis,* C. *de testament.* & ideo tanquam tutor non potest auctoritatem præstare, *leg. 1. ff. de tutor.* vt tenet Signo. de Hom. *in consil. 193.* quia interpositio

auctoritatis requirit vocem, reprobata, *l. vbi non voce, ff. de regul. iur.* & ibi Alb. de Rosa accedant notata per Ang *in cons. 94. & in consil. 193. ante fin. versic. dicet aliquis;*
60 vbi ponit † quomodo cœcus, & idiota, & litterarum imperitus possit transigere super dispositis in testamento, agnitis, & iussis verbis testamenti: licet in hoc casu sufficiat, secundum ipsum, vim verborum vltimæ voluntatis cognoscere per habentem iuris peritiam, *l. in bonorum, ff. de bon. poss.*

Et si dicatur, quod prædictus præcessor cœcus fuit scrutatus, & dedit votum in scriptis, licet non legerit, vt dictum est, & sic non fuit scrutari omissus, nec & non alij Canonici: Dico, quod paria sunt non scrutari, vel scrutari, ea non apparere de scrutatione, siue scrutinio, & inquisitione legitimo modo facta, *arg. l. fin. & ibi glos. in verbo arbitates, C. ad leg. Fauiam de plag.* vbi dicitur, quod paria videntur, aliquid non esse, vel esse, & inutiliter esse, vt *cap. 11. & ibi Abb. Sicul. versic. no. quod paria videntur de translat. Episcop.* & sic non censetur scrutatus, quia cum in aliquo actu, vt electionis, requiratur forma, talis forma dicitur, quid indiuiduum, vt *cap. quorundam, & ibi glos. vigesimatertia distinctione* accedat dictum Baldi *in leg. 1. C. de sententiis ex periculo recitandis*, quod si Iudex debet ferre sententiam secundum consilium sapientis, & in scriptis datum Iudex non legerat, sententia est nulla, de quo plenè Felyn. *in cap. venerabilis col. 17. in 3. & 4. fall. de except.* Igitur, &c.

Boerij Decis. 240.

SVMMARIVM.

20 *Cœci testamentum inter liberos, quam solemnitatem requirat.*

21 *Cœcus an transigere possit super testamento.*

DECISIO VII.

SEd an habeat *leg. hac consultissima, §. ex imperfecto, C. qui testamenta facere poss.* locum etiam in testamen-
20 to imperfecto Patris cœci † inter liberos condito, non seruata solemnitate dictæ leg. vbi Bart. dicit, illam legem mente tenendam: quin poterit quis multum de honore ex ea habere: quia sæpè homines excœcantur propter infirmitatem, vel alia accidentia; tamen faciunt testamentum secundum ius commune, ideò non valet, nec inter liberos, vt tenet Fulgos. & Rom. & idem Marian. *numer. 2.* & idem Fulgos. *cons. 41. & cons. 91.* & Castren. *cons. 261. super 1. dubio præsupposita cœcitate vol. 10.* quoniam illam solemnitatem in testamento cœci seruandam Imperator adhibuit ad fraudes, & falsitates (quæ de facili hominibus non videntibus fieri possent) euitandas, vt ibi dicitur *in fin. & in l. fin. §. cum enim res, C. de fideicom.* Sed contrarium tenet Bald. *in dict. leg. hac consultissima*, & eum sequuntur ibi Angel. *vers. sed quid erit in patre*, & Castrens. *versic. item quæro*, an solemnitas, & sic sibi contrarius, & Corn. *vers. sed dubitatur*, & Alex. *versic. extra glos. est dubium*, & idem Salyc. *quæst. vlt.* & Iason *vers. sed pone, quod pater sit cœcus*, & ipsum sequitur Curt. Iun. *in dict. §. ex imperfecto nu. 8.* & ista est communis opinio, quam tenet Ang. Aret. *in §. cœcus in fin. instit. eod.* & Ias. *cons. 26. num. 2. vers. sed quando prædicta volum. 1.* & Zabar. *cons. 149.* Ser. Franc. & Socin. *cons. 15.* Non fuisset opus vlteriori discussione, cum *versic. seq.* & quasi *per tot. vol. 2.* vbi ponit etiam, quando primum præcessit testamentum solemne, clausulam habens derogatoriam, per quam apparet, ratione conseruandæ agnationis, 1 testatorem cœcum magis dilexisse agnatos, quàm filias in secundo testamento minus solemne hæredes institutas: qui tenet primum non rumpi, nec tolli per secundum inter liberos factum, de quo ibi per eum, sequendo Fulgos. *in dict. leg. hac consultissima, §. si quis autem*, & tenet Oldrad. *cons. 119. quod incipit*, Titius condidit testamentum, & Io. Andr. *in addit. Spe. tit. de testam. §. 1.* & in his terminis consuluerat Fulgos. *in dict. cons. 41. & 92.* ipsum sequitur Benedict. *in dict. cap. Rainuc. num. 79.* & se fundant DD supradicti tenentes communem, quia quando testati sunt inter liberos, cessat omnis sinistra suspicio fraudis, & falsitatis, & sic cessat ratio, propter quam fuit hæc solemnitas à lege introducta. Quid dicendum? & Mart. de Fano, qui primò hanc disputauit quæstionem, ipsam dimisit indiscussam, prout referunt DD. supra allegati, quam etiam Alber. ausus non fuit decidere *in dict. leg. hac consultissima*, nec Barb. *in cap. relatum n. 23. de testament.* Et pro parte, quam tenet Fulg. & seqq. facit: quia licet inter liberos cessat suspicio falsitatis, quando vult æqualiter eos instituere hæredes, tamen quando Pater vult eos inæqualiter instituere, quod potest, vt supra dictum est, non minor videtur ratio suspicionis, quam inter alios, vt legitur Genes. 27. de Isaac, qui ob nimiam senectutem fuit effectus non videns, quia in illa ætate calligant oculi, prout contigit pluribus antiquis Patribus veteris Testamenti, quos recitat Luc. de Maria *in l. 1. C. qui morbo se excus. lib. 10.* Vnde consilio, & machinatione Rebeccæ vxori Iacob submissum loco Esau primogeniti benedixit, & successionem ei dedit. Et si ita competta fraude occurreret mihi casus, iudicarem testamentum nullum: alias in dubio communis opinio, quæ pro testamento facit, est sequenda, *l. si pars, ff. de inoffic. testam.* siue testamentum cœci sit vnicum, siue secundum inter liberos factum, quod semper valeat, & primum solemne reuocetur, vt dictum de alio Procuratore non cœco. Pro quo facit, quod notat Bart. *in leg. militis, §. veteranus, ff. de milit. testam.* & Barbos. *cons. 60. num. 11. & 12. volum. 2.* Et sic *dict. §. ex imperfecto* habebit locum in omni paterno testamento inter liberos, etiam naturales tantum, & non spurios condito, alias cœcus non potest, etiam si esset consuetudo, aut statutum loci volens simpliciter valere testamentum minori tertium numero factum, quia non intelligitur comprehendere testamentum cœci, vt voluit Bald. *in leg. si quæramus*, quem ibi sequitur Franc. de Aret. *versic. vltimo in quantum*, Bald. *de testam.* & Marian. *in dict. leg. hac consultissima num. 2. vers. item dicunt*, Iason. *consil. 81. incipit, viso testamento, volum. 3. & cons. 26. num. 2. volum. 1.* Et pariter cœcus potest donare, & facere omnes contractus inter viuos, sicut quilibet alius, cum non reperiatur prohibitus, vt voluit Alexand. *cons. 7. versic. item dato, volum. 1.* eum sequitur Iason. *in dict. leg. hac consultissima*, vt consuluerunt Petrus, & Aloysius de Perusis, quorum consilium reperitur *in 4. par. consilior. Bald. num. 380.* quia donatio causa mortis magis accedit contractui, quam vltimæ voluntati, per notat. *in leg. 2. de dote præleg. cum aliis per ipsos allegat.* de quo vide amplè Bald. & Lancellot. Dec. & Soc. *in leg. 2. versic. in glos. ff. de leg. 1.* vbi ponit quatuor conclusiones, cui magis donatio causa mortis æquiparatur, an contractui, vel vltimæ voluntati, & istam partem tenet Angel. Aret. *in dict. §. cœcus versic. quid si velit.* Et etiam, quod possit codicillari: sequendo secundam opinionem glos. *in dict. leg. hac consultissima in verb. codicillis*, quam etiam sequitur ibi Salyc.

Salyc.& Castr.& ibidem Ias.ibi, *vers.quaero, pone, quod caecus*, dum tamen vltra numerum quinque testium adhibeat Notarium, aut loco illius vnum testem, & istud probat per illum text. optimum, vt ibi per eum. Sed primam opinionem glos. quod in codicillis requirantur octo testes, vel septem cum Notario, tenent Ias. Bur. Bald. Ang. Fulg Rom.& Alex.Corn. ibi dicentes, hanc esse communem, quam tenet Io. de Plat. *in dict. §. caecus*, & Castr. *in dict. cons.361. vers. nec iussaretur, volum. 9.* Sed aliae opiniones mihi magis placent, per rationes Ias. ibi. & *in dict. consil.26.num.2. vers.illud etiam puto esse, volum.1.* licet Ias. *in dict.consil.81.* velit contrarium in donatione causa mortis. Sed an testamentum cœci sit nullum ob praeposterationem legatorum ante institutionem haeredis factam, & videtur, quod sic: tenet Richard. Malum. Cin. Barr. & Fulg. *in dict.l.hac consultissima*, & Ang.Aret. *in dict.§. caecus, & in §. ante haeredis institutionem, institut. de leg.* & Cepol. *cautel.128. incipit, in testamentis.* Contrarium tamen, & melius, ita Bald. Castr. Roman. Alexand. & Ias. *in dict.leg hac consultissima*, & idem Ias. *in d. consil.26.*
21 *num.1. & 2. volum.1.* Sed † an transigere possit super contentis in testamento, est dubium, quia text. *in leg. de his, ff. de transaction.* dicit, inspectis, cognitisque verbis testamenti: sed cœcus non potest legere, & verba testamenti inquirere. Contrarium tamen tenet Angel. *consil.198. vers. dicet quis secundum praedicta*, & respondet sufficere, cœcum intelligere vim verborum vltimae voluntatis per alium habentem iuris peritiam, *l.in bonorum, ff.de bon.possess.*

Rota Decis.602.par 5.recent.

SVMMARIVM.

1 *Coadiutoria datur in fauorem Ecclesiae, vt cultus diuinus debitis non fraudetur seruitiis.*
2 *Coadiutoria datur, vt ea seruitia, quae à coadiuto praestari non possunt, à coadiutore praestentur.*
3 *Coadiutor semel datus expirat eius officium, si efficiatur inhabilis.*
4 *Coadiuti officium expirat per eius mortem, vel translationem, nisi coadiutor habeat futuram successionem.*
Coadiutor, si efficiatur impotens, non est, qui coadiuuet, num 4.
5 *Coadiutus, si moriatur, vel transferatur, non est qui eo adiuuetur.*
6 *A tutela, vel cura licitum est arguere ad coadiutoriam.*
7 *Tutela, vel cura expirat, si tutor, vel curator efficiatur inhabilis, puta mutus, surdus, vel caecus.*
8 *Coadiutor si non deseruiat Ecclesiae, & ei debita seruitia non praestet, coadiutus potest petere nouum coadiutorem.*
9 *Papa de iure potest coadiutorem dare cum futura successione.*
10 *S. Augustinus successit in Ecclesia Hypponensi de consensu possessoris.*
11 *Coadiutoria solum tribuit coadiutoris exercitium, & non ius, cum illud remaneat penes coadiutum.*
12 *Res, quando deuenit ad statum, à quo incipere non potest, non attenditur.*
13 *Dictio, enim, iuncta verbo futuri temporis importat conditionem.*
14 *Irregularitas incurritur propter caecitatem.*
15 *Caecus efficitur inhabilis ad beneficia obtinenda.*
16 *Caecus nec beneficia optare potest.*
17 *Legatarius solum post obitum testantis plenum ius acquirit in legato.*
18 *A legatis ad beneficium licitum est arguere, in legato, & beneficio dicitur esse donatio.*
19 *Prouisus sub conditione, eius habilitas requiritur de tempore purificatae conditionis.*
20 *Coadiutor, si de tempore vacationis sit effectus caecus, cum sit irregularis, & sic inhabilis, non potest praetendere successionem.*
21 *Defectus superueniens post purificatam conditionem, non vitiat actum.*
22 *Clausula, ex nunc, prout ex tunc, denotat inchoationem temporis.*
23 *In actu conditionali primum locum obtinet voluntas disponentis.*
24 *Clausula, ex nunc, & prout ex tunc, adiecta actui conditionali, sumit robur à die euentus conditionis.*
25 *Retrotractio non habet locum, quando deuenit ad statum, à quo incipere non potest, & num.26.*
27 *Actus conditionalis, vt eueniente conditione à principio incipere possit, debet esse in tali statu de tempore purificationis conditionis, vt tunc posset inchoari.*
28 *Abb.* in cons.47.nu.2.& seqq.vol.1. *declaratur.*
29 *Actus legitimi non recipiunt neque diem, neque conditionem.*
30 *Caecus potest succedere Patri Baroni, vel habenti iurisdictionem, licet de nouo talis dignitas caeco conferri non possit.*
31 *Quasi satis sit, quod fuerit habilis tempore, quo spem habuit succedendi, & superueniens caecitas non priuat illum tali spe.*
32 *Bart.* in l.cœcus, ff.de iudic. *declaratur.*
33 L cœcus 3. ff. de iudic. *procedit in caecitate superueniente, postquam qui est iudex.*
34 L.cum Praetor, ff de iudic. *procedit in caecitate, quae venit antequam quis sit factus iudex.*
Doctores loquentes in rebus profanis, non sunt trahendi in rebus, quae habent ordinem sacrum annexum, n.35.
36 *Beneficij acquisitio impeditur propter caecitatem.*
37 *Papa si disponat, quod moriente, vel cedente coadiuto, Canonicatus non possit impetrari, quia vult, vt pertineat ad coadiutorem, qualiter ista dispositio intelligatur.*
38 *Gratia conditionalis, non obstante decreto irritanti, non purificata conditione, decretum non operatur.*
39 *Coadiuto mortuo, coadiutori habenti successionem, non requiritur alia collatio.*
40 *Clausula, ex nunc, prout ex tunc, quando non operetur.*

DECISIO VIII.

Hieronymus de Torres Canonicus Valentinus obtinuit sibi dari coadiutorem cum futura successione Franciscum Vicentium, quo, vt supponitur, ad cœcitatem redacto dubitatum de ordine datariae; an sit concedenda gratia nouae coadiutoriae, & domini responderunt esse concedendam. & cum futura successione. Quantum enim attinet ad coadiutoriam res visa fuit clara; quia coadiutoria datur
1 † in fauorem Ecclesiae, vt cultus diuinus debitis non fraudetur seruitiis, & vt ea seruitia, quae à coadiuto
2 ob senectutem, & infirmitatem praestari † non possunt, à coadiutore praestentur, *cap. ex parte de cleric. aegrot.cap.1.eod.tit.in 6.* Put *decis.225.nu.17.lib.3.in correct.* & disponitur à sacrosancto Concilio Trident. *sess. 25. cap.7.de reformat.*

Neque obstat, quod semel fuit datus coadiutor,
3 quia † cum sit effectus inhabilis ad seruiendum, expirauit illius officium, prout cessat per mortem
4 † coadiuti, vel translationem illius, nisi coadiutor habeat futuram successionem, & ratio vtriusque

casus eadem est, quia si coadiutor effi.itur impo-
5 tens, non est qui coadiuuet, si verò † coadiutor mo-
ritur, vel transfertur, non est qui coadiuuetur, vnde
cessat coadiutoria, ex adductis per Io. Andr. *in cap. fin.
nu. 10. vers. probat hoc deriuatio nominis de cleric. agrot.* & Io.
Andr. & Cardin. etiam concludunt licitum esse ar-
6 guere à † tutela, & cura ad coadiutoriam, sed tutela,
7 & cura † expirat tutore, vel curatore inhabili effe-
cto, puta si efficiatur mutus, surdus, vel cœcus, Bart.
in l. 1. §. mutus nu. 3. ff. de tutel. & in nostris terminis Rot.
resoluit *in causa Firasonen. coadiutoria 14. Ianuarij 1611. co-
ram bona mem. Dionysio Cardin. Marconi.* Ita pariter si
8 coadiutor non deseruiat Ecclesiæ † nec ei debita
seruitia præstare possit coadiutus potest petere, vt
sibi detur nouus coadiutor.

Quantum verò attinet ad futuram successionem,
videlicet quod possit dari, si Sanctissimo Domino
nostro placuerit, res etiam visa fuit clara, quia Sum-
9 mus Pontifex de † iure potest coadiutorem cum fu-
tura successione deputare, *cap. sunt vir, §. ecce his aucto-
ritatibus 7. quæst. 1. & in cap. incipiente, non autem eadem*
10 *quæst. 1.* vbi Sanctus Augustinus † successit in Eccle-
sia Hypponensi de consensu possessoris, Put. *d. decis.
225. nu. 40. lib. 3. in correct.*

Nec in hoc casu obstat ius transactionis ex coa-
diutoria prius illi concessa cum futura successione,
non quidem ius, quod oritur ex coadiutoria, cum il-
11 la tribuat † coadiutor solum exercitium, ius autem
remaneat penes coadiutum, Hostien. *in cap. de Recto-
ribus, in verb. animarum de cleri. agrot.* vbi etiam Ioan.
Andr. *num. 1. vers. causam habeant,* Cardin. *num. 1.* Anania
num. 2. Anchar. *num. 3.* Abb. *in fin.* Boich. *in cap. consulta-
tionib. num. 8. eod. tit.* Anchar. *in cap. grandi nu. 5. versic. nam
ius, de supplen. negl. Prælat. in 6.* glos. *in d. cap. grandi,* Gaz.
de benef. par. 4. cap. 5. n. 75. & fuit dictum *in causa Hispalen.
præeminentiarum 20. Februarij 1617. coram bona mem. Mar-
tino Andrea.*

Non etiam obstat ius ex futura successione, quia
12 cum præter cœcitatem † res venerit ad casum, à quo
incipere non potuit, vitiatur, *l. si à me, & l. si alteri, alias
incipit Iulian. ff. de iudic.* Oldrad. *consil. 53. nu. 3.* & pro ma-
iori etiam dilucidatione huius articuli præmitten-
dum est. Primò, quod gratia futuræ successionis in
casu isto non est pura ex verbis illis. Supplicatur san-
ctitati vestræ, & cum primum per cessum, vel deces-
sum vacare contigerit ex nunc, prout ex tunc, & è
contra, etiam si tempore vacationis officium coadiu-
toris exercere non inceperit, aut per illum steterit,
quominus exercuerit conferre, &c. Dictio enim
13 † cum, iuncta verbo futuri temporis, videlicet, cum
primum per cessum, vel decessum vacare contigerit,
importat conditionem, *l. huiusmodi, & l. quodcumque,
§. fin. ff. de verb. oblig.* Cuman. *consil. 61.* Petr. Heres. *num. 3.
vers. ad secundum,* Bartol. *in l. 1. vers. 2. quæro, ff. de condit.
& demonstrat.* Bald. *in l. ex his, C. quando dies legat. ce-
dat. nu. 1.* & talis conditio dicitur expressa secundum
Bald. *in rubric. de institut. & substitut. num. 4. versic. qui-
dam autem dicunt,* Dec. *consil. 401. num. 1. tom. 2.* Gratian.
consil. 1. num. 34. & cons. 138. num. 11. lib. 1. Paris. *consil. 17. n. 25.
lib. 1.*

Secundò præmittendum est, quod cum propter
14 dictam † cœcitatem sit incursa irregularitas, Fran-
15 ciscus coadiutor effectus fuit inhabilis † ad benefi-
cia obtinenda, vt probant DD. per text. *in cap. hinc
etenim 49. distinct.* Adden. ad Simonet. *de reseruat. quæst.*
16 *45. litt. A.* vbi, quod nec † optare potest, Gonz. *glos. 34.
nu. 60. & 73.* Paris. *de resig. lib. 5. quæst. 6. nu. 36.* Barbos. *de of-
fic. & potest. Episc. alleg. 42. nu. 27. lib. 2. & in tract. ius Ecclesia
annuers. lib. 1. c. 33. nu. 40.* & latè post alios Menoch. *de
arbitr. cas. 226.* & fuit dictum *in causa Salamantina portio-
nis 24. Aprilis 1582. coram sanct. mem. Clem. VIII.*

Tertiò præmittendum est, quod tunc Franciscus
dicebatur consequi Canonicatum, quando Canoni-
catus vacasset per obitum, vel cessionem coadiuti,
cum sub dicta conditione fuerit concessa futura suc-
17 cessio ad instar † legatarij, qui in suo legato post
obitum solum testantis plenum ius acquirit, *l. in tem-
pus, ff. de hæred. institut.* Goffred. *in l. pater filium, §. fun-
dum nu. 1.* & ibi Alciat. *nu. 1. ff. de legat. 3.* Bart. *cons. 76. in-
cipiente pater filio colum. 2. versic. me tamen non monet, lib. 1.*
Alex. *cons. 14. num. 4. lib. 1.* Brun. *de stat. tit. quod stan. masful.
artic. 6. n. 225. vers. quod autem,* Fenuc. *de manutent. tempor.
cap. 5. nu. 26.* Peregr. *de fideicommiss. artic. 40. num. 62.* Fusar.
de substit. quæst. 549. nu. 10. Thesaur. *decis. 209. nu. 2.* Rauden.
de analog. cap. 27. n. 30.

Nec dicatur, præfatos DD. loqui in legatis, &
non in beneficiis, quia eadem est ratio in beneficiis,
18 cum liceat † arguere à legatis ad beneficium, quia
in vtroque dicitur esse donatio. *l. legatum, ff. de legat. 2.
capit. quia diuersitatem de concess. præbend. cap. illum ne sede
vacant.* Oldrad. *cons. 58. n. 2.*

Ex quibus, cum prouisio Francisci esset conditio-
nalis, sicut quando Canonicatus vacauerit per obi-
tum, vel cessum Hieronymi, & de illo tempore gra-
tia esset purificanda, sequitur, quod habilitas Fran-
cisci requirebatur, & erat necessaria de tempore va-
19 cationis, & sic de tempore purificatæ † conditionis,
cap. ei, cui de præben. in 6. l. intercunit, ff. de legat. præst. an. Ol-
drad. *dict. cons. 58. nu. 2. versic. contrarium videtur, & num. 5.*
Anchar. *in Clem. vnic. a col. 8. versic. quid dicendum de concess.
præben.* Cassad. *decis. 3. sub nu. 6. vers. non obstat, & nu. 15. vers.
taliter, quod terminus conditionis de præben.* Crescent. *decis.
10. nu. 9. de priuil.* Nauar. *in capit. si quando except. 10. num. 7.
& seqq. de rescript.* Vnde, cum de dicto tempore vaca-
20 tionis Franciscus sit effectus cœcus, † & sit irregu-
laris, & incapax beneficiorum, res est redacta ad
eum casum, à quo incipere non potest, & futura suc-
cessio corruit, licet secus esset, si cœcitas superue-
21 nisset post purificatam conditionem, † & sic post
actum consumatum, vt distinguendo dicit Oldrad.
in dict. cons. 58. n. 4.

Non obstat clausula, ex nunc, prout ex tunc, & è
22 contra, quæ denotat inchoationem † temporis, qua-
si videatur fieri, seu factam fuisse gratiam tempore
datæ, & ex ea arguatur mens Papæ, quæ etiam in
23 actu conditionali † primum locum obtinere debet,
vt alias dicebant insignes Aduocati Curiæ, vt refert
Cassad. *dict. decis. 3. n. 15. in princ. de præben.*

Huic enim fundamento fuit per Dominos respon-
24 sum, quod hæc clausula, ex nunc, prout † ex tunc,
adiecta actui conditionali, sumit robur à die datæ,
ad quem non retrotrahitur, quando alteri medio
tempore fuit ius quæsitum, Cassador. *dict. decis. 3. n. 15.
de præben.* Mohed. *decis. 21. nu. 4. eod. tit.* Put. *decis. 186. lib. 2.
in correct.* Achill. *decis. 14. num. 7. de appellat.* Cott. *decis. 19.*
glos. *in Clem. vnica, versic. ex tunc,* vbi Cardin. *numer. 9.*
Ancharan. *num. 6.* Imol. *num. 10.* Vitalin. *num. 17. & seqq.
de concess. præben. in nou.* Paris. *consil. 82. num. 17. lib. 4.* Gabr.
consil. 185. num. 6. & consil. 186. num. 19. lib. 1. & alios conge-
rit Tiraquell. *de retract. conuent. §. 2. glos. 1. num. 87.* & fuit
dictum *in causa Mediolanen Præceptoria 16. Martij 1590. co-
ram Bubalo, & in causa Vallisoletana Decanatus 11. Decem-
bris 1600. coram bon. mem. Cardin. Millino,* neque etiam
potest retrotrahi, quando ante purificatam condi-
25 tionem res † deuenit ad casum, à quo incipere po-
test, paria enim sunt, quod retrotractio in actu
conditio-

conditionali non possit fieri in præiudicium iuris
26 medio tempore † tertis acquirenti, & quod ante pu-
rificatam conditionem superueniat incapacitas, &
inhabilitas prouisi, quia hoc casu etiam extremum,
à quo non est habile de tempore purificatæ condi-
tionis, vt latè per Cors. *de retract.cap.7.nu.1.* qui dicit,
27 quod res debet esse in tali statu † de tempore puri-
ficatæ conditionis, vt tunc posset inchoari, & alle-
gat Bart. Castr. & alios.
28 Neque prædictis obstat † Abb. *in consf.47. num.2. & seqq.vol.1.* Quia loquitur de cœcitate, quæ superue-
nit post electionem, & sic post actum consumatum,
& propterea dicta electio non vitiabatur, quia actus
29 † legitimi non recipiunt neque diem, neque condi-
tionem, *cap. actus legitimi, de reg.iur. l.in ambig.§ 1.ff.eod. tit.* Oldr *dict.cons.58.nu.4.*
Et quamuis Abb. allegat, inter alia Bart. *in l.casus,*
30 *ff.de iudic.nu.1.* qui tenet, cœcum † posse succedere fi-
lio Baronis, vel habenti iurisdictionem, licet de no-
uo talis dignitas cœco conferri non possit, quasi sa-
31 tis sit, quod fuerit habilis † tempore, quo habuit
spem succedendi, & superueniens cœcitas non pri-
uet illum tali spe.
Huic tamen fundamento respondetur, quod Bart.
32 potius † fauet casui nostro, nam explicando dictam
legem cœcus, opponit de text. *in l. cum Prætor versic. non autem, ff. eodem tit.de iudiciis,* & postea soluit obie-
33 ctum, scilicet, vt dicta † lege cœcus procedit in cœ-
citate superueniente postquam est Iudex, text. au-
34 tem *in dicta lege cum Prætor* † procedat in cœcitate,
quæ venit antequam esset factus Iudex, & vltra quod
Bartol loquitur in profanis, & non sumus in casu, in
quo agitur de Canonicatu habente annexum ordi-
35 nem sacrum, ad quem cœcus tanquam † irregularis
est inhabilis, loquitur in filio Baronis, qui habebat
fundatam spem super iure certo de præsenti, sed in
casu nostro cœcitas superuenit ante purificatam gra-
tiam coadiutoriæ, & sic antequam fuit acquisitum
plenum ius, quare non agitur de retentione Cano-
36 nicatus, sed de † illius acquisitione, quæ impeditur
propter cœcitatem ex supra deductis.
Non obstat, quod Papa disponat, quod moriente,
vel cedente coadiuto, Canonicatus non possit im-
petrari, quia hoc est intelligendum, si conditio pu-
rificetur, & non superueniat impedimentum Cano-
37 nicum, † prout interuenit in casu isto impedimen-
tum cœcitatis, Mohed. *dict.decis.21.nu.4.de praben.* vbi
38 quod, non † obstante decreto irritanti, si gratia est
conditionalis, prout in casu isto ex superius dedu-
ctis, non purificata conditione, decretum non ope-
ratur, & pari modo respondetur ad id, quod dedu-
39 cebatur, videlicet, quod mortuo † coadiuto, non
requiritur alia collatio, vt in Causa Tirasonen.
Coadiutoriæ 8. Aprilis 1599. coram bon. mem. Pe-
nia, quæ habetur apud Marches. *de commun. par.1. fol. 466.* & apud Garz. *de benef.par.4.cap.5.nu.138.* Gonz. *ad reg.8.glos.5.§.9.n.79.* Lotter. *de re benef.lib.2.quæst.25.n.45.*
40 quia hoc prouenit ex clausula, ex nunc † prout ex
tunc, & è contra, quæ non operatur in casu isto, ex
quo tempore purificatæ conditionis, coadiutor, cui
fuerat concessa futura successio, erat inhabilis ad
Canonicatum propter cœcitatem, vt supra dedu-
ctum fuit.

Et ita conclusum, vtraque parte informante, &c.

Surd. Decis. 38.

SVMMARIVM.

20 *Mutus potest legare, & fideicommittere.*

DECISIO IX.

ET non mirum, quia legatum potest de nouo fie-
ri, non solum quibuscumque verbis, *§. nostra Instit.de legat.* Alex. *cons.100.nu.7.vol.4.§.sed etiam nutu, ff. de leg.3.l.sciendum,* vbi Socin.Iun. *n.130.ff.de leg.1.* Cardin.
Mantic. *de coniect.vltim.volunt.lib.8.tit.1.nu.1.* Crass. *in §.*
20 *legatum quæst.5.* † vbi, quod mutus potest legare, & fi-
deicommittere, late Rot. *decis.540. per tot. in 1.par. in nouiss.* Ergo iam factum facilius poterit reperi, cum
facilius factum producatur, quam de nouo fieri pos-
sit.

Francisc. Marc. Decis. 326. parte 1.

SVMMARIVM.

12 *Mutus donationem facere potest.*

DECISIO X.

PRæterea donatio solo consensu perficitur, &
potest fieri per absentes, per epistolam, vel nun-
cium, *l.etiam, & l. absenti, ff. de donat.cap.si sibi absenti, de prabend. lib.6.* Et pariter sufficit, quod appareat de
consensu, nutu, vel signis, *l.in quibuscumque, ff.de act. &*
12 *obligat. leg. vbi la 2.ff.de regul.iur.* hinc est, quod † mu-
tus potest facere donationem, *l.qui id, §.1. ff. de donat.*
& sufficit, quod appareat de consensu annuendo
humeris, vel capite inclinando, secundum glos. *in leg.1.§.si quis ita, ff.de verbor. obligat.* facit *leg.si stipul. §.fin. ff.de verbor.obligat.*

F I N I S.

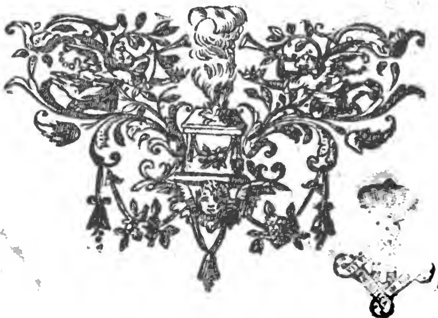
INDEX RERVM MEMORABILIVM,

Quæ in Decisionibus nuperrimè additis continentur.

Defectus

Index rerum Memorabilium.

F I N I S.

Noi Reformatori dello Studio di Padoua.

HAuendo veduto per fede del Padre Inquisitore nelle Decisioni d'aggiungersi al Trattato di Biasio Micalorio de Cœco, Surdo, & Muto, raccolte dal Dottor Fantini, non esserui cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica; e parimente per attestato del Segretario nostro, niente contro Prencipi, e buoni costumi; concedemo licenza, che possino esser stampate, osseruandosi gl'ordini, &c.

{ Zuane Donà Reformator.
{ Battista Nani Cau. Procur. Reformator.

Angelo Nicolosi Segretario.

Registrato alla Biastemma.

Agostin Bonomo N.